

O S O B Y A M Í S T A V E V A N G E L I Í C H

Dějepisný a zeměpisný výklad v abecedním pořádku

s mapou Svaté země, Jerusalema a jeho okolí

NAPSAL PROF. JOSEF OBR

1 9 4 7

VYDALO CYRILLO-METODĚJSKÉ KNIHKUPECTVÍ

GUSTAVA FRANCLA V PRAZE

Archiepiscopalis Ordinariatus Pragensis N. 4063.

Imprimatur.

Pragae, die 11. Aprilis 1947.

*Prael. Dr. Theophilus Opatrný,
vicarius generalis.*

Předmluva.

Zájem o Písmo sv., zejména o Nový Zákon, nalezl v dnešní době velký ohlas. Soukromá i společná četba Nového Zákona je podporována a vřele doporučována s nejvyšších katolických míst. V poslední době se doporučuje zřizovat biblické hodiny, kde by shromáždění katolíci společně četli Nový Zákon, aby se jeho pravdy staly trvalým duchovním majetkem katolického křesťana pro jeho nábožensko-mravní život.

Že náš lid čte Písmo sv., zejména Nový Zákon, který je mu nejbližší, že o něm rozjímá, nemusím nijak zdůrazňovati. Svědčí také o tom nová vydání Nového Zákona, jehož vyšlo v poslední době mnoho tisíc výtisků.

Avšak čtenář potřebuje při četbě také výklad, a to s různého hlediska, aby četba Písma sv. nebyla jen pouhou četbou ze zvědavosti, nýbrž pramenem k pravému křesťanskému životu. Vedle výkladu náboženského potřebuje čtenář také výklad zeměpisný, dějepisný, archeologický, výklad o osobách, místech, událostech, slavnostech, o poměrech kulturních i politických a pod., aby se v duchu mohl přenést v ona místa, v onu dobu, do oněch poměrů, zkrátka aby se vžil do světa, o němž Písmo sv. jedná.

Tento výklad je důležitý proto, aby lépe rozuměl tomu, co čte, aby se mu četba nestala něčím neskutečným.

Sám jsem poznal z mnohých rozmluv o Novém Zákoně, jak

posluchači zvýšili zájem o něj a o jeho četbu, jestliže byli blíže seznámeni se situací kulturní, historickou, nebo s osobami, místem, dějem, krajinou, a jak se dovedli přenést v ona místa a v onu dobu. Poznal jsem, jak se jim vše jinak ujasnilo, přiblížilo a stalo přirozenější, srozumitelnější a bližší. Proto znovu sáhli po Novém Zákoně, nehledajíce již v něm nedostižné věci, nýbrž ukojení touhy po rozjímání, touhy po křesťanském životě podle pravd evangelií. Kolik čtenářů si neuvědomuje, co je to za „moře“, o němž se v evangeliích mluví, nedovedou si dobře uvědomiti, co to je Galilea, Samařsko, Judsko. Zním, jak mnozí byli překvapeni a udiveni poučením, že jezero Genezaretské, Tiberiadské, nebo moře Galilejské nebo jen pouhý název moře je vždy jen jezero Genezaretské a nikoliv Mrtvé moře nebo Středozevní moře. Byli udiveni poučením, že v době Kristově nejde o původní chrám Šalomounův. Je mnoho věcí, jež zůstávají čtenáři bez bližšího vysvětlení úplně cizí a neznámé.

Znaže tyto obtíže čtenářů evangelií, pokusil jsem se napsati tuto knihu, která vybírá z evangelií jen osoby a místa, abych čtenářům pro začátek pomohl při četbě, abych jim četbu po lidsku přiblížil.

Pokusil jsem se — má práce si nečiní nároků na vědecké bohovědné dílo — abych populárním způsobem, hledě k potřebám lidových čtenářů evangelií, shrnul k osobám a místům, jež se v evangeliích vyskytují, vše, co se o nich v evangeliích vypráví, po případě doplnil mimoevangelními zprávami. Také nešlo v této práci o vyčerpání všech poznatků z poslední doby ať po jakékoli stránce, zejména co se týká míst, vykopávek, lokalizace míst a pod.

Při psaní jsem měl na mysli čtenáře z lidu, pro něho jsem

knihu psal a snažil jsem se podat mu to, co jsem za vhodné a potřebné pokládal. Dále bylo mým přáním a touhou, abych vzbudil zájem o četbu Nového Zákona ve vrstvách co nejširších.

V české literatuře máme podobných výkladů, zejména vložených do spisů, vypravujících o životě Kristově, dostatek. Máme velké dílo Příruční slovník biblický, vydaný dominikány r. 1940, kde je vědecky odborně zpracováno celé Písmo sv.

Dílo to si však čtenář, jakého mám na mysli, opatřiti nemůže, a také ho obyčejně nepoužije k tomu účelu, k jakému bylo psáno.

Při psaní knihy jsem užil abecední úpravy, aby čtenáře rychle orientovala. Vyčerpává osoby a místa v Novém Zákoně. Osoby ze Starého Zákona, uváděné v evangeliích, jsou označeny jako starozákonní osoby nebo postavy. Osoby a místa, jež se v evangeliích nevyskytují, ale mají vztah k určitému evangelnímu místu, jsou v závorce uvedeny a tak označeny. Místa z evangelií jsou citována podle Nového Zákona v překladu Dr. Jana Lad. Sýkory.

Autor nemá jiného přání, než aby katolický křesťan četl evangelia s takovou vroucí láskou, oddaností, zanícením a pohnutím, s jakým sám pracoval o této knize. Její psaní bylo mu nevyčerpateľným pramenem útěchy a posily.

Autor.

V Praze v den sv. Josefa, pěstouna Páně, 19. března 1947.

A

Abel (Mat. 23, 35; Luk. 11, 51), starozákonní postava; druhý syn Adama a Evy, ze závesti nevinně zabíť od svého bratra Kaina. Spravedlivý Abel je osobním předobrazem Pána Ježíše, který od Židů, svých bratrů, byl ze závesti pronásledován a vydán na smrt.

Kristus Pán v řeči, kterou pronesl v jerusalemském chrámě proti učení farizeů a zákoníků, mluví o krvi spravedlivé, která vylita jest doposud na zemi, od krve Abela spravedlivého až do krve Zachariáše. Smysl je tento: Farizeové, pokrytci, děláte se spravedlivými navenek, pečujete o hroby proroků, které vaši otcové zabili, a říkáte, že za vás by se to nestalo. Avšak sami proti sobě svědčíte, neboť v srdci uvažujete, jak byste zabili mne a ty, kteří budou hlásati mé učení. Jako vaši otcové uvalili na sebe pomstu za nevinně prolitou krev, počínajíc nevinným Abelem a končíc prozatím zabitím nevinného Zachariáše, tak i vy již nyní uvalujete na sebe pomstu za každou nevinně prolitou krev toho, jehož k vám v budoucnu pošlu. Neboť mnohé z těch, kteří budou hlásati učení mé, zabijete, ukřižujete, budete bičovat ve svých synagogách, pronásledovat z města do města. Ale pamatujte si: Každou nevinně prolitou krev a každé bezpráví spáchané na nevinném člověku pomstí Bůh. Krev a bezpráví, spáchané na nevinném člověku, volají o pomstu do nebe.

Hospodin řekl Kainovi: „Krev bratra tvého volá ke mně ze země o pomstu. Protož zlořečený budeš na zemi. Tulákem a poběhlíkem budeš na zemi!“

Proroctví Kristovo se splnilo. Od Golgothy, kde Židé ukřižovali Krista Pána, až po naše časy jsou roztroušeni po celém světě.

„Kdokoliv lidskou krev proleje, toho krev budiž prolita!“ (Gen. 9, 6.)

Abiáš (Luk. 1, 5), starozákonní postava, zakladatel kněžské třídy, zvané Abiášova (Zachariáš ze třídy Abiášovy). Abiáš pocházel z potomstva Eleazara, třetího syna Aronova. Byla to jedna ze 24 tříd kněžských, které ustanovil král David po zorganizování starozákonního kněžstva, jež měly střídavě od soboty do soboty pečovat o bohoslužbu a o věci, potřebné ke každodenní oběti v jerusalemském chrámě (srov. Luk. 1, 8). K Abiášově třídě patřil kněz Zachariáš; byla třída Abiášova v pořadí na místě osmém.

Pořad bohoslužby v chrámě byl určován losem (Luk. 1, 9). První los na př. určoval kněze, který měl čistiti oltář obětní; druhý los kněze, kteří obětovali denní celopal, t. j. oběť, při níž se z obětního zvířete spalovalo vše kromě kůže, třetí los určoval kněze, který pátil kadidlo ve svatyni, čtvrtý určoval kněze, který přiváděl obětní zvíře pro celopal.

Abiathar (Mar. 2, 26), starozákonní postava, velekněz. Kristus Pán při výtce farizeů apoštolům, že trhají v sobotu klasy a jedí z nich zrnka, připomíná Davida, který na útěku před Saulem přišel hladový do Nobe (severně od Jerusalema), kde byl židovský svatostánek s archou úmluvy. Zde žádal pro sebe a pro svůj průvod něco k jídlu. Velekněz Abiathar nemaje nic poruce, dal králi předkladné chleby, které kněží každou sobotu vyměňovali a jen oni jísti směli. Kristus Pán tedy praví: Jestliže kněz Starého Zákona prohlásí, že zákon v určitém případě neváže, mohu i já, jsa více než onen starozákonní kněz, zprostiti zákona, jde-li o nutnou a zákonům Božím neodporující věc. (Luk. 6, 1—5; Mar. 2, 23—28; Mat. 12, 1—8; srov. 1 Král 21, 1—6 a 2 Mojž. 20, 10).

„Chleby předkladné“ byly nazývány také „chleby nekvašené“ nebo „přesné“. Pekli je levité z pšeničné mouky, byly ploché, a kladli je do dvou sloupků po šesti kusech na stůl chlebů předkladných, který stál ve svatyni na severní straně. Chleby představovaly oběť dvanácti pokolení izraelských, byly předobrazem Nejsvětější svátosti. Nekněží nesměli chleby pojídati.

Nobe bylo nepatrné městečko severně od Jerusalema, kde byl nějakou dobu židovský svatostánek, když od Filištínských

bylo dobyto Silo, kde byl svatostánek původně uložen (viz mapu).

Abilina (Abila, abilinský, Luk. 3, 1), sídelní město tetraarchátu abilinského, jehož tetraarchou v době vystoupení sv. Jana Křtitele byl Lysaniáš. Město se rozkládalo v Koilesyrii na středním horském hřbetu, táhnoucím se od Heliopole, na jih k Antilibanonu. V době Lysaniášově byla Abilina vojenskou pevností a důležitým strategickým místem (viz mapu).

R. 37 po Kr. daroval město Abilinu císař Kaligula Herodu Agrippovi I. Později bylo nazváno Klaudiopolis, na počest císaře Klaudia.

Abraham, starozákonní osobnost, praotec, zakladatel, patriarcha národa izraelského, vyvolený přímo Hospodinem pro tento úkol. Skrze něho a jeho potomstvo se udržovala a šířila víra v pravého Boha a naděje na Spasitele. Na rozkaz Boží odešel do země Kanaan se svým synovcem Lotem. Po rozchodu s ním zabírá území v krajině kolem Hebronu. Svou věrnost a poslušnost k Bohu několikrát osvědčil, zejména když na rozkaz Boží chtěl obětovat svého syna Izáka. Zemřel v Hebronu, jižně od Jerusalema, ve věku 175 let.

V blízkosti Hebronu byla dvojité jeskyně, kterou Abraham koupil pro rodinný hrob. Tato jeskyně byla jediným Abrahamovým majetkem v Zaslíbené zemi. Do ní pochoval Saru, svou manželku. Nedaleko Hebronu je „Abrahamův dub“, pod nímž měl Abraham svůj stan, kde se mu zjevil Hospodin a oznámil mu narození Izáka. Nazývá se také „dubem odpočinku“, prý pod ním odpočívala sv. Rodina na útěku do Egypta. Místo, kde je onen dub Abrahamův, se nazývá Mambre. Hebron je nejstarší známé místo Palestiny. Až k Hebronu přišli vyzvědači Mojžíšovi a přinesli odtud na sochoru veliký hrozen vína, granátová jablka a fíky. V Hebronu byl povolán za krále izraelského David; poblíže brány byl zavražděn Joabem Saulův vojevůdce Abner. Nad hebronským rybníkem byli pověšeni dva vojáci, kteří donesli Davidovi hlavu zavražděného Saulova syna Isbošeta. Od Hebronu k Sodomě a Gomoře provázal Abraham Hospodina s dvěma anděly, a dovědév se o příští zkáze měst, prosil za ně. Ale ani deset spravedlivých se tam nenašlo.

Abraham je praotcem národa izraelského. Byl přesvědčen, že je nástrojem v rukou Boží prozřetelnosti v ideji mesiánské. Od Hospodina obdržel příslib, že v jednom z jeho potomků budou požehnáni všichni národové a že z jeho potomstva vzejde Spasitel.

Abraham je uváděn v rodokmenu Ježíše Krista (Luk. 3, 34; Mat. 1, 1—2). Zachariáš ve Chvalozpěvu vzpomíná přísahy, dané Abrahamovi (Luk. 1, 73). P. Maria v Chvalozpěvu chválí milosrdenství Boží, které slíbil Bůh Abrahamovi a uskutečnil posláním Vykupitele (Luk 1, 55).

Svévolné spoléhání na Abrahama vytýká farizeům a saduceům sv. Jan Křtitel (Luk. 3, 8). Kristus Pán při uzdravení služebníka setníkova prohlašuje, že mnozí pohané budou stolo-
lovati s Abrahamem, Izákem a Jakubem v království nebes-
kém, kdežto Židé, synové království, budou vyvrženi (Mat. 8, 11—12). Židé hrdě prohlašují, že jsou potomstvem Abrah-
movým (Jan 8, 33). Kristus nepopírá jejich tvrzení, jsou, ale
jen tělem (Jan 8, 37). Židé znovu prohlašují, že otcem jejich je
Abraham (Jan 8, 39). Kristus Pán odpovídá: Jste-li synové
Abrahamovi, čiňte skutky Abrahamovy (Jan 8, 39), mne chcete
usmrtni, toho Abraham nečinil (Jan 8, 40). Abraham umřel
i proroci (Jan 8, 52). Ty větší jsi než otec náš Abraham? (Jan 8,
53). Abraham, otec váš, zaplesal (Jan 8, 56). Padesát roků
ještě nemáš a Abrahama jsi viděl? (Jan 8, 57). Prve než Abra-
ham byl, já jsem byl (Jan 8, 58). Příslušníci národa izraelského
jsou nazýváni syny nebo dcerami Abrahamovými (Luk. 13, 16;
19, 9). Tam bude pláč a skřípění zubů, když uvidíte Abra-
hama, Izáka a Jakuba (Luk. 13, 28). Žebrák zemřel a do-
nesen byl do lůna Abrahamova (Luk. 16, 22). Bohatec po-
zdvihl oči svých, uzřel Abrahama zdaleka a Lazara v lůně
jeho (Luk. 16, 23) a zvolal: Otče Abrahame, smiluj se nade
mnou (Luk. 16, 24). Abraham řekl: Rozpomeň se (Luk. 16, 25).
Abraham řekl: Mají Mojžíše a proroky (Luk. 16, 29). Bohatec
pravil: Nikoliv, otče Abrahame (Luk. 16, 30. Podobenství
o boháči a Lazarovi Luk. 16. 22—30). Lůnem Abrahamovým
míní se místo, kam přicházejí duše spravedlivých. Já jsem
Bůh Abrahamův a Bůh Izákův a Bůh Jakubův (Mat. 22,
32, Mar. 12, 26). Mojžíš nazývá Hospodina Bohem Abraha-

movým, Bohem Izákovým, Bohem Jakubovým (Luk. 20, 37).

Mambre, kde stával dub (dubina) Abrahamův, se nyní nazývá Haram Ramet el Chalil (srov. 1. Mojž. 18).

Ain Karem (neuvádí se v evangeliích), městečko; podle tradice bydliště kněze Zachariáše, odkud docházel do Jerusalema, aby tam v chrámu konal úřad kněžský v pořádku třídy své (Luk. 1, 8). Po skončení bohoslužeb se vracíval zase domů (Luk. 1, 23). Židovští kněží bydlili v městech po celé zemi, a když na jejich třídu došlo, odebrali se do Jerusalema, zde týden ve službě setrvali a zase se vraceli do svého bydliště. Kmen Leviho, syna Jakubova, nedostal při dělení Kanaanu území, poněvadž jeho potomci měli vykonávat bohoslužbu, nýbrž byli rozděleni do měst kněžských a levitských, odkud přicházeli do Jerusalema bohoslužbu vykonávat. Ke kněžským městům patřil na př. Hebron a snad i Ain Karem.

Ain Karem je podle tradice ono město, kam s chvátáním odešla P. Maria, aby navštívila svou příbuznou Alžbětu — na hory do města Judova (Luk. 1, 39). Městečko leželo západně od Jerusalema, asi dvě hodiny od něho, v úrodném údolí, jemuž se říká „rajské údolí“. Okolí Jerusalema bývá pro vysokou polohu nazýváno pohořím, „horami“, proto evangelista Lukáš (1, 39) praví „na hory do města Judova“. Území patřilo kmeni Judovu. I dnešní Ain Karem vyhovuje lokalisací zprávě Lukášově.

Nazaret od Ain Karemu je vzdálen přibližně 30 hodin cesty. Cesta vede přes hory a doly a byla pro Pannu Marii velmi obtížná, poněvadž krátce před tím se skončilo období dešťů. Podle staré tradice se stalo zvěstování P. Marii 25. března, podle toho její cesta do Ain Karemu připadá na poslední březnové dny.

Ain Karem se nazývá také Sv. Jan v horách (viz mapu). Na místě setkání P. Marie s Alžbětou je františkánský kostel Navštívení P. Marie. Zde stál Zachariášův dům. Původní kostel ze 4. stol. byl dvojitý, dolní a horní. Zbyl z něho dnešní chrám. V dolejší jeho části je skalní sluje, kde prý Alžběta ukryla nemluvně Jana, před vrahy krále Heroda. Na Alžbětinu prosbu prý se skála rozestoupila a poskytla útulek. Panna Maria zůstala u své příbuzné Alžběty asi tři měsíce

(Luk. 1, 56). Na uvedeném místě měl prý Zachariáš jen letní příbytek.

Vlastní dům, kde se narodil sv. Jan Křtitelem, je v samém městečku Ain Karem, od bývalého letního příbytku několik set kroků. V tomto příbytku, nad nímž je chrám Narození sv. Jana Křtitele, se narodil Předchůdce Páně. Nynější kostel patří od r. 1585 františkánům. Má tři lodi. Od oltáře vedou schody do jeskyně Janova narození. Místo je opatřeno nápisem: „Zde se narodil Předchůdce Páně“. Je stále ozářena množstvím lamp. Zde pronesl Zachariáš chvalozpěv „Benediktus“. Zde dítě Jan pak rostlo a sílilo podle Ducha (Luk. 1, 80). Odtud se pak odebral na poušť.

Dnešní Ain Karem má asi 1200 obyvatel, z čehož je asi 100 katolíků, ostatní pak mohamedáni a pravoslavní.

Asi hodinu od Ain Karem na západ je jeskyně sv. Jana Křtitele, dlouhá 7 m a 3 m široká. Uvnitř je kamenné sedátko, které prý sloužilo sv. Janu Křtiteli za lůžko. O něco výše je pramen Ain el Habis (pramen poutníkův), zvaný také „Pramen sv. Jana“. Ain Karem znamená „pramen vinice“.

Alfeus, otec apoštolů Jakuba Menšího, Judy Tadeáše, a Šimona (Simeona) a Josefa (Mat. 10, 3; Mar. 3, 18; Luk. 6, 15). Vedle aramejského jména Alfeus měl počtčelé jméno Kleofáš (Klopas).

Jeho žena se nazývala Maria (Kleofášova), byla blízkou příbuznou P. Marie. Vedle uvedených čtyř synů měl dceru Salome, provdanou za Zebedea, matku Jakuba Většího a Jana (Miláčka Páně). Alfeus byl podle tradice bratrem Josefa, snoubence P. Marie. Rodina Kleofášova uvěřila hned z počátku v Krista Pána a přimkla se cele k jeho učení; z ní vyšli věrní apoštolové a horliví hlasatelé učení Kristova; všichni synové (kromě Josefa) podstoupili mučednickou smrt. Jméno Alfeus nutno rozlišovati od Alfea, otce apoštola Matouše.

Alfeus, (Mar. 2, 14), otec Leviho, celníka Matouše v Kafarnaum. „A když šel kolem (Ježíš), spatřil Leviho, syna Alfeova.“ Blíže není znám.

Alexander (Mar. 15, 21), syn Šimona Cyrenského, který pomohl Kristu Pánu nésti Kříž na Kalvarii. Uvádí ho jen evangelista sv. Marek, který psal své evangelium pro křesťany

v Římě. O události, že Šimon, jeho otec, pomohl Kristu Pánu nésti kříž, se jistě vyprávělo v rodině Alexandrově a událost byla také známa mezi křesťany v Římě. Sv. Marek, uváděje jeho jméno, činí Alexandra svědkem této události, aby ji sám kdykoliv a komukoliv mohl potvrditi, jak to také učinil sv. Markovi. Alexander byl známou osobností v Římě a v tamější křesťanské obci. Proto záleželo sv. Markovi na tom, aby jeho jméno uvedl ve svém evangeliu.

Alžběta, manželka kněze Zachariáše (Luk. 1, 5, 13, 24), matka sv. Jana Křtitele. Byla spravedlivá před Bohem (Luk. 1, 6). Neměla dítěte, neboť byla neplodná a v pokročilém věku (Luk. 1, 7). Pocházela z dcer (rodu) Aronových (Luk. 1, 5). Úmyslně je naznačeno, že pocházela z vysokého kněžského rodu — i Zachariáš — a tím i sv. Jan Křtitel. Počala až v pozdním stáří, po andělském oznámení (Luk 1, 13) Zachariášovi (Luk. 1, 24). K ní přišla na hory do Ain Karemu, města Judova, P. Maria a vešedši pozdravila Alžbětu (Luk. 1, 39—40). Při pozdravu P. Marie dostává Alžběta prorocký dar od Ducha sv. a zdraví P. Marii: „Požehnaná...“ (Luk. 1, 42) a táže se jí, jak si toho zaslouží, že k ní přichází Matka Boha (Luk. 1, 43). Skrze Ducha sv. poznává Alžběta, co anděl zvěstoval P. Marii. Zároveň Duch sv. ústy Alžbětinými ujišťuje, že se vše splní, co od Boha andělem bylo zvěstováno (Luk. 1, 44—45). Alžběta, když se naplnil čas, porodila (Luk. 1, 57). Přeje si, aby se dítě jmenovalo Jan (Luk. 1, 60). Alžběta byla příbuzná P. Marie (Luk. 1, 36).

Osudy Alžbětiny v dalším životě nejsou známy. Svátek sv. Zachariáše a sv. Alžběty, rodičů sv. Jana Křtitele, je 5. listopadu.

Anna, prorokyně, dcera Fanuelova, pocházela z rodu Aserova (Luk. 2, 36). Byla žena Bohem omilostněná a darem proroctví obdařená, která pro tyto své vlastnosti byla u lidu známa a uznávána. Po sedmiletém manželství ovdověla a věnovala se poté zcela službě v chrámě a Bohu (Luk. 2, 36, 37). Ve věku 84 let bylo jí dopřáno viděti v chrámě narozeného Spasitele při jeho obětování. Za splnění svého přání chválila Boha a o narozeném Spasiteli všem vyprávěla (Luk. 2, 38). Její svědectví o narozeném Spasiteli mělo větší účinek než svědectví Simeonovo.

Svátek sv. Anny, vdovy a prorokyně, je 1. září. Anna náleží do skupiny prorockých žen (Mirjam, Debora, Judit) a je příkladem první laické apoštolky.

Annáš, židovský velekněz; v době Kristova souzení byl již sesazen. Římané totiž v době své vlády v Palestině židovské velekněze sesazovali a dosazovali podle své libosti a okamžité potřeby. Sesazení velekněží si však titul velekněze nadále podržovali (srov. Luk. 3, 2). Annáš byl veleknězem od r. 6—15 po Kr. z přízně syrského místodržícího Sulpicia Quirina, ale Valerius Gratus, předchůdce Pilátův, mu r. 15 po Kr. hodnost odňal. Annáš byl předsedou strany saducejské a hlavou rodiny, z níž bylo pět jeho synů velekněžími. Byl bohatý, chytrý, požíval vážnosti v Jerusalemě a svým mocným vlivem zasahoval do věcí náboženských. Podle tradice měl na hoře Sion v Jerusalemě dům a v jeho sousedství byl dům Kaifášův. Za Annáše vystoupil sv. Jan Křtitel (Luk. 3, 2). Evangelista Lukáš ho uvádí jako velekněze, ale ve skutečnosti úřad velekněze nezastával. Byl tchánem úřadujícího velekněze Kaifáše (Jan 18, 13) a působil na něho svým vlivem při odsouzení Kristově, poněvadž Kaifáš byl poddajného charakteru.

Annáš byl nepřítelem Kristovým a také původcem odporu a hnutí proti němu. Byl povahy intrikářské, očekával, že uvidí Krista zlomeného, duševně bezradného. Snad projevil přání, aby mu byl Kristus předveden.

To se také stalo. Podle Jan 18, 13, 19—24 přivedli nejprve Krista Pána k Annášovi. Výslech byl bez výsledku. Annáš neměl smyslu pro pravdu, chtěl Krista polapiti v řeči, ačkoli dobře věděl o jeho činnosti. V přítomnosti Annášově dostal Kristus Pán políček od jeho služebníka, který se tím chtěl zavděčiti svému pánu (Jan 18, 22—23). Kristus Pán zachoval klid, jen pravil: „Mluvil-li jsem zle, vydej svědectví o zlém; jestli však dobře, proč mne tepeš?“

Annáš poslal svázaného Krista ke Kaifášovi (Jan 18, 24).

Annáš neměl práva vyslýchati Krista, poněvadž již nebyl veleknězem a předsedou velerady. Učinivše tak, zavděčili se Annášovi jako vlivné osobě, a potom cesta k domu Kaifášovu vedla kolem paláce Annášova. Poté už Kristus Pán do styku s Annášem nepřišel.

Bývalý Annášův dům v Jerusalemě se zachoval podnes; je v něm kaple patřící arménskému ženskému klášteru Svatých andělů.

Archelaus (Mat. 2, 22), syn Heroda Velikého, po němž se stal vládcem v Judsku (viz Herodes Archelaus).

Arimatie, městečko v Judsku (Luk. 28, 51), severozápadně od Jerusalema (viz mapu). Odtud pocházel Josef zv. Arimatejský (Mar. 15, 42; Mat. 27, 57; Jan 19, 38). Bydlil však v Jerusalemě. Byl radou (Luk. 23, 50), vznešeným členem židovské velerady (Mar. 15, 42). Byl tajným učedníkem Kristovým, poněvadž očekával království Boží (Mar. 15, 42; Mat. 27, 57; Jan 19, 38); byl bohatý (Mat. 27, 57). Na odsouzení Kristově neměl účasti, nehlasoval pro ně (Luk. 23, 51).

V jeho zahradě pod horou Kalvarií byl Kristus Pán pochován v hrobě, v němž ještě nikdo neležel (Luk. 23, 53; Jan 19, 41). Požádal Piláta o tělo Kristovo, aby je směl sejmouti (Jan 19, 38; Mat. 27, 58; Mar. 15, 43; Luk. 23, 52). Nakoupil kmentu, sňal Krista, položil do hrobu a přivalil kámen. (Mar. 15, 46).

Hrob si dal zbudovati pro sebe. Byl vzdálen od místa ukřižování asi 60—70 kroků. Skládal se z předsíně, vytesané ve skále, z ní se pak šlo do hrobu; z předsíně do hrobu vedl malý nízký vchod, jenž byl uzavírán mlýnským kamenem, který se otáčel ve žlábků, takže se kámen musil „odvalovati“ (Mat. 28, 2; Mar. 16, 3; Luk. 24, 2; Jan 20, 1). Hrob byl 2 m dlouhý a 2 m široký. V hrobě bylo vytesáno pohřební lůžko na způsob lavice, na níž bylo tělo položeno.

Podle tradice jerusalemský dům na Sioně, v němž bylo večeřadlo Páně, náležel Josefu z Arimatie.

Aron (... měl Zachariáš manželku z dcer Aronových. Luk. 1, 5), starozákonní osobnost, starší bratr Mojžíše, s nímž vyvedl Izraelity z Egypta.

Aron je představitelem starozákonného kněžství a jeho první velekněz. Na velekněze byl posvěcen samým Mojžíšem. Pocházel z pokolení Leviho, syna praotce Jakuba; Aron je zakladatelem kněžského rodu v Starém Zákoně, jehož potomkům — prvorozencům, bylo svěřováno velekněžství. Ostatní synové Aronovi a jejich potomci byli kněžími. Všichni ostatní mužové

z kmene Levi přísluhovali při vykonávání bohoslužby a byli nazýváni v užším smyslu levité.

Velekněz byl duchovní hlavou národa izraelského. Ten jediný mohl jednou za rok na den smíření vstoupiti do velevsatyně a přinést všeobecnou smírnou oběť. Kněží byli prostředníky mezi Bohem a lidem, činili obrazně to, co Kristus Pán v době svého působení vpravdě a vskutku vykonal a činiti přikázal. Hlavní výkony byly: obětování, pálení kadidla a žehnání lidu. Levité sloužili při stánku úmluvy a účastnili se s kněžími vyučování lidu. Velekněz, kněží a levité jsou předobrazy katolického duchovenstva, papeže, biskupů, kněží a jáhnů.

Z dcer (rodu) Aronových pocházela Alžběta, matka sv. Jana Křtitele. Touto poznámkou evangelista Lukáš upozorňuje úmyslně na vznešený původ sv. Jana Křtitele a na celou rodinu, která byla původu kněžského.

Aron zemřel ve věku 123 let; po něm se stal veleknězem jeho syn Eleazar.

O úpravě bohoslužby a o kněžských zákonech ve Starém Zákoně pojednává 3. kniha Mojžíšova, zv. Leviticus (od Levi); patří k 5 knihám Mojžíšovým.

Aser (A byla (tamtéž), prorokyně Anna, dcera Fanuelova z pokolení Aser; Luk. 2, 36), starozákonní postava, osmý syn Jakubův, zakladatel a praotec pokolení Aserova, z něhož pocházela prorokyně Anna. Potomci Aserovi sídlili při pobřeží Středozemního moře, od pohoří Karmel k hranicím Fenicie.

V době Kristově tvořilo bývalé území Aser západní část Galileje. Jakub, žehnaje svým synům, praví k Aserovi: „Aserův chléb bude tučný, pamlsky bude dodávat králům“ (1 Mojž. 49, 20), t. j. kraj Aserův bude úrodný na výborné pokrmy, a co on jísti bude, to také od něho budou kupovati králové a klásti na svůj královský stůl. Požehnání Jakubovo se splnilo plnou měrou. Území Aser bylo velmi úrodné a zvláště vhodné pro obchod.

Augustus (Luk. 2, 1), první římský císař (G. Julius Caesar Octavianus), vládl r. 30 př. Kr. — 14 po Kr. Vydal rozkaz, aby byl popsán veškeren svět (země římského imperia). Rozkaz platil i pro Palestinu, která patřila do římského imperia a byla

spravována Herodem Velikým, závislým na Římu. *Za císaře Augusta se narodil Ježíš Kristus.*

Za téhož císaře se dokončila příprava lidstva na Spasitele. Přišla plnost času, berla Judova už byla v rukou cizince Heroda Velikého, Idumejce. Končila se všechna přípravná zjevení, patriarchální, mojžíšská, prorocká, doprovázená četnými zázraky. Všechna zjevení přípravná měla být naplněna zjevením Kristovým.

Poměry politické v celém světě byly neutěšené, i pro Židy. Byli před příchodem Spasitelovým pod panstvím římským, které bylo pro ně těžké a kruté. Pohanští Římané si podrobili takřka všechny známé národy tehdejšího světa, takže měly tvořiti jednu velikou říši s hlavním městem Římem, římský císař měl být jediným vládcem na světě. V této pohanské říši panovalo modlářství všeho druhu a mravní úpadek byl pověstný. Většina lidstva úpěla v otroctví. Záhuba byla tak blízká, že lépe myslící lidé poznávali, že není jiné záchrany než záchrany nadpřirozené, záchrany z nebe.

Poměry mravní a náboženské byly v rozkladu jak u Židů, tak také u pohanů. Místo jednoho Boha uctívalo se množství bohů, jimž se připisovaly všechny lidské vlastnosti a lidské neřesti. Pohané byli naplněni vši nepravostí, plni vraždy, ukrutnosti, lakoty a pomsty. Rodinný život byl na nejnižším stupni. I nejvzdělanější národové byli v náboženství neuvědomělí. Řím měl 30.000 bohů a bůžků, které z velké části uctíval nemravností. Nevěra, modloslužba a nemravnost slavily triumfy. Za takových poměrů vznikla sociální bída. Bohatí byli tvrdí, necitelní, chudí utlačováni a trýzněni.

U Židů nebylo lépe. Nebyla to jen poroba pod vládou římskou, nýbrž i poměry náboženské a mravní. Národ vyvolený nábožensky i mravně upadal, byl rozdělen na několik náboženských sekt, které se nenáviděly a pronásledovaly. Byli to farizeové, kteří přetvořili náboženství v pouhou obřadnost a sami se stali pokrytci, a saduceové, jimž náboženství bylo lhostejné, pokládali rozkoš za nejvyšší cíl člověka, žili v nevěře, zamítali všechny tradice, popírali nesmrtelnost duše; byli to židovští materialisté. Žádná z těchto stran se nestarala o pravé náboženství, o výchovu lidu a mravní jeho základy.

Lid se stával nábožensky lhostejným, mizela u něho bázeň před Bohem, láska k Bohu. Propadal nemravnosti, zvláště ve městech, byla dovolena rozlučitelnost manželství, o lásce k bližnímu nebylo ani potuchy. Město Jerusalema bylo nazýváno druhou Sodomou.

Stav světa před příchodem Kristovým byl žalostný. Starý Zákon nestačil, všechny filosofie se zhroutily.

Pojednou lidstvo obrací svůj zrak vzhůru k nebesům a touží po Tom, který by mu přinesl pomoc, spásu a vysvobození — touží po Mesiáši, po Spasiteli, aby dal lidstvu klid, mír na zemi a smír na nebi, aby založil království spravedlnosti a lásky, aby se stal učitelem pravdy — až do skonání světa.

Touha po Spasiteli v této době byla všeobecná a cítilo se — že je tu doba a v ní blízký Vykupitel. Nejen Židé, ale i pohané toužili po Vykupiteli, po celém světě byla známost o něm, že přijde. Židé čekali Mesiáše, který zbaví národ izraelský římské poroby a Herodovy tyranie, že obnoví pozemský trůn Davidův, že rozšíří hranice židovského státu, že všichni národové budou mu poddáni. Ostatní národové čekali, že založí ve světě novou říši, že nastane nová doba a nový život podle jejich představ. Společné všem bylo, že toužili, aby se zase usmířili s Bohem, aby v Bohu došli duševního klidu a vnitřního štěstí, aby našli pravdu a pokoj svým duším, což kdysi hledali u lidí, v bujarém smíchu, v dočasných radostech tohoto světa, v laciných úspěších vzájemného chytračení. Poznali, jak se mýlili!

A skutečně přišel, přišel Vykupitel, přišel v plnosti času. A Slovo tělem učiněno jest, a přebývalo mezi námi, a viděli jsme slávu jeho, slávu to jako jednorozeného od Otce plného milosti a pravdy (Jan 1, 14).

B

Barabáš, postava z procesu proti Kristovi. V té době byl v žaláři pro nějaké vzbouření ve městě a pro vraždu (Luk. 23, 19). Byl pak uvězněn s buřiči jeden, jménem Barabáš, který byl v povstání spáchal vraždu (Mar. 15, 7). Měl pak (Pilát) tehdy vězně pověstného, který slul Barabáš (Mat. 27, 16). Byl pak Barabáš lotr (Jan 18, 40). Židům bylo dovoleno o svátcích

velikonočních vyžádati si propuštění nějakého odsouzence. Byl to starý židovský zvyk na památku vysvobození z Egypta (Mat. 27, 15; Mar. 15, 6; Jan 18, 39).

Pilát dal Židům na vybranou: buď Ježíše nebo Barabáše (Mat. 27, 17; Mar. 15, 10; Jan 18, 39). Židé však chtěli raději lotra Barabáše než Ježíše (Mat. 27, 21; Luk. 23, 18; Mar. 15, 11; Jan 18, 40). Pilát propustil Barabáše (Mat. 27, 26; Mar. 15, 15; Luk. 23, 25) a Ježíše vydal bičovati a vydal jim ho, aby byl ukřižován (Mat. 27, 26; Mar. 15, 15; Luk. 23, 25; Jan 19, 16).

Evangelia udávají bližší zprávu, proč byl Barabáš uvězněn, že byl buřič a že se zúčastnil povstání a že za povstání spáchal vraždu. Není bezpečné zprávy, o jaké povstání jde. Barabáš znamená „syn Abby“ (Bar-Abbas).

Pilát, hledaje nějaké šťastné východisko, jak by Krista propustil, našel je v Barabášovi. Neponechává volbu Židům, nýbrž dává jim volbu jediné mezi Kristem a Barabášem. Jistě věděl, jaké přízni širokých vrstev se těšil Kristus, proto měl za to, že budou chtít zahubit Barabáše a propustit Ježíše. Ale jerusalemská ulice, zpracovaná pustou lží a pomluvou, volá: Ukřižuj, ukřižuj! Ještě před pěti dny Krista jásavě pozdravovali, dnes se od něho odvrátili. Co jim bylo včera drahé, svaté, úctyhodné, to dnes tupili, proklínali.

Barachiáš (Mat. 23, 35), starozákonní postava, otec proroka Zachariáše. V tom smyslu se o něm zmiňuje Kristus Pán. Někteří vykladatelé jsou toho mínění, že slova „syna Barachiášova“ jsou buď omyl opisovatelův, poněvadž se správně jmenoval Jojada, nebo že jde o pozdější přídavek („syna Barachiášova“) do evangelia Matoušova.

Bartimeus, (Mar. 10, 46), syn Timeův (Bar-Timeus), slepý žebrák. Když Kristus Pán vycházel z Jericha, seděl podle cesty, žebraje. Když uslyšel, že Kristus jde kolem, počal křičeti: „Synu Davidův, Ježíši, smiluj se nade mnou!“ Když ho mnozí okřikovali, křičel mnohem více: „Synu Davidův, smiluj se nade mnou!“ (Mar. 10, 48). Kristus Pán ho dal zavolat a řekl mu: „Co chceš, abych ti učinil?“ Slepec odpověděl: „Rabboni, ať vidím.“ Ježíš pak řekl jemu: „Jdi, víra tvá tě uzdravila!“ (Mar. 10, 52). Bartimeus se stal učedníkem Kristovým.

Bartoloměj, učedník a později apoštol Kristův (Mat. 10, 3; Mar. 3, 18; Luk. 6, 14). Viz Nathanael.

Belzebub (satanáš, ďábel). Židé nazývali Belzebuba náčelníkem, knížetem, duchů zlých (Mat. 12, 24), jimž přiřítali vliv na člověka a na jeho jednání. Tato víra byla u Židů všeobecná. Mnoho nemocí a neduhů pocházelo od ďáblů. Nazývali je duchy zlými nebo nečistými, a lidé trpící zlými duchy byli nazýváni „lidé zlým duchem posedlí“. Byli v moci zlého ducha, který jim vládl, zbavoval je vlády nad jejich vůlí a tělem, mluvil jejich ústy. Vymítati z člověka zlého ducha bylo možno podle představ židovských ve jménu Belzebuba, knížete všech ďáblů.

Kristus Pán vymítaje zlého ducha, činil tak mocí Ducha sv., mocí Toho, jenž byl největším nepřítelem Belzebubovým. Tyto zázraky působily tak na lid, že chtěl věriti, že Ježíš je pravý Mesiáš. Farizeové však, slyšíce o zázracích a chtějíce odvrátiti lid od Krista, říkali, že Kristus vymítá zlé duchy pomocí Belzebuba, knížete a vůdce všech duchů zlých a nečistých (Mat. 9, 34). Že Kristus Pán vymítá zlé duchy, farizeové nemohli před lidem popřít; poněvadž však naprosto nevěřili v Božskou moc Kristovu, tvrdili, že Ježíš je v moci Belzebubově a od něho že má moc vymítati ďáblы. Toto farizejské tvrzení bylo největší urážkou Božství Kristova, největším hříchem proti Duchu sv. Této urážky užili farizeové, aby Krista Pána co nejvíce snížili a pokořili před lidem, aby popřeli jeho Božství. Stalo se to při uzdravení posedlého, jenž byl také němý (Mat. 12, 24—30, Luk. 11, 14—23; srov. Mar. 3, 22—27).

Kristus Pán se ohradil proti tomuto farizejskému nařčení, které učinili ze zloby, nikoliv z přesvědčení, a pravil: „Zlé duchy vymítám skrze Ducha svatého a z toho jste již mohli poznati, že Bůh je se mnou, a že přišlo k vám království Boží. Přece Belzebub nebude pracovati sám proti sobě. Kterak může satan satana vymítati?“ Při odmítnutí urážky řekl Kristus Pán, že rouhání proti Duchu svatému nebude odpuštěno, poněvadž takový člověk nechce, aby milost Boží v něm působila. (Mat. 12, 31—37; Mar. 3, 28—30.) Farizejskou urážku připomíná Kristus Pán apoštolům, posílaje je na misijní cestu: „Jestliže hospodáře nazvali Belzebubem, čím spíše domácí jeho“ (Mat. 10, 25).

Bethfage, městečko ležící mezi Bethanií a Jerusalemem, na východním svahu Olivetské hory (Mat. 21, 1; Mar. 11, 1; Luk. 19, 29; viz mapu). Bethfage znamená „Dům fíků“. Odtud Kristu Pánu bylo přivedeno oslátko pro slavný vjezd do Jerusalema. (Mat. 21, 1—11; Luk. 19, 29—44; Mar. 11, 1—11; Jan 12, 12—19). Tradiční místo je nyní označeno františkánskou kaplí. Od Bethanie je vzdáleno asi 7 min. V kapli je velmi cenná památka, t. zv. stéla Bethfagská. Je to kámen spojený se skálou, ozdobený na čtyřech stranách malbami, jež pocházejí z doby křížácké. Kámen má podobu krychle: na severní straně představuje malba učedníky, odvažující oslátko v Bethfage, na jižní vzkříšení Lazarovo, na východní poselství, označující nemoc Lazarovu, na západní slavný vjezd Kristův do Jerusalema. Kámen byl nalezen ve zříceninách bývalé křížácké svatyně.

Do Bethfage se také klade setkání Kristovo s Martou, sestrou Lazarovou, která vyšla Kristu vstříc, když se ubíral do Bethanie, dostav zprávu za Jordánem, že Lazar zemřel (Jan 11, 21—27).

Bethanie, zv. **Bethanie u Jerusalema**, na rozdíl od Bethanie za Jordánem; městečko, ležící na východním svahu hory Olivetské, vzdálené od Jerusalema 15 honů (Jan 11, 18; Luk. 19, 29; Mar. 11, 1), t. j. asi 3 km. Bethanie znamená „místo palmové“. Okolí Bethanie bylo pokryto v době Kristově vinicemi a ovocnými sady, olivami, fíkovníky, mandlovníky, palmami a poskytovalo obraz nádherné zahrady. Dnes je Bethanie nepatrná osada, zvaná podle Lazara el-Azarje (viz mapu).

V Bethanii bydlila Marta se svými sourozenci Marií a Lazarem (Jan 11, 1). Jejich dům byl vždy pro Krista Pána otevřen a připraven. Do Bethanie náleží návštěva Kristova u Marty a Marie (Luk. 10, 38—42). Bethanie není tu přímo jmenována. Evangelista Lukáš praví: „Stalo se pak, když putovali, že vešel do jednoho městečka a žena jedna jménem Marta přijala jej do domu svého.“

V Bethanii vzkřísil Kristus Pán Lazara, bratra Marie a Marty (Jan 11, 1—46). V Bethanii byl Kristus Pán hostem Šimona Malomocného a při hostině slavnostně pomazán Marií,

sestrou Lazarovou. (Mat. 26, 6—13; Mar. 14, 3—9; Jan 12, 1—11). Bylo to šest dní před velkonočními svátky (Jan 12, 1).

Z Bethanie učinil Kristus Pán slavný vjezd do Jerusalema (Jan 12, 12—19; Mat. 21, 1—11; Mar. 11, 1—11; Luk. 19, 28—44). Večer, po slavném vjezdu, se vrátil zase do Bethanie (Mar. 11, 11; Mat. 21, 17). Ubíraje se z Bethanie do Jerusalema, na cestě této, vyslovil Kristus Pán kletbu nad fíkovým stromem (Mat. 21, 18—22; Mar. 11, 12—14; srov. Mar. 11, 20—24). Směrem k Bethanii vyvedl Kristus Pán apoštoly před svým nanebevstoupením (Luk. 24, 50).

Dnes je Bethanie nejbídnější palestinskou vesnicí; ukazuje se v ní místo, kde stával dům Marie a Marty; bývala zde i svatyně.

Bethanie za Jordánem (Jan 1, 28), v době Kristově asi menší místo, ležící na východním břehu Jordánu v krajině zvané Bethania, proti Jerichu. Jordán v těchto místech tvoří t. zv. brody, přechody, na druhou stranu, známé již ze Starého Zákona. Místo bývá také zváno Bethabara, t. j. „dům přechodů“ a shoduje se s názvem Bethania, t. j. „dům lodí“. Také na mapách Palestiny bývá místo označováno jako Bethabara místo Bethania. O Bethanii za Jordánem se zmiňuje jen evangelista sv. Jan. Sem náleží částečně činnost sv. Jana Křtitele a zde také křtil. Podle Jan 1, 28 pokřtil zde Ježíše Krista, který sem přišel z Galileje (Mat. 3, 13; srov. Luk. 3, 21; Mar. 1, 9), ač není jisté, bylo-li to právě v těchto místech. Do Bethanie za Jordánem se uchýlil Kristus Pán po svém odchodu z Jerusalema, po slavnosti stánků, kdy ho Židé hledali, aby ho zabili (Jan 10, 40; srov. Jan 11, 7). Zde také dostal zprávu, že Lazar z Bethanie u Jerusalema je nemocen (Jan 11, 6—8). Jiné zmínky o Bethanii za Jordánem v evangeliích není.

Ze Starého Zákona je známo, že Izraelité pod vedením Josuovým v těchto místech přešli Jordán suchou nohou. V té době byl Jordán široký 20—30 m a 3 m hluboký uprostřed řečiště. V těchto místech prorok Eliáš, provázen svým věrným služebníkem Eliseem, udeřiv pláštěm do vod Jordánu, přešel suchou nohou na druhou stranu, kde byl vzat do nebe. Také Eliseus přešel v těch místech Jordán suchou nohou, udeřiv

plášťem Eliášovým do vody, když se chtěl dostat na druhou stranu po vzetí Eliáše do nebe.

Zde Kristus Pán povolal své první učedníky: Petra, Ondřeje, Filipa, Nathanaela a Jana (Jan 1, 35—51).

V 5. stol. zde žila kajícnice sv. Marie Egyptská, která se sem uchýlila, byvši v Jerusalemě zázračně obrácena. Na Kalvarii pod t. zv. franckou kaplí, která je zasvěcena Bolestné P. Marii, je řecká oratoř, zv. kaple sv. Marie Egyptské. Maria Egyptská se narodila kolem r. 344. Své mládí prožila v rozkoších v Alexandrii, odtud se jednou vypravila se zástupy lidí do Jerusalema na slavnost Povýšení sv. Kříže. Z Jerusalema, kde se jí dostalo zázračné milosti Boží pro návrat ke křesťanskému životu, odešla za Jordán a zde žila podle tradice o samotě po sedmačtyřicet let jako kajícnice. Zde ji našel opat jednoho kláštera v Jerusalemě, který jí posloužil svatým přijímáním, a když opět za rok ji vyhledal, aby jí podal Tělo Páně, našel ji mrtvou. Pohřbena byla na poušti. Církev katolická uctívá její památku 2. dubna.

Někteří vykladatelé praví, že jméno Bethania mohlo vzniknouti z Beth Ainon, omylem opisovačů evangelia Janova, a že jde o pramen Ainon entha nyn o Sapsapha, nedaleko brodu Machadat Chadžle, asi 5 km severně od ústí Jordánu do Mrtvého moře, na východním břehu řeky, a to má být tradiční místo křtu Krista Pána.

Bethesda (Jan 5, 2), rybník v Jerusalemě při Bravní bráně, hebrejsky zvaný Bethesda, což značí „Dům milosrdenství“. Měl pět podloubí (Jan 5, 2), t. j. kolem rybníka bylo sloupopradí s pěti síněmi pro ochranu nemocných při nepohodě. U rybníka leželo mnoho neduživých lidí, slepců, kulhavých a jinak nemocných. Ve vodě rybníka se zázračně uzdravovali nemocní (Jan 5, 4). Rybník ležel v blízkosti chrámu. Pohyb vodní hladiny na rybníce přičítán byl moci andělské (Jan 5, 4). Kdo první po hnutí vody mohl rychle sestoupiti do rybníka, býval uzdraven, ať byl stížen neduhem kterýmkoliv (Jan 5, 4).

Evangelista sv. Jan (5, 2) praví, že rybník byl při Bravní bráně. Jiné rukopisy mají bravnní rybník. Podle řeckých rukopisů je možný tento překlad: „Jest při bravnním rybníku tak zvaná hebrejsky Bethesda, mající patero podloubí.“ Podle

tohoto překladu nazýval by se rybník „bravný“. Vedle názvu Bethesda mají některé rukopisy Bethsaida, jiné Bethsada nebo Bezatha. Různé názvy vznikly asi nedopatřením opisovačů.

Podle vykopávek, jež se tu dály od konce minulého století, vypadal rybník asi takto: měl podobu obdélníka, délka činila 90 m a šířka 45 m; byl vytesán ve skále. Se čtyř stran jej obkličovalo podloubí, páté podloubí tvořilo přehradu zdi, jež dělila rybník na dvě části, severní a jižní. Sestupovalo se po schodech až ke dnu rybníka.

R. 1866 při vykopávkách byla zde nalezena jako votivní dar mramorová noha. Dar prý učinila Pompeja Lucilia, vznešená dáma z Říma, která v rybníku našla uzdravení. Žila v době císaře Hadriána (117—138). Eusebius vypráví, že rybník měl zružovělou barvu. Někteří vykladaatelé mají za to, že barva pocházela od krve obětních zvířat, která do rybníka stékala.

Rybník leží na východním svahu pahorku Bezetha na nádvoří kláštera Bílých otců u brány Mariiny (viz mapu Jerusalema). Dnes jsou z něho jen zbytky.

V jeho blízkosti — rovněž nádvoří kláštera — je kostel sv. Anny, který byl postaven na místě domu sv. Jáchyma, kde bydlili rodiče P. Marie. Domek byl zčásti vystavěn, zčásti vytesán ve skále. Podle tradice se v domku narodila P. Maria.

U rybníka Bethesda uzdravil Kristus Pán v sobotu člověka 38 let nemocného, který neměl nikoho, kdo by ho spustil do rybníka, když se voda pohnula (Jan 5, 7). Kristus ho uzdravil slovy: „Vstaň, vezmi lože své a chod!“ Kristus Pán učinil zázrak v sobotu, proto ho Židé pronásledovali, že přestoupil Zákon, podle něhož v sobotu byla zakázána jakákoliv práce. Kristus Pán se hájil proti nařčení farizeů (Jan 5, 17—47).

Bethsaida Juliina (Julias), město na východním břehu Jordánu, nedaleko jeho ústí do jezera Genezaretského (viz mapu). Rozkládalo se na jednom z vrchů, jež tu tvoří Vysočina gaulanitská. Bethsaidu představěl a nádhernými stavbami vyzdobil Herodes Filip, syn Heroda Velikého, vládce severní zajordánské tetrarchie. Město nazval ku počtě Julie, dcery císaře Augusta, Bethesda Julias (nutno ji rozlišovati od Bethsaidy galilejské při západním břehu jezera Genezaretského).

Z bývalé Bethsaidy se nic nezachovalo; jen trosky ukazují,

že zde kdysi bylo výstavné město, a dnešní beduinská vesnice Mesadije.

Okolí Bethsaidy Juliiny je památné. Za městem Bethsaidou uzdravil Kristus Pán slepce, nasliniv oči jeho a vloživ na něho ruce (Mar. 8, 22—26). Evangelista Marek nazývá Bethsaidu městečkem (8, 23, 26); byl to lidový zvyk z doby, kdy Bethsaida byla ještě venkovským městečkem, dokud z ní město neučinil Herodes Filip. Okolí Bethsaidy, poněvadž ležela na úpatí Vysočiny gaulonitské, bylo pusté (Mat. 14, 13; Luk. 9, 10). V těchto místech uzdravil Kristus Pán mnohé nemocné ze zástupu (Mat. 14, 14; Luk. 9, 11).

V této pusté krajině, přípluv sem po lodičce, rozmnožil Kristus Pán zázračným způsobem 2 ryby a 5 chlebů a nasýtil na pět tisíc lidí. Zázračné rozmnožení bylo tak veliké, že zbytky činily 12 plných košů (Mar. 6, 30—46; Mat. 14, 13—23; Luk. 9, 10—17; Jan 6, 1—14).

Zde nařídil Kristus Pán apoštolům, rozpustiv zástup, aby se přeplavili na druhou stranu. Sám vstoupil na horu, aby se modlil. Měli se přeplaviti na druhou stranu, t. j. k Bethsaidě Galilejské na západní straně jezera Genezaretského (Mar. 6, 45; Mat. 14, 22). Sám potom k ránu kráčel po jezeře od východu na západ.

U Bethsaidy Julias chtěli zástupové Krista Pána provolat králem (Jan 6, 15—16). V Bethsaidě zemřel r. 34. po Kr. Herodes Filip, a zde byl pochován v hrobce, kterou si v blízkosti města dal vybudovati.

Bethsaida, rybářská osada v Galileji při západním břehu jezera Genezaretského (viz mapu). Název znamená tolik, co „dům rybářství“. Je nazývána Bethsaida Galilejská na rozdíl od Bethsaidy Juliiny (Jan 12, 21). Evangelista sv. Jan ji nazývá městem (Jan 1, 44). Z Bethsaidy pocházeli Kristovi apoštolové Petr a Ondřej, jejichž městem je nazývána (Jan 1, 44) a Filip (Jan 12, 22). Obyvatelé Bethsaidy byli zatvrzelí proti Kristovu učení, proto Kristus Pán pronesl nad Bethsaidou: „Běda, tobě, Bethsaido, běda tobě, Korozaïm, neboť kdyby v Tyru a Sidonu byly se dály takové divy, dávno již byli by konali pokání“ (Mat. 11, 21; Luk. 10, 13). Že by z Bethsaidy pocházeli apoštolové Jakub Starší a jeho bratr (Miláček Páně),

nikde se v evangeliích nevypráví. Bethsaida náležela podle Mat. 11, 20 k městům, kde se událo nejvíce divů Kristových.

Mnozí vykladatelé ztotožňují tuto Bethsaidu s Bethsaidou Juliinou (Julias), majíce za to, že jde jen o jednu Bethsaidu, nebo že tato Bethsaida mohla tvořiti předměstí k novému městu, Bethsaidě Julias.

Betlem, městečko v Judsku (viz mapu). Rozkládá se na terasovitém táhlém svahu jižně od Jerusalema, od něhož je vzdáleno 7 km. Betlem znamená „dům chleba“. V době narození Kristova byl chudé městečko. Ve Starém Zákoně se nazývá Efrata; nijak zvláště nevynikalo.

Betlem je rodiště Krista Pána (Mat. 2, 1); je nazýván Betlemem judským (Mat. 2, 1, 5—6) na rozdíl od Betlema Galilejského. Nazýván je městem Davidovým (Luk. 2, 11; 2, 4), poněvadž se zde narodil David. Do Betlema přišel Josef s Marií, aby se přihlásili k soupisu lidu (Luk. 2, 3—4), poněvadž pocházeli z domu a kmene Davidova. Pastýřům oznámil anděl, že se Spasitel narodil v Betlemě (Luk. 2, 11). Nad Betlemem zapěli andělé „Sláva na výsostech Bohu“ (Luk. 2, 14). Do Betlema se vypravili pastýřové: „Pojďme až do Betlema“ (Luk. 2, 15). Na Betlem jako rodiště Ježíšovo ukazovali podle proroctví knížata kněžská a zákoníci na dotaz Herodův (Mat. 2, 5—6). Do Betlema šli na přání Herodovo tři králové, aby tam vše vyzvěděli (Mat. 2, 8). Z Betlema odešel Josef s P. Marií a Ježíškem do Egypta, aby unikli nástrahám Herodovým (Mat. 2, 13—15). V Betlemě a všech končinách jeho dal povraždit Herodes pacholata ode dvou let a níže podle času (Mat. 2, 16).

Betlem existuje ještě dnes a je obydlen skoro samými křesťany. Má asi 7000 obyvatel, kteří se živí výrobou památkových předmětů.

Betlem a jeho okolí je známé již ze Starého Zákona. Zde prodléval kdysi patriarcha Jakub po svém návratu z Mesopotamie se svými stády. Zde zemřela a byla pochována jeho milovaná Rachel. Narodil se zde král David, zde pásł stáda svého otce, zde byl na krále pomazán, zde se rozkládalo pole Boozovo, na němž sbírala klasy Ruth.

V Betlemě se narodil Ježíš Kristus, jak prorokoval prorok Micheáš (Mich. 5, 2).

Před Betlemem byly jeskyně, v nichž se za špatného počasí ukrývali pastýři, nebo jich používali za chlévy. Proto v jeskyních byly jesle pro píce ovcím. V takové jeskyni se ukryl Josef s Marií a do jeslí položili narozeného Krista (Luk. 2, 7, 12).

Na jihovýchodním konci Betlema, na obvodu města, je jeskyně, v níž se narodil Kristus Pán. Nad jeskyní je vybudován chrám P. Marie. Skládá se z předsíně a pěti lodí. Vystavěl jej Konstantin Veliký, syn sv. Heleny. Náleží nyní latiníkům, Arménům a Řekům. Je dlouhý 54 m a rozdělen 48 sloupy 6 m vysokými z červenavého mramoru ve čtyřech řadách na pět lodí, z nichž prostřední je největší. Basilika byla kdysi plna drahocenných mosaik, položených ve zlatě. Vlastní jeskyně Narození Páně je pod presbytářem chrámu, a jde se do ní dvojím schodištěm. Denní světlo do ní nevniká. Místo, kde se Kristus Pán narodil, je označeno stříbrnou hvězdou s latinským nápisem: *Hic de Virgine Maria natus est Jesus Christus*. — Zde se narodil z Panny Marie Ježíš Kristus. Místo je stále osvětlováno 16 lampami. Na jižní straně jeskyně, o něco hlouběji, je klenutý skalní prostor, v němž po pravé straně je tradiční místo, jeslí, kde se klaněli narozenému Kristu tři králové. S jeskyní Narození Páně souvisí tři podzemní svatyňky: kaple sv. Josefa, místo, kde dostal napomenutí od anděla k útěku do Egypta, kaple Mládětek, místo, kde prý skryly betlemské matky své děti před Herodem, a oratoř sv. Jeronyma, místo, kde prý sv. Jeronym překládal Písmo svaté. Jsou zde také hroby: sv. Eusebia, sv. Pavly a její dcery svaté Eustachie, pro niž napsal sv. Jeronym obranný spis o čistotě (O panenství), a hrob sv. Jeronyma. Hroby jsou dnes prázdné. Tělo sv. Jeronyma bylo přeneseno do basiliky P. Marie Větší v Římě. Jihovýchodně od chrámu Narození Páně je t. zv. Mléčná jeskyně. Podle tradice prodlévala zde P. Maria s Ježíškem před útekem do Egypta. Kámen jeskyně, roztlučený a rozpuštěný ve vodě, dává vodě bílou barvu, barvu mléka. Tamější ženy, vzpomínajíce mateřství P. Marie, přimíchávají prášek z jeskynního kamene do nápoje při kojení dětí. Nedaleko od mléčné jeskyně je kaple sv. Josefa; stojí na místě domu,

v němž podle tradice přebývala Sv. rodina před útekem do Egypta. Asi půl hodiny od Betlema se ukazují t. zv. pole pastýřů, kde pastýři právě pásli, když se jim ukázal anděl, a odkud pospíchali do Betlema.

V dobách křížáckých byli v Betlemě korunováni králové křížáků; první byl Balduin, první král jerusalemský, jenž zde zřídil na přání papeže Paschala sídlo biskupské. Od doby papeže Řehoře XVI., od r. 1840, má každý opat ve Sv. Mořici ve Švýcarsku titul biskupa betlemského.

Boanerges (Mar. 3, 17), aramejský název, znamenající „synové hromu“. Toto jméno dal Kristus Pán synům Zebedeovým (Jakubovi Staršímu a Janovi), vystihnuv tak jejich prudkou povahu. Název se vyskytuje jen u sv. Marka.

C

Caesarea Filipova, město ležící na sever od jezera Genzaretského, od něhož bylo vzdáleno asi 10 hod.; rozkládalo se na úpatí pohoří Antilibanonu, u pramenů Jordánu (viz mapu). Původně se toto město nazývalo Paneas. Město zvelebil a zvětšil Filip, syn Heroda Velikého, a nazval je na počest císaře Augusta Caesarea, a poněvadž zde sídlil, ustálil se název Caesarea Filipova. Bylo to město pohanské.

Do městeček Caesareje Filipovy šel Kristus Pán se svými učedníky z Bethsaidy Julias (Mar. 8, 27). Na cestě k Caesareji Filipově vyznal Petr jménem všech apoštolů, že Kristus je slíbeným Mesiášem a Bohem (Mat. 16, 13—16; Mar. 8, 27—30). Na toto prohlášení Petrovo učinil jemu Kristus příslib primátu v církvi (Mat. 16, 17—19). V téže pohanské krajině předpověděl Kristus své příští utrpení (Mat. 16, 21—23; Mar. 8, 31; srov. Luk. 9, 22). Zde Kristus Pán pronesl památná slova „ku všechněm“: „Chce-li kdo za mnou přijíti, zapři sebe sám a vezmi kříž svůj a následuj mne“. (Mat. 16, 24—28; Mar. 8, 34; Luk. 9, 23—27.)

Caesarea Filipova byla také nazývána Caesarea Gaulonitská, poněvadž se rozkládala v krajině, zvané Gaulonitis. V době po Kristu zde bývalo i biskupství. Z bývalého města zbyla jen

vesnice, zv. Banias. Název Caesarea a pozdější název Neronias, který dal městu Agrippa II., vnuk Heroda Velikého, úplně zanikl.

Cesta z Bethsaidy Julias do městečka Caesareje Filipovy vedla údolím Jordánským, směrem k jezeru Meromskému, a trvala asi 10 hodin.

Z Caesareje Filipovy, podle Eusebia, pocházela žena pohanka, trpící krvotokem, jež se uzdravila dotekem o roucho Kristovo v Kafarnau ve chvíli, kdy Kristus Pán odcházel do domu Jairova. Prý se nazývala Veronika.

Cedron (Jan 18, 1), potok; tekl východně od Jerusalema a odděloval svým korytem Jerusalem od Olivetské hory. Dále teče kolem rybníka Siloe, a zahýbaje směrem jihovýchodním vtéká do Mrtvého moře. Hebrejský název „Kidron“, z něhož je všeobecný název Cedron, znamená „Černý“ „tmavý“, poněvadž voda Cedronu byla kalná, tmavá; je zván také „zimním potokem“, poněvadž má vodu jen v deštivé zimní době.

Přes potok, opatřený můstkem, se šlo do Getsemanské zahrady a na Olivetskou horu. Přes Cedron šel Kristus Pán s apoštoly do Getsemanské zahrady po poslední večeři a po zajetí nazpět tudy byl veden před Annáše.

Přes Cedron, bos, se zahalenou hlavou, s pláčem a s několika svými věrnými prchal král David před nezdárným synem Absolonem na Olivetskou horu a odtud až k Efraimu, kde došlo k bitvě, v níž vojsko Absolonovo bylo poraženo. Absolon prchal, sedě na mezku, lesem, ale dlouhými vlasy uvázl na nízké větvi. Davidův vojevůdce Joab, vzav tři kopí do ruky, vrazil je v srdce Absolonovo. Potom vykopali hlubokou jámu, tělo vrhli do ní a snesli na hrob velikou hromadu kamení. David v bolesti nad smrtí Absolonovou volal: „Synu můj, Absolone!“

Údolí, tvořené Cedronem mezi Jerusalemem a Olivetskou horou, nazývá se také v Písmě sv. údolí královské. Zde se setkal Abraham s Melchisedechem, králem Salimu (Jerusalem), který obětoval, jsa knězem, Bohu chléb a víno a žehnal Abrahamovi.

Nazýváno je Cedronské údolí také Josafatské podle zbožného judského krále Josafata (873—849). Slova proroka Joela:

„Shromáždím všechny národy a svedu je do údolí Josafat a soudit se tu s nimi budu“, ukazují k soudu Božímu, a z toho důvodu vzniklo domnění, že zde bude poslední soud.

Na svahu Olivetské hory v údolí Cedronském jsou četné pomníky a hrobky, z nichž nejznámější jsou: náhrobek Absolonův v podobě okrouhlé pyramidy (pochází z doby pozdější), hrobní jeskyně Jakuba Mladšího, prvního biskupa v Jerusalemě, a Zachariáše, o jehož nevinně prolité krvi mezi oltářem a chrámem mluví Kristus Pán (Mat. 23, 35; Luk. 11, 51).

Potok Cedron je vlastně jen vodní koryto, jímž protéká voda v době dešťů, za půl dne po dešti je suchý. V Palestině jsou jen tři nebo čtyři vodní toky, které mají vodu po celý rok.

Údolím Cedronským se ubíral Kristus Pán po poslední večeri na horu Olivetskou a s hory Olivetské zase týmž údolím jako zajatec. Je to táž cesta, kudy se ubírali Izraelité do zajetí babylonského.

Cyrene (člověka cyrenského, Mat. 27, 32). Viz Šimon cyrenský.

D

Dalmanuta (dalmanutské krajiny, Mar. 8, 10), jiný název za jméno města Magdaly při západním břehu jezera Genezaretského. Název Dalmanuta vznikl podle některých vykladatelů porušením původního názvu Magdala. V dalmanutských krajinách přistoupili ke Kristu farizeové a saduceové žádající od něho znamení s nebe. Kristus Pán však odpověděl: „Nebude dáno znamení pokolení tomuto“ (srov. Mat. 16, 1—14; Mar. 8, 11—21).

Daniel (Mat. 24, 15), starozákonní postava, prorok národa izraelského v zajetí babylonském. Do zajetí se dostal jako čtrnáctiletý chlapec; byl vychován na královském dvoře Nabuchodonosorově, kde dosáhl vysokého postavení, jsa rádcem královým. Po celou dobu zajetí řídil se příkázáními Hospodinovými. Vysvobodil nevinnou Zuzanu, vyložil pozdějšímu králi Baltazarovi záhadná slova na stěně při hostině. Prohlédl podvod s pokrmý Bérovi, zachráněn byl v jámě lví.

Daniel náleží mezi proroky, kteří působili v zajetí babylon-

ském mezi Izraelity (Baruch, Ezechiel), aby je utvrzovali ve víře a utěšovali, že se izraelský lid vrátí do své vlasti, že vystaví zase svůj chrám a že Mesiáš přijde; dále aby i pohanům sloužili k obdivu a obrácení, aby se stali mezi pohany hlasateli víry v pravého Boha a jeho zaslíbení, připravovali cestu mezi pohany příštímu Vykupiteli.

Daniel patří mezi velké proroky (Daniel, Izaiáš, Jeremiáš, Ezechiel). Napsal knihu proroctví; v druhé její části (kap. 7—12) jsou božská zjevení. Daniel předpověděl mnoho o Vykupiteli, naznačil čas, kdy přijde (vidění 70 týdnů), předpověděl „ohavnost spuštění na místě svatém“ (Dan. 9, 27).

Kristus Pán předpovídá zkázu Jerusalema upozorňuje na proroctví Danielovo (Mat. 24, 15; Dan. 9, 27) poznamenáváje „Kdo to čte, rozumějš!“ Rozumí se tím každé znesvěcení chrámu před zkázou Jerusalema r. 70, zejména znesvěcení, které způsobili židovští horlivci (zeloti) krátce před zkázou Jerusalema velkým krveprolitím v posvátném okrsku chrámovém. Po tomto zneuctění následovala zkáza chrámu a Jerusalema (srov. Mar. 13, 14; Luk. 21, 20—24 bez jména).

O osudech Danielových, o jeho dalším životě a smrti nemáme zpráv. Jeho náhrobek se ukazuje v Susách, jejichž hrad viděl Daniel ve svém vidění (8, 2).

David, starozákonní osobnost, syn Jesse z Betlema (Mat. 1, 6), kde se také David narodil. Náleží mezi velké osobnosti Izraele, je druhým izraelským králem. V mládí byl pastýřem ovcí. Byl na dvoře krále Saula, aby ho hrou na harfu obveseloval. Po vítězství nad Goliášem a pro jiné vynikající vlastnosti (oblíbenost, statečnost, moudrost) zanevřel naň Saul a chtěl ho zabít.

David prchaje s několika přáteli před Saulem, přišel do Nobe, kde byl svatostánek a kde z hladu pojedl chleby předkladné, které směli jísti jen kněží. Události vzpomíná Kristus Pán u Mat. 12, 3—4, Mar. 2, 25.

Po smrti Saulově, jehož smrt oplakal, byl v Hebronu prohlášen za krále a pomazán. Porazil sousední národy, dobyl Sionu, hradu jerusalemského, a zvolil si jej za své sídlo. Rozšířil říši izraelskou na západ až k Středozemnímu moři, na jih až k Mrtvému moři, na východ až po Arabskou a Syrskou

poušť, na sever až k Eufratu. David byl králem podle srdce Hospodinova, t. j. podle vůle Boží.

Povznosl náboženský život v Izraeli, zvolil za své sídlo Jerusalema, dal přenést do něho archu úmluvy, uspořádal velebným způsobem bohoslužbu. Ve dnech svátečních při bohoslužbě se zpívaly posvátné písně, tak zvané žalmy, jichž David složil velké množství, rozdělil kněžstvo na 24 tříd, které se měly týdně v bohoslužbě střídati. Učinil přípravy k stavbě jerusalemského chrámu.

Obdržel příslib od Hospodina, že z jeho rodu vyjde Spasitel a že trůn izraelský zůstane při jeho domě navždy. „Vzbudím ti potomka, jehož trůn trvati bude navěky. Já budu jemu za otce a on mi bude za syna“.

Žalmy Davidovy jsou z vnuknutí Ducha svatého. Je jich 150 a v Písmě svatém tvoří zvláštní knihu (Kniha žalmů; od Davida asi 75). Většina žalmů jsou velebné hymny díky za udělená dobra, jiné jsou prosebné zpěvy, sedm žalmů je kajících, jádro všech žalmů je chvála Hospodina a velebení jeho moci, dobroty a milosrdenství.

Žalm 42 náleží k stupňovým modlitbám mše sv. Král David vypuzen z Jerusalema vzpourou vlastního syna, tísněn nepřáteli, ale pln pokory a důvěry v Boha, touží po návratu do svatyně, kde chce vejíti k oltáři Božímu, k Bohu, jenž je jeho radostí od mladosti. Vynechává se v době pašijové a při mši sv. zádušní.

Žalmy, které obsahují proroctví o Spasiteli, nazývají se žalmy mesiánské. Jimi David, veliký královský prorok Boží, oživoval v lidu izraelském ideu mesiánskou a kreslil osobu budoucího Vykupitele. Při čtení mesiánských žalmů jímá nás úžas. David žil 1000 let před Kristem a vše se doslova a do písmeny splnilo. Probodení nohou a rukou, dělení o roucho, metání losu o oděv, posměch a pokyvvování hlavou u nepřátel a j.

David zemřel po čtyřicetiletém panování ve věku 70 let. Pochován byl v Jerusalemě na Sionu.

David je praotcem Spasitelovým a zároveň také v mnohých úsecích svého života jeho předobrazem (Betlem, skrytý život, vítězství nad Goliášem, pronásledování Saulem, prorok a král,

cesta přes potok Cedron na horu Olivetskou jen s několika věrnými, vítězný návrat do Jerusalema, triumf nad nepřáteli). Ctnosti Davidovy: Pokora, důvěra v Boha, zbožnost, horlivost pro čest Boží, trpělivost, láska k nepříteli, spravedlnost, štědrost, otcovská péče o blaho poddaných a j. Královskou vlastnost, velkomyslnost, ukázal vůči Saulovi, kdy Abisaj pravil Davidovi: „Dnes Bůh dal do rukou tvých tvého nepřítele; chci ho usmrtiti.“ David odpověděl: „Nezabíjej ho. Nebo kdo vztáhne ruku svou na pomazaného Páně a bude bez viny?“

David, jak řečeno, je praotcem Spasitelovým; pocházel Spasitel jako člověk od Davida, poněvadž P. Maria pocházela z rodu Davidova, a je tedy její božský Syn potomkem Davidovým, neboli David je Spasitelovým praotcem. Z rodu Davidova pocházel sv. Josef (Mat. 1, 20; Luk. 1, 21).

V době příchodu Kristova dům Davidův a jeho rod byl již bez významu po stránce politické. Ale myšlenka, mesianismus, že z tohoto domu vzejde Spasitel, žila mezi Izraelity a nikdo o ní nepochyboval. Všechny naděje byly soustředěny na dům Davidův, a kdykoliv byl ohrožován, vystupovali velcí proroci, aby lid utěšovali a uklidňovali (Izaiáš, Jeremiáš, Micheáš).

Zachariáš ve své chvalořeči praví: Vyzdvihl nám roh spásy v domě Davida, svého služebníka (Luk. 1, 69), t. j. obnoví trůn Davidův a propůjčí mu nový lesk. V andělském zvěstování P. Marii je přislíben Kristu trůn Davidův (Luk. 1, 32).

Kristus Pán nazýván synem Davidovým (Mat. 1, 1; 9, 27; srov. Luk. 3, 31) a David otcem jeho (Luk. 1, 32).

Že Kristus Pán vyjde z rodu Davidova, bylo v Izraeli všeobecně známo (Mat. 12, 23; 20, 30, 32; Mar. 10, 47, 48; Mat. 21, 9; Jan 7, 42). Farizeové sami nazývali Krista synem Davidovým (Mat. 22, 42—45; Luk. 20, 41—44; Mar. 12, 35—36); ovšem pokládali ho za pouhého člověka. Místo toto je významné, protože Kristus Pán sám potvrzuje mesianismus žalmů Davidových, které byly psány v Duchu svatém, neboli z vnuknutí Ducha svatého. V Kristu Pánu a v jeho činnosti se vidělo přicházející království Davidovo (Mar. 11, 10). I v končinách pohanských se vědělo, že Kristus Pán je syn Davidův (Mat. 15, 22).

Desítiměstí (Mat. 4, 25; Mar. 5, 20; 7, 31), řecky Dekapolis,

území v Zajordánsku, na východ a jihovýchod od jezera Genezaretského. Území patřilo do r. 64 př. Kr. k Palestině. Toho roku bylo odloučeno od židovského správního území a desíti městům kraje udělena autonomie v rámci římské nadvlády s povinností odváděti Římu zvláštní poplatky. Ke každému městu náleželo určité území (krajina). Uvádějí se tato města: Abila (není totožná s Abilou Lysaniášovou Luk. 3, 1.), Gadara, Gerasa (není totožná s Gerasou při východním břehu jezera Genezaretského, zv. také Gergesa Mat. 8, 28, Luk. 8, 26), Filadelfia, Pella, do níž se utekli jerusalemsí křesťané a obyvatelé judští před dobytím Jerusalema r. 70 po Kr. Srov. Mat. 24, 16; Dion, Kanatha, Hippus, Skythopolis, ležící za Jordánem na západním jeho břehu, na hranicích Galileje a Samařska, a Adra. Později k autonomnímu svazku těchto měst přistoupila i jiná města, ležící mimo původní území, ale název Desítiměstí zůstal trvale jen pro území za Jordánem. R. 105 po Kr. utvořena z území provincie Arabie.

Řecký název Dekapolis ukazuje, že obyvatelstvo měst mělo kulturu hellenistickou s prvky syrskými a fenickými; obyvatelé byli pohané, Židé v městech bydlící byli v ménšině. Města byla střediskem kultury řecko-římské. Z Desítiměstí přicházeli za Kristem do Galileje zástupové mnozí (Mat. 4, 25; Mar. 7, 31). V Desítiměstí hlásal o svém uzdravení Kristem bývalý posedlý z krajiny gerasenské (Mar. 5, 20). V končinách Desítiměstí uzdravil Kristus Pán hluchoněmého (Mar. 7, 32—37).

E

Efrem (Jan 11, 54), městečko, kam se uchýlil Kristus Pán se svými učedníky a kde se s nimi zdržoval, když ho velekněží a farizeové chtěli usmrtiti. Bylo to po vzkříšení Lazarově, kdy ve veleradě nejvyšší kněz Kaifáš pronesl: „Vy nic nevíte, ani na to nemyslíte, že jest vám prospěšno, aby jeden člověk zemřel za lid, a ne aby celý národ zahynul.“ (Jan 11, 49—50).

Městečko Efrem (Efraim) se rozkládalo na kopci, vysokém asi 823 m, v pohoří Efremském, na severní hranici Judska.

Z Bethanie, odkud do Efremu Kristus Pán odešel, bylo do Efremu asi 30 km. Městečko leželo stranou od hlučných silnic a cest. Kristus Pán zde našel samotu a nebyl na očích farižeům a vysoké radě, která vydala rozkaz, aby byl vyhledán a zatčen (viz mapu).

V době Kristově mělo městečko čtverhranné domy z bílého kamene, které vypadaly jako staré věže, zbavené hradeb.

Z evangelního Efrema nezůstalo nic, jen zříceniny ukazují na bývalé městečko, které bylo kdysi také pevností. Na místě Efremu vznikla nepatrná vesnice obývaná mohamedány a nazvaná Taijibe. Efrem byl poslední zastávkou Krista Pána před velikonočními událostmi v Jerusalemě a před jeho smrtí.

Dnešní Efrem — což je zajímavé — je křesťanskou vesnicí; bydlí v ní 300 latiníků, 60 uniátů, 800 orthodoxních Řeků.

Egypt, země v severovýchodní části Afriky. Do Egypta odešel z Betlema na rozkaz Boží Josef s P. Marií a Ježíškem, aby ho zachránil před krutostí Heroda Velikého (Mat. 2, 13, 14). V Egyptě zůstali až do smrti Herodovy, odkud se zase na rozkaz Boží vrátili do své vlasti, do Nazareta (Mat. 2, 19). Proroctví Ozeášova o Egyptě vzpomíná evangelista Mat. 2, 15, které se také splnilo na dítěti Ježíšovi (srov. Ozeáš 11, 1).

Herodova moc nesahala do Egypta, proto zde byla sv. rodina v bezpečí. V Egyptě byly četné židovské kolonie, které mohly bez překážky žít podle svých náboženských zákonů. Podle tradice usadila se sv. rodina ve vesnici Matarii v Dolním Egyptě nedaleko města Heliopolis, severně od Kaira. V Heliopoli byla židovská obec, seskupená kolem chrámu a tvořící náboženskou jednotku. Tento chrám byl vystavěn podle chrámu jerusalemského r. 170 př. Kr. od Oniáše, velekněze Židů v Egyptě. Egypt měl pro Židy zvláštní přitažlivost. Již rodina patriarchy Jakuba se usadila v Egyptě, přišedši sem z Hebronu. Izraelité požívali v Egyptě za vlády Hyksů největší svobody a mohli se vzdělávati ve vědách, uměních a řemeslech, zastávati vysoké úřady. Bylo to řízení Boží, vykonávané Josefem, synem Jakubovým, že se Jakub se svými vnuky a syny odstěhoval na čas do Egypta, do země cizí, když v zemi Kanaan hrozilo Izraelitům nebezpečí, že se smísí s jinými národy. V Egyptě se rod Jakubův rozmnožil ve velký národ a

připravil pro své budoucí povolání. V Egyptě bydlili Izraelité ve zvláštní krajině; uzavření a opovrhování pohany, poněvadž byli pastýři, rozvinuli se v samostatný národ, a nebylo zde nebezpečí, že se odvrátí od Boha.

Po vypuzení královské dynastie Hyksů, která pokrevně cítila s Izraelity, nastaly pro Židy doby zlé, z nichž je vyvedl Mojžíš. Ale i v době útisku byl pobyt v Egyptě pro Židy dobrou školou; veškerou důvěru a naději skládali v Boha jako jediného pomocníka a záchrance. Konečně se potomci Jakubovi v Egyptě mnohemu naučili, na př. vzdělání půdy, umění, společenským zařízením, zákonodárství, takže vynikli nad obyvatele Kanaan a snadněji je mohli potom přemoci. Pro Izraelity dočasná poroba byla zkouškou od Boha a dobrou školou pro další život politický i náboženský v Zaslíbené zemi, jenomže brzy na vše zapomněli, nebo si osvojili ve větší míře špatnosti svého utiskovatele a svými metodami vynikli nad něj.

V době pobytu sv. rodiny v Egyptě žilo zde asi milion Židů, z toho nejvíce v Alexandrii, kam je lákal obchodní duch. Mataria je dnes nepatrná vesnička. Ukazuje se zde prastará sykomora (planý fík), t. zv. strom P. Marie, pod níž prý odpočívala svatá rodina po svém příchodu do Egypta. Poblíže je pramen, jenž podle tradice vytryskl na tomto místě, když zde sv. rodina pobývala. Nedaleko sykomory je svatyně Svaté rodiny.

Město Heliopolis je v Bibli nazýváno On. Odtud měl Josef Egyptský manželku Asenet, dceru Putifara, kněze v On (1. Mojž. 46, 20).

V Alexandrii, město bylo založeno Alexandrem Velikým r. 332 př. Kr., byl pořízen od Židů řecký překlad hebrejského Písma sv., zvaný Septuaginta, t. j. překlad 70 mužů. Byl pořízen pro židovské kolonie v Egyptě.

Pro rozvoj křesťanství měl Egypt velký význam; již v polovici 1. stol. se sem dostalo a zapustilo kořeny do hloubky. Počátky poustevnictví patří do Egypta. Nejproslulejším egyptským poustevníkem byl sv. Pavel († 250), dále sv. Antonín. Do Egypta náleží počátky klášterního života, jehož zakladatelem je Egyptan Pachomius, který založil r. 325 první klášter na ostrově Tabene v řece Nilu.

Eliáš, starozákonní osobnost, prorok. Působil v říši izraelské za krále Achaba a jeho manželky Jezabely, v době, kdy nastalo v Izraeli modlářství a úplný odklon od pravého Boha. Své vystoupení oznámil velkým suchem, z něhož vznikl potom hlad. Když všechny potoky vyschly, byl poslán do Sarepty Sidonské, mezi Tyrem a Sidonem, k vdově, která ho měla živit a která se s ním rozdělila o poslední chléb. Eliáš se jí odměnil zázračným rozmnožením mouky a oleje a vzkřísil z mrtvých jejího syna. Jeho pobytu v Sareptě Sidonské vzpomíná Kristus Pán u Luk. 4, 25—27.

Při řece Jordánu byl Eliáš, nepoznáv smrti, vzat do ohnivého vozu a odvezen neznámo kam. Podle proroctví Malachiášova měl se Eliáš ještě jednou vrátit na zem, aby bezprostředně oznámil a připravil příchod Mesiášův. Eliáš se měl objeviti před druhým příchodem Mesiášovým, aby svět naň připravil. Srov. Mat. 17, 11. Proroctví Malachiášovo bylo izraelským vykladačům Zákona dobře známo a ožilo zejména při vystoupení sv. Jana Křtitele, ale různě si je vykládali.

Anděl oznamuje Zachariášovi, že jeho syn Jan bude působiti v duchu a moci Eliášově (Luk. 1, 17), t. j. připraviti Židy na příchod Mesiášův. Židé z Jerusalema poslali k Janu Křtiteli kněze a levity, aby se ho otázali, kdo je, zdali je Eliáš (Jan, 1, 19—27; srov. Luk. 1, 17). Necháпали ovšem vzájemný poměr mezi Eliášem a Janem.

Když se Kristus Pán v Caesareji Filipově tázal učedníků, za koho jej lid považuje, odpověděli: „Někteří Janem Křtitelem, jiní Eliášem“ (Mat. 16, 14; Mar. 8, 28). Byl tedy Kristus všeobecně pokládán za Eliáše. Při svém proměnění na hoře Tábor mluvil Kristus Pán s Mojžíšem a Eliášem (Mat. 17, 1—4; Mar. 9, 3—7). Po svém proměnění vyložil apoštolům smysl proroctví (Mat. 17, 10—14; Mar. 9, 7—12).

Kristus Pán řekl o Janu Křtiteli: „A chcete-li to přijmouti, on jest Eliáš, který přijíti má (Mat. 11, 14; 17, 12); bylo to řečeno ve smyslu duchovním; dále chtěl Kristus Pán pohnouti Židy, aby Jana Křtitele uznali za jeho předchůdce. Co věřili o Eliášovi, měli věřiti o Janu Křtiteli.

Slova Kristova s kříže Eli, Eli pokládali okolostojící za

jméno Eliáš (Mat. 27, 46—49; Mar. 15, 34—35). Rozuměli tomu tak, že Kristus volá na pomoc Eliáše.

Eliáš náleží po Mojžíšovi k největším prorokům svými ctnostmi, svým přísným životem; nemiloval svět, nýbrž samotou, modlitbu. Zářil svatým nadšením pro Boží čest, byl trpělivý v bolestech i pronásledování, neochvějně věřil v Boha. Je předobrazem Krista Pána. Činnost proroka Eliáše je popisována v Královských knihách Starého Zákona.

Na Karmelu, pod oltářem P. Marie Karmelské, se ukazuje Eliášova jeskyně, v níž podle tradice přebýval; je v ní také socha Eliášova. Na Karmelu je ještě jedna jeskyně, zvaná „škola proroků“, kde bydlili žáci Eliášovi.

Eliseus (Luk. 4, 27), starozákonní osobnost, prorok, nástupce proroka Eliáše. Vykonal mnoho zázraků. Uzdravil syna bohaté ženy ze Sunamu a syrského velitele Námána, který trpěl malomocenstvím. Tohoto zázraku vzpomíná Kristus Pán u Luk. 4, 27, když praví před tím, že žádný prorok není vzácným ve své otčině (viz Námán).

Na svých cestách přišel Eliseus do Jericha, kde měli pramen nezdravé vody. Na upozornění obyvatel, že město je pěkné, ale voda nezdravá, vhodil Eliseus trochu soli do pramene a voda se stala pitnou. Jako tehdy pramen zásoboval Jericho pitnou, zdravou vodou, tak je tomu ještě dnes. Pramen je nazýván Eliseův nebo také Sultánův.

Eliseus náleží mezi proroky, kteří vykonali nejvíce zázraků, i v hrobě ho oslavil Bůh zázrakem. Jednoho dne se konal pohřeb u jeskyně, kde byl Eliseus pochován. Nosiči ze strachu před lupiči, kteří se náhle objevili, vhodili mrtvolu do jeskyně, kde se dotkla mrtvého těla Eliseova a obživla. O Eliseovi, jeho činnosti a zázracích vypravuje se v Knihách královských Starého Zákona. Podle legendy byly jeho ostatky převezeny z Cařihradu do Raveny v Itálii.

V Sunamu, o němž je svrchu řeč, se zdržoval Eliseus v domě zámožné ženy (2 král. 4) „Sulamitky“. Biblický Sunam se dnes nazývá Sulem a ukazuje se v něm domnělý dům Sunamitčin, v němž hostila proroka Elisea. Ze Sunamu pocházela i služka krále Davida Abisag (3 král. 1, 3—4), kterou chtěl pojmouti za manželku čtvrtý syn Davidův Adoniáš, aby se

domohl trůnu po svém otci. Šalomoun však ho dal za to usmrтити (3 král. 2, 25).

Emanuel (Mat. 1, 23) jméno je symbolické a znamená podle Mat. „S námi Bůh“. Početí takového dítěte a jeho narození z panny předpověděl prorok Izaiáš (7, 14) králi Achazovi: „Protož sám Pán dá vám znamení. Aj panna počne a porodí syna a nazve jméno jeho Emanuel.“ Evangelista Matouš, uváděje proroctví, chce říci, že se toto proroctví již splnilo narozením dítěte z Panny, kterému dáno jméno Ježíš, t. j. Spasitel, který vykoupil svět.

Místo, kde prorok Isaiáš předpověděl narození dítěte, se klade do okolí „Pramene P. Marie“ na východním úpatí pahorku Ofelu v Jerusalemě. V době králů izraelských a judských se nazýval pramen Gihon. Název „Pramen P. Marie“ pochází z vypravování legendy, podle níž prý prala P. Maria u tohoto pramene plénky Božského dítěte.

Emausy (Luk. 24, 13), v době Kristově městečko, severozápadně od Jerusalema (viz mapu). Podle evangelia (Luk. 24, 13) vzdáleno od něho honů šedesát (asi 12 km, t. j. asi 3 hod. cesty). Na cestě do Emaus se zjevil Kristus Pán po svém zmrtvýchvstání dvěma učedníkům, z nichž se jeden jmenoval Kleofáš (Luk. 24, 18) a pravděpodobně z Emaus pocházel. V městečku Ježíš s oběma učedníky povečeřel a zde ho poznali při lámání chleba. (Luk. 24, 13—23.)

Událost tuto popisuje i evangelista sv. Marek 16, 12, ale neudává ani místo, ani jméno osob. (... když šli na venek).

Místo evangelních Emaus se klade do dnešní vesnice Ku-beibe, která vyhovuje evangelní tradici. Je od Jerusalema vzdálena asi 11—12 km, což odpovídá „60 honům“. R. 1873 byl zde zbudován na zříceninách bývalého chrámu z doby byzantské františkánský kostel. Při vykopávkách r. 1901 v dnešním františkánském kostele byly nalezeny základy židovského domu z doby Kristovy, které se pokládají za základy domu učedníka Kleofáše, nad nímž byla vystavěna svatyně v době byzantské. Zde tedy byla nekrvavá oběť Krista Pána po jeho zmrtvýchvstání. Druhý učedník, jdoucí s Kleofášem, prý se nazýval Šimon.

Enon (Jan 3, 23), místo, kde křtil sv. Jan Křtitel. Místo křtu

uvádí jen evangelista sv. Jan a nelze je bezpečně určit, ačkoliv udává bližší určení „v Enonu u Salimu“. Před tím křtil v Bethanii za Jordánem (Jan 1, 28); býval by tedy Jan Křtitel, ať už z jakýchkoliv důvodů, místo křtu sem přeložil. Podle tradice se klade místo na pravý břeh Jordánu, nedaleko Bethsanu (Skythopolis), asi 12 km na jih. Název Enon (lat. Aennon, řec. Ainón) znamená místo, kde je pramen vody, potom vůbec místo, kde je mnoho vody. Evangelista Jan praví na uvedeném místě: „neboť tam bylo mnoho vody“.

Tradicí naznačené místo leží v krajině bohaté na vodu, je zde několik pramenů, takže se dobře hodilo pro činnost sv. Jana Křtitele. I v době nynější náleží ke krajinám v Palestině, které podržují vodu trvale.

Je však možné, že při určení místa jde o všeobecný název, nikoliv místní. Že se o místě zmiňuje jen evangelista sv. Jan, lze vysvětliti tím, že byl zprvu učedníkem Jana Křtitele a dobře znal místa křtu a místa jeho působení a další činnost svého Mistra pozoroval, i když už byl učedníkem Kristovým.

Do těchto míst přišli k Janu Křtitelovi jeho učedníci, kteří pozorovali učení Ježíšovo a činnost jeho učedníků, a stěžovali si mu, že Ježíš Kristus, který byl u něho za Jordánem, křtí a všichni jdou k němu (Jan 3, 25). Podle Jana 4, 2 nekřtil Kristus Pán sám, nýbrž jeho učedníci. Stížnost vznikla z hádky mezi Židy a učedníky Janovými o význam křtu Janova a Kristova, zdali křest Janův anebo křest Kristův má větší očištnou moc. Jan Křtitel odpovídá svým učedníkům: „Člověk nemůže nic vzíti, není-li mu dáno s nebe. Vy sami jste mi svědky, že jsem řekl: Já nejsem Kristus, nýbrž jsem poslán před ním. Kdo má nevěstu, jest ženich.“ (Jan 3, 27—30.)

Křest Jana Křtitele byl náboženským úkonem. Kdo se dal od něho pokřtiti, vyznal viny a přiznal víru v Mesiáše. Nebyl však svátostí; byl jen přípravným křtem a zároveň předobrazem křesťanského křtu, byl charakteristickým znakem jeho činnosti jako Předchůdce Páně. Jan Křtitel si byl toho sám dobře vědom (Jan 1, 33; Mat. 3, 11).

Enon u Salimu je posledním místem činnosti sv. Jana Křtitele a vyvrcholením jeho činnosti jako předchůdce Páně.

Fanuel (Luk. 2, 36), otec prorokyně Anny z pokolení Aserova. V tomto smyslu činí o něm zmínku Luk. 2, 36. Blíže není znám.

Farizeus, farizeové (Mat. 3, 7; 5, 20; Luk. 5, 30; 6, 7; Jan 1, 24; 7, 48 a j.) vystupují v posledních dvou stoletích před narozením Krista Pána. Název se odvozuje z hebrejského slova „perušim“, což znamená člověka odděleného, odloučeného, libujícího si ve zvláštnostech. Název je velmi přiléhavý a výstižný. Farizeové se nápadným způsobem oddělovali od ostatního lidu a snažili se také lišiti se od něho způsobem svého života a svým jednáním.

V dějinách židovského náboženství vytvořili náboženskou stranu, sektu, sebevědomě vystupující, farizejsky učenou, zastupující věřící Židy. Mezi židovskými vzdělanci zaujímali první místo. Farizeové zaváděli do Zákona různé malichernosti a předpisy a kladli na ně větší váhu než na Zákon Boží. Hledali plnění Zákona ve věcech vnějších a zanedbávali stránku mravní; horlili pro vnější obřadnosti, dbali přísně předpisů Zákona, ale ani jednu ctnost nerozmnožili. Do litery plnili Zákon, ale ducha Zákona neznali. Odváděli desátky i z těch věcí, jež v Zákoně nebyly jmenovány, ale při tom přemnoží v Boha nevěřili, k bližnímu nebyli spravedliví a milosrdní, byli srdci tvrdých, ztučnělých, cedili komáry, ale polykali velbloudy.

Postili se, sliby činili, oběti konali, dlouhá roucha se třapci nosili, oči klopile, hlavu mazali olejem, almužnu veřejně dávali, čistili si ruce, čistili poháry, odříkávali nekonečné modlitby — ale srdce jejich bylo daleko od Boha.

Zbožnost farizeů byla přetvářkou, pokrytectvím, nepravostí, byli slepými vůdci a nikdy nepochopili učení Ježíšovo. Vše, co činili, nebylo pro zvroucnění a prožití náboženských příkázání, pro rozmnožení ctností, pro lásku k Bohu a k bližnímu, nýbrž pro oslavu vlastní osoby, pro dočasnou lidskou chválu, pro propagaci farizejskou. Bližním jim byl jen příslušník rasový. Byli většinou velkopanští vysokomyslní, nadutí, chtiví majetku a bohatství, neupřímní, pokrytečtí, závistiví až k uschnutí.

Farizeové nenáviděli pohany a setřeli prach s obuvi své, kdykoliv přešli území pohanské, nenáviděli Samaritány a Samaritáni je, nenáviděli publikány neboli celníky, a všechny ty, kteří se neřídili literou farizejských předpisů.

Moc farizeů v národě židovském a jejich vliv na lid byl veliký; pro svou chytrost požívali vážnosti. Židovské soudy se jimi řídily a ve veleradě měli velká práva a vliv.

Odpůrci farizeů byli saduceové, pochybovači a epikurejci, o nic lepší než farizeové; saduceové se farizeům vysmívali pro jejich přehnanou obřadní čistotu — nikoliv čistotu srdce, pro jejich pečlivé střežení Zákona a plnění malicherností, ale přirozeného hlasu svědomí nedbali. Saduceové říkali o farizejích a jejich očištných metodách, že budou tak vše čistit, že vyčistí i zeměkouli od slunce.

Farizeům bylo již přestoupením Zákona, a tedy veliké provinění, jestliže někdo v sobotu utrhl dva klasy, jestliže člověk v sobotu uzdravený vzal lože své a odnesl si je do domu svého.

Velké pohoršení pro farizeje bylo, jestliže Kristus Pán mluvil s celníky, hříšníky a hříšnicemi a dokonce jim odpustil hříchy.

Politicky byli farizeové proti vládě Herodově a proti nadvládě římské. Po stránce politické byli nepřáteli saduceů. Bojovali za nezávislost národa židovského. Nenáviděli s lidem Římany nejen jako představitele židovské poroby, nýbrž i jako pohany. Mesiánskou říši si představovali jako pozemské království, ve kterém Židé budou vládnouti. V nenávisti proti Kristu se spojili se saduceji, třebaže je nenáviděli, a ani odpor proti Římanům nebyl na překážku, mohli-li jich použití proti učení Kristovu.

Ale i mezi farizeji se vyskytli šlechtění lidé, kteří vždy nesusouhlasili s farizejskými přehnanými názory a nepřisahali slepě na program farizejské sekty. Byly to výjimky. K nim podle evangelií patřil Nikodém, člen židovské velerady, který sice nevěřil v božství Ježíšovo, věřil jen, že Ježíš je prorok (viz Nikodem). Dalším byl Josef z Arimatie, rovněž člen velerady, tajný učedník Kristův, který nehlasoval pro Kristovo odsouzení. S Nikodemem nesl tělo Kristovo do hrobu (viz Arimatie). Slušným farizejem byl jakýsi Šimon, který pozval Krista Pána,

aby u něho pojedl (viz Šimon, zv. farizeus). Jairus, představený synagogy v Kafarnau, jehož dceru vzkřísil Kristus Pán. Horlivým farizeem byl židovský spisovatel Josef Flavius, autor díla „O válce židovské“ a jiných děl. Byl zvláště chytrý farizeus. R. 67 po Kr., kdy vtrhl Vespasián do Galileje, bylo mu 29 let, a řídil její obranu. Po prohrané obraně, když byl předveden před Vespasiána, udělal ze sebe proroka. Prorokoval Vespasiánovi a jeho synu Titovi, že dosáhnou koruny císařské a že mu Vespasián sejme okovy. Již z toho důvodu byl jen v mírné vazbě. Proroctví se splnilo; Vespasián se stal císařem a sňal Josefovi pouta, který si potom, když národu židovskému již nic nezbývalo, dal jméno Flavius podle císaře Tita Flavia, který naplnil všechna neblahá proroctví o Židech měrou našlapanou a přetékající.

Za Janem Křtitelem přišli farizeové a saduceové z Jerusalema (Mat. 3, 7). Jan Křtitel vida, že farizeové navenek se dělají ctnostnými a pobožnými, uvnitř že pak jsou pokrytečtí, nazval je pokolením ještěřčím.

Poměr farizeů ke Kristu Pánu a jeho učení byl negativní. Jak mohli pochopiti Krista a jeho učení, když pohrdli sami proti sobě úradkem Božím nedávše se pokřtíti od Jana Křtitele (Luk. 7, 30). Sám lid izraelský poznával, že Ježíš svým učením stojí nade všemi farizeji a zákoníky, neboť učil je jako moc maje a ne jako zákoníci jejich a farizeové (Mat. 7, 29). Kristus varoval před farizeji jako před nepravými proroky, kteří přicházejí v rouše ovčím, uvnitř však jsou vlci draví (Mat. 7, 15). Farizeové se stali úhlavními nepřáteli Kristovými a hledali po celou dobu jeho činnosti jen příležitost Krista polapiti a usmrtiti. Stali se nástrojem odsouzení a smrti Kristovy. Nejostřejší řeč proti farizeům pronesl Kristus Pán v Jerusalemě krátce před svou smrtí, v níž odkryl jejich zlobu, podvody a zločiny a varoval své učedníky a lid lépe smýšlející před nimi (Mat. 23, 1—36). Evangelia mluví o farizejích, jejich povaze a nenávisti proti Kristu, takže vešli do dějin světa jako typy obílených hrobů, slepých vůdců, falešných proroků, samozvaných povýšenců, pokrytců před lidmi, ceditelů komárů a polykačů velbloudů, čističů pohárů a mis na povrchu, typy lidí zdánlivě spravedlivých, poctivých, dávajících de-

sátky ze všeho možného, ale uvnitř plni zloby, nenávisti, pomstychtivosti a všeliké nepravosti.

Filip, učedník a později apoštol Kristův. Ježíš ho poznal v hloučku učedníků sv. Jana Křtitele a vyvolil za učedníka (Jan, 1, 43). Pocházel z Bethsaidy Galilejské (Jan 1, 44; 12, 21). Filip zavolał ke Kristu Nathanaela, jemuž oznámil, že našli Ježíše z Nazareta (Jan 1, 45). Když se Nathanael podivil, že by Ježíš byl z Nazareta, nic mu nevysvětloval, jen řekl: Pojď a viz! (Jan 1, 46.)

K Filipovi přistoupili pohané v Jerusalemě v den slavného vjezdu Kristova do města se žádostí, že chtějí viděti Ježíše (Jan 12, 21). Filip to oznámil Ondřejovi a oba pak šli ke Kristu se žádostí (Jan 12, 22). Filip byl přítomen zázračnému nasycení 5000 lidí. Na dotaz Kristův, odkud se nakoupí chleby, odpověděl, že za dvě stě peněz chlebů nestačí (Jan 6, 5, 7). Filip žádal Krista Pána, aby apoštolům ukázal Otce nebeského (Jan 14, 8—12).

V apoštolském seznamu Mat. 10, 3; Luk. 6, 14; Mar. 3, 18 je na místě pátém a je vždy uváděn vedle apoštola Bartoloměje. Kromě seznamu apoštolského mluví o něm jen evangelista sv. Jan na uvedených místech.

Filip je řecké jméno, měl-li ještě aramejské, není známo. Podle evangelia byl povahy nerozhodné, málo vtipné, málo praktický.

Byl ženat a měl několik dcer. Kázal učení Kristovo ve Frygii v Malé Asii. Zemřel jako mučedník s dvěma dcerami v Hieropoli; byl ukřižován a na kříži ukamenován, tam byl také pohřben. Svátek jeho je 1. května. Je zobrazován s holí nahoře křížem zakončenou.

Filip (Mar. 6, 17), syn Heroda Velikého, nevlastní bratr Heroda Antipy. Viz Herodes Antipas a Herodias.

G

Galilea (galilejský), severní část Palestiny (viz mapu). V době Kristově se skládala Galilea z bývalých území kmene Zabulon, Neftali, Aser a Isachar. Název Galilea, v době Kris-

tové již všeobecný, vztahoval se původně na území kmene Neftali a na část území Zabulon, odtud pak přešel na celou severní část (srov. Mat. 4, 13—16). Území Galileje se táhlo na sever až k Sidonu, Tyru, Antilibanonu a Syrii, na jih po pohoří Gelboa, na východ po Jordán a na západ k fenickému pobřeží.

U Mat. 4, 15 podle proroctví Izaiášova je nazývána „Galilea pohanská“. Je to vzpomínka na dobu, kdy území bylo obsazeno assyrskými pohany-kolonisty. Ale mělo se Galileji dostati „Světla“. Stalo se tak v době, kdy v Galileji vystoupil a ji za své působíště zvolil Ježíš Kristus (Mat. 4, 13—15).

V době Kristově měla většinou židovské obyvatelstvo, ale i dosti pohanů, Feničanů, Egyptanů, Assyřanů. V městech galilejských bydlilo i dosti Řeků a Římanů, ať úředně nebo obchodně. Mnohá města byla porečtělá s kulturou hellenistickou.

Židé galilejští převzali některé zvyky a mravy pohanské, také nebyli čistokrevní Židé, nýbrž zčásti míšenci, proto jimi Židé z Judska pohrdali (Jan 7, 41). Kdo před farizeji a zákoníky promluvil o Ježíši nebo jeho učení nebo se Ježíše zastal nebo byl znám, že s Ježíšem chodil, byl pokládán za Galileana (z Galileje), tedy za člověka podezřelého (Jan 7, 52).

Obyvatelé Galileje mluvili vlastním nářečím, odlišným od mluvy Židů z Judska, měli tvrdší výslovnost, kterou byli nápadní a poznatelní (Luk. 22, 59; Mar. 14, 70; Mat. 26, 73). Lid galilejský byl jednoduchý, prostý, srdečný, nábožný a věřící (srov. Jan 4, 45; Luk. 4, 14—15). V Galileji našel Kristus Pán více vděku, lásky a úspěchu než v Judsku.

Galilea byla velmi úrodná, je nazývána „velkou obilnicí“; obyvatelstvo se živilo zemědělstvím, obchodem a rybářstvím, zejména jezero Genezaretské bylo nevyčerpatelným pramenem obživy pro okolní města a lid. Galilejí procházely hlavní obchodní silnice, po nichž se ubíraly karavany, města byla bohatá, ale i rozmařilá a některá svým rozmařilým životem známá. Galilea byla poseta množstvím měst a městeček, skoro v každém byla synagoga, ale z Galileje nevzešel ani jeden velký učitel, ani není známo, že by zde byla nějaká slavná škola. Ale přesto, že žili v sousedství samých pohanů nebo přímo mezi nimi, zůstali v jádře nedotčeni pohanstvím.

Vládcem Galileje v době Kristově byl tetrarcha Herodes Antipas (Luk. 3, 1); za něho vystoupil také sv. Jan Křtitel i Kristus Pán. Když se Pilát při procesu s Kristem dověděl, že Ježíš je z Galileje, poslal ho ihned k Antipovi, který byl v ty dny (o svátcích velikonočních) v Jerusalemě (Luk. 23, 6—7).

V Galileji se rozkládá jezero Genezaretské, zvané také moře Galilejské. Galilejí protéká část Jordánu.

Rozdělení země izraelské na Judsko, Galileu, Samařsko a Zajordánsko (Perea) se datuje od zajetí babylonského. Samařsko bylo však vyloučeno podle Židů ze Svaté země.

Místa, jež patří do Galileje a o nichž mluví evangelia, jsou: Genezaretské jezero, Kafarnaum, Nazaret, Bethsaida, Korozaím, Magdala, Kana Galilejská, Tiberias, Naim, hora Tábor.

Galilea náleží mezi přední místa života a veřejné činnosti Krista Pána. Po zkáze národa židovského prošla Galilea jakož celá Palestina různými změnami politickými a náboženskými, přešla pod různá panství a mnoho utrpěla. Z Galileje doby Kristovy zůstaly jen zbytky, města byla rozbořena, mnohá sice na bývalých troskách obnovena, krajina zpustošena. Teprve vykopávky nám leccos odhalují.

Do styku s Galilejí přišel Kristus Pán jako nemluvně. Do Nazareta se vrátil z Egypta sv. Josef s P. Marií a Ježíškem (Mat. 2, 19—23). V Galileji prožil Kristus Pán svá mladá léta až do svého vystoupení (Luk. 2, 39, 51). Z Galileje odešel k Jordánu, aby se dal od sv. Jana pokřtiti (Mat. 3, 13). Z Galileje snad kromě Jidáše pocházeli všichni první učedníci a později apoštolové. Kristus zde měl oblíbená místa, přátele a příbuzné. Galilea je Kristova vlast, otčina. Velmi často pobýval u jezera Genezaretského, chodě podél jeho břehů, často se uchyloval do okolních hor, aby se tam modlil.

Do Galileje patří nejvíce Kristových zázraků a řečí. Ježíš Kristus je často nazýván Galilejským (Mat. 26, 69).

Kristus Pán oznámil apoštolům, že je po svém zmrtvýchvstání předejde do Galileje (Mat. 26, 32; Mar. 14, 28). Z Galileje bylo mnoho žen, které Krista Pána na jeho misijní cestě doprovázely a podporovaly (Mat. 27, 55; Luk. 23, 49).

Ženám u hrobu po svém zmrtvýchvstání řekl Kristus Pán,

aby oznámily jeho bratřím, aby odešli do Galileje, tam že ho uvidí (Mat. 28, 10). Jedenáct učedníků pak odešlo do Galileje na horu, kamž Ježíš byl jim uložil (Mat. 28, 16). Na Krista Pána žalovali Židé před Pilátem, že bouří lid, uče po všem Judsku počav od Galileje až sem (Luk. 23, 5, 6).

V Galileji započal Kristus Pán svou veřejnou činnost: zázrak v Kaně Galilejské (Jan 2, 1—11), úředník královský (Jan 4, 46—54), Kristus v nazaretské synagoze (Luk 4, 14—30; srov. Mat. 13, 54—58; Mar. 6, 1—6), uzdravení člověka posedlého nečistým duchem (Luk. 4, 33—37. srov. Mar. 1, 23—28), uzdravení tchyně Petrovy a jiných nemocných (Luk. 4, 38—44; srov. Mat. 8, 14—17; Mar. 1, 29—39), trvalé povolání čtyř apoštolů (Mat. 4, 18—22; Mar. 1, 16—20), kázání z lodičky (Luk. 5, 1—4), uzdravení malomocného (Luk. 5, 12—16; Mat. 8, 2—4; Mar. 1, 40—45), ochrnuého (Luk. 5, 18—26; Mat. 9, 2—8; Mar. 2, 1—12), povolání Matouše a dotaz farizeů a zákoníků o postu (Luk. 5, 27—36; Mat. 9, 9—17; Mar. 2, 13—22), Ježíš hájí učedníků, trhajících v sobotu klasy (Luk. 6, 1—5; Mar. 2, 23—27; Mat. 12, 1—8), uzdravení člověka s uschlou rukou (Luk. 6, 6—11; Mar. 3, 1—6; Mat. 12, 9—21), volba apoštolů (Luk. 6, 12—16; Mar. 3, 13—19; Mat. 10, 1—4), kázání na hoře (Mat. 5, 6, 7; Luk. 6, 20—49) uzdravení služebníka setníkovy (Mat. 8, 5—13; Luk. 7, 1—10), vzkříšení mládence v Naimu (Luk. 7, 11—17), učedníci Janovi přicházejí k Ježíši (Mat. 11, 2—6; Luk. 7, 18—23), Ježíš mluví o Janovi (Mat. 11, 7—15; Luk. 7, 24—35), výčitky městům (Mat. 11, 20—24; Luk. 10, 13—15), Kristus velebí Otce nebeského (Mat. 11, 25—30), Kristus v domě farizeově a žena hříšnice (Luk. 7, 36—50), uzdravení němého, zlým duchem posedlého (Mat. 12, 22—30; Mar. 3, 22—27), hříchy proti Duchu sv. (Mat. 12, 31—37; Mar. 3, 28—30), o zpětnosti starých hříchů (Mat. 12, 43—45), Ježíš odpírá farizeům a zákoníkům zázraky (Mat. 12, 38—42); matka a „bratři“ Kristovi (Mat. 12, 46—50; srov. Mar. 3, 31—35; Luk. 8, 19—21).

Podobenství o rozsevači (Mat. 13, 1—9; Mar. 4, 1—9; Luk. 8, 4—8), jeho výklad (Mat. 13, 18—23; Mar. 4, 14—20; Luk. 8, 9—15), podobenství o koukolu mezi pšenicí (Mat. 13, 24 až 30); jeho výklad (Mat. 13, 36—43) o zrně hořčičném (Mat. 13, 31—32; Mar. 4, 30—32; Luk. 13, 18—20), o kvasu (Mat. 13,

33; Luk. 13, 21), skrytý poklad v poli, síť spuštěná do moře, o člověku hospodáři (Mat. 13, 44—52).

Utišení bouře na jezeře Genezaretském (Mat. 8, 23—27; Luk. 8, 22—25; Mar. 4, 35—40), vzkříšení dcery Jairovy a uzdravení ženy krvotoké (Mat. 9, 18—26; Luk. 8, 40—56), uzdravení dvou slepců a němého posedlého (Mat. 9, 27—34), naučení Kristovo apoštolům na cestu (Mat. 9, 35—38; 10, 1 až 42; Luk. 9, 1—6; Mar. 6, 7—13), Ježíš kráčí po jezeře (Mat. 14, 24—33; Mar. 6, 47—52; Jan 6, 16—21), Ježíšova řeč o chlebě nebeském (Jan 6, 26—40), odpověď Kristova Židům (Jan 6, 41—59), tvrdá řeč pro Židy a některé učedníky; apoštolové uvěřili (Jan 6, 61—70). Četná uzdravení po vesnicích, dvorcích a městech dotekem třepení o roucho Kristovo (Mat. 14, 35—36), řeč proti farizeům o tom, co poskvřňuje člověka a co ne (Mat. 15, 1—20; Mar. 7, 1—23), druhé rozmnožení chlebů (Mat. 15, 32—39; Mar. 8, 1—9). Farizeové žádají znamení (Mat. 16, 1—4; Mar. 8, 10—13), proměnění na hoře Tábor (Mat. 17, 1—9; Luk. 9, 28—36; Mar. 9, 1—9), uzdravení syna zlým duchem posedlého (Mat. 17, 14—20; Mar. 9, 13—28; Luk. 9, 37—43), Kristus předpovídá své utrpení (Mat. 17, 21, 22; Luk. 9, 44—45; Mar. 9, 29—31), daň chrámová (Mat. 17, 23—26), o prvenství mezi apoštoly (Mat. 18, 1—5; Luk. 9, 46—48; Mar. 9, 32—36), o pohoršení (Mat. 18, 6—9; Mar. 9, 41—49), o andělech (Mat. 18, 10—14), o napomínání bližního (Mat. 18, 15—20), kolikrát se máme smířiti (Mat. 18, 21—22), podobenství o nemilosrdném služebníku (Mat. 18, 22—35).

Galilean (Luk. 13, 2; 23, 6), obyvatel Galileje. O usmrcení Galileanů při obětech v chrámě jerusalemském na rozkaz Pontského Piláta vypravovali Kristu Pánu někteří jeho posluchači (Luk. 13, 2). Pilát při procesu proti Kristu Pánu se tázal, uslyšev o Galileji, je-li ten člověk (Kristus) Galilean (Luk. 23, 6). Jinak se v evangeliích užívá názvu galilejský — Galilejští (Jan 4, 45; Mar. 14, 70; Mat. 26, 69).

Genezaret (genezaretská krajina Mat. 14, 34), krajina při západním pobřeží jezera Genezaretského, zvaná také Genezar (viz mapu). Od území má název jezero Genezaretské. Kraj úrodný a krásný, obyvatelé byli zbožní a plni pravé víry v Krista. V území genezaretském bylo město Bethsaida.

V genezaretské krajině učinil Kristus Pán mnohé zázraky, mnoho nemocných se uzdravilo tím, že se dotkli třepení roucha Kristova (Mar. 6, 53—56; Mat. 14, 34—36).

V krajině genezaretské se konala rozmluva mezi Kristem a farizey, co člověka poskvrňuje a co neposkvrňuje (Mat. 15, 1—20; Mar. 7, 1—23). V rozmluvě vzpomíná Kristus Pán proroka Izaiáše (29, 13): „Lid tento ctí mne ústy...“

Krajina genezaretská je asi 6 km dlouhá a 3 km široká. V Talmudu (starožidovská sbírka zákonů, myšlenek a právních výkladů) se praví: „Je-li ráj na zemi, pak je to Genezaret.“

Genezaretské jezero se rozkládá v Galileji, má podobu lyry; je dlouhé 21 km, široké 11 km, hluboké 50—70 m, měří 144 km². Patří k nejznámějším místům v evangeliích. Na východní straně a severovýchodní je obklopeno horami. Má velmi čistou, sladkou vodu. Jezerem protéká po celé délce řeka Jordán. V jezerní kotlině bývají často velká vedra, takže se voda v jezeře zahřeje až na 24 stupňů. V době Kristově bylo bohaté na ryby. Jihozápadní vítr způsoboval na jezeře často bouře.

Na březích jezera a v údolích, zejména na straně severní a západní, bylo v době Kristově hojně dobře obydlených míst, městeček a měst, z nichž na západním pobřeží jsou nejznámější: Kafarnaum, Bethsaida, Korozaím, Magdala, Tiberias. Na východním pobřeží u vtoku Jordánu do jezera Bethsaida Julias, asi uprostřed východního pobřeží město Gerasa (jiné než Gerasa v Desítiměstí).

Se západního břehu jezera na východní břeh a naopak se jezdilo zpravidla loďkou, nebo se mohlo jezero na severní straně obejít.

V době Kristově bylo kolem jezera velmi živo. Zastavovaly se zde karavany z Orientu a Damašku; odtud se dále ubíraly podél jezera do Egypta. Scházeli se tu lidé různých ras, náboženství, sekt a mravů. Byl zde blahobyt a bohatství, které působilo škodlivě na lid a jeho mravy. Proto se nedivíme, že mnohá města těžce chápala učení Kristovo nebo mu odpírala (Kafarnaum, Bethsaida, Korozaím).

Jezero v době Kristově bylo oživováno množstvím rybářských lodic nejen domácích, ale i římských a j.

Jezero má v evangeliích několik názvů: je nazýváno Genezaretským podle roviny Genezaret při západním pobřeží jezera (Luk. 5, 1),

Tiberiadským, podle města Tiberias při západním pobřeží jezera (Jan 21, 1),

Název jezero Galilejské se v evangeliích nevyskytuje.

Vedle názvu jezero je užíváno i názvu moře, vždyť pro Galileji mělo opravdu význam moře. Názvu moře se užívá nejčastěji (Mar. 1, 16; 3, 7; 4, 1; 5, 21; 7, 31; Mat. 4, 18; 8, 18; 13, 1; 15, 29; Jan 6, 1; Mar. 7, 31; 4, 1 a jinde). Kdekoliv je v evangeliích užito názvu moře nebo jezero, ať v jakékoliv podobě nebo souvislosti, ať s bližším určením nebo bez něho, je to vždy Genezaretské jezero (Luk. 8, 22).

Břehy jezera a jeho okolí byly místem častého pobytu Kristova. Zde Kristus Pán často prodléval, do blízkých pohoří se uchyloval, kdykoliv hledal samotu pro modlitbu, zde učil chodě podél jezera, divy a zázraky činil, mnohé řeči pronesl. Často použil lodičky, aby se dostal na východní břeh jezera a odtud zase nazpět, nebo kázal a učil z lodičky, když se k němu lid příliš tlačil. Jezero bylo požehnáním pro tamější prosté rybáře a zdrojem jejich výživy (Zebedeus a jeho synové Jakub a Jan, Petr a jeho bratr Ondřej).

U jezera Genezaretského vyvolil Kristus Pán natrvalo své první učedníky Petra, Ondřeje, Jakuba a Jaňa (Mat. 4, 18—22; Mar. 1, 16—20; Luk. 5, 1—11). Na jezeře z lodičky Petrovy mluvil Kristus Pán k zástupům (Luk. 5, 3). Zázračný rybolov (Luk. 5, 4—11), utišení bouře (Mat. 8, 23—27; Mar. 4, 35—40; Luk. 8, 22—25), Kristus kráčí po moři (Mat. 14, 24—28; Mar. 6, 47—52; Jan 6, 19—21). Při jezeře odmítl Kristus Pán zákoníka, hlásícího se za učedníka pro časné výhody (Mat. 8, 19—20) a jiného učedníka, který chtěl nejprve pochovati otce, pak teprve Krista následovati (Mat. 8, 21—22; Luk. 9, 59—60) přijal, neboť poznal jeho dobré smýšlení. Po jezeře kráčel ke Kristu Petr (Mat. 14, 28—32). Modlitba Otčenáš (Mat. 6, 9).

U Genezaretského jezera, posadiv se na lodičku, mluvil Kristus Pán v podobenstvích (Mar. 4, 1; Mat. 13, 1—2); především podobenství o království Božím: podobenství o rozsevači (Mat. 13, 3—9; Mar. 4, 2—9), dotaz apoštolů, proč mluví

Kristus v podobenstvích (Mat. 13, 10—17; Mar. 4, 10—12; Luk. 8, 9—10). Podle Marka otázali se apoštolové Krista později (Mar. 4, 10). Kristus podal vysvětlení (Mat. 13, 18—23; Mar. 4, 11—28; Luk. 8, 11—18), podobenství o koukolu mezi pšenící (Mat. 13, 24—30), podobenství o zrně hořčičném (Mat. 13, 31—32; Mar. 4, 30—32; Luk. 13, 18—20), podobenství o kvasu (Mat. 13, 33; Luk. 13, 21). Druhý zázračný rybolov (Jan 21, 3—7).

U jezera Genezaretského se zjevil Kristus Pán po svém zmrtvýchvstání některým z jedenácti (Jan 21, 1), učinil zázračné zahrnutí ryb a udělil Petrovi primát (Jan 21, 2—19).

Za války židovské (66—70 po Kr.) stalo se jezero místem válečné hrůzy. Uprchla sem část židovských povstalců hledajíc spásy na rybářských člunech, ale Římané je dohonili a v námořní bitvě tak pobili, že celá jezerní hladina byla zbarvena krví a jezero bylo plné plovoucích mrtvol.

Gerasa (gerasenská krajina Mar. 5, 1; Luk. 8, 26; Mat. 8, 28). Podle Lukáše 8, 26 krajina proti Galileji, t. j. na východním břehu jezera Genezaretského, na střední jeho části. Kraj byl pohanský, Židů zde bydlelo málo (viz mapu).

V krajině gerasenské uzdravil Kristus Pán, přeplaviv se sem po jezeře Genezaretském, člověka posedlého „plukem“ duchů zlých (Luk. 8, 26—39; Mar. 5, 1—20). Podle Mat. 8, 28—34 uzdravil Kristus dva posedlé. Zdá se, že jde o jednoho člověka. Podle Mat. 8, 33 a Luk. 8, 39 bylo v krajině gerasenské město, jehož jméno evangelisté neuvádějí. Podle tradice se uvádí název Gergesa, ač název Gerasa není vyloučen. Že jde o Gerasu (Gergesu) při jezeře Genezaretském a nikoliv o Gerasu v Desítiměstí, je viděti už z celého vypravování. Při Gerase v Desítiměstí není poblíže moře nebo jezero, v němž by se bývali mohli vepři utopiti. Gerasa při jezeře Genezaretském se rozkládala na úbočí hor. Dodnes jsou zde ještě zbytky zřízení a několika jeskyň, hrobů, v nichž posedlí bydlili (Mat. 8, 28; Mar. 5, 1; Luk. 8, 27). Nedaleko je také svah, na němž se pásala stáda vepřů a s něhož se vrhli do „moře“, jezera Genezaretského.

Getsemany (Getsemanská zahrada), zahrada, ležící na úpatí hory Olivetské. Mat. 26, 36 a Mar. 14, 32 nazývají místo

poplužím (dvorec) a uvádějí jméno Getsemany. Jan 18,1 nazývá toto místo jen zahradou. Vžitý název je zahrada Getsemanská.

Byla vzdálena od Jerusalema asi půl hodiny. Pravděpodobně byl zde dvorec se zahradou tak nazývanou. Nad zahradou vynikala Olivetská hora.

Do zahrady Getsemanské Kristus Pán častěji chodíval, aby se tu modlil (Luk. 22, 39; 21, 37). O tomto místě dobře věděl také Jidáš (Jan 18, 2; Mar. 14, 43). Zde se Kristus Pán potil krvavým potem, zde řekl: Smutná je duše má až k smrti (Mat. 26, 38; Mar. 14, 34). Zde byl zrazen Jidášem a odveden před Kaifáše. Mat. 26, 36—56; Mar. 14, 43—52; Luk. 22, 39—53.

V zahradě Getsemanské je basilika Úzkosti a krvavého potu Krista Pána. Zahrada je obehnaná vysokou zdí a náleží od r. 1848 františkánům. Je v ní osm prastarých oliv, jež mají v objemu 8—9 m. Olivy rostou velmi pomalu, a možno mítí za to, že pamatují Krista Pána. Proti vchodu do zahrady je t. zv. „Skála tří apoštolů“, kde Kristus Pán zanechal apoštoly Petra, Jakuba a Jana.

Cestu Krista Pána od poslední večere do zahrady Getsemanské připomíná Církev katolická, když na Zelený čtvrtek po mši svaté přenáší kněz kalich s dvěma hostiemi k postrannímu oltáři.

Golgotha, pahrbek, západně od Jerusalema, v blízkosti města (Jan 19, 20). V době Kristově byl za městskými hradbami, nyní je uvnitř jako část Jerusalema. Golgotha bylo místo pro popravu k smrti odsouzených. Golgotha je židovský název, latinský je Kalvaria, obojí značí podobu lidské lebky, „lebčí hora“. (Mat. 27, 33; Mar. 15, 22; Luk. 23, 33; Jan 19, 17).

Na Golgothě byl ukřižován Ježíš Kristus s dvěma lotry (Mat. 27, 35; Mar. 15, 24. Luk. 23, 33; Jan 19, 18).

Z domu Pilátova si vynesl Kristus Pán kříž sám. Poněvadž bylo nebezpečí, že Spasitel pro vysílení nedojde s křížem na Kalvarii, donutili Šimona Cyrenského, aby kříž Spasiteli pomohl nésti (Mat. 27, 32; Mar. 15, 21; Luk. 23, 26). Ěvang. sv. Jan 19, 17 praví: „A nesa sobě kříž vyšel na místo, které slove lebčí.“

Cesta, kudy Ježíš Kristus šel, nazývá se dodnes Via dolorosa

(cesta bolestná, cesta křížová). Nikdo nechtěl nésti dřevo kříže, i vojáci, kteří za peníze leccos učinili, styděli se za kříž. Proto donutili kolemjdoucího Šimona Cyrenského, aby pomohl donést kříž. Šimon pak pomáhal nésti kříž až na Kalvarii. Ježíš šel před ním (Mat. 27, 32; Mar. 15, 21; Luk. 23, 26).

Byl to smutný průvod. Čtyři římsí vojáci měli provést ukřižování, ostatní šli jako ochrana průvodu. Průvod vedl římský setník, který měl dohled na ukřižování, napravo a nalevo od Ježíše šli po dvou vojáci, za Ježíšem dva lotři, kteří měli být s Kristem ukřižováni; pak dav lidu, nábožné ženy s Matkou Ježíšovou, sv. Jan, Miláček Páně, a konečně zvědavci ze Židů i z pohanů. Rozumí se, že tu šli farizeové, zákoníci a snad i velekněží, radující se v duchu ze smrti Spasitelovy.

Masy lidu znaly Ježíše, ctily ho doposud jako divotvůrce, mnozí z lidu dokonce jako zaslíbeného Mesiáše. Nyní slyší po celém městě, že Ježíš byl podvodník a proto k smrti odsouzen. Uvěřili. Jejich láska se mění v posměch, jejich bývalá úcta v opovržení. Vybíhají rychle a doprovázejí Spasitele na jeho křížové cestě, hanobíce ho a spílající mu.

Podle tradice byla mezi zbožnými ženami, které plačice a kvílíce doprovázely Ježíše na jeho cestě, také Veronika. Podala Kristu Pánu roušku, aby si setřel pot. Na roušce, když ji Veronice vrátil, byla otisknuta jeho věrná podoba. V Jerusalemě měla prý dům. Blíže není známa.

Podle tradice donesla prý roušku do Říma papeži Klementovi. Svátek sv. Veroniky, učednice Páně, je 4. února. Cesta Ježíšova na Golgotu bývá zobrazována v kostelích 14 obrazy neboli zastaveními. Je to 14 výjevů z posledních chvil Kristových, od odsouzení až po pohřbení: 1. Pilát odsuzuje Krista Pána na smrt. 2. Kristus bere kříž na ramena. 3. Kristus Pán po prvé klesá pod křížem. 4. Potkává se s matkou svou. 5. Šimon Cyrenský pomáhá nésti kříž. 6. Veronika podává Pánu Ježíši roušku. 7. Ježíš po druhé klesá pod křížem. 8. Zbožné ženy pláčí nad Ježíšem. 9. Ježíš po třetí klesá. 10. Kristus je zbavován rouch. 11. Kristus je na kříž přibíjen. 12. Ježíš na kříži umírá. 13. Snímání těla Kristova s kříže. 14. Ježíš ukládán do

hrobu. Pobožnost křížové cesty se koná v době postní, zpravidla odpoledne, a Církev katolická ji velmi doporučuje.

Kdo ji pobožně vykoná ve stavu milosti, získává plnomocné odpustky, které mohou být věnovány duším v očistci. Křížová cesta bývá často také pod širým nebem. Jednotlivé výjevy jsou zobrazeny ve zvláštních kapličkách. Také v bolestném růženci jsou dvě tajemství z cesty Kristovy na Kalvarii: Který pro nás těžký kříž nesl a Který pro nás ukřižován byl.

S Kristem ukřižovali dva lotry, zločince (Luk. 23, 33; Mat. 27, 38; Marek 15, 27). I ti se rouhali Kristu Pánu (Mat. 27, 44; Mar. 15, 32); Luk. 23, 39 praví, že se Kristu posmíval jen jeden z lotrů, druhý jej z toho káral.

Tradice vypráví, že kárající lotr se nazýval Dismas. Pronesl ke Kristu slova: „Pane, rozpomeň se na mne, až přijdeš do království svého.“ Ježíš mu odpověděl: „Amen, pravím tobě, dnes budeš se mnou v ráji“ (Luk. 23, 42—43). Dismas prý visel po pravici; lotr po levici se prý nazýval Gistas. Sv. Dismas se vyzývá jako patron šťastné hodinky smrti a jeho svátek je 25. března.

Podle evangelistů pronesl Kristus Pán na kříži sedm výroků (posledních sedm slov). 1. Otče, odpusť jim, neb nevědí, co činí (Luk. 23, 34). 2. Amen, pravím tobě, dnes budeš se mnou v ráji (Luk. 23, 43). 3. Ženo, hle syn tvůj! Hle, matka tvá! (Jan 19, 27). 4. Můj Bože, můj Bože, proč jsi mne opustil! (Mat. 27, 46; Mar. 15, 34). 5. Žízním (Jan 19, 28). 6. Dokonáno jest (Jan 19, 30). 7. Otče, v ruce tvé poručím ducha svého (Luk. 23, 46; Mat. 27, 50; Mar. 15, 37). Bylo asi 3 hod. odpoledne.

Kristus Pán nakloniv na kříži hlavu, vypustil duši. V té chvíli se roztrhla opona chrámová na znamení, že se skončil Starý Zákon a započal Nový Zákon. Země se třásla a skály pukaly (Mat. 27, 51), hroby se otvíraly a mnozí spravedliví vstavše ukazovali se lidem v Jerusalemě (Mat. 27, 53).

Oponou chrámovou se rozumí opona, která v jerusalemském chrámě oddělovala svatyni od velesvatyně, do které jen jednou za rok směl vstoupiti velekněz. V té chvíli se mohli všichni lidé podívat do velesvatyně, když se roztrhla opona chrámová.

Dodnes je na Kalvarii v žulové skále velká trhлина, asi 6 m

hluboká a 15 cm široká z doby, kdy Kristus na kříži zemřel a skály při jeho smrti pukaly. Geologové jsou toho mínění, že puknutí skály se nestalo obyčejným a přirozeným způsobem.

Pohanský setník v té chvíli vyznal, že Ježíš byl člověk spravedlivý a že byl syn Boží (Luk. 23, 47; Mar. 15, 39). Sv. Jan, Miláček Páně, se přiblížil až k samému kříži (Jan 19, 27).

Aby byla zjištěna skutečnost, že Ježíš Kristus zemřel, jeden z vojáků probodl bok Kristův (Jan 19, 34). Vbodl kopí se strany do prsou Ježíšových, ostří zasáhlo i srdce a vyšla z něho krev a voda, neboť Ježíš Kristus byl již mrtev a rozklad krve již započal. Bylo asi 4 hodiny odpoledne, když srdce Ježíšovo bylo probodeno.

Co Ježíš Kristus vytrpěl, nemůžeme ani dobře pochopit. Trpěl celým svým tělem a na celém těle, trpěl duševně, takže se doslova splnilo proroctví Izaiášovo (1, 6): „Od paty až po hlavu není na Něm zdravého místa.“

Pod místem, kde stál kříž Spasitelův, je Adamova jeskyně a v ní se ukazuje ona trhlina ve skále, o níž je svrchu řeč. Podle legendy zde pochoval Noemův syn Sem lebku Adamovu. Při puknutí skály krev Kristova stékala trhlinou na lebku. Odtud prý se také hora nazývá „lebčí hora“. Odtud také bývá u paty kříže zasazena lidská lebka. Všechny tři kříže na Kalvarii (Spasitelův a dvou lotrů) byly stejně veliké; proto nebylo možno poznati, který kříž je Kristův, když se na Kalvarii za císařovny Heleny kříže našly. Teprve zázračným způsobem bylo oznámeno, který kříž je Spasitelův. Tehdejší jerusalemský biskup sv. Makarius dotkl se těžce nemocné osoby jedním i druhým křížem bezvýsledně. Jakmile se k ní přiblížil třetím křížem, ihned byla uzdravena.

Že Kristus Pán třikráte pod křížem klesl, není v evangeliích udáno; tak vypráví jen tradice, ale správně, neboť Kristus Pán vysílen tělesnými bolestmi sotva by byl donesl kříž až na Kalvarii. Ba zdá se podle evangelistů synoptiků, že kříž nesl po celou cestu Šimon Cyrenský, nebo že oba nesli kříž střídavě.

Římský setník, který šel v čele vojáků na Kalvarii a byl přítomen ukřižování, se prý nazýval Longin. Uvěřil v Krista, a také pro vyznání víry v něho byl prý štat. Svátek sv. Longina, setníka, je 15. března. Longin se prý také nazýval vojín,

který kopím probodl Kristův bok. Jde-li o jednu a touž osobu, nelze bezpečně říci. V Praze Na rybníčku je dodnes odsvěcená románská kaple, jež byla zasvěcena sv. Longinovi.

3. května je nezasvěcený svátek Nalezení sv. Kříže, na památku, že kříž Kristův byl na Kalvarii šťastně nalezen. 14. září je nezasvěcený svátek Povýšení sv. Kříže, na památku, že řecký císař Heraklius přinesl svatý kříž od Peršanů uloupený vítězoslavně r. 629 do Jerusalema.

Křížová cesta v Jerusalemě jde přibližně týmiž místy, kudy se ubíral s křížem Kristus Pán. Započala v soudní síni u Piláta — dnes nádvoří bývalé staré turecké kasárny — (I. zastavení). Na úpatí schodiště z paláce byl na Krista vložen kříž — dnes poblíže schodiště do kasárny — (II. zastav.). Zastavení III.—IX. jdou ulicí a jsou označena sloupem (III. zastav.), svatyní (IV. a V. zastav.), zlomkem sloupu (VI. zastav.). Na toto místo se klade výjev s Veronikou; je zde také kostel, zasvěcený sv. Veronice. VII. zastavení je označeno kaplí, VIII. zastavení křížem a IX. sloupem. Zastavení X.—XIV. jsou v basilice Božího hrobu na Kalvarii.

Schodiště z paláce Pilátova mělo podle tradice 28 mramorových schodů. Tyto schody jsou dnes uctívány v Římě v Lateráně a mají název Scala Santa, Svaté schody. Jsou pokryty dnes dřevem, aby jich bylo šetřeno, a může se po nich vystupovati jen kleče. Na úpatí schodů jsou dvě mramorové skupiny: pravá Kristus a Jidáš, levá Kristus před Pontským Pilátem. Nahoře je malá kaplička, zvaná Sancta Sanctorum, která je jediným zachovaným zbytkem starého lateránského paláce. Název Sancta Sanctorum (Svatyně svatých) má jméno odtud, že zde byly kdysi uschovány relikvie a posvátné věci, prastarý obraz Kristův, hlavy sv. apoštolů Petra a Pavla, sv. Anežky, sv. Pankráce a jiných mučedníků. Kaple je stavěna ve slohu gotickém a její ochrana je svěřena řádu passionistů.

Místo, odkud Pilát ukázal lidu zbičovaného a zmučeného Krista Pána, je v Jerusalemě u oblouku, zvaného Ecce Homo (Ejhle člověk, Jan, 19, 5). U oblouku je klášter a svatyně Sionských sester (Dames de Sion). Klášter i svatyni vybudoval židovský konvertita P. Maria Alfons Ratisbonne v l. 1858—1868. Ratisbonne byl původně nepřítel Církve, ale milostí P. Marie

konvertoval, stal se knězem a žil v Jerusalemě, kde založil řád Sionských sester, které se modlí za obrácení Židů.

Boží hrob v Jerusalemě je skryt pod kopulí chrámu Božího hrobu. Je to malá kaple, obložená červeným mramorem, chovající jen zbytky hrobu Kristova.

Kaplí se vchází do hrobu Kristova. Před vchodem stojí vysoké svícny, na nichž se rozsvěcují při zvláštních příležitostech velké svíce. Svícnu je šest: dva patří latiníkům (katolíci latinského ritu), dva Řekům a dva Armenům. Průčelí domku je ozdobeno množstvím lamp a obrazem, představujícím vzkříšení Páně. Tato kaple je 8½ m dlouhá a 5½ m široká, je vystavěna v ruském slohu a byla opravena r. 1808 po požáru, který zničil chrám Božího hrobu. Kaple Božího hrobu má dvě části: kaple andělská, připomínající místo, kde se ukázal anděl v neděli ráno ženám při jejich příchodu ke hrobu. Andělská kaple připomíná také bývalou předsín k původnímu hrobu, která byla odstraněna v době Konstantina Velikého při stavbě původního chrámu nad hrobem (viz Arimatie). Uprostřed této kaple andělské se chová úlomek z bývalého kamene, jímž byl hrob uzavřen.

Druhou část tvoří vlastní hrob; je 2 m dlouhý a 2 m široký. Vejdou se do něho stěží 3 osoby. Po pravé straně je místo v podobě lavice ve skále vytesané, na níž odpočívalo tělo Kristovo. Místo je pokryto mramorovou deskou, rozdělenou umělou rýhou, aby ji někdo — podle tradice — neodnesl. Takto rozdělená deska činí dojem, že je přeražená.

Hrob náleží katolíkům, Armenům a Řekům. Katolíci mají právo sloužit zde denně tři mše svaté. Zde bylo tělo Kristovo uloženo, zde se svým Synem se rozloučila P. Maria, sv. Jan, Miláček Páně, Maria Magdalena a jiné nábožné ženy, sem poslali Židé stráž, aby hlídala hrob. Zde vstal Kristus Pán z mrtvých, zde se ukázal anděl ženám. Sem spěchal Petr a Jan; Jan nachýliv se, uzřel prostěradla ležeti, ale nevešel. Tu přišel Šimon Petr, jda za ním, a vešel do hrobu, i uzřel prostěradla ležeti (Jan 20, 4—7). Zde se ukázal Kristus Pán Marii Magdaleně. Dí jí Ježíš: „Maria!“ Ona obrátila se a řekla jemu „Rabboni“, to jest „Mistře“. (Jan 20, 16):

Gomora (země gomorská, Mat. 10, 15). Viz Sodoma.

Hakeldama (Mat. 27, 8), pole Krve; tak nazváno pole, které bylo koupeno od hrnčíře za 30 stříbrných, které Jidáš pohodil v chrámě, když si uvědomil svůj skutek. Velekněží vzali peníze, ale nevložili je do chrámové pokladnice, aby ji neposkvrnili; byla to mzda krve, jak praví evangelista. Pole koupili od nějakého hrnčíře a učinili z něho pohřebiště pro pohřbívání poutníků, zemřelých v době svátků v Jerusalemě, nebo pro pohřbení Židů, kteří přišli do Jerusalema zemřítí. Název „Hakeldama“ je aramejský a znamená „pole Krve“. (Mat. 27, 8).

Židé neměli společných pohřebiště; bohatí si dávali budovati hroby na svých pozemcích nebo vytesávali ve skále mimo město (srov. Josef Arimatejský). Z toho vznikaly pro Židy nesnáze, zemřel-li někdo z poutníků v Jerusalemě, ať byl Žid nebo pohan. Proto se koupě pole hrnčířova pro společné pohřebiště velekněžím neobyčejně hodila. Do Jerusalema přicházelo každoročně dosti churavých a těžce nemocných Židů z ciziny s úmyslem, aby zde zemřeli a byli pochováni na blízku svých praotců. I pro ty se hodilo nové pohřebiště. Pole bylo za pohřebiště užíváno ještě ve středověku i od křesťanů. Hakeldama leželo jižně od Sionu nad údolím Hinnomským (viz mapu), v místech, kde se stýkají údolí Hinnomské s údolím Cedronským. Nebylo příliš veliké, asi 16 m dlouhé a 12 m široké. Původně se odtud brala bílá hrnčířská hlína, která se dovážela až do Říma. Obyvatelé jerusalemští jí užívali k bílení hrobů. Sv. Helena ohradila pole zdí. Byla zde vystavěna i svatyně. Okolí bylo plno hrobů a jeskyň, v nichž se od dob Kristových usazovali poustevníci. V blízkosti pole Krve je nyní řecký klášter sv. Onufria s jeskyní, v níž světec žil.

Evangelista sv. Matouš (27, 9) praví, že se koupí pole splnilo mesiánské proroctví Jeremiášovo (32, 6—12). Citát Jeremiášův je volně uváděn s proroctvím Zachariášovým (11, 12).

Jidáš dostal 30 stříbrných. Podle zákona Mojžíšova (2 Mojž. 21, 32) se tolik vyplácelo za zabitého otoka.

Podle tradice se oběsil Jidáš na území Hakeldamy. R. 1143 byl zde vybudován hřbitov, jehož zbytky jsou ještě dnes.

Herodes Antipas, syn Heroda Velikého; matka jeho byla Samaritánka Mathake. Se svolením Říma ujal se vlády nad Galilejí a Zajordánskem (Pereou) po svém otci r. 4 př. Kr. s titulem tetrarcha (Luk. 3, 1, 19; 9, 7; Mat. 14, 1). Mar. 6, 14 ho nazývá král Herodes. Někdy je uváděn jen Herodes (Mar. 6; 16—22; Luk. 9, 9; 13, 31; 23, 11, 15; Mat. 14, 3, 6; Luk. 23, 7), jindy jen král (Mat. 14, 9; Mar. 6, 26). Úřední název, jak řečeno, byl tetrarcha, t. j. vládce nad čtvrtinou země. Lid ho nazýval králem, poněvadž řecké slovo tetrarcha nemohl dobře přeložiti do aramejštiny. Jeho manželkou byla dcera arabského krále Areta IV., kterou později zapudil od sebe. Sídlil v Tiberiadě, hlavním městě Galileje.

Za Heroda Antipy vystoupil sv. Jan Křtitel (Luk. 3, 1). V té době Antipas vedl pohoršivý život. Při návštěvě Říma poznal manželku svého nevlastního bratra Heroda Filipa Herodiadu a odvedl ji i s její dcerou Salome do Galileje, kde s ní žil v nedovoleném manželství, zapudiv svou první manželku. Toto manželství způsobilo velký rozruch mezi Galilejci a po celé zemi. Sv. Jan Křtitel vystoupil proti tomu a káral Antipa. Herodes ho dal zatknouti, vsadil do žaláře v pevnosti Machaerus a později na nastrojené úklady Herodiadiny stíti, když o hlavu sv. Jana požádala její dcera Salome za libivý tanec (Mar. 6, 14—28, Mat. 14, 3—12; Luk. 3, 19, 20). Heroda Filipa (Mar. 6, 17) nutno rozlišovati od Heroda Filipa, vládce krajiny iturejské a trachonitské (Luk. 3, 1). Filip, jehož manželku mu odvedl Antipas, žil v Římě jako soukromník, byv svým otcem Herodem Velikým vyděděn. Byl nevlastním bratrem Antipovým, poněvadž se narodil z druhé manželky Heroda Velikého Mariamne.

Za Antipy prožil Kristus Pán své mládí a v jeho území začal svou misijní činnost.

Herodes Antipas dověděl se o zázracích Kristových, byl z počátku na rozpacích (Luk. 9, 7); nevěřil sice v zázraky, byl saducej, ale pro výčitky, že dal sv. Jana usmrtiti, měl za to, že sv. Jan vstal z mrtvých (Mat. 14, 1—2; Mar. 6, 14—16). Luk. 9, 9 praví, že o smrti sv. Jana nepochyboval.

Herodes Antipas si přál Krista Pána viděti (Luk. 9, 9). Evangelista Luk. 13, 31 praví, že ke Kristu Pánu přistoupili ně-

kteří z farizeů a řekli mu, aby odešel z území Antipova, že ho chce usmrtiti. Kristus Pán odpověděl: „Jděte a povězte té lišce: „Aj, vymítám zlé duchy a uzdravuji dnes i zítra...“

Do přímého styku s Herodem Antipou přišel Kristus Pán až při svém souzení. Když se Pilát při výslechu dověděl, že Kristus je Galilean, t. j. z moci Herodovy, poslal jej k němu (Luk. 23, 7). Herodes se zaradoval, neboť byl odedávna žádostiv (srov. Luk. 9, 9) uviděti Krista (Luk. 23, 8).

Kristus Pán mu neodpovídal, proto jím Herodes pohrdl, oblekl v bílé roucho a poslal zpět k Pilátovi (Luk. 23, 11). Herodes byl osobním nepřítelem Pilátovým, ale v ten den se spřátelili (Luk. 23, 12). Pilát se lidu židovskému omlouval, že ani Herodes nenalezl na Kristu žádné viny (Luk. 23, 15).

Jinak Herodes Antipas do styku s Kristem Pánem již nepřišel. Vládl od r. 4 př. Kr. až do r. 39 po Kr.

Kristus Pán varoval apoštoly před kvasem farizejským a Herodovým (Mar. 8, 15). Mat. 16, 6 má místo „před kvasem Herodovým“ „před kvasem saducejským“. Kvasem Herodovým nutno rozuměti zásady saducejské, popírání zmrtvýchvstání, nevěra v posmrtný život, požívačnost a vůbec zlé učení saduceů, znamenající mravní zkázu.

Herodes Antipas skončil bídňě. Za svého života svedl bitvu s arabským králem Aretou, jehož dceru měl kdysi za manželku; v bitvě utrpěl strašnou porážku. Porážka byla pokládána od lidu za trest Boží. Později byl poslán od císaře Kaliguly do vyhnanství do Lyonu ve Francii, kde v bídě zemřel i s Herodiadou.

V době svátků, kdy Židé do Jerusalema putovali ve velkých zástupech, sídlil Herodes Antipas v paláci na západním pahorku jerusalemském. Palác vystavěl Herodes Veliký a vypravil všemožnou nádherou. Měl tři věže: Hippicus (podle přítele Herodova), Phasael (podle nejstaršího bratra Herodova) a Miriamne (podle druhé manželky Herodovy). Do tohoto paláce byl poslán Kristus Pán od Piláta, který v té době úředně sídlil na hradě Antonia a kde bylo také soudní místo.

Herodes Archelaus (Mat. 2, 22—23), syn Heroda Velikého, po němž se ujal vlády v Judsku. Dostal se však po svém nastoupení do boje s neklidnými Židy a proto hledal pomoc a

ochranu u císaře Augusta a zároveň potvrzení královské hodnosti po svém otci. O totéž se u císaře Augusta ucházel jeho bratr Antipas. Augustus rozhodl pro Archelaa a dal mu polovici otcovy říše (Judsko, Samařsko a Idumeji). Archelaus vládl od r. 4 př. Kr. do r. 6 po Kr. Byl vládce velmi krutý, ještě krutější než jeho otec, a pro krutost byl u cís. Augusta od Židů obžalován, poté zbaven vlády a poslán do vyhnanství do Gallie (Francie).

Když se sv. Josef, vracaje se z Egypta, dověděl, že v Judsku kraluje Archelaus místo svého otce, obával se tam jíti, a byv napomenut ve snách, obrátil se do krajín galilejských a usadil se v Nazaretě (Mat. 2, 22—23). Jiné zmínky o Archelaovi v evangeliích není. Moc Archelaova se na Galileji nevztahovala, tam byl vládcem Herodes Antipas, rovněž syn Heroda Velikého, s nímž však do přímého styku přišel Kristus Pán až při svém odsouzení.

Není vyloučeno, že se chtěl Josef po návratu z Egypta usaditi v Judsku, v Betlemě, a že se právě pro krutost Archelaovu rozhodl pro Galileji, Nazaret.

Po sesazení Archelaa učinili Římané z Judeje římskou provincii, spravovanou prokurátory římskými, t. j. zástupci císaře římského. Židům byla ponechána určitá samospráva, jejímž představitelem byl židovský velekněz, kterého sesazoval nebo dosazoval prokurátor. Některá práva však byla vyhrazena jen prokurátorovi, na př. potvrzování trestu smrti.

Po Archelaovi se stal prokurátorem Koponius r. 6—9 po Kr., Markus Ambibulus r. 9—12 po Kr., Annius Rufus roku 12—15 po Kr. O těchto prokurátorech není zmínky v evangeliích. Od r. 15—26 po Kr. byl prokurátorem Valerius Gratus, jenž sesadil nejvyššího kněze Annáše a dosadil po vyměnění tří velekněží známého Josefa Kaifáše, jenž soudil Krista Pána. Po Valeriu Gratovi se stal prokurátorem Pontský Pilát (26 až 36 po Kr.).

Herodes Filip, syn Heroda Velikého. Podle Luk. 3, 1 tetrarcha krajiny iturejské a trachonitské. Po smrti Heroda Velikého, kdy vláda nad Palestinou byla rozdělena mezi jeho syny, dostal za úděl severní zajordánskou část Palestiny, kterou tvořily kraje: Batanea, Iturea, Gaulonitis, Trachonitis

a Auranitis. Evangelista sv. Lukáš se zmiňuje jen o krajině iturejské a trachonitské, které byly obyvatelům Galileje asi nejznámější.

Filip vládl od r. 4 př. Kr.—34 po Kr. Vzdělání nabyl v Římě, byl svou povahou výjimkou v rodě Herodů. Byl povahy mírné, spravedlivé, neměl panovačných úmyslů. Ve svém území (tetrarchátu) vládl klidně, úřednicky. Po svém otci zdědil lásku k umění a k velkolepým stavbám.

Vystavěl u pramenů Jordánu na místě starého města Paneas město nové, nazvané Caesarea Filipova, kde také sídlil. Na levém břehu u Jordánu, při jeho ústí do jezera Genezaretského, přestavěl Bethsaidu, nazvanou pak Bethsaida Julias.

Za manželku měl Salome, dceru Herodiadinu. Je to táž Salome, jejíž tanec před vybranou společností Heroda Antipy v pevnosti Machaerus stál hlavu sv. Jana Křtitele.

Jeho matka se jmenovala Kleopatra a pocházela z Jerusalema.

Herodes Veliký. Vystupuje v evangeliích jen u sv. Matouše a sv. Lukáše při narození Kristově a v událostech kolem Kristova narození. Evangelisté Marek a Jan se o Herodovi nezmiňují.

Za něho se narodil v Betlemě Ježíš Kristus (Mat. 2, 1), za něho žil Zachariáš (Luk. 1, 5). Když se dověděl po příchodu mudrců do Jerusalema, že se narodil Kristus, zarmoutil se (Mat. 2, 3). Dověděl se, kde se Kristus narodil (Mat. 2, 4—6), zavolal mudrce, a na vše se podrobně vyptav, poslal je do Betlema se žádostí, aby i mu zvěstovali, kde se narodil nový král židovský (Mat. 2, 7—9). Ale mudrcové, dostavše napomenutí ve snách, k Herodovi se nevrátili (Mat. 2, 12). Až do smrti Herodovy zůstala sv. rodina v Egyptě (Mat. 2, 14). Když Herodes viděl, že byl oklamán (Mat. 2, 16), dal usmrtiti všechna pachoátka v Betlemě a v jeho končinách (Mat. 2, 16). Po Herodově smrti se vrátil Josef do Nazareta (Mat. 2, 19). Herodes Veliký přímo do styku s narozeným Spasitelem nepřišel. Zemřel za pobytu sv. rodiny v Egyptě (Mat. 2, 19).

Herodes Veliký je první cizí vládce nad národem izraelským. Pod jeho vládu patřilo Judsko, Samařsko a Galilea se Zajordánskem (Perea). U evangelistů (Luk. 1, 5, Mat 2, 1) je jmenován králem judským. Jak se stal králem judským? Nástupci

Judy Makabejského žili neustále v rozepřích mezi sebou a proto povolali Římany, aby je rozsoudili. Římané přišli, zmocnili se území, dobyli Jerusalema a jerusalemského chrámu. Tím se stali pány země a dosadili za krále nad Judskem Heroda Velikého. Nebyl ani Říman, ani Žid, nýbrž cizozemec; pocházel z Idumeje. Tím byla také odňata berla od Judy, t. j. Židé přestali mít krále z vlastní krve (srov. 1. Mojž. 49, 10) a přicházela doba, kdy měl přijíti slíbený Vykupitel. Herodes nebyl samostatný král, vládl jen jménem římského císaře, jemuž odváděl část daní (srov. Mat. 22, 15—22). Byl panovník krutý. Aby si zajistil pro budoucnost panství, dal vyvraždit všechny potomky knížecí rodiny makabejské, i vlastní manželku Miriamne s dvěma syny. (Císař Augustus prý řekl: Lépe je býti podsvinčetem než synem Herodovým.) Se Židy nakládal krutě, ale přes to si je hleděl nakloniti nějakým líbivým způsobem. Dal od základů přestavěti Zorobabelův jerusalemský chrám; stavbou se chtěl zvěčniti i zavděčiti Židům. Dal vystavěti pevnost Machaerus, východně od Mrtvého moře, v Jerusalemě si dal postavit palác, nedaleko Betlema hrad Herodeum. Smrt jeho byla hrozná a velmi bolestná. Trpěl víc, než může člověk snést. Jeho tělo bylo rozežíráno červy, některé části těla mu uhnívaly, nohy mu otekly, trpěl hroznými fyzickými bolestmi, ale i výčitkami svědomí. Když poznal, že smrt se blíží, rozkázal, aby po jeho smrti byli zahubeni předáci země, aby nastal v národě zármutek. V návalu zuřivosti chtěl se mečem probodnouti, bylo mu v tom však zabráněno. Ještě pět dní před smrtí dal odpraviti svého nejstaršího syna. Léčil se v sirnatých lázních v Kallirhoe, asi 25 km na jihovýchod od vtoku Jordánu do Mrtvého moře. Léčení nepomáhalo. Konečně zemřel proklet celým národem. Vládl od r. 39 př. Kr. do r. 4 př. Kr. Zemřel ve stáří 70 let v Jerichu. Pochován byl na hradě Herodeu. Po jeho smrti nastalo nové rozdělení moci vládařské nad Židy.

Památku povražděných betlemských pacholátek uctívá Církev katolická svátkem Mládětek neboli pacholátek betlemských 28. prosince. Při mši svaté se užívá rouch barvy fialové a vynechává se Gloria, případně-li svátek na neděli, barvy červené, a říká se „Gloria“. Počet povražděných nevinátek

není znám anebo se udává různě. Betlem v té době i se svým okolím, které bylo do rozkazu Herodova pojato, byl velmi malý; udává se přibližně asi 100 dětí, které padly za obětí krutosti Herodově. Počet dětí byl však asi menší, jakékoliv číslo je jen dohad.

Herodiáni (Mat. 22, 16; Mar. 3, 6; 12, 13), příznivci a stoupenici vládního režimu Heroda Antipy. Herodiáni tvořili jádro sekty saducejské, která uznávala vládu Herodů. Farizeové však a většina národa židovského nadvládu, vykonávanou Herodem, těžce snášeli. Herodiáni a farizeové byli politickými nepřáteli, ale v nenávisti vůči Kristovi byli jednotní a svorní. Herodiáni s farizey položili Kristu Pánu otázku o dani císařské (Mat. 22, 16; Mar. 3, 6; 12, 13).

Herodias, nezákonní manželka Heroda Antipy. Byla původně provdána za Filipa, syna Heroda Velikého, jenž žil v Římě jako soukromník. Herodes Antipas ji poznal v Římě, kde konal úřední návštěvu u císaře Tiberia. Zahořel k ní láskou, uzavřel tajný sňatek a odvedl ji i její dceru Salome do Palestiny na svůj dvůr, zapudiv zákonitou manželku. Toto jednání i nedovolené manželství Herodovo způsobilo pohoršení mezi Židy. Srov. Mar. 6, 17—18.

Sv. Jan Křtitel Herodovi vytýkal nedovolené manželství, neboť Filip byl ještě živ („není dovoleno míti manželku bratra tvého“). Pod záminkou, že uráží veřejně vládce, dal Jana uvězniti v pevnosti na východním břehu Mrtvého moře, zvané Machaerus. Usmrtiti ho nechtěl; obával se, aby nepopudil lid (Mat. 14, 5). Ba chránil ho věda, že je muž spravedlivý a svatý. Ale Herodias si přála smrti sv. Jana Křtitele (Mar. 6, 19). Obávala se, aby ji Herodes na nátlak Janův nepropustil. Příležitost se naskytla při narozeninách Herodových, při nichž tančila Herodiadina dcera Salome. Okouzila samého Heroda, jenž přísahal, že každé její přání splní. Na návod své matky žádala hlavu Jana Křtitele. Herodes přísahu, ač nerad, splnil a rozkázal přinést jeho hlavu, kterou Salome odevzdala své matce (Mar. 6, 17—29; Mat. 14, 3—12). Podle tradice propíchala Herodias špendlíky jazyk Janův, poněvadž jí vyčetl cizoložství. Herodias i se svým manželem Herodem zemřeli bídě ve vyhnanství v Lyoně ve Francii (podle tradice).

Hora Blahoslavenství (není uváděna v evangeliích) má být podle staré tradice hora Kurun Hattin, ležící v Galileji, jihozápadně od jezera Genezaretského (viz mapu). Je to horský hřbet, z něhož na způsob sedla vynikají na obou koncích dva výběžky, podobné rohům, odtud název Kurun (rohy). Hora se pne do výše asi 50 m.

R. 1187 byla na hoře svedena bitva mezi křižáky a Turky, v níž křižáci byli poraženi. Bitva znamenala konec křesťanského panství v Palestině.

Podle jiných vykladatelů nutno horu Blahoslavenství hledati v krajině při jezeře Genezaretském, poblíže Kafarnaa. Opírají své tvrzení podle zpráv evangelistů sv. Matouše (5, 1, 2) a Luk. (6, 17 násl.), které odpovídají více tomuto místu nežli Kurun Hattin. Místo je v blízkosti „Sedmi pramenů“, nazývá se Tabgha, za Kafarnaem pak je návrší se skálou, s níž Kristus Pán pronesl kázání.

Na horu vyšel Kristus Pán, aby se tu modlil (Luk. 6, 12; Mar. 3, 13). Ráno povolal k sobě své učedníky a vyvolil si z nich 12 apoštolů (Mat. 10, 1—4; Mar. 3, 13—19; Luk. 6, 12—16). Pro volbu apoštolů se hora nazývá také „hora apoštolská“. Pod horou, stoje na skalním výběžku, pronesl Kristus Pán horské kázání (Mat. 5, 6, 7; Luk. 6, 20—49). Na hoře započal Kristus Pán své veřejné působení. Pro kázání, jež tam Kristus pronesl o oslavě spravedlivých a blahoslavených, nazývá se také „hora Blahoslavenství“.

CH

Chuza (Luk. 8, 3), správce (úředník) Heroda Antipy, manžel Johanny, ženy, která ještě s jinými ženami přisluhovala a pomáhala Kristu Pánu. Snad je to jméno onoho královského úředníka z Kafarna, jehož syna Kristus Pán na dálku uzdravil v Kaně Galilejské (Jan, 4, 46—54). Uzdravení synovo mělo za následek, že on i celý jeho dům uvěřil v Krista (Jan 4, 53). Nebylo by tedy divu, že jeho manželka z vděčnosti pomáhala Kristu a vřadila se do hloučku žen, které Krista podporovaly.

Sám ovšem jako úředník Herodův nemohl veřejně pro Krista vystupovati, ale manželce nebránil, aby žila ve společnosti Kristově.

I

Idumea (Mar. 3, 8), území jižně od Palestiny (viz mapu). Kolem r. 300 př. Kr. usadili se zde Edomci, vypuzení z Pětrejské Arabie. Od nich dostalo území název Idumea (Idumejci). Z Idumeje pocházel Herodes Veliký, vládce Palestiny, a jeho otec Herodes Antipater. Z Idumeje přicházeli za Kristem lidé v množství velikém uslyševše, jak veliké věci činí (Mar. 3, 8). Podle 5 Mojž. 23, 8 mohli Edomité (Idumejci), jakmile byli v Palestině po tři generace, být přijati do svazku národa izraelského.

Idumea (Edomea) — název pochází od potomků Esaua, který podle 1 Mojž. 25, 30 řekl svému bratru Jakubovi: „Dej mi z vaření toho ryšavého, neb jsem náramně zemdlený. Pro kteroužto příčinu nazváno jest jméno jeho Edom.“ Ryšavým vařením se míní čočka, kterou Esau rád pojídal. Edom znamená ryšavý, červený. Edomité byli nepřáteli Židů. Za doby babylonského zajetí obsadili vyliďněné Judsko. Juda Maka-bejský je porazil a území odňal. Proroci často Idumejským ohlašovali Boží pomstu, poněvadž v nich viděli nepřátele slíbeného Spasitele. Zejména prorok Abdiáš prorokoval proti Idumejským, poněvadž po odvedení obyvatel Judska do zajetí obsadili prázdnou zemi a ke zbytkům obyvatelstva se chovali krutě (Abdiáš 1).

Iturea (iturejská krajina), jedna z pěti krajin (Iturea, Trachonitis, Auranitis, Gaulonitis, Batanea), které tvořily v severní zajordánské části Palestiny tetrarchát Heroda Filipa (viz mapu). O Filipově vládě krajiny iturejské se zmiňuje Luk. 3, 1 v době vystoupení sv. Jana Křtitele. V severním cípu Itureje se rozkládalo město Caesarea Filipova.

Název pochází od Jetura, jednoho ze synů Ismaelových. (1 Mojž. 25, 15; 1 Paralip. 31).

Izaiáš, starozákonní osobnost. Velký prorok. Náleží k vý-

znamným prorokům doby královské jak svou činností, tak i významem proroctví.

Byl synem Amosa, který není blíže znám, není však totožný s prorokem Amosem. Narodil se kolem r. 767 př. Kr. a žil v Jerusalemě. Byl ženat a měl dva syny. K úřadu prorockému byl povolán za judského krále Oziáše kolem r. 745 př. Kr. Zemřel ve věku 80 let za judského krále Manasesa smrtí mučednickou. Podle staré zprávy byl na rozkaz Manasesův za živa rozřezán pilou se stromem, do něhož se utekl. Za svého života vytrpěl hodně posměchu od lidí i od králů. Písmo sv. ho nazývá „velikým a věrným prorokem před obličejem Božím“ (Sir. 48, 25). Žil více než 700 let před Kristem, působil asi 50 let, ale tak prorokuje o Kristu Pánu, jako by byl evangelistou Kristova života.

Izaiáš napsal Knihu proroctví. Prorokoval, že přes všechna ponížení vzejde lidu izraelskému spása, že mu Bůh sešle Mesiáše.

Mesiáš bude potomkem Davidovým — prut z kořene Jesse (otec Davidův) Iz. 11, 1; že se narodí z čisté panny a že se bude Emanuel nazývati, t. j. S námi Bůh, Iz. 7, 14, Mat. 1, 23. Mudrci od východu přinesou mu dary. Iz. 60, 6, Mat. 2, 11; bude míti předchůdce: Hlas volajícího na poušti. Iz. 40, 3—5; Mat. 3, 3; Mar. 1, 2—3. Vystoupení Kristovo. Iz. 61, 1—2, Luk. 4, 16—21; veřejná činnost v Galileji. Iz. 9, 1—2, Mat. 4, 12—16; zázraky Kristovy. Iz. 35, 5—6, Mat. 11, 4—5; Kristovu pokoru. Iz. 42, 2, Mat. 12, 19. Poličkování a zneuctění Krista. Iz. 50, 6, Mat. 26, 67.

Proroctví Izaiášova se dovolával sv. Jan Křtitel: „Spravte cestu Páně“, jakož pověděl prorok Izaiáš (Jan 1, 23). V nazaretské synagoze podali Kristu Pánu knihu proroka Izaiáše. „On rozvinuv knihu, nalezl místo, kde bylo psáno: „Duch Páně nade mnou...“ A svinuv knihu, vrátil ji služebníkov (Luk. 4, 17—20). Uvedená slova vztahoval Kristus Pán na sebe, a pokračuje pravil: „Dnes naplnilo se to písmo, které jste slyšeli ušima svýma“, t. j. počínají se vyplňovati všechna proroctví, která jste kdy slyšeli o mně, budoucím Mesiáši (Luk. 4, 21).

Izaiáš je velký světec Starého Zákona a od Církve je uctíván

nejen jako hlasatel pokání pro čest a slávu Boží u svého národa, jako Bohem osvícený prorok, nýbrž i jako mučedník. Jestliže se v Litanii ke všem svatým modlíme: Všichni svatí patriarchové a proroci, orodujte za nás! pak můžeme zvlášť mysliti na proroka Izaiáše, světce a velkého proroka Kristova.

Izaiáš chodil Jerusalemem v nejnutnějším oděvu, aby ukázal, jak bude národ izraelský odváděn do zajetí (Iz. 20, 1—6).

Izák, starozákonní osobnost, syn Abrahamův a Sářin, patriarcha národa izraelského. Měl být obětován na hoře Moria Hospodinu otcem Abrahamem, ale Božím řízením zachráněn. Pojal za manželku Labanovu Rebeku. Byl věrně oddán Bohu, zač mu Hospodin žehnal. Hospodinem byl mu opakován příslib, daný již Abrahamovi, že v jednom z jeho potomků požehnání budou všichni národové země. Izák byl pln víry, pobožnosti, trpělivosti, poslušný příkazů Božích, smířlivý (ustoupil Abimelechovi) jako jeho otec Abraham (ustoupil Lotovi). Měl dva syny Jakuba a Esaua. Zemřel ve věku 180 let a byl pochován v rodinné hrobce v Hebronu, kde již odpočívali jeho otec a matka. V Hebronu také strávil velkou část svého života. Ve věku 137 let oslepl.

Izák je osobním předobrazem Krista Pána. Je uváděn v rodokmenu Ježíše (Mat. 1, 2. Luk. 3, 34). V evangeliích není uváděn sám; vždy v trojici Abraham, Izák, Jakub.

Mnozí budou stolovati s Abrahamem, Izákem a Jakubem v království nebeském (Mat. 8, 11—12). Tam bude pláč a skřípění zubů, když uvidíte Abrahama, Izáka a Jakuba (Luk. 13, 28). Já jsem Bůh Abrahamův, Izákův a Jakubův (Mat. 22, 32; Mar. 12, 26). Mojžíš nazývá Hospodina Bohem Abrahamovým, Izákovým, Jakubovým (Luk. 20, 37).

Izrael (izraelský, Izraelita), název byl dán po prvé patriarchovi Jakubovi, synu Izákovu, na cestě z Haran do Kanaan po přemožení andělského zjevu. Znamená Izrael „Bojovník Boží“.

Jméno potom přešlo na celý Jakubův rod a jeho potomstvo již za pobytu v Egyptě; pak název přechází na celý vyvolený národ — národ izraelský neboli Izrael, usazený v Zaslíbené zemi, a konečně na území, obydlené potomky Jakubovými neboli Izraelity.

Po smrti Šalomouna, kdy jeho království bylo rozděleno, nazývá se severní část Palestiny říše izraelská, jižní část Judsko. K říši izraelské patřila Galilea, Samařsko a Východojordancko. V době Kristově je názvem Izrael míněno vůbec území palestinské, obývané příslušníky vyvoleného národa izraelského, a jménem Izraelita se rozumí příslušník izraelské země. Někdy jsou příslušníci nazýváni synové izraelští (Luk. 1, 16, Mat. 27, 9), Bůh izraelský (Luk. 1, 68; Mat. 15, 31), lid izraelský (Luk. 1, 80), dvanáctero pokolení izraelských (Mat. 19, 28). Simeon očekával potěšení Izraelova (Luk. 2, 25), k slávě lidu svého izraelského (Luk. 2, 32), očekávali vykoupení Izraelova (Luk. 2, 38).

Kristus Pán sám užíval tohoto názvu (Jan 3, 10; Mat. 8, 10) a byl při svém vjezdu do Jerusalema oslavován jako král izraelský (Jan 12, 13). Kristu Pánu na kříži se posmívali: Kristus, král izraelský (Mar. 15, 32).

Nathanaela — Bartoloměje oslovil Kristus Pán: Aj, pravý Izraelita, v němž není lsti (Jan 1, 47). Vedle názvu Izraelita, izraelský, užívá se v evangeliích, zejména u sv. Jana, názvu Žid, židovský (viz Žid). Název Žid je z doby zajetí babylonského.

J

Jairus, vážený farizeus z Kafarna, představený tamější synagogy. Představení synagogy určovali při náboženských shromážděních příchozím místa a nařizovali, co by se mělo z Písma předčítati a jaké modlitby konati. Představených bylo několik a každý měl čestný název představený synagogy. Přišel za Kristem, klaně se mu a prose ho, aby uzdravil jeho dceru, jež pracovala k smrti. Kristus Pán odešel do domu Jairova, ale cestou se zdržel s jinou nemocnou ženou, která měla krvotok a mnoho vytrpěla od mnoha lékařů, aniž se jí prospělo (Mar. 5, 25). Mezitím poslové přinesli zprávu, že Jairova dcera zemřela. Při této zprávě pravil Kristus Pán, pohlédnuv na Jaira: „Neboj se, toliko věř!“ Přišed pak do domu, dceru vzkřísil (Mat. 9, 18—19, 23—26; Mar. 5, 21—24, 35—43; Luk. 8, 40—43, 49—55).

Jakub, starozákonní osobnost, syn Izáka a Rebeky, patriarcha národa izraelského. Už před jeho narozením předpověděl Hospodin Rebece, že Esau (starší) bude sloužiti Jakobovi (mladšímu). Srov. 1 Mojž. 25, 21—24. Na radu své matky se Jakub přestrojil za Esaua a otec proti své vůli udělil mu požehnání jako prvorozenému. Za to musel před hněvem svého bratra prchnouti z domu otcovského a dvacet let pobývati ve vyhnanství u Labana, bratra Rebeky.

Ve zjevení, jehož se mu dostalo na cestě k Labanovi (žebřík s anděly), byl mu obnoven příslib, daný před tím Abrahamovi a Izákovi, že bude praotcem velkého národa, že mu bude požehnáno a že v něm budou požehnáni všichni národové země.

Vraceje se od Labana, bojoval na cestě s tajemným zjevem andělským, od něhož dostal jméno Izrael (Bojovník Boží), které přešlo na veškeré jeho potomstvo, na vyvolený národ izraelský.

Za manželku pojal Rachel, dceru Labanovu v Haran, seznámiv se s ní u studny, a za níž sedm let sloužil Labanovi.

Po dvacetiletém vyhnanství se vrátil do Hebronu, a usmířiv se s bratrem Esauem, odešel do Sichemu, kde zakoupil pole a vybudoval studnu pro stáda (studna Jakubova). U této studny rozmlouval Kristus Pán se ženou Samaritánkou (Jan 4, 4—38). Pole, popluží, odkázal synu Josefovi (Jan 4, 5).

Pozbyl na delší dobu syna Josefa, kterého jeho bratři prodali do Egypta. Když se dověděl, že Josef žije, odebral se za ním s celou rodinou a usadil se v Egyptě v kraji Gessen. Před smrtí požehnal svým synům i synům Josefovým, zvláště pak Judovi řekl: „Judo, tebe chváliti budou bratři tvoji. . . nebude odňata berla od Judy, dokavadž nepřijde ten, který má poslán býti, a on bude očekáváním národů.“ Potomci Judovi neboli kmen Juda se stali vládnoucím kmenem v Izraeli. Jakubovo přání, aby byl pochován v zemi Kanaan u otců svých, splnil Josef se svými bratry a pochovali otce Jakuba v Hebronu v rodinné hrobce, kde již odpočívali Abraham, Izák, Sára, Rebeka.

Jakub náleží k trojici izraelských patriarchů. Byl pln pokory a odevzdanosti do vůle Boží, pln důvěry v Hospodina, zmužile trpělivý v strastech (ztráta Josefa) a mírumilovný

(smlouva s Labanem, setkání s bratrem Esauem). Jeho smrt byla klidná a šťastná.

Jakub je uváděn v rodokmenu Ježíšově (Luk. 3, 34; Mat. 1, 2). Archanděl Gabriel oznamuje P. Marii, že budoucí Ježíš bude kralovati v domě Jakubově (Luk. 1, 32). Ježíš přišel k samařskému městu jménem Sichar, poblísku popluží, kteréž Jakub dal svému synu Josefovi. Byla pak tam studnice Jakubova (Jan 4, 5—6). Samaritánka se táže Ježíše: Zdali ty jsi větší než otec náš Jakub, kterýž nám dal tu studnici a sám z ní pil (Jan 4, 12). Smysl: Samaritánka mluvíc o Jakubovi, pronesla přesvědčení, podle něhož se Samaritáni pokládali za potomky Josefa, syna Jakubova. Jeho synům Efraimovi a Manaseovi připadlo za úděl Samařsko. Studna Jakubova je ještě dnes zachována. Pole, na němž studna je, se rozkládá na úpatí hory Garizim. Pole koupil Jakub za sto beránek (1 Mojž. 33, 19). Studna má kruhovitý tvar a byla uvnitř vyzděna; dnes je nad ní klenutí s otvorem pro nabírání vody, je 23 m hluboká a vodu má jen v zimě, v létě vysychá. Nad studnou býval v prvních křesťanských dobách kostel. Jakub je v evangeliích uváděn v trojici Abraham, Izák, Jakub (Mat. 8, 11—12; Luk. 13, 28; Mat. 22, 32; Mar. 12, 26; Luk. 20, 37; srov. Abraham a Izák).

Jakub měl dvanáct synů: Ruben, Simeon, Levi, Juda, Dan, Neftali, Gad, Aser, Isachar, Zabulon, Josef, Benjamin.

Když Izraelité dobyli Zaslíbené země, byla tato rozdělena mezi potomky synů Jakubových na 12 území, jež se nazývala podle zakladatelů jednotlivých rodů. Rod Leviho území nedostal, poněvadž žil z desátků a obětí, t. j. měl se věnovati službě v chrámě. Dostal 48 měst v různých částech země za sídlo. Místo Josefa dostali území jeho dva synové Efraim a Manase. Rozdělení Palestiny, Zaslíbené země, vypadalo takto: území Rubenovo, Simeonovo, Judovo, Danovo, Neftaliho, Gadovo, Aserovo, Isacharovo, Zabulonovo, Efraimovo, Manaseovo. a Benjaminovo. Všechna území se rozkládala v Předjordanu kromě polovice území Manaseova a kromě území Rubenova a Gadova, jež ležela v Zajordanu. Rozdělení Kanaanu se dalo doslovně podle závěti a požehnání Jakubova za Josua, nástupce Mojžíšova. Z kmene Judy, který vedle Josefa

byl nejušlechtlejším synem Jakubovým, vyšel Spasitel. Kmen Judův se stal vládnoucím kmenem v Izraeli do té doby, dokud nebyla od něho odňata „berla“. Prvorozený Ruben se stal nehodným této důstojnosti pro svůj špatný skutek, proto také Josef dostal dvojnásobný díl ve svých synech.

Dvanáct kmenů (synů) Jakubových je předobrazem dvanácti apoštolů Kristových. Číslo dvanáct není nahodilé nebo libovolné. Také Mojžíš poslal do země Zaslíbené 12 vyzvědačů, kteří přinesli nádherné plodiny země (4 Mojž. 13), dvanáct drahokamů bylo na náprsníku starozákonního velekněze, dvanáct předkladných chlebů, dvanáct býků kovových neslo „měděné moře“ v chrámu jerusalemském. Počet apoštolů po nanebevstoupení byl ihned doplněn na dvanáct (sv. Matěj).

Rozdělení Zaslíbené země se dalo losem, poněvadž se v tom viděl výraz Boží vůle. U Židů to byl posvátný úkol. Losem se určovalo i vykonávání bohoslužby (Zachariáš). Také apoštol sv. Matěj losem byl povolán do apoštolského sboru (Skut. apošt. 1, 26).

Jakub Starší, apoštol Kristův, syn Zebedeův (Mat. 4, 21; Mar. 1, 19; Jan 21, 2), bratr apoštola Jana (Miláčka Páně). Bývá s ním často uváděn ve dvojici Jakub a Jan (Mat. 4, 21; Mar. 1, 29; Luk. 6, 14), i v trojici Petr, Jakub a Jan (Luk. 8, 51; 9, 28; Mar. 9, 1; 5, 37; Mat. 26, 37; 17, 1; Mar. 14, 33).

S bratrem Janem bývají nazýváni „synové Zebedeovi“ (Jan 21, 2; Luk. 5, 10; Mat. 20, 20; 26, 37). Jejich matka se nazývala Salome. Rodina Zebedeova byla zámožná a také asi všeobecně známá (srov. Jan 18, 15—16). Že bydleli v Bethsaidě, není v evangeliích o tom zprávy.

Jakub byl rybářem a od rybářství byl povolán se svým bratrem Janem od Krista za učedníka, když se svým otcem Zebedeem lovili u jezera Genezaretského; ihned otce opustili a šli za Kristem (Mat. 4, 21—22; Mar. 1, 20).

Jakub se zúčastnil se svým bratrem Janem zázračného zahrnutí ryb (Luk. 5, 10). Oba bratři byli povahy prudké a neohrožené. Kristus Pán je nazval „boanerges“, t. j. syny hromu (Mar. 3, 17). Svou povahu projeвили oba Zebedeovci při odmítnutí pohostinství Kristovi v Samařsku (Luk. 9, 51—56).

O jejich prvenství v království Božím prosila jejich matka

(Mat. 20, 20—28). Sami totéž od Krista žádali (Mar. 10, 35 až 45). Oba Zebedeovci byli účastni a svědky vzkříšení dcery Jairovy (Mar. 5, 37; Luk. 8, 51) a uzdravení Petrovy tchyně (Mar. 1, 29). Byli při proměnění Páně na hoře Tábor (Mat. 17, 1; Mar. 9, 1; Luk. 9, 28).

S Kristem odešli po poslední večeři do zahrady Getsemanské (Mat. 26, 37; Mar. 14, 33) a byli svědky Kristových smrtelných úzkostí.

Na hoře Olivetské byl Jakub mezi apoštoly (Jan, Petr, Ondřej), kteří se tázali Krista Pána na znamení, jež budou předcházeti zkázu Jerusalema (Mar. 13, 3—4).

V apoštolském seznamu je Jakub u Mat. 10, 3 a Luk. 6, 14 na místě třetím, u Mar. 3, 17 na místě druhém.

O jeho apoštolské činnosti nemáme jisté zprávy. Byl však první z apoštolů, který podstoupil mučednickou smrt. Herodes Agrippa I., vnuk Heroda Velikého, chtěje se zalíbiti Židům, dal Jakuba stíti r. 42 po Kr. (Skut. apošt. 12, 2.) Svátek sv. Jakuba Většího je 25. července. Je zobrazován v rouše poutnickém.

Apoštol Jakub Starší je patronem Španělska. Jeho hrob je v Kompostele (Santiago de Compostella), vedle Říma a Jerusalema největší z poutních míst na světě. Na hlavním oltáři v nádherné katedrále vyniká socha sv. Jakuba v životní velikosti.

Podle tradice bylo tělo sv. Jakuba pohřbeno nejprve v Jerusalemě, odtud se dostalo do Saragossy ve Španělsku, kde je doposud jeho hrob v tamější katedrále. Za války s Maury bylo tělo sv. Jakuba uschováno na jiném místě, ale na místo se zapomnělo. Až později, asi r. 840, bylo tělo nalezeno v jeskyni v mramorové hrobce. Na místě byl vystavěn chrám k počtě sv. Jakuba a brzy kolem něho vznikala osada, jíž jméno dal právě sv. Jakub, Sant Jago de Campo Stella (Kompostela, stéla značí náhrobní kámen nebo náhrobek). Z malé osady vzniklo dnešní velké město Santiago. Od počátku zde bylo biskupské sídlo. Ostatky sv. Jakuba jsou uloženy v jeskyni pod katedrálou. Historicky není ověřeno, že by býval sv. Jakub působil ve Španělsku.

Jakub Mladší, apoštol Kristův. Nazývá se všeobecně Jakub

Mladší, aby se rozlišil od apoštola Jakuba Většího, syna Zebedeova. U Mar. 15, 40 je nazýván Jakub Malý. Jeho matka se nazývala Maria (Mat. 27, 56; Mar. 15, 40), otec Alfeus (Mar. 3, 18; Mat. 10, 3; Luk. 6, 15 praví: Jakuba, syna Alfeova) neboli Kleofáš. Odtud také matka se nazývá Maria Kleofášova. Měl bratry: Judu Tadeáše, apoštola, Šimona (Simeona), jenž byl druhým biskupem v Jerusalemě, a Josefa. Všichni tito bratři jsou nazýváni bratři Kristovi (srov. Mat. 13, 55; Mar. 6, 3). Ve skutečnosti jde o příbuzné Krista Pána. Jejich matka Maria byla příbuznou P. Marie.

V apoštolském seznamu Mat. 10, 3; Luk. 6, 15; Mar. 3, 18 je uváděn na devátém místě. Více se o něm dovídáme ze Skutků apoštolských. S ostatními apoštoly byl svědkem nanebevstoupení Páně (Skut. apošt. 1, 12) a Petr mu dal zvlášť oznámiti své zázračné vysvobození ze žaláře (12, 17). Jakub Mladší zůstal po rozchodu apoštolů v Jerusalemě, kde se stal prvním biskupem. Vynikal velkou zbožností a požíval v první Církvi velké vážnosti. Pro svůj bezúhonný a svatý život je nazýván „spravedlivý“. Sv. Pavel ho nazývá sloupem Církve. Učinil slib, t. zv. nazireát, jímž se zavázal nepožívatí vína nebo opojných nápojů a nepožívatí masitých pokrmů kromě velikonočního beránka; chodil bos, vlasy si nedal stříhati, olejem tělo nenatíral, po celý život zachoval panickou čistotu. Dlouho klekal v chrámě, až mu kolena zmozolovatěla.

R. 62 po Kr. dal Jakuba odsoudit a popravit saducejský velekněz Ananus. Byl svržen s chrámového cimbuří v Jerusalemě a na zemi kamenován a ubit k smrti sochořem od nějakého valcháře. Křesťanskou obec v Jerusalemě řídil 30 let.

Svátek sv. Jakuba Mladšího je 1. května. Je zobrazován s valchářským sochořem, jímž byl ubit.

Napsal list (epištolu), v němž udílí rady křesťanům bohatým a chudým, učí, že víra bez skutků je mrtvá, vybízí křesťany, jak mají zásady křesťanské svým životem uskutečňovati, mají být trpěliví, jedni druhým pomáhati, ovládati své vášně, nezřízenou žádost a lásku k světu, důvěřovati v Boha a hlavně žítí podle víry, kterou vyznávají. Epištola Jakubova je obecná a je první sociální encyklikou. Zaslouhuje i dnes všeobecné pozornosti. List byl napsán v Jerusalemě asi r. 50 a byl napsán

pro křesťany ze Židů. Od sv. Jakuba (z jeho listu) pochází výrok: Víra bez skutků je mrtva (2, 17).

Evangelista sv. Marek 14, 51—52 vypráví, že jeden mladík, když Kristus byl jat a odváděn, šel za ním oděn jsa lněným, rouchem na těle nahém. I popadli jej. Ale on zanechav roucho lněné, utekl od nich nahý. Někteří vykladatelé se domnívají, že oním mladíkem byl Jakub Mladší, což není pravděpodobné; je to sám evangelista Marek.

Jan Křtitel, syn kněze Zachariáše a Alžběty (Luk. 3, 2). O jeho narození souvisle vypravuje Luk. 1, 5—24; 57—80; zdůrazňuje jeho vznešený rodový původ. Oba rodiče pocházeli z vysokého kněžského rodu Aronova (Luk. 1, 5). Narození bylo otci oznámeno andělem (Luk. 1, 11—14) za dnů Heroda, krále judského (Luk. 1, 5). Herodem se myslí Herodes Veliký, který byl r. 39 př. Kr. povolán za krále judského. Rodiště Janovo evangelisté neudávají. Podle tradice je to dnešní Ain Karem, asi 2 hod. na západ od Jerusalema. Evangelista Lukáš udává místo, kde bydlil Zachariáš, všeobecně: na horách, město Judovo (Luk. 1, 39).

Jméno „Jan Křtitel“ udává Mat. 3, 1; 11, 11, 12; 14, 8; Luk. 7, 20, 33. Jan již ze života matky své byl naplněn Duchem svatým (Luk. 1, 15) a předešel Spasitele v duchu a moci Eliášově (Luk. 1, 17). Důstojnost Janovu dosvědčil sám Kristus Pán (Mat. 11, 7—19).

Do svého vystoupení žil Jan na poušti ve skalnaté pustině judské, (Luk. 1, 80). Svou činnost jako Předchůdce Páně započal na rozkaz Boží za panování cís. Tiberia, Pontského Piláta, Heroda Antipy, Filipa, Lysaniáše, velekněží Annáše a Kaifáše (Luk. 3, 1—3). Byl poslán od Boha, aby vydal svědectví o Světle (Jan 1, 6, 7) a také svědectví vydal (Jan 1, 15—18).

Na své poslání se připravil asketickým životem na poušti. Poté odchází na Judskou poušť kázat křest a pokání na odpuštění hříchů, neboť se přiblížilo království Boží (Mat. 3, 1—6; Mar. 1, 2—8; Luk. 3, 3—9). Vystoupil asi r. 29 po Kr. Bylo mu 30 let. Jan Křtitel byl o půl roku starší než Kristus Pán.

Když Jan vystoupil, uchvátil z blízkého okolí i z dálky

veškeren lid (Mat. 3, 5; Mar. 1, 5). Ti, co se přiznali ke svým hříchům a činili pokání s dobrým úmyslem, byli od něho pokřtěni v Jordánu (Mar. 1, 4—6; Mat. 3, 6). Evangelista Jan 3, 23 praví, že Jan křtil také v Enon u Salimu, neboť tam bylo mnoho vody.

Působení Janovo bylo tak veliké, že mnozí ve svém srdci myslili, že je snad Kristem (Luk. 3, 15). Jan odpověděl, kdo je (Luk. 3, 16—17; Mat. 3, 11—12). Bylo k němu posláno poselství od velerady s dotazem, kdo vlastně je (Jan 1, 19—22). Jan vyznal, že není Kristus, ani prorok, ani Eliáš a pokorně vyznává, kdo je (Jan 1, 23—27). Jan je nazýván „hlasem volajícího na poušti“ (Mat. 3, 3; Jan 1, 23; Mar. 1, 3; Luk. 3, 4). Tak příchod jeho předpověděl prorok Izaiáš (40, 3—5). Farizeje a saduceje odmítl, nazvav je pokolením hadím (Mat. 3, 7; srov. Luk. 3, 7). K zástupu mluvil mírně, otcovsky, dáváje mu rady, co má činiti, aby ušel hněvu Božímu (Luk. 3, 10—15). Byl oděn v roucho ze srsti velbloudí, měl kožený pás a jídal kobyly a lesní med (Mar. 1, 6); vína a opojných nápojů nepil (Luk. 1, 15).

Pokřtil Ježíše Krista v Jordánu (Mat. 3, 13—17; Mar. 1, 9—11; Luk. 3, 21—22). Křtem Ježíše se končí činnost sv. Jana Křtitele a jeho přípravná činnost pro Mesiáše. Evangelista Jan 1, 28 připomíná, že Jan křtil také v Bethanii za Jordánem.

Jan nazval Ježíše Beránkem Božím, který snímá hříchy světa (Jan 1, 29—35). Měl učedníky; mnozí se přidali ke Kristu Pánu. Jan 1, 35—51 uvádí Ondřeje, Šimona — Petra, Filipa, Nathanaela a sebe, Jana. Mezi učedníky Janovými a Židy vznikla později rozepře o ceně Janova křtu, že ten, jemuž Jan vydal svědectví, křtí a že všichni jdou za ním. Jan učedníky poučuje a vydává nové svědectví o Ježíši (Jan 3, 25—36). Jan vsazen do žaláře, Kristus Pán se o tom dovídá (Mat. 4, 12). Ze žaláře poslal Jan své dva učedníky ke Kristu s dotazem, zdali je opravdu ten, jenž přijíti má (Mat. 11, 2—7; Luk. 7, 9—21). Dotaz učinil Jan nikoliv pro sebe, jako by byl v pochybnostech, ale kvůli učedníkům a Židům, aby uvěřili v Krista. Odpověď Kristova (Mat. 11, 7—19; Luk. 7, 21—35). Ke Kristu Pánu přišli podle Mat. 9, 14 učedníci Janovi s dotazem, proč se nepostí jeho učedníci. Podle Mar. 2,

18 učinili tuto otázku učedníci Janovi a farizeové. Otázku vymysleli farizeové a položili Kristu Janovi učedníci. Stalo se v Kafarnau v domě celníka Matouše (Luk. 5, 27—36; Mar. 2, 13—22; Mat. 9, 9—17). Na křest Janův se táže Kristus velekněží a zákoníků v chrámě jerusalemském (Mat. 21, 23—27; Luk. 20, 1—8; Mar. 11, 27 až 33). Na svědectví Janovo odkazuje Kristus Pán Židy při uzdravení člověka 38 let nemocného (Jan 5, 31—39).

Herodes Antipas vsadil sv. Jana do žaláře, poněvadž mu vytýkal cizoložný poměr s Herodiadou, manželkou jeho bratra Filipa. Báł se ho však usmrtiti, poněvadž v něm viděl muže spravedlivého a svatého; chránil ho a rád ho poslouchal. Úklady smrti nastrojila Herodias a provedli je Herodes a Salome, dcera Herodiadina. Jan Křtitel byl stať při narozeních Herodových v pevnosti Machaerus na východním břehu Mrtvého moře (Mar. 6, 17—20; Mat. 14, 3—5). Když Herodes Antipas uslyšel o učení Kristově, domníval se, že Jan vstal z mrtvých (Mat. 14, 1—2; Mar. 6, 14—16; Luk. 9, 7—9).

Sv. Jan Křtitel zemřel smrtí mučednickou, jako mučedník svého povolání ve věku 32 let. Církev katolická světí — vedle narozenin Panny Marie — i jeho narozeniny, což nečiní u žádného svatého. Sv. Jan Křtitel byl před svým narozením od dědičného hříchu očištěn. Svátek narození je 24. června, 6 měsíců před narozením Páně, svátek stětí 29. srpna.

Když se učedníci Janovi dověděli o smrti, vzali tělo a pochovali je v hrobě a pověděli to Ježíšovi (Mat. 14, 12; Mar. 6, 29).

Zákon a proroci trvali až do Jana (Luk. 16, 16). Ježíše pokládali za obživlého Jana Křtitele (Luk. 9, 19; Mar. 8, 27, 28; Mat. 16, 14). Ježíš nabývá více učedníků a více křtí než Jan (Jan 4, 1). Evangelista zde poznamenává, že Ježíš nekřtil, nýbrž učedníci jeho. Mezi zrozenci ženskými není žádného proroka většího nad Jana Křtitele (Luk. 7, 28). Ode dnů Jana Křtitele až dosud království nebeské násilí trpí (Mat. 11, 12). Všichni proroci totiž i Zákon prorokovali až do Jana (Mat. 11, 13). Neboť přišel Jan ani nejeda, ani nepije a říkájí „Má zlého ducha“ (Mat. 11, 18). To porozuměli učedníci, že jim to pravil o Janu Křtiteli (Mat. 17, 13). Všichni měli Jana za proroka (Mat. 21, 26).

Podle tradice byl sv. Jan Křtitel pochován v Sebastě — Samarii. Hlavu jeho prý měla v domě uschovanou Herodias. Později byla nalezena, přechovávána na různých místech a r. 850 přenesena do Cařihradu. Část hlavy se dostala do Amiensu ve Francii a část do Říma. V Janově se ukazuje mísa, na níž ležela hlava Janova, v Benátkách kámen na němž byl stát, a v Cáchách plátno, do něhož bylo tělo zabaleno.

Za císaře Juliána Odpadlíka (361—363 po Kr.) byl hrob Janův otevřen a vypleněn. Část ostatků byla zachráněna a dostala se do Alexandrie, kde císař Theodosius ku počtě sv. Jana Křtitele vystavěl nádherný chrám. Nad bývalým hrobem v Sebastě stával v době byzantské kostel.

Na jeho troskách křižáci vystavěli velkolepý chrám. Dnes je na místě turecká mešita. V kryptě pod mešitou je podle tradice bývalý hrob sv. Jana. Sv. Jan Křtitel je zobrazován, jak křtí v řece Jordáně, jindy ve společnosti beránka. Na sv. Jana Křtitele lze vztahovati osmé blahoslavenství: „Blahoslavení, kteří protivenství trpí pro spravedlnost, neboť jejich je království nebeské.“ Církev katolická uctívá sv. Jana Křtitele jako velkého světce — Předchůdce Krista Pána.

Jan, učedník, později apoštol Kristův, syn Zebedeův, bratr apoštola Jakuba Staršího. Bývá s ním často uváděn ve dvojici Jakub a Jan. Až po apoštolský seznam shodné údaje s bratrem Jakubem. Viz Jakub Starší.

Doplnění. Jan byl nejprve učedníkem Jana Křtitele a slyše jeho slova: „Ejhle, Beránek Boží“ ... odchází za Kristem (Jan 1, 35—40). Ve svém evangeliu (evangelium podle sepsání sv. Jana) praví o sobě „ten, jehož Kristus miloval“ (Jan 13, 23; 19, 26; 20, 2; 21, 7, 20 a j.). S Petrem připravoval Kristu Pánu poslední večeři (Luk. 22, 8); stoloval při ní na lůně Ježíšově (Jan 13, 23). Petr mu pokynul, aby se zeptal Ježíše, kdo je mezi nimi zrádce (Jan 13, 24). Doprovází zatčeného Krista (Jan 18, 15), zjednává přístup Petrovi do dvora Annášova (Jan 18, 16). Stál na Kalvarii pod křížem (Jan 19, 26). Kristus s kříže mu odporoučí do ochrany svou matku (Jan 19, 27). V neděli ráno jde s Petrem k hrobu, předejde ho, nachýlí se jen do hrobu, ale nevejde do něho (Jan 20, 2—6). Teprve po Petrově zjištění, že hrob je prázdný, vchází také dovnitř (Jan 20, 8).

Při zjevení Kristově po zmrtvýchvstání u jezera Tiberiadského první Krista poznává (Jan 21, 7).

Po udělení primátu Petrovi Kristem táže se Petr Krista, hledě na Jana: „Pane, co bude s tímto?“ (Jan 21, 20—21). Kristus naznačuje Petrovi, že Jan nezemře smrtí mučednickou (Jan 21, 22—23).

V apoštolském seznamu je u Mat. 10, 3 a Luk. 6, 14 na místě čtvrtém, u Mar. 3, 17 na místě třetím. Název Miláček Páně se v evangeliích nevyskytuje. Matka jeho se nazývala Salome (viz Salome).

Sv. Jan je autorem evangelia v pořadí čtvrtého. Začíná je božstvím Ježíše Krista, povznášeje se při psaní až k Bohu samému. V jeho evangeliu je všechno vznešené, zejména prolog 1, 1—14. V prologu líčí tajemství vtělení Božího s takovým úchvatným vzletem, že se podobá orlu. Jeho symbolem je také orel.

Evangelium napsal v Efesu mezi r. 90—96 pro křesťany maloasijské, obrácené z pohanství, aby jim i bludařům dokázal, že Kristus je Syn Boží. Evangelium má 21 kapitol. V Efesu řídil maloasijské obce křesťanské; k jeho žákům náleží Papias, biskup hieropolský, v Malé Asii, sv. Polykarp, biskup ve Smyrně, sv. Ignác, biskup v Antiochii.

Za cis. Domitiana byl dopraven do Říma a vhozen do kotle vřelého oleje; vyvázl bez pohromy. Poté byl poslán do vyhnanství na ostrov Patmos, kde mu zjevil Bůh budoucí osudy církve. Zaznamenal vše v knize „Apokalypsis“ (Zjevení), jež je jedinou prorockou knihou Nového Zákona. Vypisuje obrazně vítězství církve Kristovy nad židovstvem a pohanstvem, stvoření nového nebe a nové země, v nichž Bůh bude kralovati se spravedlivými. Dále napsal tři listy. První je určen čtenářům jeho evangelia, druhý nějaké paní a jejím dítkám, kterou varuje před bludaři, třetí je psán Gaiovi, jehož chválí pro pohostinnost. Sv. Jan zemřel kolem r. 100 po Kr. ve věku asi 96 let. Od něho pochází významná věta: „Miláčkové, milujte se vešpolek!“, kterou říkával ve svém kmetském věku ve shromáždění místo dlouhých kázání.

Svátek sv. Jana, apoštola a evangelisty, je 27. prosince. Je zobrazován s kalichem v ruce, z něhož vyčnívá had, značící jed,

kterým ho chtěli otrávit. Jeho svátek je položen k Božímu hodu, poněvadž Kristus Pán sv. Jana nejvíce miloval a jemu s kříže doporučil svou matku do ochrany. V den jeho svátku světívá se po mši svaté víno na památku, že sv. Jan beze škody vypil otrávené víno, které mu podal pohanský kněz Aristodemus, chtěje zkusiti, zdali je opravdu od Boha poslán.

Někteří vykladatelé jsou toho mínění, že druhý učedník, o němž je řeč Jan 18, 16, není Jan, Miláček Páně, nýbrž někdo ze vznešených učedníků jerusalemských (Nikodem, Josef z Arimatije). Biblická komise 29. května 1907 prohlásila, že vnější historická svědectví a vnitřní důvody zaručují pravost čtvrtého evangelia; že neobsahuje pouhé alegorie nebo poučné symboly a že zvláště řeči Páně nejsou pouhé bohoslovné skladby evangelisty. Základní omyly, které byly příčinou dekretu Biblické komise, byly potom ve třech větách Sylabu ze dne 4. července 1907 zamítnuty.

Jan, jméno otce apoštola Petra. Jméno uvádí evang. sv. Jan 1, 42 (Ježíš pohleděv naň řekl: Ty jsi Šimon, syn Janův), 21, 15, 16, 17 (Šimone, synu Janův). Blíže není znám. (Viz Jonáš.)

Jeremiáš, starozákonní osobnost, patří k velkým prorokům. Byl synem židovského kněze Helkiáše, narodil se v městě Anatot nedaleko Jerusalema. Jako prorok působil od r. 626 až do vyvrácení Jerusalema (587) a odvedení obyvatelstva do zajetí babylonského. Žil v době náboženského úpadku v Izraeli, kdy obyvatelstvo se oddalo modlářství a pohanskému životu. Namáhal se ze všech sil, aby svou vlast uchránil nešťastného konce, káral lid pro jeho hříchy a předvídal blížící se trest.

Po dobytí Jerusalema neodešel do zajetí babylonského, zůstal ve vlasti, a sedě nad troskami Jerusalema, naříkal a zbylé obyvatelstvo utěšoval. Po zavraždění Godoliáše, babylonského místodržícího v Judsku, odešel se svým písařem Baruchem do Egypta, kde byl podle tradice ukamenován Židy, když je káral pro modlářství. Působil za judských králů Josiáše, Joachaza, až po krále Sedekiáše. Východně od Damašské brány v Jerusalemě se ukazuje Jeremiášova jeskyně, v níž prý se Jeremiáš skrýval a byl snad také pochován.

Napsal Knihu proroctví a Nářky, v nichž oplakává pád Jerusalema v pěti elegických básních (Lamentace — pláč Jeremiášův). „Nářky“ obsahují místa, která církev katolická vztahuje na Krista Pána a na jeho matku (Ó vy všichni, kteří jdete kolem... Veliká jako moře je tvá bolest). Viz Církevní hodinky na Zelený čtvrtek, Velký pátek a Bílou sobotu. Lamentace Jeremiášovy jsou odkazem jeho lásky k národu. Nedbaje nevděku a viny svého národa, prosí horoucně Boha, aby místo spravedlnosti nechal vládnouti milosrdenství, a pevně doufá, že dojde i na nepřátele. Závěrem je kající modlitba. Forma zpěvů je abecední, t. j. každý z 22 veršů počíná jinou písmenou abecedy židovské.

Židům byla památka na Jeremiáše posvátnou, orodoval a modlil se za vlast a Jerusalem. Jeremiáš před zbořením chrámu Šalomounova zachránil archu úmluvy, svatostánek a oltář zápalný v jeskyni na hoře Nebo (2 Makabej. 2, 4—7).

Jeremiáš předpověděl povraždění betlemských dětí (31, 15, Mat. 2, 16—18), koupí pole Hakeldama (32, 6—12, Mat. 27, 9). Výroky nutno bráti ve smyslu předobrazném. Na otázku Kristovu učedníkům: Kým praví lidé býti Syna člověka, odpověděli učedníci: „... jiní Jeremiášem nebo jedním z proroků.“ (Mat. 16, 14.) Učedníci zde pronášejí mínění lidu, že Jeremiáš ukryl archu úmluvy v některé jeskyni na hoře Nebo a že ji národu izraelskému vrátí za časů Mesiášových (srov. 2 Makabej. 2, 4—7).

Jericho, město ležící v jižní rovině řeky Jordánu, severovýchodně od Jerusalema (viz mapu). Cesta z Jericha do Jerusalema činila 8 hod. cesty.

V době Kristově bylo Jericho město velmi bohaté a výstavné. Vybudoval je Herodes Veliký a ozdobil nádhernými stavbami. Nebylo stavěno po způsobu východním, nýbrž na tehdejší dobu moderním. Domy nebyly nakupeny vedle sebe, nýbrž porůznu v zahradách vystavěny. V Jerichu a jeho okolí byly samé zahrady, plné růží, palem, okolní pole byla známá úrodou drahého koření. Krajina kolem Jericha náležela k nejúrodnějším krajinám Palestiny. Kolem cest byly vysázeny plané fíky (sykomory), podobné našim moruším; mají husté větve, klonící se k zemi, takže je celkem snadno vyšplhati se

na strom. V létě poskytují příjemný chlad. V Jerichu bylo obchodně živo, zejména kvetl zde obchod s balzámem. Mělo vrchní celní úřad (Luk. 19, 2) a vedla jím hlavní cesta do Jerusalema; Jerichem procházely karavany z Pereje a od Damašku dále k Středozemnímu moři.

V době židovských svátků, kdy putovali v zástupech Židé z Galileje do Jerusalema, bylo poslední nocležní stanicí před Jerusemem. V té době u cest před Jerichem i za ním sedávali žebráci a nemocní (slepce) prosíce o almužnu.

Jericho, o němž se mluví v evangeliích, je Jericho Herodovo, jiné než Jericho starozákonní. Herodes Veliký, jak svrchu řečeno, město vybudoval, opatřil vodovody, divadlem, cirkem a učinil si z něho zimní sídlo a zde i zemřel hroznou smrtí, když se marně léčil v sirnatých pramenech v Kallirhoe (na východ od Mrtvého moře). Starozákonní Jericho (kanaanské) bylo dobyto a rozbořeno od Josua za pomoci Boží (Josue 6).

Při cestě do Jericha uzdravil Kristus Pán, ubíraje se na velikonoční slavnost do Jerusalema, slepce, sedícího a žebrajícího u cesty (Luk. 18, 35—43). Volal na Krista: „Ježíši, synu Davidův, smiluj se nade mnou!“ V Jerichu byl Kristus Pán hostem u vrchního celníka Zachea (Luk. 19, 1—10). V domě Zacheově pronesl Kristus Pán podobenství o desíti hřivnách (Luk. 19, 11—27).

Druhého dne odcházeje z Jericha, uzdravil Kristus při cestě z Jericha do Jerusalema dva slepce (Mat. 20, 29—34; Mar. 10, 46—52). Marek vypravuje jen o jednom slepci a udává, že se jmenoval Bartimeus.

Do blízkého okolí Jericha náleží setkání Kristovo se Salome, matkou apoštolů Jakuba a Jana, která prosí za oba syny, aby v Ježíšově království jeden seděl po jeho pravici a druhý po levici (Mat. 20, 20—28; srov. Mar. 10, 35—45, který vypráví, že o totéž žádali sami synové).

Do Jericha nebo jerišské synagogy nebo do blízkého okolí Jericha náleží Kristovo podobenství o milosrdném Samariťanovi (Luk. 10, 25—37). Cesta z Jerusalema do Jericha za doby Kristovy byla pustá a velmi nebezpečná pro samotného chodce; často se zde dály loupeže, vraždy a přepadání chodců. Do této krajiny, kterou posluchači Kristovi dobře znali,

umístil Kristus Pán celý děj, aby zákoníku, který mu položil otázku o největším přikázání Božím, vysvětlil, kdo je náš bližní. Ještě dnes se ukazuje v místech, asi v polovici cesty z Jerusalema do Jericha, která jsou samá rokle a samá poušť, na kopci hospoda u Milosrdného Samaritána nebo také Červený hostinec (Khan el Hatrur) na památku milosrdného Samaritána. Samaritán posloužil Židovi, když bratr Žid, kněz, si bratra Žida ani nevšimnul a šel dále.

Dnešní Jericho je nepatrnou arabskou vesnicí, zvanou Ericha, a obývanou asi 300 obyvateli. Z doby novější je zde několik „evropských“ hotelů a nocležních domů. Jeho sláva z doby Kristovy již nepovstala, třebaš v době byzantské bylo městem křesťanským se sídlem biskupa. R. 1840 bylo zničeno vojskem Ibrahima paši, takže z původního Jericha zůstaly jen chatrče. Jedině oasní okolí mluví o bývalém „městě palem“.

Jerusalem, hlavní město Judska po rozdělení říše Izraelské na Judsko a Izrael. V době Abrahamově se nazývá Salem. Zde byl králem Melchisedech. Král David učinil Jerusalem svým sídelním městem, a proto je nazýván městem Davidovým. Stalo se tak řízením Božím, že David, který byl nejen praotcem Spasitelovým, ale také jedním z nejvznešenějších osobních předobrazů Spasitelových, učinil Jerusalem svým sídlem a hlavním městem říše izraelské.

Jerusalem byl od Boha určen za středisko židovstva a kólebku křesťanství. V Jerusalemě kněžský úřad vykonával Melchisedech. Zde měl pravý Melchisedech přinést svou nekrvavou oběť pod způsoby chleba a vína. V Jerusalemě měl Abraham na hoře Moria obětovati jediného syna Izáka, zde mělo být trvalé sídlo archy úmluvy a měly se přinášeti předobrazné oběti do té doby, dokud na hoře Kalvarii na dřevě kříže nepřinesl pravou oběť za celý svět Ježíš Kristus.

V Jerusalemě slavil Ježíš Kristus jako Syn Davidův, jako izraelský král, svůj triumfální vjezd. Odtud měla říše Kristova, Církev katolická, dobývati pohanského světa. Jerusalem měl býti předobrazem věčného Božího Města, nebeského Jerusalema. Šalomoun, syn Davidův, vystavěl v Jerusalemě nádherný chrám na hoře Moria. V té době byl Jerusalem ve velké

slávě. Královský rod Davidův, z něhož vyšlo 20 králů, panoval 387 let, t. j. do r. 587. R. 587 přitáhl k Jerusalemu po třetí babylonský král Nabuchodonosor, říše judské dobyl, chrám vyloupil, rozbořil, obyvatelstvo odvedl do zajetí babylonského.

Po návratu ze zajetí si Židé postavili chrám i město znovu. Syrský král Antiochus IV. r. 169 př. Kr. dobyl opět Jerusalema, chrám znovu vyplenil a Židy pronásledoval.

Nastává vzbouření, vedené Judou Makabejským. Židé vítězí. Nástupci jeho však, jsouce mezi sebou nesvorní, povolávají Římany, aby je rozsoudili. Římané říši judskou okupují a dosazují Židům za krále cizozemce Heroda Velikého z Idumeje. Vládl Židům tvrdě. Za jeho vlády v Judsku se narodil Ježíš Kristus.

Jerusalem byl pro Židy město svaté (Mat. 4, 5), k němu upírali zrak, byl jim střediskem náboženským. Zde měli svůj chrám, do něhož podle Zákona musil každý dospělý Žid (od 12 let) třikráte do roka putovati, o velikonocích, letnicích a o slavnosti stánků. Jerusalem byl město velikého krále (Mat. 5, 35).

V Jerusalemě sídlila nejvyšší židovská rada (synedrion), zde sídlil velekněz, starší lidu, znalci Písem starozákonních (učitelé v lidu izraelském).

Ale sídlila zde i pýcha a povýšenost farizejská, saducejská a různých zákoníků, kteří nikdy nepoznali vůle Boží a pravého poslání Kristova.

Po stránce politické byl Jerusalem sídlem představitele římské moci.

Jerusalem velkolepě přestavěl Herodes Veliký, zřídil v něm divadlo, postavil si na západní straně Jerusalema palác, který důkladně opevnil.

Jerusalem se rozkládal na čtyřech návrších: Sion, Moria, Bezeta, Akra. Návrší byla sevřena hradební zdí. Měl čtyři hlavní brány.

Nejstarší část města se rozkládala na hoře Sion, kde bývala tvrz pohanského kananejského kmene Jebusitů. Sionu na Jebusitech dobyl král David. Zde měl také svůj palác.

Na hoře Moria se rozkládal jerusalemský chrám. Na hoře Akra byl hrad Antonia, kde sídlíval římský prokurátor, kdy-

koliv přišel do Jerusalema, jinak sídlíval v Caesareji Přímořské (Palestinské).

Hrad Antonia sousedil přímo s nádvořím jerusalemského chrámu. Do Jerusalema přicházeli římsí prokuratoři o židovských svátcích, aby svou přítomností budili strach a tlumili v lidu jakékoliv projevy nevole. Do Jerusalema v době židovských svátků přicházeli i ostatní vládcové Palestiny, aby byli poruce, kdyby se lid bouřil.

Herodes Antipas také v ty dny přicházel do Jerusalema, jinak sídlíval v Tiberiadě (srov. Luk. 23, 7).

Z míst, jež byla v Jerusalemě nebo v jeho blízkém okolí a mají vztah k evangeliím, jsou tato: Jerusalemský chrám, hora Golgota, hora Olivetská, Getsemanská zahrada, potok Cedron, Bethfage, Bethanie, rybníky Siloe a Bethesda, pole Hakeldama.

Při narození Krista Pána zarmoutil se celý Jerusalemem (Mat. 2, 3), k sv. Janu Křtiteli vycházel Jerusalemem a jerusalemská (Mat. 3, 5; Mar. 1, 5), do Jerusalema chodil každoročně sv. Josef s Marií (Luk. 2, 41), Simeon v Jerusalemě (Luk. 2, 25), pokušení Krista Pána (Luk. 4, 9), Město svaté (Mat. 4, 5), Město velikého krále (Mat. 5, 35). Ke Kristu přišly zástupy z Jerusalema (Mat. 4, 25), nepřisahati Jerusalemem (Mat. 5, 35). Ke Kristu přišli z Jerusalema zákoníci a farizeové (Mat. 15, 1; Mar. 7, 1). Ježíš ukazuje, že musí do Jerusalema (Mat. 16, 21), koná cesty do Jerusalema (Luk. 13, 22). Samaritáni nepřijali Krista, poněvadž se ubíral do Jerusalema (Luk. 9, 53). Kristus odchází do Jerusalema (Mat. 20, 17; Mar. 10, 32, 33; Jan 2, 13; Luk. 18, 31). Kristův vjezd do Jerusalema (Mat. 21, 1; Mar. 11, 1; Luk. 19, 28; Jan 12, 12). Jerusaleme, Jerusaleme (Mat. 23, 37; Luk. 13, 34). Zkáza Jerusalema (Mat. 24, 1—50; Mar. 13, 1—37; Luk. 21, 5—29). Herodes Antipas v Jerusalemě (Luk. 23, 7), Ježíš na židovské slavnosti v Jerusalemě (Jan, 5, 1). Při Bravní bráně rybník Bethesda v Jerusalemě (Jan 5, 2). Nebudete se klaněti Otci ani na této hoře, ani v Jerusalemě (Jan 4, 21). Hlásání pokání a odpuštění hříchů mezi všemi národy počnouc od Jerusalema (Luk. 24, 47). Byli pak někteří pohané mezi těmi, kteří přišli do Jerusalema (Jan 12, 20) a j.

Učení Kristovo je úzce spjato s Jerusalemem a jeho chrámem, kde pronesl Ježíš Kristus mnoho řečí, podobenství a učinil mnohé zázraky.

V Jerusalemském chrámě byl Kristus Pán obětován (Luk. 2, 22—24). Simeon v něm pronesl proroctví o budoucím Spasiteli (Luk. 2, 25—35) a prorokyně Anna (Luk. 2, 36—38). To bylo první setkání Kristovo s Jerusalemem. Možno věriti, že Kristus Pán již dříve, než dospěl věku 12 let, s rodiči do Jerusalema chodil o svátcích (srov. Luk. 2, 41).

Po prvé veřejně navštívil Kristus Pán Jerusalem a jeho chrám jako dvanáctiletý o slavnosti velikonoční.

Zde se rodičům ztratil a třetího dne ho našli v chrámě, kde seděl mezi učiteli (Luk. 2, 42—50). V Jerusalemě byl pokoušen od ďábla (Luk. 4, 9—12).

Kristus Pán o velikonocích v Jerusalemě, kde vyčistil chrám (Jan, 2, 13—17), hovořil o symbolickém zboření chrámu (Jan 2, 18—22) a mnozí v něho uvěřili (Jan 2, 23—24). Řeči Ježíšovy v chrámě (Jan 7, 14—53), rozmluva s Nikodemem (Jan 3, 1—21), Ježíš a žena cizoložnice (Jan 8, 1—11), další řeči Ježíšovy v chrámě (Já jsem světlo světa, Jan 8, 12—47), Židé chtějí Ježíše kamenovati (Jan 8, 48—59). Uzdravení slepce u Siloe (Jan 9, 1—41), Ježíš pastýř dobrý (Jan 10, 1—21), učení o modlitbě (Luk. 11, 1—12), Ježíš učí v podloubí Šalomounově (Jan 10, 22—39). Vjezd Kristův do Jerusalema (Mat. 21, 1—11; Luk. 19, 29—44; Jan 12, 12—13), Ježíš mluví o své smrti a oslavě (Jan 12, 20—36), vyčištění chrámu (Mat. 21, 12—13, Mar. 11, 15—19; Luk. 19, 45—46), dotaz velekněží a zákoníků, jakou mocí činí ty věci (Mat. 21, 23—27; Luk. 20, 1—8; Mar. 11, 27—33), podobenství o nestejných bratrech (Mat. 21, 28—32), o vinařích (Mat. 21, 33—46; Luk. 20, 9—19; Mar. 12, 1—12), o královské svatbě (Mat. 22, 1—14), o dani císaři (Mat. 22, 15—23; Luk. 20, 20—26; Mar. 12, 13—17), odpověď saduceům o zmrtvýchvstání (Mat. 22, 23—33; Luk. 20, 27—40; Mar. 12, 18—27), o velikém přikázání (Mat. 22, 34—40; Mar. 12, 28—34), otázka Kristova: Co se vám farizeům zdá o Kristu? (Mat. 22, 41—46; Luk. 20, 41—44; Mar. 12, 35—37), o farizejství (Mat. 23, 1—36), Jerusaleme, Jerusaleme (Mat. 23, 37—39), o groši chudé vdovy

(Luk. 21, 1—4; Mar. 12, 41—44). Zkáza Jerusalema a poslední soud (Mat. 24, 1—42; Luk. 21, 5—36; Mar. 13, 1—37); podobenství o desíti pannách (Mat. 25, 1—13), o hřivnách (Mat. 25, 14—30); o posledním soudě (Mat. 25, 31—46), poslední večeře (Mat. 26, 17—30; Luk. 22, 7—38; Mar. 14, 12—26). Řeč Kristova na rozloučenou (Jan 14, 1—31), podobenství o vinném keři a ratolesti (Jan 15, 1—17), o nenávisti proti učedníkům Kristovým (Jan 15, 18—27; Jan 16, 1—33), Kristova modlitba velekněžská (Jan 17, 1—26). Kristus v zahradě Getsemanské (Mat. 26, 36—46; Mar. 14, 32—42; Luk. 22, 39—46; Jan 18, 1—12). Konečně Jidášova zrada, odsouzení Krista a jeho smrt (Mat. 26, 47—75; 27, 1—66; Luk. 22, 47—71; 23, 1—56. Mar. 14, 43—72; 15, 1—47; Jan 18, 4—40; 19, 1—42. Kristovo zmrtvýchvstání (Jan 20, 1—18; Mat. 28, 1—10; Mar. 16, 1—11; Luk. 24, 1—12). Ježíš se zjevuje dvěma učedníkům do Emaus jdoucím (Mar. 16, 12—13; Luk. 24, 13—34), Nanebevstoupení Páně (Luk. 24, 44—53; Mar. 16, 19—20).

Po Kristově nanebevstoupení navrátili se apoštolové do Jerusalema (Skut. apošt. 1, 12), sv. Petr zde pronesl kázání a získal pro Krista „duší v ten den okolo tří tisíc“ (2, 41), u dveří chrámových uzdravil chromého (3, 6). V Jerusalemě byl ukamenován sv. Štěpán (7, 58). Svátek jeho se světí 26. prosince. V Jerusalemě bylo první pronásledování apoštolů a věřících (8, 1), na cestě od Jerusalema do Gazy rozmlouval jáhen Filip s komorníkem královny mouřenínské, kterého také pokřtil (8. 26—40). V Jerusalemě byl první apoštolský sněm (15, 6 n). Z Jerusalema odcházeli apoštolové na své misijní cesty po Palestině a zase se sem vraceli, vzájemně se radující z trvalých úspěchů. Odchodem sv. Petra z Jerusalema se končí rozeslání apoštolů a nastává rozchod do celého světa.

Jerusalemský chrám. Kde se v evangeliích mluví o jerusalemském chrámě, je to t. zv. chrám Herodův, přestavěný bývalý chrám Zorobabelův Herodem Velikým.

Chrám Zorobabelův postavili Židé po svém návratu ze zajetí babylonského na místě zbořeného chrámu Šalomounova. (Zorobabel byl vedoucí Židů ze zajetí babylonského; pocházel z kmene Judova, počal stavěti chrám, po němž se tak chrám

jerusalemský nazýval.) Herodes Veliký chrám Zorobabelův od základů přestavěl a zvětšil, chtěl si nakloniti Židy, kteří ho pro jeho krutost nenáviděli, a aby zvěčnil své jméno. (Herodes si velmi liboval ve stavbě budov, paláců a v různém přestavování.)

Přestavbu započal r. 19 př. Kr. a v době obětování Ježíška v chrámě byl již v hlavních rysech hotov. V drobnějších pracích se pokračovalo za nástupců Herodových; celá stavba byla skončena r. 64 po Kr.

Jerusalemské chrámy (Šalomounův, Zorobabelův a Herodův) stály na hoře Moria. Herodes však, chtěl dosavadní chrámy převýšiti, rozšířil neobyčejně smělymi a kolosálními podzemními stavbami, podezdívkami a různými klenbami bývalé nádvoří chrámové, takže mělo 300 m šířky a skoro 500 m délky. Místo podoby čtvercové obehnal silnou zdí. Při vnitřní hradební straně šla kolem dokola dvě velkolepá podloubí, vysoká 22 m, nesená sloupy z bílého mramoru a mající plochou střechu z cedrového dřeva. Na straně jižní byla tři taková podloubí (sloupoví), z nichž prostřední bylo 45 m vysoké. Podloubí na východní straně se nazývalo Šalomounovo podloubí. V něm Kristus Pán učil, sem za ním přišli Židé s dotazem, je-li opravdu Kristus (Jan 10, 22—24).

Podloubí patřila k prvnímu chrámovému nádvoří, zvanému nádvoří pohanů, poněvadž do něho měli přístup i pohané. V pohanském nádvoří byla synagoga, v níž dvanáctiletý Kristus Pán seděl mezi zákoníky poslouchaje a dotazuje se jich (Luk. 2, 46). Zde našla Panna Maria s Josefem svého syna ve chvíli, kdy „všichni žasli, kteří jej slyšeli, nad rozumností a odpověďmi jeho“ (Luk. 2, 47). V tomto nádvoří byly také místnosti pro levity, strážce chrámové.

V severozápadním rohu velkého chrámového prostoru byl hrad Antonia, odkud byl pohled na chrám a jeho nádvoří a přehled o ruchu při židovských svátcích.

V nádvoří pohanů bylo také tržiště na obětní zvířata a obětní potřeby (sůl, kadidlo), stoly penězoměnců, kteří vyměňovali římské a řecké peníze za židovské v době hlavních židovských svátků. Tehdy do Jerusalema přicházelo mnoho Židů z diaspory (Mesopotamie, Egypt, Antiochie, Řím).

Daň chrámová, kterou Izraelita byl povinen platit, mohla být placena jen v židovské měně.

Celé prostranství pohanského nádvoří náleželo již k posvátnému okrsku chrámovému, ale stávalo se peleší lotrovskou (Mat. 21, 13; Luk. 19, 46; Mar. 11, 17) nebo domem kupeckým (Jan, 2, 16).

Křik honičů dobytka, bučení volů, mekání koz, ovcí a beranů, křik penězoměnců, hádky s ošizenými a podvedenými, to vše způsobovalo neklid a hluk, že jakákoliv bohoslužba byla nemožná.

Když to Kristus Pán viděl, vyčistil dvakráte chrám (1. Jan, 2, 13—18; 2. Mat. 21, 12—14; Mar. 11, 15—17; Luk. 19, 45—46).

Do nádvoří pohanů vedlo několik bran s každé strany světové. Hlavní, nejčestnější byla brána na východní straně, zv. Zlatá brána. Viděla triumfální vjezd Kristův na oslátku.

Uprostřed pohanského nádvoří zdvihal se vlastní posvátný prostor chrámový, do něhož již pohané a nečistí (malomocní) Izraelité pod trestem smrti přístupu neměli. Tento chrámový prostor byl obehnán vysokou zdí.

Devět vysokých bran — po čtyřech na straně severní a jižní a jedna na straně východní, vedlo chrámovou zdí do posvátného chrámového prostoru. Brána na východní straně byla celá z mědi, zlatem a stříbrem bohatě potažená a vyzdobená. Dvacet mužů musilo napnouti všechny síly, aby každého večera uzavřeli obě vratová křídla. Brána se nazývala Krásná nebo Nikanorova.

Při této bráně se konal obřad očisty malomocných a matek po porodu. Zde se také konalo obětování Páně (Luk. 2, 22—38). U brány se také ukazovali uzdravení malomocní kněžím v Jerusalemě, že jsou opravdu zdraví (čistí).

Východní branou se přišlo nejprve do nádvoří žen, v kterém bylo 13 chrámových pokladnic. U jedné se udál příběh o groši chudé vdovy (Luk. 21, 1—4. Mar. 12, 41—44 srov. Jan 8, 20). Dále zde byla sloupořadí se sedadly, nahoře pak galerie pro ženy; dole se směli zdržovati i muži. Zde také byly místnosti pro uskladnění chrámových a obětních potřeb. Až sem směly vstupovati ženy.

Z nádvoří žen se šlo po schodech do nádvoří kněží a levitů. Stál zde ohromný zápalný oltář a t. zv. měděné moře. Byla to velká vodní nádrž, 15 m široká, která pojala 500 l vody. Neslo ji dvanáct měděných býků, po třech na každé straně. Poněvadž nádrž byla z mědi a pojala velké množství vody, byla zvána měděné moře. Sloužila pro umývání kněží před bohoslužbou. Na severní straně oltáře byla porážena obětní zvířata. Nekněží sem přístupu neměli.

Z nádvoří kněží vedlo 12 schodů k vlastnímu chrámu. Nad portálem visel zlatý hrozen, symbol Izraele. Chrám se skládal z předsíně, svatyně a velesvatyně. Předsíň byla 45 m dlouhá a 45 m široká. Chrám i s předsíní byl zbudován z velkých bílých mramorových kvádrů a uvnitř i zvenčí bohatě pozlacen. Dvě třetiny chrámu tvořila svatyně a jednu třetinu velesvatyně. Dveře z předsíně do svatyně byly stále pootevřeny a ověšeny drahocennými záclonami nebo koberci. Dveře byly dvoj-
křídlé.

Velesvatyně byla oddělena od svatyně nádhernou oponou. Tato opona se při smrti Kristově roztrhla od shora až dolů na dva kusy (Mat. 27, 51; Mar. 15, 38; Luk. 23, 45). Do velesvatyně směl vstoupiti a nahlédnouti jen velekněz, a to jednou do roka, v den smíření; představovala nebe. Velesvatyně byla prázdná.

Ve svatyni se choval sedmiramenný svícen, který byl naplňován čistým olivovým olejem a hořel po celou noc; zlatý stůl pro chleby předkladné. Na stůl se kladlo každou sobotu a vyměňovalo 12 t. zv. chlebů předkladných (nekvašených). Obětovalo je 12 kmenů židovských. Vyměněné chleby směli požívat jen kněží (srov. Mat. 12, 3—4; Mar. 2, 26); zápalný oltář kadidlový, kde se konaly oběti kadidlové (kouřové). Tato kněžská povinnost byla nejčestnější. Vykonával ji také kněz Zachariáš, při níž mu bylo oznámeno narození syna Jana (Luk. 1, 11).

V chrámě Herodově archa úmluvy nebyla; její bývalé místo označoval kamenný výstupek. Ztratila se v době zničení Jerusalema.

Střecha chrámu byla pokryta zlatými plechy. Velkolepý, terasovitě stoupající chrám z bílých mramorových sloupů a

kvádrů, jež byly obloženy zlatem, skýtal majestátní a při východu slunce oslňující pohled.

Chrám jerusalemský, dostavěný r. 64 po Kr., byl šest let poté r. 70 úplně rozbořen a zničen od Římanů. Od té doby již vystavěn nebyl. Z bývalého chrámu je dodnes zachována jen Zeď nárků, u které se Židé hlasitě modlí a nařikají.

R. 363 po Kr. chtěl římský císař Julián Odpadlík znovu chrám vybudovati, aby zesměšnil proroctví Kristovo. Tu nastalo zemětřesení, při němž základní kameny bývalého chrámu byly rozmeteny a mnoho dělníků, pohanů a Židů, zabito. Pro nepřístupnost k zříceninám bylo práce, která se ukázala marnou, zanecháno. Julián brzy poté na polním tažení proti Peršanům přišel o život a před smrtí zvolal: „Galilejský (míní Ježíše Krista), zvítězil jsi!“

Na místě bývalého chrámu jerusalemského byla postavena mešita Omarova, která trvá dodnes.

Dobytí Jerusalema a rozboření chrámu Římany pod velením Titovým r. 70 po Kr. vyličil dramaticky židovský spisovatel Josef Flavius jako očitý svědek ve svém díle O válce židovské. Z líčení Flaviova vidíme, že se vše splnilo, co Kristus Pán o zkáze Jerusalema předpověděl (Mat. 24, 1—31; Luk. 21, 5—24; Mar. 13, 1—31).

Uvádím několik dokladů pro proroctví: Ze Skutků apoštolských se dovídáme, že v Jerusalemě vystoupili nepraví Mesiášové; nejprve Theudas a potom nějaký Egyptan. Za cis. Neronu r. 64 nastalo velké pronásledování křesťanů, za něhož mezi jinými byli umučeni sv. Petr a Pavel. V říši římské nastaly občanské války, vraždy císařů, zemětřesení, při nichž byla zničena mnohá města, nastal mor a hlad. Nad Jerusalemem bylo viděti po celý rok kometu. Měděná brána jerusalemského chrámu, kterou stěží pohnulo dvacet mužů, v noci se sama otevřela.

R. 66 se vzbouřili Židé proti nadvládě římské. Císař Nero poslal svého nejlepšího vojevůdce Vespasiana, aby vzpouru potlačil. Ve třech letech dobyl všech pevností v Judsku, a byv provolán císařem, odevzdal velení svému synu Titovi. Křesťané z Jerusalema a Judska, rozpomenuvše se na proroctví Ježíšovo, utekli včas do Pelly v Pereji. Mezitím vypukla v Je-

rusalemě občanská válka. Tisíce Židů ztratilo život v těchto bojích. R. 70 přitáhl Titus k Jerusalemu. Židé zoufale bránili zbudovaný chrám. Nějaký voják vrhl oknem hořící dřevo do chrámu, který se ihned vzňal, a brzy vše shořelo. Co zůstalo, buď se zřítilo, nebo Římané po dobytí města strhli.

Při dobývání Jerusalema nastal ve městě hlad. Lidé v noci na polích před městem hledali kořínky a byliny, aby hlad zahnali. Byli od římských vojáků chytáni a přibíjeni na kříže. Hlad dosahoval vrcholu; lidé pojídali staré kůže, ztuchlé seno, ba nějaká matka zabila a snědla vlastní dítě. Za sedm týdnů zemřelo 716.000 Židů. Konečně došlo k poslednímu zápasu, který byl tak krutý, že krev proudem tekla po chrámových schodech. Dva dni a dvě noci hořelo město. Přes 1 milion lidí přišlo o život a 97.000 bylo odvečeno do zajetí. Nezůstal kámen na kameni, jak předpověděl Spasitel, a Židé se rozutekli do celého světa.

Proroctví Kristovo o zkáze Jerusalema, které se doslova splnilo, je doklad Kristova Božství, neboť jen Bůh mohl vše předvídati, co se ve městě Svatém dalo před zkázou a po ní.

Ježíš Kristus, zaslíbený Mesiáš, Syn Boží, pravý Bůh, Bůh i člověk, ústřední postava evangelií. Jméno Ježíš dáno Kristu od samého Boha (Luk. 1, 31). Jméno samo je původu hebrejského (Jehošua — Ješua) a znamená Spasitel, Vykupitel.

Ke jménu Ježíš dává se druhé jméno Kristus. Je to řecký překlad hebrejského jména Mešiach, které znamená Pomazaný Páně. Z řeckého Kristos, Pomazaný, je české Kristus.

Narodil se za krále Heroda v Betlemě, v zemi judské (Mat. 2, 1). Den narození slaví Církev katolická 25. prosince, nechť padne toto datum na kterýkoliv den. Při bohoslužbě se užívá barvy bílé na znamení velké radosti. Na památku svaté noci slouží se v každém farním kostele jedna mše svatá již v půlnoci (půlnoční, jitřní). Čte se evangelium, kterak andělé oslavovali narození Páně: „Sláva na výsostech Bohu a na zemi pokoj lidem dobré vůle.“ Druhá mše sv. (ranní) se slouží na úsvitě. Čte se evangelium, jak betlemští pastýři přišli se poklonit Pánu Ježíši. Třetí mše sv. se slouží dopoledne. Čte se při ní počátek evangelia sv. Jana, jenž se jindy čte na konci mše svaté. Na Boží hod vánoční smí kněz sloužiti tři mše svaté.

Svátek obřezání Páně, týden po narození, se slaví 1. ledna. Obřízka byl u Židů obřad, jímž narozené dítě bylo přijato podle Zákona mezi členy vyvoleného národa. Kristus Pán se podrobil obřízce, aby podal důkaz, že má pravé lidské tělo a že se stává jako potomek Abrahamův příslušníkem národa židovského, vyvoleného.

Svůj život až do třicátého roku prožil v Nazaretě. Veřejné vystoupení Kristovo oznámil sv. Jan Křtitel. Pokřtil Krista Pána a ukázal na něho jako na Mesiáše-Spasitele.

„Od toho času počal Ježíš hlásati: „Čiňte pokání, neboť se přiblížilo království nebeské“ (Mat. 4, 17). Kristus Pán nepřišel Starý Zákon zrušit, nýbrž naplnit (Mat. 5, 17). Naplnil jej svou mocí učitelskou, kněžskou, královskou, potvrdil zázraky, proroctvími, svým umučením, smrtí, zmrtvýchvstáním a nanebevstoupením, rozšířením a trváním svého učení přes všechna pronásledování až do dnešního dne. Naplnil jej svou svatostí a plností svých ctností, svou láskou k Bohu a k lidem, svou velkou trpělivostí a bolestí, vznešeností svého poslání. Naplnil jej svými božskými vlastnostmi, věčností, všemohoucností, mocí odpouštětí hříchy a právem souditi tento svět.

Naplnil jej a pravdivost svých slov dokázal celým svým dílem a celým svým životem. „Nečiním-li skutků svého Otce, nevěřte mi, činím-li je však, pak, nechcete-li věriti mně, věřte skutkům, abyste poznali a uvěřili, že Otec je ve mně a já v Otci (Jan 10, 37).

Čtrnáct výroků Krista Pána, bohatých na obsah, jež pronesl při různých příležitostech:

„Učení mé není mé, nýbrž Toho, který mne poslal“ (Jan 7, 16; srov. Jan 14, 24).

„Bude-li kdo chtíti vůli jeho činiti, pozná o tom učení, je-li z Boha, čili já sám od sebe mluvím“ (Jan 7, 17).

„Já jsem Světlo světa; kdo mě následuje, nebude choditi ve tmách, nýbrž bude míti světlo života“ (Jan 8, 12).

„Chce-li kdo za mnou přijíti, zapři sám sebe a vezmi kříž svůj každodenně a následuj mne“ (Luk. 9, 23; srov. Mat. 10, 38; Mat. 16, 24).

„Lišky mají doupata a ptactvo nebeské hnízda, ale Syn člověka nemá, kde by hlavu položil“ (Mat. 8, 20; Luk. 9, 58).

„Kdo miluje více otce a matku nežli mne, není mne hoden; a kdo miluje více syna nebo dceru než mne, není mne hoden“ (Mat. 10, 37).

„Kdo miluje život svůj, ztratí jej, a kdo nenávidí život svůj na tomto světě, k životu věčnému zachová jej“ (Jan, 12, 25; srov. Mat. 10, 39).

„Království nebeské trpí násilí, a ti, kteří násilí činí, uchvacují je“ (Mat. 11, 12).

„Neboť co prospěje člověku, byť celý svět získal, na duši však škodu utrpěl“ (Mat. 16, 26; Mar. 8, 36; Luk. 9, 25).

„Nikdo nemůže přijíti ke mně, nepřitáhne-li ho Otec, který mě poslal; a já ho vzkřísím v den poslední“ (Jan 6, 44).

„Amen, Amen pravím vám: Bude-li kdo zachovávatí slovo mé, neužrjí smrti na věky“ (Jan 8, 51).

„Pojďte ke mně všichni, kteří se lopotíte a jste obtíženi, a já vás občerstvím. Vezměte jho mé na sebe a uče se ode mne, neboť jsem tichý a pokorný srdcem, a naleznete pokoj duším svým, neboť jho mé jest sladké a břímě mé jest lehké“ (Mat. 11, 28—30).

„Já jsem cesta, pravda a život; nikdo nepřichází k Otci leč jen skrze mne“ (Jan 14, 6).

Kristus Pán založil Církev k spáse věřících. Sám přirovnal své věřící k stádu, které má býti pod jedním pastýřem a v jednom ovčinci (Jan 10, 16). Církev Kristova je podivuhodné božské zřízení, poněvadž jejím zakladatelem a zakladatelem jejího učení byl sám Syn Boží. Přes všechna pronásledování již od samých začátků, přes všechny rozkoly a protivenství, kdy i samo křesťanství bylo sobě překážkou svým učáním (Nejsvětější Trojice, Nejsvětější svátost oltářní, Kristovy zázraky, Kristovo zmrtvýchvstání), ukládáním těžkých povinností (sebezápor, pokora, láska k nepřítelům), zůstala Církev Kristova skálou, o níž se vše rozbíjelo. Zůstala Církví jednotnou, svatou, obecnou, apoštolskou. Od počátku plní svůj úkol, aby vedla lidi k spasení věčnému. Kristus Pán jí dal moc učitelskou, kněžskou a pastýřskou; tuto moc vykonává dodnes.

Kristus Pán slíbil své Církvi ustavičnou pomoc, slíbil Utěšitele, aby s ní zůstával po všechny dny. Z této pomoci od Ježíše Krista plynou všechny její účinky pro věřící.

Kristus Pán ustanovil Petra nejvyšší hlavou viditelné Církve své, v ostatních apoštolech viditelné představené Církve, dal jim moc, rozkaz, aby všechno řídili, čeho je zapotřebí věřícím k spasení. Moc Petrova přešla na všechny jeho řádné nástupce a dědicem vrchní moci Petrovy od počátku je biskup toho města, odkud Petr řídil Církev a kde také pro její učení podstoupil mučednickou smrt — je to římský papež a jeho nástupci — nejvyšší hlava Církve a vrchní její pastýř.

Ovšem pouhá příslušnost k Církvi nezaručuje spásu. Katolický křesťan musí znáti svůj cíl a cestu ke své spáse. Věří všemu, co Církev katolická k věření předkládá, musí plniti vůli samého Boha, která je vyjádřena autoritou církevní, neboť „kdo vás slyší, mne slyší“ (Luk. 10, 16) a „Kdo vás přijímá, mne přijímá“ (Mat. 10, 40). Dodnes platí a věčně platnými zůstanou slova Kristova: „Nebe a země pominou, ale slova má nepominou“ (Mat. 24, 35).

Církev katolická posvětila celý rok vzpomínkami na to, co Kristus Pán učinil pro naši spásu. Mluvíme potom o roku církevním; na každý den připadá nějaká vzpomínka. Období církevního roku jsou: období vánoční s adventem, období velikonoční s přípravným čtyřicetidenním postem, zakončeným týdnem pašijovým, v němž si připomínáme památku těch dnů, kdy Kristus Pán za nás trpěl, období svatodušní, kdy Církev katolická slaví památku seslání Ducha svatého.

11. prosince 1925 vyhlásil papež Pius XI. nový svátek Ježíše Krista Krále, který se slaví každoročně v poslední neděli v říjnu, počínajíc r. 1926. „A jako jsme tehdy napomenuli, aby se mír Kristův hledal v království Kristově, tak jsme také slíbili, že nasadíme veškerou svou sílu pro dosažení tohoto cíle; pravíme „v říši Kristově“, neboť věříme, že neexistuje účinnějšího prostředku ke zjednání trvalého míru nežli obnova říše Kristovy“ (výňatek z Okružního listu „Quas primas“ o ustanovení svátku Ježíše Krista Krále).

Svátek Nejsvětější Trojice (první neděli po svatodušním hodů) shrnuje v sobě hlavní slavnosti církevního roku; připomíná nám Boha Otce, Boha Syna a Ducha svatého. Tohoto dne vzdáváme hold úctě tajemství Boha trojjediného, svátek nám uvádí na paměť, že jest jeden Bůh ve třech osobách.

Svátek Božího těla (ve čtvrtek nebo v neděli po svátku Nejsvětější Trojice) nám připomíná památku ustanovení Nejsvětější svátosti oltářní. Zaveden byl r. 1246 na podnět řeholnice sv. Juliany nejprve v diecesi lutyšské v Belgii. Papež Urban IV. vydal r. 1264 zvláštní bulu, již zavedl svátek Božího těla pro celou církev a rozkázal sv. Tomáši Akvinskému, aby složil církevní hodinky pro tuto slavnost. Sv. Tomáš uposlechl a tak povstalo velebné officium (církevní hodinky), které se o slavnosti Božího těla modlí církev katolická dodnes. Sem patří velebné hymny sv. Tomáše: „Chvalte, ústa, předústojnou“, z něhož se první a dvě poslední sloky zpívají při požehnání, „Buď dnes ku slavnosti“, a „Slovo nebeské vyšlo v svět“. Hymnus „Chval, Sione, Spasitele“ je jako sekvence při mši svaté téhož dne.

Sv. Tomáš Akvinský, když své dílo dokonal, byl právě u papežského dvora v Orvietě. Než je odevzdal papeži, položil je k nohám Ukřižovaného a prosil, aby mu bylo dáno nějaké znamení, nechybil-li v něčem proti učení Církve o Nejsvětější Svátosti. Onen kříž se chová v chrámě v Orvietě a je nazýván „Křížem Tomášovým“. Při Božím těle se jde průvodem ke čtyřem oltářům pod širým nebem, u nichž se čte výňatek ze čtyř evangelií o ustanovení Nejsvětější Svátosti a uděluje se lidu požehnání. Pobožnost se končí v kostele.

Prožítí církevní rok podle učení Církve katolické je pro křesťana následování Krista v událostech z jeho života, abychom do nich vnikli a o nich rozjímali a podle nich svůj život zařídili.

Kristus Pán se nenarodil — jak by se zdálo — prvního roku podle našeho křesťanského letopočtu, nýbrž asi r. 4 před začátkem našeho počítání. Skutečný křesťanský letopočet měl by asi začít r. 4 před Kr. — Náš dnešní letopočet, zavedený Dionysiem Exiguem, zůstává o čtyři roky pozadu. Nelze bezpečně určit rok narození Kristova.

Jidáš, apoštol Kristův. V evangeliích je uváděn takto: Jidáš Iškariotský, který ho zradil (Mat. 10, 4; 26, 25; 27, 3),

Jidáše Iškariotského, kterýž ho i zradil (Mar. 3, 19), Jidáše Iškariotského, jenž se stal zrádcem (Luk. 6, 16), Jidáš, jeden ze dvanácti (Mat. 26, 47; Mar. 14, 10, 43), ten, jenž slul Jidáš, jeden ze dvanácti (Luk. 22, 47). Bez udání jména: Ten pak, který jej zrazoval (Mat. 26, 48), Jidáš Iškariotský, kterýž hodlal jej zraditi (Jan 12, 4), tu vešel ďábel do Jidáše, příjmím Iškariotský (Luk. 22, 3), Jidáš Iškariotský (Mat. 26, 14), zrádce — bez bližšího udání — (Mar. 14, 44). Jan 12, 6 praví, že byl zloděj, a maje měšec, odnášel to, co se vkládalo. Jan 18, 2 praví: Jidáš, který ho zrazoval, věděl o tom místě (v zahradě Getsemanské), neboť Ježíš scházel se tam často s učedníky svými. Jan 6, 71 praví: Odpověděl jim Ježíš: Zdali nevyvolil jsem vás dvanácte? A jeden z vás je ďábel. Pravil to o Jidášovi, synu Šimona Iškariotského, neboť to byl ten, jenž ho měl zraditi, ač byl jedním ze dvanácti.

Kristus Pán sám Jidáše označil nepřímě za svého zrádce (Mar. 14, 18, 20, 21; Mat. 26, 21, 23, 24; Luk. 22, 21, 22; Jan 13, 11); nazval jej také synem záhuby (Jan 17, 12), aby se naplnilo Písmo. Přímo na Jidáše ukázal při otázce apoštola Jana, Miláčka Páně (Jan 13, 23—30).

Sám Jidáš při poslední večeři se otázel Krista: Zdali já jsem to, mistře? Kristus odpověděl: Ty jsi řekl (Mat. 26, 25).

Většinou v evangeliích má příjmení Iškariotský a Jan 6, 72; 13, 2, 26 praví, že byl synem Šimona Iškariotského. Příjmení „Iškariotský“ pochází od městečka Kariotu v Judsku, asi 56 km na jih od Jerusalema (srov. Josue 15, 25) a znamená „muž z Kariotu“. Zdali se tam narodil, nebo příjmení mu zustalo po otci, který odtud pocházel, nelze zjistiti. V apoštolském seznamu (Mat. 10, 4; Mar. 3, 19; Luk. 6, 16) je uváděn na místě dvanáctém.

Jako pokladník apoštolů se po prvé objevuje v Bethanii, kde Kristus Pán byl hostem Šimona Malomocného (Jan 12, 1—8). Zde byl Kristus pomazán drahou mastí. Tehdy Jidáš poznal, že se mohla mast prodati za tři sta denárů a dáti chudým (Jan 12, 4—5). „To pak řekl, ne že by měl péči o chudé, nýbrž, že byl zloděj, a maje měšec, odnášel, co se vkládalo“ (Jan 12, 6). Apoštolové měli společnou pokladnu, z které hradili své skromné výdaje a dávali almužnu chudým. Co od přátel do-

stali nebo co učedníci utržili za své věci, to vše plynulo do pokladny, která byla svěřena Jidášovi (srov. Luk. 8, 2—3). Jidáš si však z peněz nechával něco pro sebe, proto ho Jan 12, 6 nazval zlodějem.

Slova o prodeji drahé masti uvádějí Mat. 26, 6—13 a Mar. 14, 3—9 (vedle Jana), ale nepraví, že je řekl Jidáš, nýbrž sami apoštolové se rozmrzeli a řekli: K čemu ztráta tato? (Mat. 26, 8; Mar. 14, 5). Jidáš ovšem řekl to z lakoty, apoštolové, davše se strhnouti, nikoliv ve zlém úmyslu, nýbrž mysli, že by Kristu bylo milejší prodati mast ve prospěch chudých. Kristus Pán však poučil i Jidáše i apoštoly (Jan 12, 7; Mar. 14, 6—9; Mat. 26, 10—13).

Od té chvíle pojal Jidáš úmysl zraditi Krista a nabídl se velekněžím (Mat. 26, 14—16; Mar. 14, 10—11). Ti ustanovili dáti třicet stříbrných (Mat. 26, 15). Podle Zákona Mojžíšova (2 Mojž. 11, 32) byla určena cena za zabitého otroka 30 stříbrných. Tuto cenu určili velekněží, jako by Krista za víc necenili, než jako by byl otrok.

Jidáš byl také při poslední večeři a zde zrada v něm dozrála (Mat. 26, 20—25; Mar. 14, 17—21; Luk. 22, 21—23; Jan 13, 1—11, 21—30). Jan 13, 2 praví, že „dábel byl již vnukl v srdce“; podobně Jan 13, 27; Luk. 22, 3.

Jidáš odchází, bere četu vojáků (Jan 18, 3), jde před ní (Luk. 22, 47) a políbením zrazuje Krista (Luk. 22, 47; Mar. 14, 44 až 45; Mat. 26, 48—49). Polibek byl znamením lásky, věrnosti a úcty. Jidáš ho však zneužil za znamení zrady. V té době nosili Izraelité vousy, o jejichž úpravu pečlivě dbali. Při pozdravu podložili přátelé pravici pod vousy druhého a uctivě je políbili. Podobně políbil Jidáš Spasitele v zahradě Getsemanské.

Jidáš pozdravil Krista Pána slovy: Zdráv buď, mistře! (Mat. 26, 49), podle Mar. 14, 45 řekl jen: Mistře! Luk. 22, 47 praví: ... přiblížil se k Ježíšovi, aby ho políbil. Že Krista políbil, je patrné ze všech evangelií. S pozdravem byl spojován zpravidla polibek. Kristus Pán se zachoval k Jidášovi dobrotivě do poslední chvíle. Na pozdrav odpověděl: „Příteli, nač jsi přišel?“ (Mat. 26, 50), „Jidáši, políbením zrazuješ Syna člověka?“ (Luk. 22, 48).

Od tohoto okamžiku nepřišel již Jidáš do styku s Kristem

Pánem, ale dobře sledoval, co se s ním děje. Když viděl vše a vše si uvědomil, když viděl, že Kristus je odsouzen, pojala ho hned druhého dne lítost a vrátil třicet stříbrných velekněžím a starším řka: „Zhřešil jsem, zradiv krev spravedlivou“ (Mat. 27, 4). Poté odešel a osidlem se oběsil.

Zprávu o oběšení Jidášově zaznamenal jen evangelista Matouš. Psal své evangelium pro křesťany ze Židů, a tuto okolnost zdůrazňuje proto, aby ukázal, jak se národ židovský na Kristu provinil. Kromě zprávy Matoušovy o konci Jidášova života máme ještě zprávu ve Skutcích apoštolských 1, 18, podle níž se osidlo přetrhlo, Jidáš spadl na zem, roztrhl se v těle a vnitřnosti vypadly. Místo oběšení bylo prý na území Hakeldamy. Sebevražda Jidášova je jediná sebevražda, o níž se mluví v Novém Zákoně, a vůbec poslední v Bibli. U Židů byla sebevražda zjevem ojedinělým a máme jen několik dokladů. V celé Bibli je zaznamenáno sedm sebevražd: Saul a jeho oděnci; nalehli na meč a sami se probodli (1 Král. 31, 3—5), Achitofel, rádce Davidův, se oběsil (2 Král. 17, 23), Zambri, pátý král izraelský, zapálil nad sebou palác a v něm uhořel; vražděním si upevňoval moc, sebevraždou skončil (3 Král. 16, 16, 18), Ptolomaeus Makron, otrávil se jedem (2 Makab. 10, 13), Razias, starší v Jerusalemě, muž dobré pověsti, dohnán k sebevraždě (2 Makab. 14, 37—46) a Jidáš.

Johanna (Luk. 8, 3; 24, 10) je jmenována mezi nábožnými ženami, které Krista Pána následovaly, sloužíce mu svým jménem. Její manžel Chuza byl správcem Heroda Antipy; byla tedy bohatá a přece jako manželka vysokého úředníka se neostýchala jíti za Ježíšem a sloužiti mu. Johannu uvádí Luk. 24, 10 mezi ženami, které přišly s drahými mastmi v neděli ráno ke hrobu Ježíšovu, našly kámen odvalený a hrob prázdný. Navrátivše se od hrobu, zvěstovaly to vše jedenácti a všem ostatním (Luk. 24, 9).

Svátek sv. Johanny, učednice Páně, je 24. května.

Kristus Pán přijímal službu žen pro sebe a apoštoly, poněvadž nemohl spoléhati jen na pohostinství lidu. Tyto ženy byly mimo jeho apoštolskou činnost, vystupovaly tiše, skromně, starající se jen o časné potřeby Kristovy a apoštolů.

Jonáš (Mat. 12, 39—41; 16, 4; Luk. 11, 29—33), starozá-

konní postava, prorok. Vystoupil po smrti proroka Elizea, asi kolem r. 745 př. Kr. Bůh poslal Jonáše do pohanského a zkaženého assyrského města Ninive, aby tam hlásal pokání, neboť zloba a mravní zkaženost Ninive nutila Boha, aby město potrestal, nebude-li činit pokání. Jonáš se obával, že se Bůh nad Ninive smiluje, bude-li pokání činit, a že si potom assyrská říše podrobí Izraele. Proto nechtěl v Ninive kázati, aby Bůh města neušetřil. Aby unikl rozkazu Božímu, vstoupil na loď, která ho měla odvésti do dalekého Španělska. Za bouře plavci losováním zvěděli, že Jonáš je bouří vinen. Jonáš se přiznal a plavci jej uvrhli do moře. Řízením Božím byl zachráněn velkou rybou (viz Mat. 12, 40), která ho pozřela; v jejím břiše pobyl tři dny, až byl Bohem vysvobozen, velrybou vyvržen na břeh. Poté se odebral do Ninive, kde kázal pokání. Ninivetští se obrátili, ale Jonáš se zarmoutil ze strachu, že Židé budou zavrženi, a přál si smrti. Odešel za město, čekaje co se stane městu. Zde ho Bůh poučil břečťanem a červem: „Ty se rmoutíš nad břečťanem, o němž jsi nepracoval, aniž jsi učinil, aby rostl. Já jsem neměl míti soucit s velikým městem, ve kterém je 120.000 nevinných dětí, které ještě nezhrěšily?“

Jonáš napsal knihu, zv. Proroctví Jonášovo. Je spíše vypravováním než proroctvím. V knize jsou předobrazy Kristovy: Jonášovo zachránění velrybou na moři, třídní pobyt v břiše velryby a vyvržení velrybou na mořský břeh.

Jonáš je předobrazem božského Spasitele. Kristus Pán sám Jonáše uvedl za doklad své božské moci v řeči proti farizeům, žádajícím vyšší znamení jeho moci, když jim zázraky nestačily. „Jako totiž Jonáš byl v břiše ryby tři dni a tři noci, tak bude syn člověka v srdci země tři dni a tři noci.“ (Mat. 12, 40). „Pokolení zlé a cizoložné hledá znamení, a znamení nebude mu dáno, leč znamení proroka Jonáše“ (Mat. 16, 4). „Žádá znamení, a znamení nebude mu dáno, leč znamení proroka Jonáše“ (Luk. 11, 29).

Dále uvádí Kristus Pán Jonáše jako znamení pro Ninivetské (Luk. 11, 30). Smysl je tento: Pohanští Niniveťané uvěřili a činili pokání na pouhá kázání Jonášova, vy však nechcete věřit, ačkoliv jsem svou důstojností nad Jonášem a ačkoliv jsem již tolik zázraků učinil před vašimi očima. Horlivost

a víra oněch pohanů ukáže, že vaše zlá vůle a nevěra je právě proto hodna zavržení a potrestání.

Jméno Jonáš znamená „holubice“; pocházel z kmene Zabulon, který sídlil v Galileji. Narodil se v Geth-Opher (srov. 4 Král. 14, 25). Nyní se místo nazývá El Mešed a jeho hrob se ukazuje v tamější muslimské kapliče.

Jonáš, jméno uvádí evang. Mat. 16, 17 jako jméno otce apoštola Petra (Blahoslavený jsi, Šimone, synu Jonášův). V latinském textu je „Beatus es, Simon Bar — Jona, což značí syn Janův. „Jonáš“ vykládají někteří jako chybu opisovačů nebo překladatelů. Blíže není znám.

Jordán, hlavní řeka Palestiny a také největší; nikdy nevysychá. Pramení v nejsevernější části Palestiny na úpatí Antilibanonu ze tří pramenů, které se spojují v jeden mocný tok; jako prudká řeka vlévá se Jordán nejprve do Meromského jezera, poté do jezera Genezaretského a pak, protékaje Jordánskou planinou, vlévá se do Mrtvého moře. Od jezera Genezaretského až po Mrtvé moře tvoří četné brody, zejména při vtoku do Mrtvého moře. Jeho šířka a hloubka je nestejná; za jezerem Genezaretským je asi 12 m široký a 2 m hluboký, u Jericha široký až 30 m, u Mrtvého moře 60 m a 6 m hluboký. Při vtoku do Mrtvého moře je 390 m pod hladinou mořskou. Jeho délka činí 320 km.

Břehy Jordánu jsou pokryty křovinami a oleandry. Na jaře se rozvodňuje, v době sucha je možno jej přebrodit. Místa přechodů (brodů) jsou známá ze Starého Zákona, z doby soudců (6, 33; 12, 5—6). Z Nového Zákona je znám brod Bethabara — Bethanie za Jordánem, kde sv. Jan křtil. Zde přecházelo mnoho lidí, poutníků a karavan do Předjordánska.

Svým tokem od severu k jihu rozděluje Jordán Palestinu na Předjordánsko a Zajordánsko (viz heslo).

V řece Jordánu křtil sv. Jan. Sem přicházeli jerusalemsťi a všechna krajina kolem Jordánu, aby se dali pokřtiti (Mat. 3, 5; Mar. 1, 5). Na Jordán přišel Kristus Pán, aby byl od Jana pokřtěn (Mat. 3, 13; Luk. 3, 21; Mar. 1, 9).

Od Jordánu odešel Kristus Pán na poušť, aby pokoušen byl od ďábla (Mat. 4, 1; Luk. 4, 1; Mar. 1, 12). Toto stalo se v Bet-hanii za Jordánem, kdežto Jan křtil (Jan 1, 28). Místo, kde byl

Kristus Pán pokřtěn, nedá se přesně určit. Ani tradice nepodává bližší určení místa.

U Jordánu poznal Kristus Pán své první učedníky Šimona, Petra, Ondřeje, jeho bratra, Jana, Nathanaela a Filipa (Jan 1, 35—51). Ve vodě Jordánu se umyl syrský vůdce Náman, aby se zbavil malomocenství (viz Náman).

Jordán přešli Izraelité suchou nohou, když kněží vstoupili do řeky s archou úmluvy pod vedením Josuovým. Vody Jordánu se rozestoupily, když prorok Eliáš udeřil svým pláštěm do řeky, a přešel s Eliseem řeku suchou nohou. Zde byl také vzat v ohnivém voze a odvezen, neznámo kam.

Josef Egyptský, syn Jakuba a Rachel, starozákonní postava, miláček otce svého. Byl prodán od svých bratrů za 20 stříbrných do Egypta, kde žil v domě Putifarově. V Egyptě dosáhl velkého povýšení, seděl po pravici panovníkově. Osobodil Egypt i rodinu svého otce od zahynutí hladem a nazván spasitelem světa. Do Egypta se za Josefem odstěhoval s celou rodinou jeho otec Jakub. Josef měl dva syny, Efraima a Manase, které přijal Jakub za své syny a jim před smrtí požehnal a učinil je účastníky Hospodinova zaslíbení. Stali se praotci dvou kmenů izraelských.

Josef byl vykonavatelem Boží prozřetelnosti pro národ izraelský v Egyptě. Za svého života viděl vnuky a pravnuky (srov. 1. Moj. 50, 22). Zemřel ve věku 110 let s přáním, aby tělo jeho bylo vzato do Zaslíbené země při odchodu z Egypta, neboť jeho otec Jakub umíraje, předpověděl v duchu prorockém, že se Izrael zase vrátí v Kanaan. Přání jeho bylo splněno. Izraelité, odcházejíce z Egypta, vzali jeho ostatky s sebou. Nedaleko hory Garizim v Samařsku je jeho hrob; je to kulovitý náhrobek a je v těch místech, kde pásli stáda Josefovi bratři. Samaritáni se pokládali za potomky Josefovy, poněvadž jejich území obývali po rozdělení Palestiny jeho synové Efraim a Manase.

V evangeliích je jen jedna nepřímá zmínka o Josefovi, a to u Jan 4, 5, kde se praví, že dostal od svého otce Jakuba popluží poblíže Sicharu.

Vypravování o jeho životě obsahuje 1 Mojž. 37; 39—48; 50.

Josef, muž Panny Marie a pěstoun Ježíše Krista (Mat.

1, 16, 19). Evangelista sv. Matouš pojednává nejvíce o Josefovi. Josef pocházel z rodu Davidova (Mat. 1, 20; Luk. 2, 4). S Marií byl zasnouben (Mat. 1, 18; Luk. 2, 5). Podle židovských zákonů se již zasnoubeným přiznávala všechna manželská práva; byl tedy Josef podle zákona mužem Mariiným (Mat. 1, 16; Luk. 2, 5). Poněvadž však, prve než se sešli, nalezena byla těhotnou z Ducha svatého (Mat. 1, 18), chtěl ji Josef, jsa spravedlivý a nechtěje ji postavit na odiv, tajně propustiti (Mat. 1, 19). Ve snách se mu zjevil anděl Páně, aby ho uklidnil (Mat. 1, 20—25).

Andělským oznámením Josefovi byla zaručena ochrana P. Marie a jejího tajemství. Z Nazareta v Galileji, kde bydlili, šel s P. Marií ke sčítání lidu do Betlema (Luk. 2, 1—6). Zde se narodil Ježíš Kristus. Ač Josef nebyl tělesně otcem Ježíšovým (Mat. 1, 16), jen pěstounem, staral se od počátku pečlivě o narozeného Ježíše. Odchází s rodinou na rozkaz Boží do Egypta (Mat. 2, 13—14) a odtud se s ní zase vrací do izraelské země na rozkaz Boží (Mat. 2, 19—21). Avšak uslyšev, že tam kraluje Herodes Archelaus (Mat. 2, 22), bál se tam jíti, a byv napomenut ve snách, odchází do krajín galilejských, do Nazareta (Mat. 2, 23).

Sv. Josef jako muž P. Marie byl zákonným otcem Ježíše Krista před veřejností (Luk. 2, 33, 48) a byl proto Ježíš nazýván lidem, který nechápal jeho nadpřirozeného početí, synem Josefovým (Luk. 3, 23; 4, 22; Jan 1, 45; 6, 42). Povoláním byl Josef tesař (Mat. 13, 55), proto také lid nazýval Krista synem tesařovým (Mat. 13, 55).

Jiné zmínky o Josefovi v evangeliích není. Lze však míti za to, že Ježíška donesl do chrámu jerusalemského, aby tam byl představen před Hospodinem, když se naplnili dnové očišťování (Luk. 2, 22), dále že chodil do Jerusalema každého roku na slavnost velikonoční (Luk. 2, 41), kde dvanáctiletého Ježíše, který se při slavnosti ztratil, nalezl s P. Marií ve chrámě (Luk. 2, 42—46). Žil a pracoval v Nazaretě jako tesař a byl svým spoluobčanům znám jako otec Ježíšův (Mat. 13, 55); byl-li ještě v této době na živu, nelze říci.

Na svatbě v Kaně Galilejské nebyl; ani se o něm nikde evangelisté v celém veřejném životě Kristově nezmiňují.

Pravděpodobně zemřel již před tím, smrtí šťastnou a blaženou v náručí svého Syna a za přítomnosti P. Marie. Církev katolická uctívá věrného pěstouna Ježíšova jako patrona umírajících.

Mezi Josefem a Marií bylo řádné manželství, a to již v době zvěstování poselství P. Marii. Ukazuje k tomu už to, že chtěl Josef Marii tajně, bez rozvodového řízení, propustiti; tato okolnost ukazuje k zákonnému manželství. První rozpaky Josefovy byly rozptýleny slovy andělovými (Mat. 1, 20—25): stav Marie není provinění, nýbrž dílo Boží, a ty jsi určen od Boha k tomu, abys ji, svou snoubenku — ženu, chránil a její tajemství šetřil, abys byl jejím živitelem a pěstounem jejího dítěte. Z úst andělových se Josef přímo dověděl o určení své snoubenky a o poměru k ní. Maria a Josef se zaslíbili Bohu. Církev katolická uznává za správná a řádná manželství t. zv. manželství svatojosefská, která se v starších dobách vyskytovala. Podle florentského církevního sněmu vzniká již manželství po oboustranném souhlasu projeveném podle platných norem.

Podle tradice byl Josef bratrem Jáchymovým; když Jáchym zemřel, ujal se osiřelé Marie Josef. Poněvadž Maria byla dědičkou majetku a podle Zákona se měly dědičky provdati za muže svého kmene, vyvolil si ji Josef za budoucí manželku jako nejbližší příbuzný, aby jmění nevypadlo z rodu. Došlo k zasnoubení, poté k zvěstování, rozpaky Josefovy, které rozptýlil anděl svým poselstvím, vědomí nedotknutelné posvátnosti, přijetí do domu. Zdali se konala svatba, slavnostní uvedení snoubenky do domu ženichova, Písmo sv. neudává. Josef Marii přijal do svého domu a byl podle Zákona otcem Kristovým, jsa si vědom vznešeného tajemství.

Podle podání bylo P. Marii při zasnoubení asi 15 roků. Podle Talmudu u dívky byla hranice 12 let, u chlapce 18 let. Josef byl věkem jistě starší, aby mohl splniti úkol Boží, aby byl ochráncem matky a dítěte, zejména při útěku do Egypta. Také nebyl starcem, jak ho umělci zobrazují a P. Marii jako děvčátko; nejstarší obrazy představují Josefa jako mladého, bezvousého muže. Také není pravděpodobné, že byl vdovcem.

Kdy sv. Josef zemřel a kde, nevíme. Má se za to, že zemřel

v Nazaretě. Náleží do trojice nejvýznamnějších jmen: Ježíš, Maria, Josef. Rod Davidův, z něhož pocházel, byl již úplně zchudlý, takže se živil prací rukou svých, aby uživil rodinu. Úcta k sv. Josefu se šíří teprve v 16. století; v té době se počíná dávat křtěncům jméno Josef. Papež Řehoř XV. ustanovil r. 1621 den 19. března zasvěceným svátkem sv. Josefa. R. 1654 přijali čeští stavové sv. Josefa za patrona království českého na poděkování za mír po skončení třicetileté války. Papež Pius IX. prohlásil 8. prosince 1870 sv. Josefa patronem Církve katolické. Litanie k sv. Josefu byla církevně schválena r. 1909 a náleží k těm litaním, jichž se smí používat při veřejné bohoslužbě. První neděli po Zjevení Páně je svátek Sv. rodiny; zavedl jej do bohoslužebného kalendáře pro celou církev r. 1893 papež Lev XIII. Sv. Josef je patronem řemeslníků, kteří pracují ze dřeva (truhlářů, tesařů).

Papež Lev XIII. doporučuje, aby se v růžencovém období října k modlitbě růžencové připojila modlitba k sv. Josefu, kterou sám složil a obdařil odpustky („K tobě, svatý Josefe, utíkáme se ve svém soužení mohli svatě žítí, nábožně zemřítí a věčné blaženosti v nebesích dojítí. Amen“).

Josef z Arimatie (Mar. 15, 42; Mat. 27, 57; Jan 19, 38), vznešený člen židovské velerady. Viz Arimatie.

Josef (Mar. 6, 3; Mat. 13, 55) je uváděn v evangeliích jako bratr Ježíše, jako bratr Jakuba Mladšího, Judy Tadeáše a Šimona. Ve skutečnosti v poměru ke Kristu Pánu nejde o bratra, nýbrž o blízkého příbuzného Krista Pána.

Jeho bratři Jakub a Juda byli apoštoly Páně, Šimon pak druhým jerusalemským biskupem.

V Písmě sv. se velmi často nazývají „bratry“ příbuzní, švagři a přátelé. Tak tomu bylo i u Krista Pána, jehož příbuzní jsou nazýváni „bratry“ (Mat. 12, 47; Mar. 3, 31; Luk. 8, 19; Jan 2, 12). Kristus Pán však byl jednorozený syn a bratrů nebo sester neměl.

Otcem Josefovým byl Kleofáš, manžel Marie, zv. Kleofášovy, která stála pod křížem Spasitelovým na Kalvarii (Mat. 27, 56; Mar. 15, 40). Blíže není znám. Je domněnka, že je to učedník Páně Josef Justus s příjmením Barsabas. Pak by měl tři jména, Josef, Barsabas a Justus a šlo by o onoho učedníka

Páně, kterého navrhla křesťanská obec v Jerusalemě vedle Matěje na uprázdněné místo apoštolské po Jidášovi (Skut. apoštol. 1, 23).

Svátek sv. Barsaby neboli Josefa Justa, učedníka Páně, je 20. července.

Juda (Maria s chvátáním odešla na hory do města Judova, Luk. 1, 39), syn patriarchy Jakuba (Mat. 1, 2), zakladatel kmene Juda, starozákonní postava. Území, obývané jeho potomky, se nazývá Judsko, Judea, a obyvatelé Judovci, Židé (viz heslo Judsko). Otec Jakub mu zvláště požehnal: „Judo, tebe chváliti budou bratři tvoji. Klaněti se budou tobě synové otce tvého. Nebude odňata berla od Judy, dokavadž nepřijde ten, který má poslán býti, a on bude očekávání národů.“ Potomci kmene Juda byli vládnoucím kmenem v Izraeli a berla, odznak moci vladařské, zůstala u něho do té doby, dokud nepřišel Spasitel.

Město Judovo, kam odešla P. Maria navštívit svou příbuznou Alžbětu, není blíže udáno. Podle tradice je to Ain Karem západně od Jerusalema (viz Ain Karem).

Juda (Tadeáš), apoštol Kristův. Jménem Juda je nazýván jen u Jana 14, 22 v Kristově řeči na rozloučenou s apoštoly. „Řekl mu Juda, nikoliv onen Iškariotský: Pane, co se to stalo, že se hodláš zjevití nám a ne světu?“ Evangelista přímo upozorňuje, aby nedošlo k omylu s Judou-Jidášem. V apoštolském seznamu Mat. 10, 3; Mar. 3, 18 je nazýván Tadeáš. U Luk. 6, 16 Juda, bratr Jakubův (Mladší). U Mat. 13, 55 a Mar. 6, 13 jsou vyjmenováni jeho bratři (Jakub, Šimon, Josef) a je zároveň s nimi uváděn jako bratr Ježíšův. Ve skutečnosti jde jen o blízké příbuzenství s Kristem Pánem.

Jeho otcem byl Kleofáš (Alfeus) a matkou Maria, zvaná Kleofášova. V seznamu apoštolském je u Mat. 10, 3 a Mar. 3, 18 na místě desátém, u Luk. 6, 16 na místě jedenáctém. Jiné zmínky o něm v evangeliích není. Byl ženat, ale opustil manželku, děti, majetek a šel za Kristem. Tadeáš (Thadaeus) je příjmení k Juda. Podle tradice hlásal evangelium v Syrii, Armenii, Mesopotamii a Persii. Vraceje se do vlasti z misijní cesty, zemřel smrtí mučednickou v Bejrutu ve Fenicii.

Svátek sv. Judy Tadeáše, apoštola, je 28. října; bývá zobra-

zován s kyjem, jímž byl ubit. V pravé ruce mívá desku s obrazem hlavy Krista Pána.

Jeho tělo bylo přeneseno do Říma do chrámu sv. Petra. Je vzýván jako velký pomocník v těch záležitostech, kde lidská pomoc je už skoro marná.

Napsal asi r. 65 po Kr. t. zv. epištolu, obecný list, určený věřícím celého kraje, nikoliv určité osobě nebo městu. Listem varuje před šířiteli bludných učení. Svátek Judy Tadeáše je společně se svátkem jeho bratra Šimona.

Judské hory, horské pásmo, táhnoucí se mezi Jerusalemem, Betlemem a Hebronem (viz mapu). Jsou pokračováním Samařských hor, jsou však smutnější a kamenitější. V Judských horách, ve městě Judově, bydlil kněz Zachariáš se svou manželkou Alžbětou, kterou zde navštívila P. Maria (Luk. 1, 39).

Městečko, kde Zachariáš bydlil, leželo asi 2 hod. na severozápad od Jerusalema a nazývá se podle tradice Ain Karem (viz Ain Karem).

Po všech horách Judských se rozhlašovaly všechny ty věci, když Zachariáš počav mluvit, velebil Boha (Luk. 1, 65).

Judská poušť (Mat. 3, 1), východní svah Judských hor podél západního pobřeží Mrtvého moře (viz mapu). V době Kristově liduprázdná krajina, pustá a nevlídná, plná skalních srázů. Je na ní mnoho jeskyň. Na judskou poušť při jižním konci Jordánu v blízkosti Mrtvého moře se odebral sv. Jan Křtitel a zde kázal pokání na odpuštění hříchů (Mat. 3, 1; Mar. 1, 4; Luk. 3, 2). Podle tradice pojídal vedle kobylek a lesního medu ovoce stromu, který se po něm nazývá „Svatojanský chléb“. Doposud v těchto palestinských pustinách roste.

Judsko (Judea, judský), jižní část Palestiny (viz mapu). Území bylo obýváno příslušníky kmene Juda v době rozdělení Palestiny na 12 kmenů izraelských. Jako vlastní území vzniklo při rozdělení říše Šalomounovy na dvě říše: jižní část Judsko a severní část říše izraelská.

V říši judské vládla dynastie Davidova až do zajetí babylonského. Nabuchodonozor dobyl říše i Jerusalema, chrám spálil a obyvatelstvo odvedl do zajetí r. 587. Názvu Judsko se užívalo v době Kristově buď jako názvu za vlastní bývalé

Judsko (Mat. 3, 5; 4, 25; Mar. 1, 4), nebo jako názvu za celou Palestinu (Luk. 23, 5).

V Judsku byl soustředěn veškeren politický a náboženský život židovský. Judští obyvatelé, zejména kolem Jerusalema, byli si toho dobře vědomi. Pokládali se za nejspravedlivější, pěstovali velmi pečlivě náboženské smýšlení (ovšem povrchně), na jiné, Samaritány a Galilejce, pohlíželi spatra, nenáviděli Římany, ale když jich potřebovali, dovolávali se jich. Z Judska vycházelo nejvíce farizeů, zákoníků a jiných učitelů v lidu izraelském, ale povrchních a plýtkce vzdělaných, obílených hrobů. Odtud vycházela proti Kristu největší nenávisť, zloba a zavilost.

Obyvatelstvo judské bylo pyšné, marnivé, bezcitné; podléhalo snadno a rychle vášním, dalo se na rozkaz svěsti do ulic, bylo ukvapené, v jednání povrchní, mnoho neuvažovalo, nikdy nic nedomyslilo, bylo upotřebitelné pro každý režim a situaci, jak si kdo přál a potřeboval.

Hlavním městem byl Jerusalem (viz Jerusalem), odstrašující příklad města, které chtělo všem poroučeti, všechny kárati a napomínati, ale zatím to byl pohár, jehož okraj se čistil, vnitřek byl prázdný, zašpiněný a nečistý.

Politicky patřilo Judsko pod vládu římskou (Luk. 3, 1). V době vystoupení Kristova byl vladařem Judska Pontský Pilát (Luk. 3, 1), který Krista Pána odsoudil na smrt.

Betlem judský (Mat. 2, 1, 5). Za Janem Křtitelem přicházelo veškeré Judsko (Mat. 3, 5; Mar. 1, 5). Za Kristem Pánem šli zástupové mnozí z Judska (Mat. 4, 25; Mar. 3, 7). Kristus Pán přišel do končin judských (Mat. 19, 1; Mar. 10, 1; Jan 3, 22). Při zkáze Jerusalema kdo jsou v Judsku, utecte na hory (Mat. 24, 16; Mar. 13, 14; Luk. 21, 21). Herodes, král judský (Luk. 1, 5). Pilát spravoval Judsko (Luk. 3, 1). Kristus Pán opustil Judsko (Jan 4, 3), přišel z Judska do Galileje (Jan 4, 54) nechtěl choditi po Judsku (Jan 7, 1), jdi do Judska (Jan 7, 3).

Památná místa v Judsku: Jerusalem s okolím, Betlem, Bethfage, Bethanie, Jericho, Arimatie, Efrem, Ain Karem, Emausy.

V Judsku (v Betlemě) se narodil Kristus Pán. Do Judska patří misijní činnost Jana Křtitele (Mat. 3, 1—12; Mar. 1, 4—12; Luk. 3, 1—18), křest Páně (Mat. 3, 13—17; Luk. 3, 21—22;

Mar. 1, 9—11), svědectví Janovo o Kristu Pánu (Mat. 3, 11 až 12; Mar. 1, 7—8; Luk. 3, 16—17), pobyt Ježíšův na poušti (Mat. 4, 1—11; Mar. 1, 12—13; Luk. 4, 1—13), pobyt Ježíšův u Jordánu (Jan 1, 29—34), povolání prvních učedníků (Jan 1, 35—51), křest Janův v Enonu, žárlivost učedníků Janových, nové svědectví Janovo o Kristu Pánu (Jan 3, 22—36).

Rozeslání dvaasedmdesáti učedníků (Luk. 10, 1—12), Marie a Marta (Luk. 10, 38—42), vzkříšení Lazarovo (Jan 11, 1—46), pobyt Kristův v Efremu (Jan 11, 54), Zacheus (Luk. 19, 1—10), slepý u Jericha (Mar. 10, 46—52; Mat. 20, 29—34; Luk. 18, 35—43), hostina v Bethanii (Jan 12, 1—8; Mat. 26, 6—13; Mar. 14, 3—9), vjezd do Jerusalema (Mat. 21, 1—17; Mar. 11, 1—11; Luk. 19, 28—48; Jan 12, 12—19), prokletí neplodného říku (Mat. 21, 18—22; Mar. 11, 12—14).

V Judsku vzniklo spiknutí proti Kristu Pánu (Mat. 26, 3—5, 14; Luk. 22, 2—6; Mar. 14, 1—2, 10), v Judsku byl Ježíš zrazen, ukřižován, pohřben, vstal z mrtvých, vstoupil na nebesa. Od svého vystoupení v Judsku až do své smrti na Kalvarii pil zde Kristus Pán kalich všech hořkostí a bolestí, jak jej lidská zloba tehdejší doby nalévala a dolévala.

K

Kafarnaum, město v Galileji. Rozkládalo se na severozápadním břehu jezera Genezaretského (viz mapu); leželo na mírném svahu horském v končinách zabulonských a neftalimských (Mat. 4, 12—13). U Mat. 4, 13 je nazýváno Kafarnaum přímořské a u Luk. 4, 31 Kafarnaum, město galilejské.

V době Kristově bylo oblíbené obchodní město. Poněvadž leželo na křižovatce cest z Damašku, Tyru a Jerusalema, bylo nejprůhodnějším místem pro vybírání cla a daní. Mělo svou celnici (Mat. 9, 9; Luk. 5, 27), vojenskou posádku pod velením setníka (Mat. 8, 5; Luk. 7, 8), bylo sídlem královského (Heroda Antipy) úředníka (Jan 4, 46). Kafarnaum náleželo v době Kristově k nejživějším obchodním galilejským městům; zejména obchod s rybami byl velmi čilý, ryby se dovážely do Jerusalema. Krajina a okolí města byly velmi úrodné, na polích se

pěstovalo obilí. Město bylo zalidněno, úhledné domy sahaly až k jezeru, ve městě byl přístav pro lodí. Obyvatelstvo žilo v blahobytu, těžíc z městského obchodního ruchu.

Kafarnaum bylo pro Galileji střediskem náboženského života tamějších Židů. Mělo synagogu (Jan 6, 60; Mar. 1, 21; 3, 1; Mat. 12, 9; Luk. 6, 6). Synagogu postavil velitel tamější vojenské posádky, pohanský setník, o němž praví evangelista, že miloval národ izraelský (Luk. 7, 5).

Do Kafarnaá přišel Kristus Pán po prvé z Kany Galilejské, kde učinil první zázrak. Šli s ním jeho matka, jeho „bratři“ a učedníci (Jan 2, 12). Zde se zdržel Ježíš jen několik dní (Jan 2, 12). Bylo to krátce před odchodem k velikonočním svátkům do Jerusalema.

Trvale volí Kristus Pán Kafarnaum za svůj pobyt, když byl vyhnán ze synagogy nazaretské (Luk. 4, 29). Vyvolil si Kafarnaum za východisko své veřejné činnosti, zde se zdržoval, kdykoliv byl v Galileji, sem se opět vracíval ze svých cest.

Kafarnaum je nazýváno městem Ježíšovým (Mat. 9, 1; „přišel do města svého“) a je svědkem Kristova učení a velkého množství zázraků (Mar. 1, 22; Luk. 4, 32; Mat. 9, 26). V Kafarnau mohla také bydleti matka Krista Pána po smrti sv. Josefa.

V Kafarnau bydlil Kristus Pán jako host v domě apoštola Petra a jeho bratra Ondřeje. Petr pocházel ze sousední Bethsaidy (Jan 1, 44) a dům v Kafarnau pravděpodobně vyženil. Bydlila v něm také jeho tchyně, rodem z Kafarnaá. Pobyt Kristův v domě Petrově byl všeobecně znám; evangelisté mluví často jen o „domě“; nutno tím vždy rozuměti Petrův dům v Kafarnau (Mar. 7, 17; 9, 32; Mat. 13, 1, 36, Mat. 9, 28; Mar. 3, 20; 1, 29). Kafarnaum, jak již řečeno, je spojeno s veřejnou činností Kristovou v Galileji.

Z Kafarnaá pocházel královský úředník, který přišel za Kristem do Kany Galilejské, a prosil ho, aby mu uzdravil syna. Úředníkem královským se rozumí úředník Heroda Antipy, kterého lid galilejský nazýval lidově králem (Mat. 14, 9). Nevíme, byl-li onen úředník Žid anebo Říman (pohan). Cesta z Kafarnaá do Kany Galilejské činila 8 hod. cesty.

Kristus Pán uzdravil jeho syna na dálku slovy: Jdi, syn tvůj je živ (Jan 4, 43—54). Byl to druhý zázrak v Kaně Galilejské (Jan 4, 54).

V synagoze v Kafarnau uzdravil Kristus Pán člověka, který měl ducha nečistého (Luk. 4, 33—37; Mar. 1, 23—28). Podle Marka byl uzdraven v sobotu.

V domě Petrově uzdravil Kristus Pán Petrovu tchyni, za jejíž uzdravení se přimlouvali učedníci, nejprve Petr a Ondřej, potom Jakub a Jan. (Mat. 8, 14—17; Mar. 1, 29—31; Luk. 4, 38—39). Ještě téhož dne večer uzdravil Kristus Pán ve městě mnoho nemocných s rozličnými neduhy. (Luk. 4, 40—41; Mat. 8, 16; Mar. 1, 32—34), uzdravil ochrnlého, ležícího na loži, a hříchy mu odpustil. Uzdravení se stalo v domě Petrově. Když se pro zástup lidí nemohli s ochrnutým dostatí dovnitř, učinili otvor ve střeše a jím spustili lože s nemocným ke Kristu (Mar. 2, 1—12; Mat. 9, 2—8; Luk. 5, 18—26). V Kafarnau povolal Kristus Pán za svého učedníka celníka Leviho — Matouše, syna Alfeova (Luk. 5, 27—36; Mar. 2, 13—22; Mat. 9, 11—18), který vystrojil Kristu Pánu hostinu v svém domě (Luk. 5, 29). Při hostině dali Kristu Pánu příležitost farizeové, zákoníci a učedníci Janovi, aby promluvil o soukromém postě (Luk. 5, 33—39; Mat. 9, 14—17), vzkřísil dceru Jairovu (Mat. 9, 18—26; Mar. 5, 21—23; 35—43; Luk. 8, 40—56); dotekem o roucho Ježíšovo se uzdravila žena trpící krvotokem (Mat. 9, 20—22; Mar. 5, 25—35; Luk. 8, 43—49). V domě Petrově po návratu od Jaira uzdravil Kristus Pán dva slepce (Mat. 9, 27—31) a člověka němého a posedlého (Mat. 9, 32—33). V synagoze uzdravil v sobotu člověka s uschlou rukou (Mat. 12, 9—21; Mar. 3, 1—6; Luk. 6, 6—11). Do Kafarnaá patří uzdravení služebníka setníkova, který, když mu Kristus Pán slíbil, že k němu přijde, odpověděl: Pane, nejsem hoden, abys vešel pod střechu mou, ale toliko řci slovem, a uzdraven bude služebník můj (Mat. 8, 5—13; Luk. 7, 1—10). Setník vystavěl v Kafarnau synagogu a byl přítelem národa židovského.

Do okolí Kafarnaá klade se také příběh o trhání klasů apoštoly v den sobotní (Mat. 12, 1—8; Luk. 6, 1—5) a prohlášení Krista Pána, že on je Pánem soboty (Luk. 6, 5).

Poblíž Kafarnaá na osamělém vrchu strávil Kristus Pán noc

na modlitbách (Luk. 6, 12; Mar. 3, 13). Ráno sem povolal své učedníky a vyvolil si z nich 12 apoštolů (Mar. 3, 14—19; Luk. 6, 13—16). Na planině pod horou, stojí na skalním výběžku, pronesl Kristus Pán památné horské kázání (Mat. 5; 6; 7; Luk. 6, 20—49). Po kázání odešel do Kafarnaa (Luk. 7, 1; Mar. 3, 20). Opět v domě Petrově (Mar. 3, 20). Když to uslyšeli lidé, vyšli, aby se Krista Pána ujali, neboť mnozí ho tupili, ba i jeho příbuzní domnívajíce se, že se pomínul smyslem (Mar. 3, 21). Sem také přišli zákoníci a obvinili Krista Pána pravíce, že má v sobě Belzebuba (Mat. 12, 29—45; Mar. 3, 22—30). Okolostojící oznámili Kristu Pánu, že venku, před domem, stojí jeho matka a jeho „bratři“ hledajíce ho (Mat. 12, 46—50; Mar. 3, 31—35; Luk. 8, 19—21). V Kafarnau, v domě Petrově, dal Kristus Pán apoštolům, posílaje je po dvou hlásati evangelium; pokyny, jak si mají na svých cestách počínati (Mat. 10, 1—42; Mar. 6, 7—12; Luk. 9, 1—6).

V Kafarnau v synagoze zaslíbil Ježíš Kristus Nejsvětější svátost oltářní (Jan 6, 32—60) a zpozoroval i nevěru u některých svých učedníků (Jan 6, 61—72). Do Kafarnaá náleží příběh o placení daně chrámové (Mat. 17, 23—26) a výklad Krista Pána k apoštolům, kdo bude v království nebeském přednějším (Mat. 18, 1—5; Mar. 9, 32—36; Luk. 9, 46—48). Rozmluva se konala v domě Petrově. Stížnost apoštola Jana, že kdosi, kdo s nimi nechodí, vymítá duchy zlé (Mar. 9, 37—40; Luk. 9, 49—50). V Kafarnau (Mat. 13, 36), v domě Petrově, vyložil Kristus Pán učedníkům podobenství o koukolu polním (Mat. 13, 26—44) a pronesl podobenství o pokladu, skrytém v poli (Mat. 13, 44), o síti spuštěné do moře (Mat. 13, 47—52), o kupci hledajícím dobré perly (Mat. 13, 45—46). V Kafarnau v domě Petrově (Mar. 7, 17) vysvětlil Kristus Pán učedníkům rčení: „Nic nevchází zvenčí do člověka, co by jej mohlo poskvrnit (Mar. 7, 15; 17—23). Ačkoliv Kristus Pán tak vyznamenával Kafarnaum, tolik zázraků zde učinil, tolik duchovního blaha přinesl všem jeho obyvatelům, přece jeho zatvrzelost a nevděčnost bolestně se dotkly srdce Ježíšova, že je pokládal za horší než některé město pohanské, než Sodomu. Obyvatelstvo Kafarnaá se chovalo ke Kristu nevděčně. Proto Kristus Pán s výkřikem bolesti a výčitky volá: „A ty Kafar-

naum, zda budeš povýšen až do nebe? Až do propasti sejdeš!“ (Mat. 11, 23—24; Luk. 10, 15). Proroctví se splnilo; z bývalého města nezůstalo nic. Poněkud pozměněná slova pohanského setníka, jež pronesl, když Kristus Pán přicházel k jeho domu, aby uzdravil nemocného služebníka jeho: „Pane, nejsem hoden. . . . (Luk. 7, 1—10; Mat. 8, 5—13) říká kněz chtěje přijmouti Tělo Páně, a táž slova opakuje podávaje Tělo Páně věřícím ve svatém přijímání. Podle tradice se stal onen setník křesťanem a hlásal prý víru až ve Španělsku.

Žena, trpící krvotokem, uzdravená dotekem o roucho Ježíšovo (Mat. 9, 20—22; Mar. 5, 25—35; Luk. 8, 43—49), pocházela prý z Caesareje Filipovy (Paneas). Za prokázané dobrodiní postavila prý před svým domem kovovou sochu Spasitele, před níž klečí žena. Jmenovala prý se Veronika.

Za evangelní Kafarnaum se pokládá dnešní místo Tell Hum. Jsou zde ještě stopy po bývalé synagoze. Františkáni mají zde klášter s kaplí.

Kaifáš, v době Kristova procesu úřadující židovský velekněz. Celé jméno bylo Josef Kaifáš. Veleknězem byl jmenován římským prokurátorem Valeriem Gratem a úřad zastával od r. 18—36 po Kr. Byl čtvrtým veleknězem po sesazení Annášově. Kaifáš byl povahy vášnivý, prudký, pyšný, typ zesvětačeného velekněze, který dosáhl úřadu velekněžského vysokými rodinnými styky.

Za jeho úřadování vystoupil sv. Jan Křtitel (Luk. 3, 2). V jeho domě po vzkříšení Lazarově (Jan 11, 46—47; Mat 26, 3) byla porada velerady, co učiniti s Kristem. Dal Židům pro-rockou radu, že jest užitečno, aby jeden člověk zemřel za lid, než aby celý národ zahynul (Jan 11, 50—51; 18, 14). Kaifáš byl zetěm Annášovým.

Před Kaifášem stál Kristus Pán jako obžalovaný (Mat. 26, 57—68; Mar. 14, 53—65). Při výslechu bylo mnoho falešných svědků, objednaných, kteří různým způsobem přerucovali výroky Kristovy (Mar. 14, 59). Když Kristus Pán prohlásil před ním, že je Mesiášem, tu roztrhl své roucho (Mat. 26, 65; Mar. 14, 63).

Přísní Židé při velkém bolu, neštěstí a těžkých přestupcích Zákona roztrhávali svrchní šat u krku a obnažovali prsa.

Podle Mar. 14, 64 vynesl Kaifáš s většinou velerady rozsudek smrti: „Hoden jest smrti!“

Dům Kaifášův se podnes zachoval. Byl to rozsáhlý palác s předsíněmi na Sioně, sousedil s domem Annášovým. Dnes je na jeho místě kaple, v níž v oltáři je část kamene, který byl přivalen k hrobu Kristovu. Ukazuje se tu také vězení, do něhož byl Kristus Pán po odsouzení u Kaifáše uvržen.

Kana Galilejská (Jan 2, 1; 4, 46; 21, 2), městečko v Galileji, rozložené na mírném svahu severovýchodně od Nazareta, asi 2 hod. od něho vzdálené (viz mapu). Evangelista sv. Jan, který jediný o Kaně vypráví, nazývá ji Kana Galilejská, asi na rozdíl od jiné Kany v kraji sidonském, zvané Kana Sidonská. Upozornění Janovo sloužilo pro orientaci nepalestinských čtenářů, pro něž evangelium psal.

V Kaně Galilejské při svatbě proměnil Kristus Pán vodu ve víno; byl to první zázrak Kristův (Jan 2, 1—11). V Kaně Galilejské uzdravil Kristus Pán na dálku syna královského úředníka, který za Kristem do Kany přišel z Kafarnaa (Jan 4, 46—53). Z Kany Galilejské pocházel Kristův učedník a později apoštol Nathanael — Bartoloměj (Jan 21, 2).

Novozákonní Kana Galilejská existuje podnes pod jménem Kefr-Kenna; je to arabská vesnice, mající asi 1200 obyvatel, z nichž polovice je katolíků.

Vesnicí protéká pramen, z něhož na rozkaz Kristův byla čerpána voda do kamenných štoudví, z nichž se potom nabíralo již víno při svatbě. Na místě svatebním byl vystavěn sv. Helenou chrám a později na jeho zříceninách v době novější kostel františkánský, při němž je i poutní dům. Na konci vesnice, uprostřed katlického hřbitova, je kaplička, zasvěcená sv. Bartoloměji; stojí prý na místě, kde býval jeho dům. Vedle katolického kostela je zde i kostel řeckokatolický a řeckoorthodoxní.

Do údolí nedaleko Kefr-Kenny se klade podle tradice také pole, jímž apoštolové s Kristem Pánem procházeli a utrhlí několik klasů. Od farizeů se dostalo Kristu Pánu i apoštolům výtky, že ruší sobotu (Mat. 12, 1—8; Luk. 6, 1—5; Mar. 2, 23—27).

Kanaan (Kananejská žena Mat. 15, 22), biblický název pro zemi, kterou ukázal Hospodin Abrahamovi a zaslíbil mu ji,

odtud země Zaslíbená. Křesťané ji nazývají Svatou zemí, poněvadž se zde Kristus Pán narodil, žil, působil a trpěl. Zeměpisně se nazývá Palestina. Rozkládá se na východ od Středomořího moře a její prostor nebyl veliký. Délka činí 260 km a šířka 112 km. Na severu hraničila s pohořím Libanonským, k němuž náleží pohoří Hermon, na jihu kamenitá Arabská poušť, na západě Středomoří, na východě Syráská poušť. Tuto zemi určil Bůh pro vyvolený národ za sídlo, poněvadž se pro splnění Božího řízení velmi hodila. Byla sevřena mořem, horami nebo pouštěmi, takže její obyvatelé byli vzdáleni od přímého styku s pohany a mohli udržovati víru v jednoho pravého Boha. Mimo to Kanaan ležel uprostřed tehdejšího známého světa, takže se odtud zaslíbení Spasitele a později evangelium snadno dostávalo k ostatním národům.

Kanaanu dobyli Izraelité pod vedením Josuovým a rozdělili jej ve 12 kmenů izraelských (viz Jakub). Po smrti Šalomounově bylo celé území rozděleno na dvě říše: judskou a izraelskou. R. 722 zaniká izraelská říše (zajetí assyrské), roku 587 zaniká říše judská (zajetí babylonské). Končí se dějiny národa izraelského a nastupují Judovci, Židé. R. 538 vracejí se Židé ze zajetí, ale vedoucího postavení již nedosáhli. Země je pod cizí vládou, a krátce před narozením Krista Pána tu vládne cizozemec Herodes Veliký z Idumeje, z vůle římské.

Název Kanaan pochází od Chama, syna Noemova, který je praotcem Kanaanův (1 Mojž. 9, 22), jemuž otec Noe za nepěkný skutek zlořečil: „Zlořečen buď Kanaan, služebníkem svých bratrů buď!“ Potomci Chamovi, Kanaanité, Kananejští, sídlili v území Kanaan před příchodem Izraelitů, kteří si je podrobili, a tak splnili prokletí Noemovo. Zbytky těchto pohanských Kanaanitů sídlily v době Kristově kolem měst fenických, Tyru a Sidonu. Třebas žili v krajině pohanské, přece mezi nimi byly ohlasy mesianismu a zprávy o činnosti Kristově v Galileji až sem došly. Dále zde žili i Židé. Mezi tamější Židy a pohany přišel Kristus Pán a zde se udál příběh mezi Ježíšem a ženou kanaanitskou (kananejskou), jak jej vypravuje Mat. 15, 21—28; Mar. 7, 24—30, Kristus Pán její dceru, trápenou zlým duchem, uzdravil. U Mar. 7, 24—30 je žena nazývána Syrofoiničanka.

O nejstarším obyvatelstvu Palestiny máme zprávy jen z Bible. 1 Mojž. 14, 5 a následující vypráví o některých kmelech, které obývaly Palestinu. Kolem roku 3000 př. Kr. usazovaly se v Kanaanu kočovné semitské kmeny ze střední Arabie. Kolem r. 2000 př. Kr. se stěhováním aramejským přichází do Palestiny čeleď semitských Hebreů, z nichž část vedl Abraham, a která pronikla až k Hebronu. Zde žil také Izák, syn Abrahamův, a Jakub po svém návratu z Haran, než odešel do Egypta za synem Josefem.

V té době byl Kanaan pod vládou babylonskou, a když Babylonie podlehla Egyptanům, dostává se pod panství egyptské. Kanaan je v té době osídlen různými kmeny, nově přistěhovanými. Kniha Josue vypočítává Hettity, Amalekity, Amorhity, Jebusity (Josue 10, 2). Mnohé kanaanské kmeny porazili Izraelité pod vedením Josua, nástupce Mojžíšova, a obsadili tak trvale Zaslíbenou zemi (Josue 13—21). Ale většiny měst nedobyli.

Lid izraelský však nezůstal věren slibům Mojžíšovým a Josuovým a zpronevěřil se svému poslání. Izraelité se dostávají do moci okolních kmenů, trpí cizími nájezdy do země. Z politického a náboženského úpadku je vysvobozují — soudcové. K ušlechtilým postavám doby soudců náleží Barak, Gedeon, Jefte, Samson a zčásti i žena-prorokyně Debora. Samuelem se končí období soudců, přichází období jednotného království za Davida a jeho nástupce Šalomouna, za něhož království izraelské vyvrcholilo co do moci i slávy.

Hlavní události z dějin Palestiny: Příchod Abrahamův do Kanaan, asi r. 2000 př. Kr., odchod Izraelitů do Egypta roku 1800, návrat za Mojžíše a jeho zákonodárství r. 1500, dobytí Kanaanu Josuem r. 1460, theokratická ústava, království za Saula r. 1100, jeho rozkvět za Davida a Šalomouna, rozdělení na dvě říše Judsko a Izrael r. 975, Izrael zaniká r. 722, Judsko r. 587, zřízení židovského státu pod perským dozorem r. 536, vláda egyptských Ptolomaiovců r. 238—176, syrských Seleukovců r. 176—167, osvobození Makabejci r. 167, podmanění Římany r. 63, vláda idumejské dynastie za dozoru Římanů až do r. 70 po Kr.; rozhoření Jerusalema Titem r. 70 po Kr., Judsko jako římská provincie se Syrií.

Kalvaria, pahrbek západně od Jerusalema, zvaný v evangeliích Golgota (viz Golgota).

Klaudia Prokulla (Claudia Procula; jméno manželky Pilátovy, která se v evangeliích neuvádí). Evangelista sv. Matouš 27, 19 praví: „Ale když seděl na soudné stoličce (Pilát), manželka jeho poslala k němu řkouc: „Nic neměj se spravedlivým tímto, neboť jsem mnoho vytrpěla dnes ve snách pro něho.“ Podle tradice se Pilátova manželka jmenovala Klaudia Prokulla. Byla Římanka, pohanka, měla však vřelý poměr k židovské víře a touhu po pravém náboženství. Slovy: „Nic neměj se spravedlivým tímto“ chtěla říci: „Nečti Kristu žádnou bolest, jest spravedlivý člověk“. Pocházela podle tradice z římského rodu Klaudiů. Byla prý „proselytkou brány“, t. j. jako cizinka byla vázána přizpůsobiti se Izraelitům a jejich náboženským zvykům jen v nutných věcech; nebyla povinna plniti celý Zákon Mojžíšův, na rozdíl od „proselytů spravedlnosti“. Později prý přestoupila na křesťanskou víru a prý se vrátila po smrti Pilátově do Říma. Zpráva Matoušova ukazuje, že věděla o Ježíši a jeho učení a snad byla přesvědčena, že její muž neodsoudí Krista. Když však viděla jeho chování, strachovala se o Krista.

Měla vidění ve snách; evangelista však nepraví, v čem záleželo, co bylo obsahem snu. Pokládá se však všeobecně za milost s nebe, za zvláštní výstrahu, napomenutí (srov. sen Josefův Mat. 1, 20; 2, 22). Že sen byl zvláštního druhu, lze viděti z velké starosti o manžela a o Spasitele, o jehož nevině byla přesvědčena. Sen byl tedy nadpřirozeného původu a pokynem pro Piláta. Zpráva o snu byla Pilátovi donesena po bičování Krista. Pilát se ještě vzchopuje, hledá nové pokusy pro záchranu Krista, snad uvažoval déle, snad nabyl přesvědčení o vyšším původu a poslání Krista, snad byl i v srdci rozhodnut Krista propustit.

Té chvíli využítkovali velekněží a starší a přemluvili lid, aby prosil za Barabáše, Ježíše pak aby zahubil (Mat. 27, 20). Pilát vida, že s Židy nic už nepořídí, vydal Krista, aby byl ukřižován, aby Kristova krev padla na ně a na jejich syny (Mat. 27, 25—26).

Někteří vykladatelé vyslovili mínění, že žena Pilátova je ona Klaudia, o níž píše sv. Pavel v 2. listě k Timotheovi (4, 21): „Pozdravuje tebe i Klaudia.“ Jedna řecká legenda řadí Klaudii mezi svěťce.

Klopstock (1724—1803) ve svém náboženském eposu Mesiáš, v 7. zpěvu, kde líčí zradu Jidášovu, výslech Kristův před Annášem, Kaifášem a Pilátem, nazývá Klaudii jménem Portia a líčí její setkání s Marií, matkou Ježíšovou takto: Maria potkává v paláci Pilátově mladou, bledou Římanku a prosí ji, aby ji dovedla k Pilátově ženě Portii. Plna úžasu praví Římanka: „Já jsem Portia.“ Maria praví: „Tys Portia? Vždy jsem si přála a toužila po tom, abych se s tebou jednou setkala, abych tě, Portio, viděla, tys tedy Portia sama? Ach, ty neznáš, ani nemůžeš znáti bolesti matky, která je z národa židovského, kterým tvůj lid pohrdá. Ale všechny Židovky říkají, jak jsi dobrá, že jsi sama dobrota. Nuže včz, Pilát teď soudí spravedlivého muže. A já jsem jeho matka, jeho matka, slyšíš?“

Portia v úžasu: „Co pravíš? Ten božský zjev je tvůj syn? Tys sama Maria?“

Dále vypráví Portia Marii o svém vidění ve snách, posílá rychle posla k svému muži, vede Marii do zahrad paláce, kde se jí vyptává na Ježíše.

Kleofáš (Luk. 24, 18), učedník Kristův, který ještě s jedním učedníkem šel v neděli ráno po Kristově zmrtvýchvstání do Emaus (Luk. 24, 13—32). Hovořili spolu o všech těch věcech, které se byly udály. Nevěděli, že Kristus opravdu vstal z mrtvých, jen to se dověděli od žen v Jerusalemě, že hrob Kristův je prázdný (Luk. 24, 22—23) a že viděly také zjevení se andělů, kteří praví, že je živ.

Podle tradice pocházel Kleofáš z Emaus, kde prý měl dům, který byl proměněn později v křesťanský kostel. Podle jiné tradice byl prý v emauzském domě od Židů pro víru umučen. Památku sv. Kleofáše, učedníka Páně, slaví Církev katolická 25. září. Některí pokládají druhého učedníka za pozdějšího evangelistu sv. Lukáše. Evangelista sv. Marek se zmiňuje o cestě učedníků do Emaus velmi stručně, aniž jmenuje osoby nebo místo (Mar. 16, 12—13).

Kleofáš (Jan 19, 25; Maria Kleofášova). Viz Alfeus.

Korozaím (Mat. 11, 21; Luk. 10, 13), město v Galileji při severním břehu jezera Genezaretského, asi 3 km na sever od Kafarnaa (viz mapu). Korozaím mělo synagogu, jejíž trosky dodnes lze viděti, a svědčí, že byla rozsáhlá a nádherná. Byla zde vojenská posádka, jako ve všech větších městech galilejských. V Korozaím Kristus Pán učil a učinil mnohé divy (Mat. 11, 20—21). Evangelisté zaznamenávají jen jeden, ač jich bylo jistě mnoho. V Korozaím nebo poblíže něho uzdravil Kristus Pán člověka malomocného, dotknuv se ho a praviv: „Chci, buď čist.“ Uzdraviv ho, řekl mu, aby o tom nikomu nevyprávěl, ale ukázal se knězi a obětoval dar, který přikázal Mojžíš na svědectví jim (Mat. 8, 2—4; Mar. 1, 40—45; Luk. 5, 12—16). Podle Marka (1, 45) uzdravený nemlčel, ale mluvil veřejně o uzdravení, takže Ježíš nemohl již zjevně vejíti do města.

Město se však vzpíralo učení Kristovu, přes všechny divy a učení Ježíšovo zůstalo zatvrzelé, takže je Ježíš pokládal za horší než města pohanská, horší bylo než Sodoma. Proto nad ním vynesl „Běda“, a proklet je (Mat. 11, 21; Luk. 10, 13).

Z města zůstaly dodnes trosky; za místo Korozaímu se označují zříceniny Kerazeh, severozápadně od Kafarnaa. Korozaím neexistoval už v době sv. Jeronýma.

Kvarantania (neuvádí se v evangeliích), podle tradice ona poušť, na niž se Kristus Pán odebral po svém křtu v Jordáně. Evangelia neudávají jméno, jen vyprávějí o poušti (Mat. 4, 1—4; Mar. 1, 12—13; Luk. 4, 1—4). Na poušti se Kristus Pán připravoval na své veřejné vystoupení. Poušť se rozkládá severozápadně od Jericha. Kraj je pustý, skalnatý, plný srázů a přírodních jeskyň, do nichž se v dobách po Kristu uchýlovali četní poustevníci. Hora Kvarantania, Hora pokušení, místo čtyřicetidenního postu, vypíná se do výše asi 400 m (viz mapu). Celé okolí hory náleží k nejpouštěnějšími místům v Palestině.

Podle tradice obýval Kristus Pán nejvyšší jeskyni na hoře. Zde žil mezi dravou zvěří a andělé mu posluhovali (Mar. 1, 13). Po čtyřiceti dnech postu byl pokoušen ďáblem (Mat. 4, 8—10; Luk. 4, 5—7), který jej vyvedl na vrchol této hory. Odedávna je toto místo uctíváno za místo postu Ježíšova. Na hoře je kostel, patřící nesjednoceným Řekům. Arabové mají místo ve

velké vážnosti, nazývají jeskyni „Jeskyně našeho Pána Ježíše“; arabsky je zvána hora Karantal. Pod horou je mnoho kamenů, podobných bochánkům chleba. Na ty prý ukázal ďábel-pokušitel Kristu Pánu a řekl: „Jsi-li syn Boží, ať kamení toto chlebové jsou“ (Mat. 4, 3; Luk. 4, 3).

L

Lazar, bratr Marie a Marty z Bethanie u Jerusalema (Jan 11, 1—2; 12, 1). V rodině Lazarově a jeho sester Kristus Pán rád dlel; jejich dům býval Kristu Pánu domem pohostinným na cestách do Jerusalema. Lazara Kristus Pán velmi miloval (Jan 11, 35).

Lazar, milovaný přítel Kristův, náhle onemocněl (Jan 11, 1—2). Kristus v té době působil v Zajordánsku, v Bethanii za Jordánem. Sem za Kristem přišli poslové oznámit Kristu Pánu, že Lazar je nemocen (Jan 11, 3). Kristus hned neodešel do Bethanie do rodiny Lazarovy, nýbrž až za dva dny (Jan 11, 6). Mezitím Lazar zemřel. Poté Kristus Pán přichází a Lazara, který byl již čtyři dny v hrobě a zapáchal, vzkřísil zmrtvých (Jan 11, 39).

O vzkříšení Lazarově vypravuje evangelista sv. Jan (11, 1—46). Vzkříšení Lazarovu bylo přítomno mnoho Židů, kteří, spatřivše zázrak, uvěřili v Krista (Jan 11, 45). Jiní ze Židů odešli k farizeům a pověděli jim, co Kristus učinil v Bethanii. Vzkříšení Lazarovo bylo podnětem ke svolání velerady, co učiniti s Kristem, který uváděl židovskou vlast v nebezpečí (Jan 11, 47—55). I uradili se, že nutno Krista usmrtiti (Jan 11, 53).

Dále uvádí evangelista sv. Jan Lazara mezi hosty u Šimona Malomocného, který vystrojil hostinu Kristu Pánu (Jan 12, 1—2). Šimon není přímo jmenován; srov. Mat. 26, 6. Jiní evangelisté se o Lazarovi nezmiňují.

O Lazarovi mluví dále jen tradice. Vypráví, že Lazar, Marta, Maria, Maria Kleofášova, Josef Arimatejský a několik jiných křesťanů, mezi nimi i Maximinus, jeden z dvaasedmdesáti učedníků Kristových, byli po nanebevstoupení Páně od Židů

chyceni a dání na loď bez vesla na širé moře, aby zahynuli. Řízením Božím loď přistala u břehu Gallie nedaleko dnešní Marseille, kde všichni hlásali pak evangelium. Je to jen legenda. Ale v dějinách francouzské diecese Aix je zpráva, že již v 1. století křesťanském byli tamější křesťané sjednoceni v diecesi, jejímž pastýřem byl sv. Maximinus. V krajině marseillské bylo také křesťanství hlášáno již v apoštolské době. Podle jiné tradice byl prý Lazar biskupem na ostrově Kypru, kde také zemřel a pochován byl v městě Kition na ostrově Kypru.

Dodnes se ukazuje v Bethanii na severní straně hrob Lazarův; v němž jej Kristu Pán vzkřísil. Vchod do hrobu je úzký a nízký. Po schodech nutno sestoupiti do jeskyně asi 3 m dlouhé a 3 m široké, kde je oltář, odtud do vlastního hrobu. Je to jeskyňka ve skále vytesaná. V prvních stoletích býval nad hrobem kostel, nyní polozbořená mešita.

Svátek sv. Lazara, učedníka Páně, je 17. prosince.

Lazar, jméno žebráka v podobenství o boháčovi a Lazarovi (Luk. 16, 19—31). Ležel u vrat boháčových pln vředů a přál si pojídati aspoň drobty se stolu boháčova, ale nikdo mu je nedával. Lazar zemřel a byl donesen do lůna Abrahamova, zemřel i boháč a pohřben byl v pekle (Luk. 16, 22).

V mukách pozdvihl boháč oči svých, uzřel Lazara v lůně Abrahamově (Luk. 16, 23). Prosí Abrahama, aby Lazar omočil konec prstu svého ve vodě a ochladil jeho jazyk (Luk. 16, 24). Abraham praví, že dostal své dobré již ve svém životě, Lazar podobně zlé (Luk. 16, 25).

Kristus Pán svým podobenstvím nechce říci, že boháč, protože je bohat, bude zavržen, a chudý, protože je chud, bude spasen. Boháč nebyl milosrdný, neměl soucitu, lpěl na bohatství, byl sobecký, Lazar byl spasen, poněvadž skládal naději na Boha a osvědčil svým životem, že je Lazar.

Jméno Lazar je zkrácený tvar od Eleazar a znamená hebrejsky „Bůh pomáhá“. Ve jméně Lazar je symbolicky skrytá pravda, že každé neštěstí máme trpělivě snášeti s odevzdaností do vůle Boží a že Bůh jistě pomůže tomu, kdo svůj osud vložil do jeho rukou.

Jméno boháče není udáno, ale přesto tradice uvádí, že se jmenoval Finaeus a že měl dům v Jerusalemě. Někteří vykla-

datele považují vypravování Kristovo za skutečnou událost, jiní jen za podobenství, třebaš chudaš má vlastní jméno.

Podobenství pronesl Kristus Pán v Pereji při levém břehu Jordánu, v Bethanii za Jordánem.

Na katedrále v Amiensu ve Francii je znázorněno „lůno Abrahamovo“. Abraham přijímá do záhybu v svém rouchu na prsou spravedlivé, které mu zprava i zleva přinášejí andělé.

Levi, jméno celníka, kterého Kristus Pán spatřil sedícího na celnici při jezeře Genezaretském (Luk. 5, 27). Opustil ihned vše, úřad i pohodlí, a šel za Kristem. Levi z vděčnosti, že smí choditi s Ježíšem a být mezi jeho vyvolenými, vystrojil Kristu Pánu hostinu, k níž pozval velký zástup celníků (Luk. 5, 29—39). Mat. 9, 9—17 nazývá celníka Matouš a Mar. 2, 13 až 22 Levi, syn Alfeův. Jde o jednu a touž osobu, o apoštola Matouše a pozdějšího evangelistu (viz Matouš).

Lot (Luk. 17, 28, 29), starozákonní postava. S Abrahamem odešel do země Kanaan. Pro svár mezi pastýři Abrahamovými a Lotovými se rozcěl s Abrahamem a usadil se v krajině u řeky Jordánu, kde leželo město Sodoma. Při vpádu nepřátelských králů do země dostal se Lot do zajetí, z něhož mu rychlým přepadením nepřátel pomohl Abraham.

Při zkáze Sodomy a Gomory unikl s dvěma dcerami řízením Božím osudu všech obyvatel, avšak jeho žena, ohlédnuvši se na útěku zpět, byla proměněna v solný sloup.

Doby Lotovy vzpomíná Kristus Pán v řeči o svém příchodu k poslednímu soudu a upozorňuje zároveň na osud jeho ženy (Luk. 17, 32).

Lukáš (neuvádí se v evangeliích), evangelista Páně. O jeho životě máme málo zpráv. Narodil se v Antiochii Syrské z pohanských rodičů. Povoláním byl lékař. Po svém obrácení na víru křesťanskou a pokřtění apoštolem Pavlem stal se jeho neúnavným průvodcem na cestách. Doprovázel sv. Pavla na druhé a třetí apoštolské cestě a byl u něho za první i druhé vazby v Římě.

Po smrti Pavlově kázal evangelium v Itálii, Gallii, Dalmacii a v Achaji. Podle tradice zemřel smrtí mučednickou v Patrách v Achaji. Za císaře Konstantina byly jeho ostatky převezeny

do Cařihradu. Podle podání byl biskupem v Achaji. Jeho svátek se světí 18. října.

Napsal evangelium v pořadí evangelií třetí. Napsal je nejspíše v Římě kolem r. 60–62 a věnoval je jakémusi Theofilovi, snad křesťanu z pohanů, aby ho poučil o životě Kristově, aby podal věrné vyličení všech událostí, co Kristus hlásal a konal. Evangelium nebylo určeno jen pro Theofila, s nímž snad žil v přátelském poměru, ale i pro obce křesťanské, zřízené sv. Pavlem, podle jehož přednášek evangelium psal. Mimo to čerpal z kázání apoštolů a učedníků, dále ze zpráv osob, jichž se na mnohé události dotazoval a které prožily všechny události, je viděly a slyšely. Podává šířeji příběhy z mládí Kristova, rodokmen, veřejný život Kristův, působení v Galileji, má více zázraků než Matouš a Marek a více podobenství. Všude klade důraz na dobrotu a milosrdenství Spasitelovo, líčí Krista jako Vykupitele celého světa. Na počátku evangelia mluví o oběti kněze Zachariáše, proto je jeho symbolem býk, obětní zvíře. Evangelium má 24 kapitol. Sloh evangelia Lukášova je plynný, jasný, zřetelný.

Vedle evangelia je sv. Lukáš autorem Skutků apoštolských, které tvoří dodatek k jeho evangeliu. Líčí se tu skutky apoštolů po nanebevstoupení Páně, zvláště skutky sv. apoštolů Petra a Pavla, a věnovány jsou zase témuž Theofilovi, jemuž věnoval evangelium. Není však jisté, zdali uváděný Theofil je osoba vymyšlená nebo skutečná osoba, Říman vznešeného původu (velmožný Theofile, Luk. 1, 3). „Skutky apoštolské“ napsal asi r. 63 a byl svědkem mnohých událostí, o nichž píše. „Skutky apoštolské“ jsou málo mezi katolíky známy, ačkoliv si zaslouží velké pozornosti, jsou nutným doplňkem evangelií a jejich pokračováním, nelze je také od evangelií oddělovati, máme-li pochopit učení Kristovo a jeho šíření v první křesťanské době.

Podle pověsti (pozdější) maloval obraz P. Marie a věří se, že některé chrámy chovají takové obrazy; je to jen pověst. Odtud je sv. Lukáš pokládán za patrona malířů.

Biblická komise 26. června 1912 prohlásila o evangeliu Lukášově: „Vnější a vnitřní důvody dokazují pravost, také kap. 1—2 a 22, 43—44 pocházejí od Lukáše. Magnifikat rovněž

pochází od Marie. Lukáš použil vedle kázání Pavlových ještě jiných pramenů, a jest ve svých sděleních veskrze věrohodný. Jeho evangelium je třetí a bylo napsáno před koncem první římské vazby sv. Pavla.

O Skutcích apoštolských praví biblická komise 12. června 1913: „Apoštolské skutky mají za původce sv. Lukáše, jsou historicky věrohodné a byly napsány ke konci prvního uvěznění sv. Pavla.“

Lysaniáš (Luk. 3, 1), tetrarcha kraje abilinského, severozápadně od Damašku. Připomíná ho evangelista sv. Lukáš v době vystoupení sv. Jana Křtitele. Byl jedním ze čtyř vládců v Palestině v době Kristově (Lysaniáš, Herodes Filip, Herodes Antipas, Pontský Pilát). Bliže není znám.

M

Magedan (magedanské končiny Mat. 15, 39), jiný název za Magdala, město při jezeře Genezaretském. Název vznikl podle některých vykladatelů porušením původního názvu Magdala. V magedanských končinách (= v magdalských) odmítl Kristus Pán žádost farizeů a saduceů, aby jim ukázal znamení s nebe (srov. Mat. 16, 1—14; Mar. 8, 11—21). Podle jiných vykladatelů bylo Magedan nějaké menší místo na západním břehu jezera Genezaretského nebo na jižním břehu.

Magdala, město při západním pobřeží jezera Genezaretského (viz mapu). Od Magdala je utvořeno přídavné jméno Magdalene, Magdalena. Tímto názvem je označována Maria, zv. Magdalena, pocházející z Magdaly (Luk. 8, 2), která zde měla podle tradice dům. Město bylo v době Kristově velmi bohaté, bylo střediskem obchodu, ale i rozmařilosti a zpuštělosti tehdejšího obchodního pohanského světa. Byla zde i římská vojenská posádka. Dnes je Magdala malá arabská vesnice o několika chatrčích s arabským jménem el Medždel. Na místě Magdalenina domu stával prý chrám. Také v Talmudu (sbírka židovských tradic) se připomíná Magdala jako město bohaté, které zaniklo pro rozmařilý život.

Machaerus (Macheront, neuvádí se v evangeliích), pevnost

východně od Mrtvého moře, v níž uvěznil Herodes Antipas sv. Jana Křtitele a později dal stíti za líbivý tanec Salome, dcery Herodiadiny. Pevnost byla vybudována na skále. Herodes Antipas zde často pobýval a sem zval své přátele k různým slavnostem a oslavám. Zde také s Janem Křtitelem mluvil a rád ho poslouchal (Mar. 6, 20). Uvěznění bylo spíše z důvodů politických. Herodes, povaha celkem slabošská, se bál, aby Jan Křtitel svými kázáními a davy lidu, které za ním přicházely, nestal se nebezpečným vládě. Další důvod byl, že Jan Křtitel vytýkal Herodovi nedovolené manželství s Herodiadou, manželkou jeho bratra Filipa, který ještě žil. Pro tento důvod usilovala Herodias zbaviti se Jana Křtitele. Podařilo se jí to v den příhodný, v den narozenin Herodových (Mar. 6, 21).

Vězení Janovo nebylo tak přísné, mohl přijímati své učedníky, kteří mu podávali zprávu o působení Ježíšově. Z bývalé pevnosti jsou dnes zříceniny, které jen připomínají tuto pevnost; místo se nazývá dnes Mekauer.

Malchus (Jan 18, 10), služebník nejvyššího kněze Annáše, jemuž při zatýkání Krista Pána v Getsemanské zahradě Petr mečem uťal ucho (Jan 18, 10). Událost tuto zaznamenali Mat. 26, 51 a Mar. 14, 47, Luk. 22, 50, ale neuvádějí jméno Petrovo ani jméno Malchovo. Lukáš (22, 50) praví, že to bylo pravé ucho a že Kristus, dotknuv se ucha, uzdravil jej (služebníka).

Evangelisté Matouš, Marek a Lukáš zamlčeli jméno Petrovo asi proto, aby mu nepůsobili nepříjemnosti mezi Římany. Sv. Jan psal však své evangelium v době, kdy sv. Petr byl již mrtev, a aby ukázal, že sv. Petr chtěl Krista brániti, proto mohl Petra jmenovati. Petr předvídáje asi, co se chystá, vzal si meč s sebou již cestou do Getsemanské zahrady. Ucho uťal asi náhodou, když se Malchus uhýbal plné ráně.

Ušní boltec byl useknut a visel zkrvavený u hlavy. Kristus Pán jej okamžitě zázračným způsobem k uchu přitiskl a uzdravil tak služebníka.

Marek (neuvádí se v evangeliích), evangelista Páně; bývá nazýván také Jan Marek. Narodil se v Jerusalemě, kde jeho matka měla dům, který propůjčovala apoštolům ke shromážděním (Skutky apošt. 12, 12).

Jmenovala se Maria. Marek byl průvodcem sv. Pavla a Barnabáše, svého strýce, na jejich první apoštolské cestě mezi pohany; došel s nimi až do Perge v Pamfylii, odkud se vrátil domů. Poté apoštoloval jen s Barnabášem na Kypru. Později odešel s Petrem do Říma, kde napsal kolem r. 60 své evangelium podle kázání Petrových.

Podle tradice zemřel smrtí mučednickou v Alexandrii, kde prý byl prvním biskupem jím založené křesťanské obce. Jeho tělo bylo v 9. stol. přeneseno do Benátek, kde byl k jeho počtě vystavěn nádherný chrám; je také patronem tohoto města.

Evangelium sv. Marka, v pořadí evangelií druhé, bylo napsáno pro křesťany z pohanů v Římě. Poněvadž psal své evangelium podle kázání, přednášek, Petrových, bývá sv. Marek nazýván vykladačem sv. Petra. Evangelium psal za tím účelem, aby římským křesťanům ukázal, že Ježíš Kristus je Syn Boží. Při psaní přihlížel k římské povaze a vynechává vše, co bylo určeno spíše pro Židy a křesťany ze Židů. Vynechal rodokmen Kristův, kázání horské, neuvádí mnoho proroctví, tedy věci, kterým pohané nerozuměli a které se na ně přímo nevztahovaly. Uvádí hlavně skutky Kristovy, zprávy o veřejném životě Kristově v Galileji. Zdůrazňuje více zázraky než proroctví, aby pohany přesvědčil. Popisuje židovské zřízení, zvyky, polohu měst a míst, překládá židovské nebo aramejské názvy. Používá často názvů z římského ovzduší (denár, centurio). Uvádí osoby a události, které zajímaly v Římě křesťanskou obec (Alexander a Rufus).

Protože začíná své evangelium kázáním Jana Křtitele na poušti, má ve znaku lva, krále pouště. Evangelium sv. Marka je nejkratší, má 16 kapitol.

Svátek sv. Marka, evangelisty, je 25. dubna a svátek jeho matky sv. Marie, prvokřesťanky, 29. června. V den svátku sv. Marka se koná procesí do polí na vyprošení úrody. Procesí zavedl r. 590 papež Řehoř Veliký, když v Římě řádl mor.

Marek vypráví ve svém evangeliu (14, 51—52) příhodu, která se stala při zajetí Kristově v zahradě Getsemanské: „Jeden učedník však šel za ním oděn jsa lněným rouchem na těle nahém. I popadli jej. Ale on zanechav roucho lněné, utekl od nich nahý“. Poněvadž jediný z evangelistů se o příhodě zmi-

ňuje a podává ji tak věrně a podrobně, má se za to, že onen mladík je sám evangelista sv. Marek.

Biblická komise 26. června 1912 prohlásila: „Vnější a vnitřní důvody potvrzují pravost evangelia. Námitky proti pravosti závěru Markova evangelia nejsou průkazné. Kromě kázání Petrova použil sv. Marek ještě jiných pramenů a jest v celém svém podání věrohodné. Evangelium vzniklo před r. 70 po Kr.

Maria, matka Ježíše Krista. Evangelia neudávají její rodiště, ani nevyprávějí o jejich rodinných poměrech. Z Jan 19, 25 se dovídáme, že byla sestrou Marie Kleofášovy, která s ní stála pod Křížem. Šlo o sestřenici P. Marie nebo o blízkou příbuznou.

Bydlila v Nazaretě s Josefem, jemuž byla zasnoubena (Mat. 1, 18; Luk. 1, 27; 2, 5) a podle izraelského zákona právoplatná manželka (Mat. 1, 20, 24). K P. Marii byl poslán anděl Gabriel do Nazareta s radostným poselstvím (Luk. 1, 26—27). Maria žasne nejen nad zjevem andělovým, ale i nad jeho pozdravem (Luk. 1, 28—29). Anděl ji uklidňuje (Luk. 1, 30—33). Maria nepochybuje nad milostí Boží, ale nemůže pochopiti, jak se může vyplniti poselství andělovo (Luk. 1, 34). Anděl jí vysvětluje, že nadpřirozeným způsobem, působením Ducha svatého, se stane matkou (Luk. 1, 34—35). Maria ihned věří a chce splniti vůli Boží (Luk. 1, 38).

S chvátáním odchází ke své příbuzné Alžbětě, krátce po poselství andělově (Luk. 1, 39). Maria zdraví Alžbětu (Luk. 1, 40). Alžběta zdraví Marii: Požehnaná tys mezi ženami (Luk. 1, 42).

Z pozdravu Alžbětina poznává P. Maria, že Bůh její vyvolení za Matku Boží Alžbětě oznámil, a teprve nyní dává najevo velikou radost a pronáší velebné Magnificat (Luk. 1, 46—55). Zůstává u Alžběty asi 3 měsíce (Luk. 1, 56).

Plníc svou občanskou povinnost, odchází s Josefem do Betlema ke sčítání lidu (Luk. 2, 4—6). Narodil se Ježíš Kristus.

V Betlemě nalézají Marii pastýři (Luk. 2, 16). Maria zachovává každé slovo o tom, co pastýři viděli a slyšeli, srovnává v duši vše s mesiánskými proroctvími a s tím, co jí anděl Gabriel oznámil (Luk. 2, 19). Když se naplnili dnové očišto-

vání, šla do chrámu (Luk. 2, 22), obětuje Ježíška v chrámě (Luk. 2, 22—24), slyší proroctví Simeonovo (Luk. 2, 25—33) a slova prorokyně Anny (Luk. 2, 36—38). Vidí příchod tří králů (Mat. 2, 1—3; 11), odchází s Josefem do Egypta (Mat. 2, 13—15), odkud se po smrti Heroda Velikého vrací s Josefem do Nazareta (Mat. 2, 19—23).

Chodívala každoročně na slavnost velikonoční do Jerusalema (Luk. 2, 41). Zde se jí ztratil dvanáctiletý Ježíš; hledá ho po tři dny, až ho nalézá v chrámě (Luk. 2, 41—50). Jako matka Ježíšova byla mezi lidem známa (Mat. 13, 55).

Dále se dovídáme z evangelia Janova (2, 1—11), že se zúčastnila svatby v Kaně Galilejské. Vidíme ji mezi zástupem lidí, jak se hlásí k svému Synovi (Mat. 12, 46—50). Doprovází svého Syna až na Kalvarii, kde stojí pod jeho křížem (Jan 19, 25), slyší jeho slova k Janovi: „Hle, matka tvá!“ (Jan 19, 26).

Nový Zákon vypravuje poměrně málo o P. Marii. Nejvíce vystupuje v dětství Ježíšově, pak ustupuje do pozadí a nezasahuje do života Synova.

U Jana 2, 3 praví Kristus Pán k své matce: „Co mně a tobě, ženo?“ U Mat. 12, 48, když kdosi řekl Kristu Pánu: „Hle, matka tvá!“ odpověděl: „Kdo jest matka má?“ a vztáhnuv ruku na své učedníky, řekl: „Aj matka má!“ Mohlo by se zdát, že to nebyla příliš vřelá a uznalá slova k matce. Slova nabudou jiného zabarvení a jiné váhy, když si uvědomíme, že zde jde o stanovisko čistě židovské, o stanovisko Starého Zákona, podle něhož žena ve veřejném životě obyčejně ustupovala do pozadí. Podle způsobu židovské mluvy není ve slovech nic tvrdého nebo urážlivého. Slovo „žena“ znamenalo tolik co paní. Slova „ženo“ užíval Kristus Pán velmi často, i s kříže tak promluvil ke své matce: „Ženo, hle syn tvůj!“

Co navíc víme o P. Marii, je tradičního nebo legendárního původu. Podle tradice nazývali se její rodičové Joachim a Anna. Oba pocházeli z galilejského města Seforis (Diocaesarea). Byli prý zámožní, měli i dům v Jerusalemě. P. Maria se narodila Anně až v pozdním věku, až po vyslyšení modlitby. Za rodiště P. Marie se udává buď Nazaret, kam se rodiče přestěhovali, nebo také Jerusalema. Již v útlém věku vstoupila mezi zbožné ženy ve chrámě, aby modlitbou a prací rukou

sloužila Bohu. Podle legendy prý pracovala o oponě chrámové, která se při smrti jejího Syna roztrhla.

Jisté je, co vypravují evangelia. Z dějin Zjevení víme toliko, že pocházela z rodu Davidova. Bezpečně víme a věříme, že byla uchráněna dědičného hříchu, Neposkvrněné Početí P. Marie. Zasvěcený svátek Neposkvrněného početí P. Marie se světí 8. prosince. P. Maria byla uchráněna dědičného hříchu v prvním okamžiku svého početí pro budoucí zásluhy Ježíše Krista. O P. Marii mluvíme s nejvřelejší a nejhlubší úctou, je odedávna uctívána a zahrnována hlubokými důkazy úcty a lásky. Vyzýváme ji a prosíme každodenně o pomoc a přímluvu. Její úcta se zračí v liturgii, umění, v různých kongregacích, pobožnostech májových a říjnových. Četná jsou místa jejího uctívání, poutní místa, rozsetá po celém světě, modlíme se k ní v Litanii loretánské. Ji pozdravujeme, když začínáme den, k ní voláme, když den končíme: Zdrávas, královno! V bolestech a strastech se k ní utíkáme a voláme: „Rozpomeň se, ó dobrotivá Panno Maria, že od věků nebylo slýcháno, abys byla někoho opustila, kdo se pod Tvou ochranu utíkal!“ Tisíckrát ji pozdravujeme, modlíme se k ní sv. růženec. Je pro nás svatou Marií, Matkou přemilou, Pannou dobrotivou, Růží duchovní, Hvězdou jitřní, Útočištěm hříšníků, Pomocnicí křesťanů, Královnou všech svatých, Královnou posvátného růžence, Královnou míru. Jen skrze Ni se dostaneme k jejímu Synu.

Podle Skutků apoštolských (1, 14) byla s učedníky pohromadě před příchodem Ducha svatého. Další zprávy o P. Marii jsou podle tradice. Po nanebevstoupení Páně žila v Jerusalemě u apoštola sv. Jana, který tak splnil odkaz svého Mistra. Žila ještě patnáct let a zemřela asi r. 49 po Kr. ve věku 63 let. Narození P. Marie lze určovat podle tradičního údaje, že prý jí bylo při narození Kristově 15 roků, což souhlasí s východními a židovskými obyčejí, takže uvedená data o smrti a věku by se shodovala. Svátek Narození P. Marie se světí 8. září. Apoštolové pochovali její tělo. Při pohřbu nebyl apoštol Tomáš, a když přišel třetího dne, chtěl viděti její tělo. Když hrob byl otevřen, tělo v něm nebylo, jen roucha. Byli přesvědčeni, že P. Maria byla vzata i podle těla na nebesa, a tak věříme i dnes a zasvěcený svátek Nanebevzetí P. Marie slavíme 15. srpna.

Jiné svátky mariánské: Zasnoubení P. Marie 23. ledna, Očišťování P. Marie neboli Hromnic 2. února, Navštívení P. Marie 2. července, Narození P. Marie 8. září, Jména P. Marie 12. září, Obětování P. Marie 21. listopadu. Neposkvrněné Početí P. Marie bylo prohlášeno za článek víry papežem Piem IX. 8. prosince 1854.

Nezasvěcený svátek Očišťování P. Marie je nazýván také Obětování P. Marie, Obětování Páně, poněvadž P. Maria čtyřicátého dne po porodu dobrovolně přinesla starozákonní očištnou oběť a Syna svého v jerusalemském chrámě obětovala, t. j. představila Hospodinu, jak nařizoval Zákon Mojžíšův. Obětování se dalo současně s očišťováním. P. Maria se dobrovolně podrobila předpisu Zákona, aby se uvarovala pohoršení u lidí, kteří neznali Boží tajemství. Obětování se dalo na památku zachránění izraelských prvorozců v Egyptě, kteří se měli věnovati původně bohoslužbě. Když však byli později vyvoleni k bohoslužbě synové pokolení Levi, měl být prvorozený syn Hospodinu představen a z oné povinnosti vykoupen. To také učinili rodiče Krista Pána. Při očišťování byla přinášena oběť. P. Maria, jsouc chudobná, obětovala dvě holoubátek (Luk. 2, 24). Lidově se tento svátek nazývá Hromnice. Toho dne se světí v kostele před mší sv. svíce, které připomínají Ježíše Krista, kterého Simeon nazval „Světlem k osvícení pohanů“ (Luk. 2, 32). Svíce se nazývají také „hromničky“ a rozsvěcují je křesťané při bouřích (hromu) za odvrácení hrozící pohromy. Také se dává „hromnička“ do ruky umírajícímu. Boží hod vánoční, Zjevení Páně a Hromnice náleží k nej památnějším svátkům vánočním. Na Východě svátku Hromnic říkají Setkání (setkání Nového Zákona se Zákonem Starým, který ustupuje příslibenému Vykupiteli světa, Světlu světa).

P. Maria se zobrazuje jako Matka Boží s Ježíškem, jako královna nebes na trůně sedící, nebo jako vítězkyně nad ďáblem, jenž se v podobě hada svíjí u jejích nohou.

Podle tradice zemřela P. Maria v Jerusalemě a byla pochována v údolí Cedronském. Nad hrobem je svatyně, jež pochází z doby křížácké. Dnešní hrob má podobu krychle, jež je zbytkem původního skalního hrobu. Skládal se z vlastního

hrobu a předsíně, jak bylo tehdy zvykem u hrobů. Hrob Kristův byl podobný.

Maria zv. Kleofášova, manželka Kleofáše, zvaného Alfeus (Jan 19, 25), matka apoštolů Jakuba Malého, Judy Tadeáše, Šimona a jejich bratra Josefa. Mat. 27, 56 ji nazývá matka Jakubova a Josefova, Mar. 16, 1 Maria, matka Jakubova, Mar. 15, 40 Maria, matka Jakuba Mladšího a Josefova. Mar. 15, 47 Maria, matka Josefova. Jako matka všech čtyř synů pohromadě není v evangeliích uváděna. Podle Jan 19, 25 je uváděna jako sestra P. Marie; to znamená, že byla blízkou příbuznou P. Marie. Vedle čtyř synů měla dceru Salome, provdanou za Zebedea, která byla matkou apoštolů Jakuba Většího a Jana (Miláček Páně).

Maria Kleofášova patřila mezi ženy, které Krista Pána při jeho misijní činnosti podporovaly (Mat. 27, 55; Luk. 23, 49, 55; Mar. 15, 41). Stála pod křížem Kristovým na Kalvarii (Jan 19, 25; Mar. 15, 40; Mat. 27, 56) a dívala se s Marií Magdalenou, kde Krista do hrobu položili (Mar. 15, 47). Zůstala s Marií Magdalenou po pohřbu u hrobu Kristova (Mat. 27, 61 — druhá Maria), přišla v neděli ráno s Marií Magdalenou a Salome ke hrobu s vonnými věcmi, aby pomazala Krista (Mar. 16, 1; Mat. 28, 1 — druhá Maria), byla účastna první zvěsti o zmrtvýchvstání Krista Pána (Mat. 28, 8—10; Mar. 16, 2—8); s jinými ženami oznamovala tuto zvěst apoštolům (Luk. 24, 10). Další její osudy jsou neznámy. Její památku uctívá církev katolická 9. dubna.

Maria, sestra Lazara a Marty. Bydlila v Bethanii se svými sourozenci (Jan 11, 1). Při návštěvě Kristově v Bethanii sedla k nohám Kristovým a naslouchala jeho slovům (Luk. 10, 39). Kristus ji pochválil slovy: „Maria lepší stránku vyvolila (Luk. 10, 42). V domě Šimona Malomocného (Mat. 26, 6—14) v Bethanii pomazala čestně hlavu Kristovu. Evangelista praví: „Přistoupila k němu žena s nádobou alabastrovou masti drahé a vylila ji na hlavu jeho, když byl za stolem.“ (Mat. 26, 7; neuvádí jméno. Mar. 14, 3—9 praví: „Přišla jedna žena.“ Jan 12, 1—8 „Tu Maria, vzavši libru masti drahé“). Tato Maria je sestra Lazarova a Martina; nelze ji ztotožňovati se ženou hříšnicí u Luk. 7, 36—50.

Při návštěvě Kristově v Bethanii nejen vylila drahou masť na hlavu Kristovu, ale také pomazala Kristu nohy a utřela je svými vlasy (Jan 12, 3).

Ježíš měl Marii rád pro její péči o něho (Jan 11, 5). Ukázal to při smrti Lazarově, kdy mnozí ze Židů přišli k Martě a Marii, aby je potěšili pro jejich bratra (Jan 11, 19). Marta šla naproti, Maria však seděla doma (Jan 11, 20). Marta volá Marii řkouc: „Mistr je zde a volá tebe“ (Jan 11, 28). Maria vstala a odešla (Jan 11, 31). Maria padá Kristu k nohám (Jan 11, 32). Mnozí ze Židů, kteří byli přišli k Marii, spatřivše co učinil, uvěřili v něho (Jan 11, 45). Další osudy neznáme (viz Lazar).

Maria Magdalena, pocházela z města Magdaly, odtud její bližší určení Magdalena (Mat. 27, 56, 61; 28, 1; Luk. 8, 2; 24, 10; Jan 19, 25; 20, 1, 18; Mar. 15, 40; 16, 9). Byla mezi ženami, které Kristu Pánu přisluhovaly (Luk. 8, 3). Luk. 8, 2 a Mar. 16, 9 praví: „Magdalena, od níž bylo vyšlo sedm duchů zlých.“ Byla jistě bohatá a sličná a známá svým rozmařilým životem v celém městě. Poznala však Krista a jeho učení a stala se pro něho horlivou služebnicí. Snad trpěla zlou nemocí, neboť Luk. 8, 2 ji uvádí mezi ženami, které byly uzdraveny od zlých duchů a od nemoci.

Stála pod křížem ještě s jinými ženami (Mat. 27, 56; Jan 19, 25; Mar. 15, 40) a zůstala u hrobu Kristova (Mat. 27, 61). V neděli ráno pospíchala k hrobu Kristovu a spatřivši, že je prázdný, oznámila to apoštolům (Luk. 24, 10; Mat. 28, 1—8; Jan 20, 1—2). Po odchodu apoštolů Petra a Jana od hrobu zůstala dále u hrobu (Jan 20, 11). Jí se Kristus Pán v neděli ráno první ukázal (Jan 20, 14; Mar. 16, 9), ji Kristus Pán oslovil: „Maria!“ (Jan 20, 17). Maria Magdalena oznamuje na rozkaz Kristův vše učedníkům (Jan 20, 18).

Číslo „sedm“ neznamená počet, nýbrž pojem úplnosti, dokonalosti něčeho, veliké množství (Luk. 8, 2; Mar. 16, 9).

O dalších osudech Marie Magdaleny nemáme určité nebo bezpečné zprávy. Svátek sv. Marie Magdaleny, kajícnice, učednice Páně, je 22. července.

Jest mínění, že za Marii Magdalenu možno pokládati onu ženu hříšnici, která přišla do domu farizea Šimona, kde Kristus Pán stoloval a kde „postavivši se vzadu u nohou

jeho počala plačíc smáčeti slzami nohy jeho a utírala je vlasy hlavy své a líbala nohy jeho a mazala je mastí“ (Luk. 7, 36—50).

Na totožnost by ukazovala její zámožnost. Přinesla nádobu alabastrovou drahé masti, což stálo jistě mnoho peněz. Rovněž k hrobu Kristovu v neděli ráno Maria Magdalena přinesla drahé masti, aby nabalzovala tělo Spasitelovo, když to nebylo možno učiniti v pátek večer pro nastávající sobotu (srov. Luk. 24, 1—10). Jiní ji pokládají za totožnou s onou ženou, která přistoupila k Ježíši v domě Šimona Malomocného v Bethanii, kde vylila na hlavu Kristovu z nádoby alabastrové drahé masti, až se apoštolové rozmrzeli, zejména Jidáš (Mat. 26, 6—14 neuvádí jméno; praví: „Přistoupila k němu žena“. Mar. 14, 3—9 praví: „Přišla jedna žena“. Jan 12, 1—8 praví: „Tu Maria, vzavši libru masti drahé“). Tato žena, Maria, je pokládána však za Marii, sestru Lazarovu; možné je, že drahé masti nakoupila Magdalena a pomazání učinila Maria, sestra Lazarova. Zdá se, že Maria Magdalena a ona hříšnice u Luk. 7, 36—50 je jedna a táž osoba: Nelze ji však ztotožňovati s Marií, sestrou Lazarovou.

Maria Magdalena náleží k dojímavým postavám v evangeliích, je vzorem, co zmůže láska ke Kristu, vzorem pravého pokání. Slyšela o zázracích Kristových, viděla uzdravení posedlého, slyšela Kristovo horské kázání. Výčitky svědomí byly silnější a silnější, touha po odpuštění mocnější a mocnější. Slyšela, kterak odpustil hříchy ochrnutému, věřila, že také jí může Kristus hříchy odpustiti. Konečně nalézá příležitost, aby otevřela Spasiteli své srdce. Stojí před ním, nemůže však promluvit, plačíc padá před Krista, rozhrnuje své vlasy, ozdobu své hlavy, suší jimi nohy Páně, otvírá nádobu alabastrovou s mastí, maže nohy Kristovy, aby ukázala svou úctu a lásku k němu. Veřejně hřešila, veřejně dělá pokání, pláče v cizím domě, před svědky, nestydí se. Magdalena se obrátila ke Kristu, zřekla se navždy rozkoší světa, jde za Kristem. Víra to byla, která ji ospravedlnila. Proto jí Kristus praví: „Víra tvá tě spasila.“ (Luk. 7, 50.)

Marta, sestra Lazarova a Mariina z Bethanie u Jerusalema (Jan 11, 1; Luk. 10, 38). Měla snad v Bethanii dům, v němž

společně bydlila se svými sourozenci. Kristus u ní býval často hostem, Marta mu posluhovala (Jan 12, 2). Byla příliš pečlivá a pozorná při obsluze (Luk. 10, 40). Žádala Krista, aby Marii řekl, aby jí pomáhala (Luk. 10, 40), ale dostává se jí od Krista jemné výtky: „Marto, Marto...“ (Luk. 10, 41).

Jiné události z jejího života vzpomíná (Jan 11, 1—46) při smrti Lazarově. Běží Kristu vstříc, když slyší, že se blíží k Bethanii (Jan 11, 20). Je plna pevné víry v moc Ježíšovu (Jan 11, 21—22). Vyznává víru v Kristovo božské poslání (Jan 11, 27). Při hrobě se zdráhá odvaliti kámen (Jan 11, 39), neboť podle jejích slov Lazar již zapáchá (Jan 11, 39). Posluhuje Kristu Pánu při hostině v Bethanii u Šimona Malomocného (Jan 12, 2), šest dní před velikonočními svátky.

O dalších jejích osudech není nic bližšího známo. Svátek sv. Marty, učednice Páně, je 29. července.

Matouš, učedník a později apoštol Kristův, evangelista. V evangeliu Mat. 9, 9 je jmenován Matouš, u Mar. 2, 14 Levi, syn Alfeův, u Luk. 5, 27 jen Levi. Povoláním byl celník v Kafarnau v Galileji (Luk. 5, 27; Mat. 10, 3). Přímo od celnice šel za Kristem (Mat. 9, 9; Mar. 2, 13—14; Luk. 5, 27—28). Kristu Pánu z vděčnosti za tuto velikou lásku vystrojl hostinu, k níž pozval mnohé celníky (Mat. 9, 10; Luk. 5, 29; Mar. 2, 15).

V apoštolském seznamu je u Mat. 10, 3 na místě osmém, u Luk. 6, 15 a Mar. 3, 17 na místě sedmém. Jiné zmínky o Matoušovi v evangeliích není.

Matouš je autorem evangelia prvního v pořadí evangelií. Napsal je asi kolem r. 50 po Kr. v Palestině pro palestinské křesťany, obrácené ze židovství. Podle podání napsal evangelium aramejsky; z aramejského textu se nezachovalo nic. Brzy bylo evangelium přeloženo do řečtiny. Účelem napsání bylo dokázati, že Kristus Pán byl pravý Mesiáš. Líčí Krista jako divotvůrce, zákonodárce, jenž přišel naplnit přikázání Starého Zákona. Uvádí v evangeliu četná proroctví a ukazuje, že se všechna splnila na Ježíši Kristu, že se splnilo vše, co o něm bylo předpověděno starozákonními proroky.

Poněvadž začíná evangelium rodokmenem Páně jako člověka, zobrazuje se sv. Matouš jako evangelista se symbolem okřídleného člověka. Evangelium má 28 kapitol.

Působil nejprve mezi Židy v Palestině, později u pohanů v krajinách u Kaspického moře, kde podstoupil mučednickou smrt. Byl proboden oštěpem. Bývá zobrazován s kopím nebo se sekyrou.

Svátek sv. Matouše, apoštola a evangelisty, je 21. září.

Jméno Levi je židovské, druhé, Matouš, je počtělé jméno židovské Matai; Židé měli velmi často dvě jména. Matouš byl povolán za apoštola v pozdějším věku, měl jistě vyšší vzdělání než ostatní apoštolové.

Biblická komise prohlásila 19. června 1911: „Apoštol Matouš napsal podle věrohodné tradice jako první evangelium, nikoliv jen sbírku řečí, v lidové řeči palestinské. Toto aramejské evangelium jest v podstatě totéž jako řecké kánonické evangelium. Historicky je zcela věrohodné a nevzniklo teprve po r. 70.“

Aramejskou řečí se rozumí lidová mluva v Palestině v době Krista Pána. Že sv. Matouš napsal první evangelium, dosvědčují Papias (75—150), biskup hieropolský ve Frygii, Ireneus († 202), Origenes, Eusebius, Hieronymus a j.

Mojžíš, starozákonní osobnost. Narodil se v Egyptě v době izraelské nesvobody. Vzdělání nabyl v nejlepších egyptských školách a bohaté zkušenosti získal na poušti madjanské ve styku s Jetrem, knězem jediného pravého Boha.

Před odchodem z pouště se mu zjevil Bůh v hořícím keři jako Jahve, ten, jenž jediný je pravý Bůh; poslal jej k faraonovi se žádostí, aby propustil lid z poroby. Aby došel víry nejen u Egyptanů, ale také u Izraelitů, dal mu Bůh moc činiti zázraky. Po desíti ranách a po smrti všech prvorozených dává farao svolení a tak Mojžíš s lidem odchází z Egypta. Zázračně přechází s Izraelity přes Rudé moře, vede je pouští, kde se živí manou, a přicházejí k hoře Sinaj.

Na hoře Sinaj obnovuje Hospodin skrze Mojžíše úmluvu s lidem izraelským, kterou kdysi ujednal s Abrahamem. Dostává Desatero, Zákon, který měl jeho lid plniti. V Desateru dostal lid zákon mravní. Bůh sám vyhlásil je za ustavení věčná a Kristus Pán je zdokonalil a potvrdil.

Dostal zákon občanský, jímž upraveny poměry právní a majetkové, uspořádán život Izraelitů. Zákon měl platnost jen pro Izraelity. A konečně zákon obřadní, jímž upraveny po-

svátué doby, úprava stánku, zvyků a obřadů a jaké oběti se mají přinášeti Hospodinu.

Mojžíš se stal nejen zákonodárcem lidu izraelského, nýbrž i jeho vychovatelem a organisátorem; zavedl mezi lidem ústavu theokratickou; Bůh, nejvyšší pán Izraele, lid svůj spravuje svými zástupci. Stánek s archou úmluvy byl znamením, že jediný Jahve je Bůh Izraele a že Izrael je lid Hospodinův.

Mojžíš žil s lidem na poušti čtyřicet let. Čekal podle vůle Boží, až doroste nové pokolení, zbavené vlivu egyptského a utvrzené ve víře v jednoho Boha a vycvičené pro poslušnost Bohu. Čekal, až se vyvine vědomí v lidu, že všechno zlo má svou příčinu v hříchu, že je člověku zapotřebí Vykupitele s nebe.

Po čtyřiceti letech, opouští Mojžíš poušť, kde zázračným způsobem byl jeho lid živen a vychováván, a vede jej do Palestiny, Zaslíbené země, do Kanaan.

Do Zaslíbené země Mojžíš nepřišel, jen ji spatřil. Před svou smrtí dává lidu ještě rady, napomíná jej, slibuje požehnání a umírá na hoře Nebo ve stáří 120 let, zachovav si až do tohoto věku tělesnou svěžest. Národ izraelský ho oplakával třicet dní, a od té doby nepovstal v Izraeli prorok větší nad Mojžíše, neboť Mojžíš mluvil se samým Hospodinem tváří v tvář.

Lid pochoval Mojžíše v údolí země Moabské proti Fogor; a nepoznal člověk hrobu jeho až do dnešního dne (5 Mojž. 34).

Po smrti Mojžíše ujal se jeho úkolu Josue, který převedl Izraelity přes Jordán, dobyl Jericha, porobil nepřátele, rozdělil Kanaan 12 kmenům izraelským. Josuem se uzavírá t. zv. zjevení mojžíšské a nastupuje zjevení prorocké.

Vlastnosti Mojžíšovy: vždy živá víra, pevná důvěra v Boha, příkladná horlivost pro čest a slávu Boží, trpělivost, pokora, opravdová zbožnost, mírnost, neohroženost, láska a péče o národ; ukončení jeho života: blažená, klidná smrt po namáhavém životě ve službách Boha a lidství.

Ještě před smrtí praví: „Proroka z národa tvého a z bratří tvých jako mne vzbudí tobě Hospodin, Bůh tvůj, jeho poslouchati budeš!“ (5 Mojž. 18, 15.) Tímto prorokem byl Ježíš Kristus, který stanovil Nový Zákon.

Rodiče Mojžíšovi byli: otec Amram, matka Jochabed, po-

cházeli z rodu Levi. Když farao vydal nařízení, aby všichni chlapci, kteří se Izraelitům narodí, byli vhozeni do Nilu, matka Mojžíšova skrývala dítě po tři měsíce. Poněvadž však domy Izraelitů čas od času byly prohledávány a pátráno po dětech, dala nemluvně do koše a koš s dítětem vložila do rákosí u břehu řeky Nilu. Zde našla dítko královská dcera, která jata útrpností dala dítě na vychování z návodu sestry Mojžíšovy vlastní matce. Když Mojžíš vyrostl, dcera královská si ho vzala za vlastního syna a nazvala Mojžíš. Biblický výklad, Mojžíš, z vody vytažený, jen označuje původ Mojžíšův.

Pro Židy byl Mojžíš typem Mesiáše, který vysvobodí lid z poroby, velkým učitelem a prorokem. Mojžíšské období je pro křesťanskou církev předobrazné, ovšem nutno vyloučiti vše, co je židovského kvasu.

Filip, naleznuv Nathanaela, řekl jemu: „Nalezli jsme toho, o němž psal Mojžíš v Zákoně a proroci“ (Jan, 1, 45). Mojžíšova Zákona se dovolává Jan Křtitel: Zákon byl dán skrze Mojžíše, milost a pravda přišla skrze Ježíše (Jan 1, 17). Jako Mojžíš povýšil hada na poušti, tak musí povýšen být Syn člověka (Jan, 3, 14). Když se naplnili dnové očistování jejího podle Zákona Mojžíšova (Luk. 2, 22).

Farizeové, zákoníci a saduceové se často dovolávali Mojžíše proti Kristu Pánu, pokoušejíce ho a obviňující, že zákony nedodržuje nebo je přestupuje nebo jinak vykládá (Mat. 22, 23—31; srov. Luk. 20, 27—38; Mat. 19, 3—9; srov. Mar. 10, 2—9; Jan 8, 5 a j.).

Kristus Pán se však sám dovolával zákonů Mojžíšových a nařizoval, aby je plnili, nebo je sám vysvětloval proti úskočnosti farizejské (Mar. 1, 44; Mat. 12, 5; Jan 5, 45—46; Jan 6, 32; 7, 19, 22, 23; Mat. 23, 2; Mar. 7, 10; Luk. 24, 27. „Počav od Mojžíše a všech proroků vykládal jim všechna Písma, která byla o něm“). V podobenství o boháči a Lazarovi praví Abraham: Mají Mojžíše a proroky. . . neposlouchají-li Mojžíše a proroků, neuvěří (Luk. 16, 29—31).

Při proměnění Páně se ukázali Mojžíš a Eliáš a rozmlouvali s Kristem. Petr chtěl v nadšení postavit tři stánky: jeden Kristu, jeden Mojžíšovi a jeden Eliášovi (Mat. 17, 3—4; Mar. 9, 4—5).

O svém poměru k Starému Zákonu mluví Kristus Pán: „Nedomnívejte se, že jsem přišel zrušit Zákon nebo proroky; nepřišel jsem zrušit, nýbrž naplnit (Mat. 5, 17—19). Poté Kristus Pán vykládá a uvádí příklady, jak on a jak farizeové si představují požadavky a zachovávaní Starého Zákona (Mat. 5, 20—47; 6; 7). Míst, kde se mluví o Mojžíšovi a jeho Zákone, je v evangeliích hojně.

Od Mojžíše pochází 5 knih dějepisných Starého Zákona: Genesis (původ světa), Exodus (odchod Izraelitů z Egypta), Leviticus (bohoslužba a zákony kněžské; název od Kmene Levi), Numeri (sčítání lidu izraelského na poušti) a Deuteronomium (obnovení a doplnění zákonů). Všechny mají společné jméno Pentateuch, t. j. pět knih Mojžíšových.

Knihy jsou psány řečí hebrejskou. Tvoří část Písma svatého Starého Zákona. Do řečtiny byl Pentateuch přeložen kolem r. 250 př. Kr. v Alexandrii 70 učenými Židy a nazývá se Septuaginta. U Židů se Pentateuch nazývá Thora (Zákon).

O pravosti knih Mojžíšových není pochyby. Pro pravost máme důvody vnitřní (z knih samých čerpané), vnější (svědectví jiných) a svědectví z Nového Zákona, kde Kristus Pán označuje Mojžíše za spisovatele Pentateuchu. „O mrtvých pak že vstanou, zdali jste nečetli v knize Mojžíšově při keři“ (Mar. 12, 26), „Musí se naplnit všecko, co psáno jest o mně v Zákoně Mojžíšově“ (Luk. 24, 44), „Nedomnívejte se, že já budu žalovati na vás u Otce; jest, kdo na vás žaluje, Mojžíš“ (Jan 5, 45—47). Konečně i doklady z klasických spisovatelů (Tacitus, Hist. V, 4. „Mojžíš, aby i pro budoucnost si zajistil lid, nové obřady a rozdílné od ostatních, lidu, smrtelníkům, dal“). Mojžíš jistě psát uměl a vykopávky nám dnes dokazují, že již před Mojžíšem znalost psaní byla.

Domnělý hrob Mojžíšův se ukazuje na výšině Nebi Musa (výšiny proroka Mojžíše), k němuž muslimové v době velikonoční putují; místo je nedaleko Jericha.

Mudrci, mluví o nich jen evangelista sv. Matouš (2, 1—12). Přišli od východu, aby se poklonili novorozenému králi židovskému. Byli to učené mužové, znalí zejména astronomie. Podle tradice pocházeli z knížecího rodu; že byli tři, jest jednak podle tradice, jednak se tak soudí podle darů: zlato, kadidlo a myrha.

Jsou také nazýváni králové. Přišli od východu, t. j. ze země, která se rozkládala na východ od Palestiny, z Arabie, Persie nebo Babylonie. Je pravděpodobné, že přišli z Babylonie (Chaldeje), kde se udržovalo proroctví Balaamovo o budoucím Mesiáši a jeho původu z Izraele, dále že jednou vzejde v Judsku hvězda a že se objeví Spasitel — Nebeský král (Balaam byl Chaldejec). Toto proroctví bylo znovu oživeno prorokem Danielem (víra v budoucího Spasitele) v Babylonii, zejména mezi mudrci — magy, k nimž patřil také Daniel.

Hvězda, kterou mudrci spatřili ve své vlasti na východě, t. j. dokud byli ještě doma (Mat. 2, 3), ve směru k Judsku, nebyla obyčejná hvězda, neboť šla před nimi z Jerusalema do Betlema a zastavila se nad místem, kde právě Božské dítě odpočívalo v jeslích. Mudrci přišli, vedeni hvězdou, která jim ukazovala na Judsko, nejprve do Jerusalema. Byli pevně přesvědčeni o narození (Kde jest ten novorozený, Mat. 2, 2), ale nevěděli, kde se narodil. Hvězda dočasně zmizela. Domnívali se, že se v hlavním městě Judska nejjistěji dovědí, kde se Kristus narodil, proto šli do Jerusalema. V Jerusalemě vzbudili úžas jak svým vzácným příchodem a doprovodem, tak bezpodmínečným tvrzením, že se Mesiáš již narodil. Zde se dověděli o Betlemu, kam odešli — opět vedeni ukázavší se hvězdou — aby se Kristu poklonili (Mat. 2, 9, 10) a obětovali dary. O mudrcích se dověděl i Herodes a zarmoutil se (Mat. 2, 3) a s ním celý Jerusalema. Herodes se obával, že ho Židé pro jeho krutost zbaví trůnu, jestliže se opravdu narodil král židovský. Jerusalema se zarmoutil, poněvadž se obával nových krutostí od Heroda. Když si Herodes opatřil bezpečné zprávy (Mat. 2, 4—6), povolal tajně mudrce (Mat. 2, 7) a požádal je, aby mu po návratu vše zvěstovali. Hvězda se opět ukázala a dovedla je k Betlemu (2, 10). K Herodovi, byvše ve snách napomenuti, se nevrátili (Mat. 2, 12) a odešli jinou cestou. Přešli pravděpodobně u Jericha Jordán nebo obešli Mrtvé moře.

Tradice, že se jmenovali Kašpar, Melichar a Baltazar, pochází z doby pozdní, z IX. století.

Kašpar prý zastupuje potomky Sema (Asii), Melichar po-

tomky Jafetovy (Evropu) a Baltazar potomky Chamovy (Afriku).

Příchod tří králů od východu náleží k nejvýznačnější události z dětství Ježíšova. Církev katolická vzpomíná památky zázračného povolání mudrců do Betlema svátkem Sv. tří králů neboli svátkem Zjevení Páně (Epiphanie) 6. ledna. Tři mudrci byli první pohané, jimž se Kristus zjevil a dal poznati jako Spasitel všech lidí, a první, kteří se klaněli narozenému Spasiteli. Je to zasvěcený svátek. V předvečer tohoto svátku se světívá voda a křída. Voda se světí na památku křtu Páně v Jordáně a proměnění vody ve víno v Kaně Galilejské; svěcenou vodu si odnášejí věřící domů. V dobách dřívějších chodíval kněz dům od domu a kropil příbytky svěcenou vodou a svěcenou křídou psal začáteční písmena svatých tří králů třemi křížky. Nyní věřící sami tak činí ve svých příbytcích. V den Zjevení Páně se světívá zlato, kadidlo a myrha na památku darů, které Kristu Pánu obětovali tři králové. V ten den se také chodívalo „koledou“.

Prorok Balaam, o němž je na počátku zmínka, žil asi kolem r. 1450 př. Kr. Byl pozván od moabského krále Balaka, aby izraelskému lidu zlořečil. Avšak z vnuknutí Božího, proti své vůli, pronesl proroctví o příštím Vykupiteli: „Vyjde hvězda z Jakuba a povstane prut z Izraele“. Moabsko bylo území, ležící na východ od Mrtvého moře. Balaam byl pohaný věštec a znám zvláštní zaklínací mocí.

Mudrcové podle tradice byli pokřtěni apoštolem Tomášem. Prý zemřeli jako mučedníci. Císařovna Helena dala přenést jejich těla do Cařihradu a později byla přenesena do Milána a odtud do Kolína nad Rýnem v Německu, kde byla uložena v kolínském dómě, který za tím účelem byl budován. Do Kolína byla přenesena z Milánu r. 1164. Relikviář, v němž jsou ostatky uloženy, má podobu románské basiliky. Jsou na něm zobrazeny postavy všech proroků, Kristus na kříži a u sloupu, při němž byl bičován, dále apoštolové a sv. Nabor a Felix. Relikviář je posázen 1540 drahokamy. Pochází z 12. století.

Naim (Luk. 7, 11) podle evangelisty v době Kristově město. Rozkládalo se na úpatí Malého Hermonu, 12 km na jih od Nazareta. Leželo při hlavní silnici, vedoucí z Damašku přes horu Tábor do Joppe (viz mapu). Od Kafarnaa bylo vzdáleno 10 hod. cesty. Do Naimu přišel Kristus Pán z Kafarnaa se svými učedníky a s velkým zástupem lidu.

U brány města vzkřísil jediného syna chudé vdovy (Luk. 7, 11—17). Kristus Pán přistoupil k márám a pravil: „Mládenče, tobě pravím, vstaň!“ Mrtvý povstal a počal mluvit. Kristus jej dal matce jeho. O vzkříšení mládence vypráví jen evangelista sv. Lukáš. Dnešní Naim je malá vesnička s chatrčemi z hlíny, obývaná mohamedány a zvaná Nein. Ve středověku byl zde vybudován chrám; na jeho místě je od r. 1878 kostel františkánský; Poblíže je pramen, zvaný Ain Nein (Naimský pramen). Židovské hřbitovy bývaly mimo město, za městskou zdí. Pohřeb zemřelého se konal u Židů ještě téhož dne. Mrtvola se nesla na márách v rakvi, podobné skříní, jež nahoře byla otevřena, takže bylo možno mrtvolu viděti. Za márními šel pohřební průvod.

Vzkříšení mládence v Naimu je Kristův první zázrak vzkříšení mrtvého. Další byly: Vzkříšení Jairovy dcery a Lazara. Mládence nesli ke hrobu, Jairova dcera právě skonala a Lazar byl již čtyři dny v hrobě.

Náman syrský (Luk. 4, 27), starozákonní osoba, velitel vojska syrského krále Benhadady II. v Damašku. Od své služebné, izraelské dívky, se dověděl o zázracích proroka Elizea. Poněvadž trpěl malomocenstvím, chtěl, aby ho Elizeus uzdravil. Elizeus mu nařídil, aby se sedmkrát vykoupal v řece Jordánu. Náman po zdráhání tak učinil a uzdravil se. Obrátil se pak z pohanství k pravé víře, uznával Boha izraelského a sebe nazýval „služebníkem prorokovým“.

Kristus Pán, uváděje Námana syrského, praví: Elizeus jako prorok ve své vlasti nenalezl tolik víry, kolik jí projevil cizinec a pohan Náman, který nebyl z národa vyvoleného. V době Elizeově bylo mnoho malomocných v Izraeli, ale nikdo z nich nebyl uzdraven, jen Náman syrský. Kristus Pán tak mluvil v sy-

nagoze nazaretské, aby na příkladě Námanově ukázal, že milost Boží není řízena pokrevním příbuzenstvím od Abrahama.

Nathanael (Bartoloměj), učedník a později apoštol Kristův (Mat. 10, 3; Mar. 3, 18; Luk. 6, 14). Pocházel z Kany Galilejské (Jan 21, 2). Byl ve skupině učedníků sv. Jana Křtitele; vyhledal ho u Jordánu Filip po svém povolání za učedníka Páně (Jan, 1, 45). Velmi se podivil, že by Ježíš mohl býti z Nazareta (Jan 1, 46). Když ho viděl Kristus Pán přicházeti, řekl: Aj, pravý Izraelita, v němž není lsti (Jan, 1, 47). Nathanael se táže, odkud ho Kristus zná (Jan 1, 48). Ježíš ho přesvědčuje o svém vyšším vědění (Jan 1, 50), poněvadž ho zrakem neviděl pod fíkem (Jan 1, 48, 50). Nathanael zvolal: „Mistře, ty jsi Syn Boží, ty jsi král izraelský“ (Jan 1, 49). Ježíš mu odpověděl: „Větší věci uvidíš nad tyto. Amen, amen, pravím vám: Uvidíte nebe otevřené a anděly Boží vystupovati a sestupovati na Syna člověka.“ Byl mezi apoštoly, kterým se zjevil Ježíš po svém zmrtvýchvstání u jezera Tiberiadského (Genezaretského, Jan 21, 2).

V apoštolském seznamu Mat. 10, 3; Mar. 3, 18; Luk. 6, 14 je na místě šestém a vždy uváděn vedle apoštola Filipa.

V seznamech je uváděn jménem Bartoloměj, což je příjmení k Nathanael (Bar-Tolmai = syn Tolmajův, název po otci). Nathanael značí „Dar božský“. Kromě apoštolských seznamů mluví o něm jen evangelista sv. Jan na uvedených místech.

O Bartolomějových osudech nebo činnosti nemáme dalších zpráv. Podle tradice dostal se až do Indie, kam donesl evangelium sv. Matouše v opisu aramejském. Dostal se také do Armenie, kde byl umučen; byl ukřižován hlavou dolů. Jeho svátek je 24. srpna. Bývá zobrazován s nožem v ruce, jímž mu katané za živa kůži sedřeli s těla a pak ukřižovali.

Ostatky sv. Bartoloměje jsou uloženy v hrobce pod hlavním oltářem chrámu sv. Bartoloměje v Římě.

Nazaret, městečko v Galileji, asi 30 km na jihozápad od jezera Genezaretského (viz mapu), 30 hodin cesty od Jerusalema. Rozkládá se na svazích hory (Luk. 4, 29), a je vybudováno terasovitě; pod ním je krásné horské údolí. Domy jsou většinou kamenné s rovnými střechami. Okolí je velmi úrodné na olivy, fíky, mandlovníky.

Luk. 1, 26 je nazývá městem galilejským a Mar. 1, 9, Mat. 21, 11 Nazaretem galilejským. V Nazaretě bydlil sv. Josef (Luk. 2, 4); odtud se odebral s P. Marií ke sčítání lidu do Betlema (Luk. 2, 4). Do Nazareta byl poslán Gabriel s radostným poselstvím k P. Marii (Luk. 1, 26—38). Do Nazareta se vrátila sv. Rodina z Egypta (Mat. 2, 23). Evangelista Matouš uvádí pro Nazaret místo z proroků (2, 23). Má na mysli proroka Izaiáše 11, 1, kde Nazaret značí „květ“ nebo „výhonek“, „ratolest“. V Nazaretě prožil Kristus Pán svůj skrytý život. (Luk. 2, 39, 51), zde vyrostl (Luk 4, 16), zde bydlil se svými rodiči (Mat. 2, 23).

Z Nazareta odešel Kristus Pán k Jordánu, aby se dal od Jana Křtitele pokřtít (Mar. 1, 9). Nazaret je nazýván městem Ježíšovým nebo jeho otčinou (Mar. 6, 1; Mat. 13, 54, 57). Ježíš je nazýván z Nazareta nebo Nazaretským (Mar. 1, 24; Mat. 26, 71; Jan 19, 19; Mat. 2, 23). Nazaret byl domovem P. Marie, snad i rodištěm (Luk. 1, 26); zde měl Kristus Pán mnoho příbuzných (Mat. 13, 55; srov. Mar. 3, 21).

Kristus Pán se však neusadil v Nazaretě, nýbrž v Kafarnau (Mat. 4, 13). O Nazaretě se v Starém Zákoně nečiní zmínka. V dějinách Izraele byl bez významu, proto Židé městečkem pohrdali, zejména farizeové a zákoníci. Obyvatelé Nazareta neměli dobrou pověst a nemají ji ani dnes. Nathanael, jeden z prvních učedníků Páně, měl nedůvěru k Nazaretu (Jan 1, 46).

V nazaretské synagoze veřejně vystoupil Kristus Pán a podal výklad Izaiášova proroctví (Luk. 4, 14—30; srov. Mat. 13, 53—58; Mar. 6, 1—6), avšak nedošel mezi svými úspěchu; Nazaretští Kristem opovrhovali a pokládali ho za smyslů zbaveného. Vyvrhli ho ven z města a dovedli až na okraj hory, aby ho srazili dolů (Luk. 4, 29). Kristus však prošed prostředkem jich, ubíral se dále (Luk. 4, 30). Proto Kristus Pán opustil Nazaret.

V Nazaretě uzdravil Kristus Pán jen několik nemocných, neučiniv žádného divu (Mar. 6, 5; Mat. 13, 58), poněvadž nebyli toho hodni pro svou nevěru, takže se Kristus podivil jejich nevěře (Mat. 13, 58; Mar. 6, 6). V synagoze nazaretské pronesl Kristus Pán slova: Není prorok bez úcty leč ve své otčině (Mat. 13, 57) a ve svém příbuzenstvu a ve svém domě (Mar. 6, 4).

Výrok věčně památný, který nepozbyl své síly a významu ani dnes.

Dnešní Nazaret, arabsky zvaný en Nazira, má asi 7000 obyvatel, z nich je většina křesťanů.

Příbytek P. Marie v Nazaretě se nijak nelišil od jiných domků nazaretských. Skládal se z jeskyně, která byla vtesána na svahu do skály, a z komůrky, předsíně, která byla přistavěna vpředu; obě místnosti byly spojeny širokým otvorem. Na místě bývalého příbytku stojí dnes chrám Zvěstování P. Marie. V jeskyni, kryptě, pod chrámem je mramorový oltář a pod ním na mramorové desce latinský nápis: „Slovo Tělem zde učiněno jest“. Podle legendy přední část domku byla zázračným způsobem anděly přenesena nejprve do Tarsatu v Dalmacii a pak do Lorety v Itálii. Nedaleko odtud byla dílna sv. Josefa, v níž pracoval Kristus Pán; dnes je tam kaple.

K památkostem náleží synagoga nazaretská, klenutá stavba, patřící sjednoceným Řekům, a stojící na místě synagogy z doby Kristovy. Zde Kristus Pán vyložil místo z proroka Izaiáše, které vztahoval na sebe, zde řekl, že žádný prorok není bez úcty, leč ve své otčině. Nedaleko od synagogy na svahu je malá kaple, zv. Mensa Christi, vybudovaná františkány. Je v ní kámen 3 m dlouhý, 2 m široký a 1 m vysoký, Stůl Kristův, u něhož prý Kristus Pán stoloval s apoštoly po svém zmrtvýchvstání.

Uprostřed Nazareta je jediný pramen, zv. Pramen P. Marie, k němuž chodila P. Maria pro vodu. Při silnici z Nazareta kapličkou je označeno místo, kde podle tradice stála P. Maria a s hrůzou se dívala, jak Nazaretští chtějí se skály svrhnouti jejího syna. Místo se nazývá Úzkosti Panny Marie (Naše Paní Hrůzy).

Skála, s které chtěli Krista svrhnouti, se ukazuje dosti daleko od města, nazývá se hora Svržení. Někteří vykladatelé se domnívají, že starý Nazaret se rozkládal výše na hoře než dnes a hned za synagou byl prý skalní útes, a to je ta hora, k níž Krista dovedli, aby ho svrhli dolů. Toto určení místa je více ve shodě s evangelním textem (Luk. 4, 29) „A povstavše, vyvrhli jej ven z města a dovedli ho až na okraj hory, na níž město jejich bylo vystavěno.“

Neftali (Mat. 4, 13—15; neftalimská země, neftalimské končiny), název bývalého území v severní Palestině. Název pochází od Neftaliho, šestého syna Jakubova, praotce izraelského kmene Neftali. Potomci Neftaliho sídlili v době rozdělení Palestiny na 12 kmenů v severní části Palestiny. V době Kristově tvořilo bývalé území neftalimské severní část Galileje.

Význam kmene Neftaliho poklesl po návratu ze zajetí babylonského. Ale mělo se mu podle proroctví Izaiášova 9, 1 dostati Světla. Tohoto proroctví vzpomíná Mat. 4, 13—15, když Kristus Pán si vyvolil Galileji za působiště své činnosti a tím zároveň bývalé neftalimské území.

Jakub, žehnaje synům svým, praví k Neftalimu: Neftali, je jelen svobodně se prohánějící a vydává krásná slova. (1 Mojž. 49, 21), t. j. pokolení Neftaliho bude vznešené a pro jiné strašlivé.

Nikodem, Žid, bohatý člen židovské velerady, farizeus, náčelník židovský v Jerusalemě (Jan, 3, 1). Byl tajným, ale bázlivým vyznavačem Kristovým. Přišel v noci ke Kristu, aby se poučil o království Božím. Dobře si všiml souvislosti mezi posláním Kristovým a jeho zázraky (Jan, 3, 2). Znal však málo Písma a jejich smysl, ač byl učitelem v lidu izraelském (Jan 3, 10). Celá rozmluva Nikodemova s Ježíšem (Jan 3, 1—21).

Zastal se neohroženě ve veleradě Krista Pána před farizey (Jan 7, 51); dostalo se mu za to výtky: „Což jsi i ty z Galileje?“ (Jan 7, 52). Odsouzení Kristova se nezúčastnil. Přinesl vonné masti na pomazání těla Kristova, smíšeninu myrhy a aloe, asi sto liber (Jan 19, 39). Tímto činem skromně, ale poctivě protestoval proti odsouzení.

Podle tradice se veřejně přiznal ke křesťanství. Za to byl prý s úřadu sesazen, jmění jeho zabaveno a z Jerusalema vyhoštěn. Ujal se ho Gamaliel, který ho skrýval a živil.

Podle Talmudu (sbírky židovských tradic) bylo jeho pravé jméno Bonai. Byl knězem a dohlížel na vody a studnice, aby o velkých svátcích vyhovovaly potřebám cizinců ve městě. Žil ještě za obléhání Jerusalema Titem. V hebrejštině znamená Nikodem „nevinná krev“, v řečtině „vítěz nad lidem“. Byl jeden z 71 mužů, kteří řídili a soudili izraelský lid. Ve veleradě

se ujal Ježíše slovy: „Zdali náš zákon soudí člověka, leč by prve uslyšel od něho a poznal, co činí?“

Podle tradice byl pokřtěn od sv. Petra nebo Jana, Miláčka Páně. Jeho svátek podle římského Martyrologia se klade na 3. srpen.

Židovská velerada byl nejvyšší židovský soudní dvůr; skládal se z 71 členů (kněží, zákoníků a starších lidu), předsedou byl velekněz.

Ninive (mužové ninivetští Mat. 12, 41; Luk. 11, 30), hlavní město říše assyrské. Rozkládalo se na východním břehu řeky Tigridu. Říše assyrská se rozkládala na východ od Syrie, byla velká a mocná. V době proroka Jonáše byla světovou říší a zabírala území mezi Eufratem a Tigridem (Mesopotamii) a veliká území na severu a na jihu (Babylonii, Medii, Elam).

Ninive bylo největší město starověku; obvod města činil 24 hod. cesty, město mělo nádherné vily se zahradami a vinicemi. Bylo velkým obchodním uzlem a obeháno hradbami. Obyvatelstvo, jehož bylo 700.000, bylo pyšné, domýšlivé a nemravné, tak zkažené, že prorok Jonáš si přál, aby město Božím zásahem bylo zničeno, a vzepřel se rozkazu Hospodinovu jíti do Ninive kázat pokání (viz Jonáš).

Teprve po svém zachránění z velké ryby se odebral do Ninive a Ninivetští, slyšíce jeho kázání, činili pokání a postili se. Ba sám král činil pokání a dal tak příklad svým poddaným. Poněvadž se Ninivetští obrátili a poznali účinek milosti Boží, Bůh se nad nimi smiloval a města ušetřil.

Kristus Pán připomínáje muže ninivetské při odmítnutí žádosti Židů, aby jim dal nějaké znamení s nebe, chce říci, že Ninivetští, ač byli pohané, uvěřili Jonášovi, když jim kázal pokání. Židé však, národ vyvolený, odpírají Kristu a nevěří mu, ač je daleko více než Jonáš. Jonáš byl znamením pro pohanské Ninivety, Kristus, jeho učení a zázraky, jsou znamením pro vyvolený národ. Ninivetští budou o soudném dni příkladem pro národ izraelský, který zahanbí a plným právem odsoudí (Mat. 12, 41; Luk. 11, 30).

Po 200 letech, když potomci Jonášových Niniveťanů upadli opět do mravní zkaženosti a v ní již zůstali, bylo město Ninive r. 606 př. Kr. úplně zničeno a srovnáno se zemí.

V Ninive žil mezi zajatými Izraelity bohobojný Tobiáš se svou rodinou. Jeho syn, rovněž Tobiáš, pojal za manželku Raguelovu Sáru.

Noe (Mat. 24, 37, 38) starozákonní postava, syn Lamechův, vnuk Methusalemův (Luk. 3, 36). Byl člověk bohobojný a spravedlivý, kázal pokání. Žil mezi bezbožnými lidmi. Bůh, chtěje lidstvo pro hříchy zahubit, ale Noema ušetřit, aby nebyli trestáni nevinní s vinnými, rozkázal mu stavět koráb, v němž by se on, jeho manželka a tři synové a jejich manželky s rozličnými druhy zvířat zachránili při potopě světa. Po potopě se stal Noe praotcem nového lidstva. Hospodin s ním a jeho syny učinil úmluvu, že již nikdy nepříjde taková potopa, která by zahubila všechno, co žije na zemi. Noe měl tři syny, z nichž Chám se nepěkně zachoval k otci; za to mu Noe zlořečil, synům Sémovi a Jafetovi požehnal. Starý Zákon vypravuje, že od tří synů Noemových pochází celé pokolení lidské. Potomci Sémovi zůstali v Asii; od nich pochází národ izraelský, potomci Chámovi se vystěhovali do Afriky a potomci Jafetovi odešli do Evropy. Noe zemřel ve věku 950 let a byl pochován v Mesopotamii. Když vstupoval do korábu bylo mu 600 let.

Kristus Pán předpovídá konec světa a příchod Syna člověka k soudu, praví, že bude předcházeti doba podobná době při stavbě korábu Noemova. Jako tehdy lidé nedbali stavby korábu, ač z ní mohli již poznati pravdivost kázání Noemových, že se blíží trest Boží, nýbrž žili lehkomylně, jedli a pili, ženili se a vdávali až do chvíle, kdy potopa přišla, a teprve pozdě poznali, že konec nastal, tak tomu bude i před koncem světa a před příchodem Syna člověka k soudu (Mat. 24, 21). Znamení tu budou, ale lidé jich nebudou dbáti, jako jich nedbali za Noema, budou dále žít lehkomylně, nedbajíce Boha. Hrůzy při potopě světa jsou předobrazem hrůz při konci světa. Proto Kristus Pán vybízí k bdělosti (Mat. 24, 36—51).

Noe je předobrazem božského Spasitele a jeho koráb předobrazem církve katolické. Kdo byl v korábu, zachránil se před tělesnou smrtí, kdo je v Církvi katolické, zachrání se před věčnou smrtí. Koráb se nepotopil při potopě, ač jej vlny oblávaly se všech stran, katolická Církev nezhyne a nezahyne přes všechna pronásledování, poněvadž je řízena Duchem svatým.

Jestliže z krve křesťanů rostla Církev, tedy v krvi křesťanů hynula světská moc. Pronásledování Církve znamená bezmocnost a úpadek lidské autority.

Podle 1 Mojž. 8, 4 zastavila se archa Noemova „na horách aramejských“; je to hornatina v Asii, ležící jižně od Kavkazu mezi Černým a Kaspickým mořem. Nejvyšší hora je zde Ararat, kterou Peršané nazývají „Hora Noemova“, poněvadž se na ní zastavila archa Noemova. Olivová větévka, kterou přinesla holubice do archy (1 Mojž. 8, 11), znamenala pro obyvatele archy konec potopy a blízké vysvobození. Dodnes olivová větévka, ratolest, znamená mír a radost.

O

Olivetská hora, návrší východně od Jerusalema, vzdálené asi půl hod. od něho. Jerusalem od hory Olivetské odděluje potok Cedron a údolí Josafatské (viz mapu). Hora Olivetská vynikala nad zahradou Getsemanskou, která se rozkládala na úpatí této hory. Název Olivetská pochází od oliv, které tu v době Kristově hojně rostly. Na horu Olivetskou Kristus Pán častěji chodil, aby se tu modlil (Luk. 22, 39; Jan 8, 1), na hoře i přenocoval (Luk. 21, 37). K svahům hory Olivetské se Ježíš přibližoval při svém vjezdu do Jerusalema (Luk. 19, 37). Sem odešel Kristus Pán po poslední večeři (Mar. 14, 26). Na hoře Olivetské se otázali apoštolové Krista Pána, kdy dojde ke zničení Jerusalema, když před tím Kristus při východu z chrámu předpověděl jeho zkázu a konec světa (Mat. 24, 3; Mar. 13, 3). Zde pronesl podobenství o desíti pannách (Mat. 25, 1—12), o hřivnách (Mat. 22, 13—30), o posledním soudě (Mat. 25, 31—46), předpověděl znova svou smrt (Mat. 26, 1—2). Zde prosil jeden z učedníků Krista Pána, aby je naučil modliti se (Luk. 11, 1).

Obyvatelé Galileje měli na Olivetské hoře v době hlavních svátků v Jerusalemě své stany, odkud zrána odcházeli do chrámu a večer se zase vraceli na horu. Na Olivetské hoře je smírná kaple OO. Těšitelů z Getseman.

Na východním svahu hory Olivetské stávala vesnice Ba-

hurim, u níž byl David, prchaje před Absolonem, pohaněn Benjaminovcem Semejem („Klid se, klid se, muži krve a pekelníku!“ 2 Sam. 16, 6—7, 13—14).

Hora Olivetská má tři vrcholky; z prostředního, nejvyššího, vstoupil Kristus Pán na nebesa (Luk. 24, 50—52; Mar. 16, 19).

Na místě, odkud vstoupil Kristus Pán na nebesa, je menší mešita, v níž se ukazuje ve skále otisk levé nohy Spasitelovy.

Na hoře Olivetské se ukazuje tradiční místo, na němž Kristus Pán při svém vjezdu do Jerusalema zaplakal, vida v duchu budoucí zkázu Jerusalema (Luk. 19, 41). Místo se nazývá Dominus flevit (Pán zaplakal). Poblíže je františkánská kaple z r. 1891, připomínající tento výjev.

Místo, kde Kristus Pán učil učedníky po druhé modlitbě Otčenáš, se nazývá „Karmel Pater“. Místo mají ve správě karmelitky, odtud i název. Na stěnách v budově je modlitba Otčenáš v 35 různých jazycích, i v češtině.

Na hoře Olivetské rozeslal Kristus Pán apoštoly do celého světa, aby učili a křtili a hlásali evangelium (Mar. 16, 14—18).

Pod horou Olivetskou je jeskyně slz sv. Petra, v níž prý sv. Petr oplakával své zapření Krista.

Arabové řadí horu Olivetskou k čtveřici svatých hor v Palestině (hora Olivetská, Tábor, Sinai a Garizim).

Ondřej, učedník, později apoštol Kristův. Bratr apoštola Petra (Mat. 4, 18; Luk. 6, 14; Mar. 1, 16; Jan 1, 40). Otec jeho se nazýval Jonáš nebo Jan. Pocházel z Bethsaidy u jezera Genezaretského, která je podle Jan 1, 44 nazývána městem Ondřejovým a Petrovým. Později se přestěhoval do Kafarna, kde bydlel s Petrem v jednom domě (Mar. 1, 29). Živil se rybářstvím (Mar. 1, 16; Mat. 4, 18). Ondřej je jméno řecké a znamená zmužilost nebo statečnost.

S Kristem Pánem přichází nejprve do styku jako učedník sv. Jana Křtitele (Jan 1, 40). Po slovech sv. Jana Křtitele „Ejhle Beránek Boží“ odchází za Kristem ještě s druhým učedníkem Janem, Miláčkem Páně (Jan, 1, 37). Ondřej vyhledal svého bratra Šimona-Petra a oznámil mu, že našli Mesiáše (Jan 1, 41). Přivedl Šimona k Ježíši (Jan 1, 42).

Jako rybář v Kafarnau byl povolán za stálého učedníka

Kristova (Mat. 4, 18; Mar. 1, 16, 17). Při volbě apoštolů vyvolen za apoštola.

V apoštolském seznamu Mat. 10, 2; Luk. 6, 14 je uváděn za Petrem, u Mar. 3, 18 za Zebedeovci, na místě čtvrtém.

Byl přítomen zázračnému nasycení 5000 lidí (Jan 6, 8—9), zprostředkoval s Filipem přístup ke Kristu Pánu pohanům v den slavného vjezdu Kristova do Jerusalema (Jan 12, 22), tázal se ještě s jinými třemi apoštoly (Petr, Jakub, Jan) v soukromí Krista Pána, která budou znamení před zkázou Jerusalema. Dotaz byl učiněn na hoře Olivetské (Mar. 13, 3). Jiných zpráv v evangeliích o Ondřejovi není.

Podle zpráv kázal Ondřej evangelium mezi Skythy, později v achajském Patrasu. Zemřel smrtí mučednickou na kříži; nebyl však přibit hřeby, nýbrž přivázán provazy. Na kříži trpěl tři dny. Kříž měl podobu $\times$, odtud takový kříž je nazýván křížem ondřejským. Ostatky Ondřejovy byly r. 375 přeneseny do Cařihradu a odtud r. 1206 do Amalfi v Itálii, kde jsou uloženy v krásné katedrále.

Svátek sv. Ondřeje, apoštola Páně, se světí 30. listopadu. Je zobrazován se šikmým křížem ($\times$), na němž byl ukřižován.

P

Petr, učedník a později apoštol Kristův, nositel prvenství mezi apoštoly již za života a veřejného působení Krista Pána, nositel neomezené a nejvyšší moci v Církvi, Kristem založen a Petrem jako její hlavou řízené; představitel výsady římského prvenství v Církvi katolické od dob sv. Petra až do dnešní doby. Záruka, že jedině římský biskup je nástupcem a dědicem v úkolu, který byl svěřen Petrovi samým Kristem Pánem.

Původně se jmenoval Šimon (Mat. 4, 18; 10, 2; Luk. 4, 38; 5, 3; 6, 14; Mar. 3, 16; Jan 1, 40, 42). Pocházel z Bethsaidy (Jan 1, 44), usadil se v Kafarnau, kde měl dům, který asi vyženil; měl u sebe tchyni (Mat. 8, 14; Mar. 1, 30; Luk. 4, 38). Jeho otec se jmenoval Jan (Jan 1, 42; 21, 15, 16, 17). Mat. 16, 17 uvádí jméno Jonáš.

O otci nebo rodině jeho se v evangeliích nic nepraví. Měl bratra Ondřeje, apoštola (Mat. 10, 2; 4, 18; Luk. 6, 14; Jan 1, 40).

S Kristem Pánem přichází po prvé do styku jako učedník Jana Křtitele v krajině jordánské. Jeho bratr Ondřej, poznáv Krista Pána, přivádí k němu svého bratra Šimona (Jan 1, 41). Přivedl ho ke Kristu Pánu. Ježíš pohleděv naň, řekl: Ty jsi Šimon, syn Janův; ty budeš slouti Kefas (to jest v překladě „Petr“, Skála) Jan 1, 42. Kristus naznačuje, že definitivně Petrem-Skálou bude později veřejně jmenován.

Změna jména měla hluboký smysl. V Písmě sv. vždy naznačuje povýšení nebo určení k nějaké vyšší hodnotě nebo k vyššímu poslání. Hospodin změnil jméno patriarchy Abrama v Abraham (Otec mnohých národů). Jakub obdržel jméno Izrael, které přešlo na celý národ a vyjadřovalo jeho povolání (Bojovník Boží); Změnou jména Šimon v Petr Spasitel naznačil, že tohoto učedníka předem vyvoluje za неотřesitelnou skálu své budoucí církve.

Petr byl rybářem a od rybářství povolán za trvalého učedníka Kristova (Mat. 4, 18—20; Mar. 1, 16—17; Luk. 5, 1—11), později vyvolen za apoštola (Mat. 10, 2; Mar. 3, 16; Luk. 6, 14). Při volbě apoštolů dostává Šimon přede všemi shromážděnými veřejně jméno Petr (Skála). Mar. 3, 16; Luk. 6, 14.

Od této chvíle je poměr mezi Kristem a Petrem zcela jiný. Petr chápe, co znamená změna jména, cítí své vyšší poslání, opouští vše, povolání, rodinu, přátele, přimyká se vroucně ke Kristu, první z apoštolů chápe učení Kristovo. Apoštolové dobře vědí, že mají mezi sebou apoštola, který se stává jejich mluvčím a představitelem.

Petr dává Kristu svůj dům k pobytu v Kafarnau (Mar. 2, 1; 3, 20; 9, 32), Petrovy lodi (symbol církve) užívá Kristus Pán nejčastěji (Luk. 5, 3). Tři evangelisté (Mat. 8, 14; Mar. 1, 29; Luk. 4, 38) vypravují o uzdravení Petrovy tchyně.

V apoštolském seznamu je vždy na místě prvním (Mat. 10, 2; Luk. 6, 14; Mar. 3, 16). Mat. 10, 2 zvláště zdůrazňuje postavení Petrovo mezi apoštoly, když praví: „První Šimon, jenž slove Petr.“

Možno říci, že Šimon byl pečlivě ověřen, nežli byl nazván

Petrem. O Petrovi se nejčastěji a nejvíce mluví v evangeliích. Je to až překvapující, že se evangelisté tolikrát zmiňují o Petrovi a byl zde také Jan, Miláček Páně, ten, jehož Kristus Pán obzvláště miloval! Bývá uváděn jako Šimon nebo Šimon Petr nebo jen Petr. Ty časté zmínky o Petrovi svědčí, že se Petr stal již za života a veřejného působení Kristova nositelem prvenství mezi apoštoly. Nelze uváděti všechna místa, kde se o Petrovi v evangeliích mluví. Je jich 118. Mat. 32; Mar. 20; Luk. 31 a Jan 35. Uvádím jen tato: Byl přítomen zázraku v Kaně Galilejské (Jan 2, 1—11), zázračnému zahrnutí ryb (Luk. 5, 1—11), kde mu Kristus Pán pravil, že bude od toho času lidi lovit. V synagoze v Kafarnau zaplatil Kristus Pán za Petra chrámovou daň (Mat. 17, 23—26). Petr patří do trojice apoštolů (Petr, Jakub Starší a Jan), které Kristus zvláště vyznamenával. Byl při vzkříšení dcery Jairovy (Luk. 8, 51; Mar. 5, 37).

Na cestě do Caesareje Filipovy řekl Petr jménem všech apoštolů: „Ty jsi Kristus, Syn Boha živého (Luk. 9, 20; Mar. 8, 29; Mat. 16, 16). Po těch slovech, kterými vyznal Petr Božství Kristovo, Kristus Pán přislíbil Petrovi prvenství v Církvi, t. j. neomezenou a nejvyšší moc v ní. Zde nazval definitivně Petra Skálou, na níž bude vzdělána Církev Kristova, kterou nikdo nepřemůže (Mat. 16, 16—20). Petr byl přítomen proměnění Páně na hoře Tábor (Mat. 17, 1; Mar. 9, 1; Luk. 9, 28), při němž chtěl udělati tři stánky. Petr s Janem připravil pro Krista Pána velikonočního beránka (Luk. 22, 8). Při poslední večeři myl mu Kristus Pán prvnímu nohy (Jan 13, 6; srov. celý děj 1—19). Petr dává pokyn Janovi, aby se zeptal Krista, kdo Mistra zradí (Jan 13, 24). Za Petra prosil Kristus Pán (Luk. 22, 31 „... ale já jsem prosil za tebe...“) Petr se zapřísahá, že se nad Kristem nepohorší (Mar. 14, 29; Mat. 26, 33). Petr se táže Krista při poslední večeři: „Pane, kam jdeš“ (Jan 13, 36). Petr s Jakubem a Janem je svědkem smrtelné úzkosti Kristovy v zahradě Getsemanské (Mat. 26, 37; Mar. 14, 33). Petr uťal Malchovi ucho (Jan 18, 10), Petr následoval Krista do domu veleknězova (Luk. 22, 54; Jan 18, 16). Petr po zprávě Magdaleny šel ke hrobu Kristovu s Janem a první vstoupil do hrobu (Jan 20, 3—7). Mezi apoštoly, jimž

se zjevil Kristus Pán po svém zmrtvýchvstání byl Petr (Jan 21, 2). Podle Luk. 24, 34 byl Petr první z apoštolů, jemuž se zjevil Kristus Pán.

Anděl, sedící v hrobě Kristově, po Kristově zmrtvýchvstání, praví ženám: „Jděte a povězte učedníkům jeho i Petrovi“ (Mar. 16, 7).

Po zmrtvýchvstání Kristově, když apoštolové marně lovili po celou noc na jezeře Tiberiaském (Jan 21, 3) a kdy se, nepoznán, Kristus jim ukázal a vyhlídl je, aby znovu vrhli síť do jezera a kdy Petr vytáhl síť, v níž bylo stotřiapadesát velkých ryb, došlo, k odevzdání prvenství Petrovi v budoucí Církvi katolické. Zde Kristus Pán uskutečnil příslib daný Petrovi (srov. Mat. 16, 16—19).

Po slavnostní snídani, která jistě měla svůj význam (Jan 21, 15), táže se Kristus Pán třikráte Petra, zdali jej miluje. Když Petr v gradaci třikráte problašuje a vyznává svou lásku a víru v Krista, praví Ježíš Kristus: Pasiž beránky mé — Pasiž beránky mé, Pasiž ovce mé! Amen, amen pravím tobě: Když jsi byl mladší, opasoval jsi se a chodil jsi, kam jsi chtěl; když však zestárneš, vztáhneš ruce své a jiný tě opáše a povede, kam nechceš. To pak pověděl naznačuje, kterou smrtí oslaví Boha.“ (Jan 21, 18). A nyní Kristus prohlašuje: „Pojď za mnou!“ Tímto slavnostním způsobem byla dána Petrovi definitivní prvenství v Církvi, a jen jemu a nikomu z apoštolů. Trojí otázka Kristova na Petra a trojí odpověď Petrova nemá nic společného s trojím zapřením Krista. Trojí zapření Krista je co do čísla tři náhodné a nelze je nijak spojovati s trojím dotazem Krista a s trojí odpovědí Petrovou. U Krista trojí dotaz má docela jiný, hluboký význam a smysl.

Stupnice Petrova prvenství: Příchod ke Kristu a příslib změny jména (Jan, 1, 42), veřejná změna jména při volbě apoštolů a za jejich přítomnosti (Mar. 3, 16; Luk. 6, 14). První v pořadí apoštolů (Mat. 10, 2; Luk. 6, 14; Mar. 3, 16). Příklad prvenství Petrovi: Ty jsi Petr, t. j. skála, a na té skále vzdělám Církev svou a brány pekelné ji nepřemohou. A tobě dám klíče království nebeského, a cokoli svážeš na zemi, bude svázáno i na nebi, a cokoli rozvážeš na zemi, bude rozvázáno i na nebi (Mat. 16, 18—19). Splnění toho slibu při jezeře Genezaretském

(Jan 21, 15—18): „Pasiž...“ a poslední slova, která jen Petrovi byla řečena: „Pojď za mnou!“

Jiná místa v evangeliích: Petr volá na Krista, jdoucího po jezeře! Pane, jsi-li to ty, rozkaž mi, ať jdu k tobě po vodě (Mat. 14, 28—32). Petr se zapřísahá, že se nad Kristem nepohorší (Mar. 14, 29; Mat. 26, 33). Kristus předpovídá zapření Petrovo (Mat. 26, 34; srov. Mat. 26, 31—35; Mar. 14, 27—31; Luk. 22, 31—34; Jan 13, 36—38). V zahradě Getsemanské praví Kristus k Petrovi: „Šimone, spíš? Nemohl-lis bdíti jedné hodiny? (Mar. 14, 37). Jedině k Petrovi se Kristus Pán obrátil s touto bolestnou výčitkou. Petr se dal do pláče (Mar. 14, 72; Luk. 22, 62). Petr následuje Krista do domu veleknězova (Luk. 22, 54; Jan 18, 18). Petr poznán děvečkou (Mar. 14, 67; Jan 18, 17; Luk. 22, 56).

Petr se táže po budoucím osudu Jana (Jan 20, 21), po smyslu podobenství (Mat. 15, 15; Luk. 12, 41) jménem všech apoštolů (Vylož nám to podobenství), po odměně (Mat. 19, 27; Mar. 10, 28; Luk. 18, 28) zase jménem všech apoštolů. Petr odpovídá jménem všech apoštolů (Jan 6, 69). Petr zabráňuje Kristu v cestě do Jerusalema (Mat. 16, 21—23). Petr se táže Krista, kolikrát má svému bratru odpustiti (Mat. 18, 21) a j.

Z evangelií je jasně viděti, že si Kristus Pán Petra od počátku vychovával, ho zvláště poučoval a zasvěcoval i do věcí, jež druhým apoštolům byly z počátku utajeny.

Sv. Petr jako hlava Církve zastával úřad se vši svědomitostí. Řídil volbu apoštola Matěje (Skut. apošt. 1, 15), učinil zázrak, uzdraviv chromého u dveří chrámových, zastával se apoštolů před veleradou židovskou, první přijímá pohany do Církve, první biřmuje v Samařsku.

Nějakou dobu spravoval Církev v Antiochii Syrské, kde po prvé dostali vyznavači Kristovi název „křesťané“; vrátiv se do Jerusalema, byl vsazen od Heroda Agrippy do žaláře, z něhož byl zázračně vysvobozen. Pak odchází podle tradice do Říma, odkud řídil Církev. Když císař Klaudius vypudil r. 50 po Kr. Židy a židokřesťany z Říma, odchází opět do Jerusalema, neodešel-li z Říma již dříve před tím, kde předsedá prvnímu apoštolskému sněmu. Poté se vrátil do Říma, kde bydlil v Zátibeří. Za Neronova pronásledování umírá 29. června

r. 67 po Kr. smrtí mučednickou. Tělo jeho je pochováno v chrámě sv. Petra v Římě. Byl ukřižován, a to hlavou dolů. Zobrazuje se s klíči v ruce na znamení moci, kterou mu udělil Kristus Pán.

Svátek sv. Petra, apoštola, se slaví 29. června. Na týž den připadá i svátek sv. Pavla, takže Církev katolická slaví téhož dne svátek obou svatých apoštolských knížat, kteří téhož dne podstoupili mučednickou smrt (sv. Pavel byl šťat).

Od sv. Petra máme 2 listy, psané v posledních letech z Říma a zaslané věřícím na východě; patří mezi t. zv. listy katolické. První je poslán křesťanům v Pontu, Galacii, Kapadocii, Asii a Bithynii. List končí pozdravem: „Pozdravuje vás Církev, která je v Babyloně, spolu vyvolená, a Marek, syn můj.“ Babylonem je míněn tehdejší Řím. Sv. Petr píše křesťanům, jimž bylo trpěti od tamějších pohanů, aby plníce věrně své povinnosti, všechny útrapy a zkoušky snášeli a tak nepřátele pokořovali a umlčovali. Druhý list jest psán rovněž východním křesťanům, kterým hrozilo nebezpečí od bludařů, varuje před nimi co nejdůrazněji

Sv. Petr byl ženat; jeho manželka se jmenovala podle tradice Perpetua, měl i dceru, zvanou podle tradice Petronilla. Perpetua podle pověsti byla usmrcena za cís. Nerona; svátek sv. Perpetuy, mučednice, 4. listopadu. Petronilla zemřela v pověsti čistého panenství. Svátek Nastolení sv. Petra jako biskupa v Antiochii je 22. února.

Pilát Pontský, prokurátor — správce — Judska v letech 26—36 po Kr. Pilát byl pyšný a tvrdý Říman doby pohanské. Správcem Judska ho jmenoval řím. cís. Tiberius po Valeriu Gratovi. Povahy byl neústupné, tvrdé, proti Židům zaujat; náboženských citů židovských nešetřil. Dějepisci mluví o jeho podplatnosti, násilnosti a ukrutnostech. V Jerusalemě nesídlil, nýbrž v Caesareji Palestinské na pobřeží Středozemního moře. Do Jerusalema přicházel jen o velkých židovských svátcích, aby svou přítomností udržoval Židy v klidu. V Jerusalemě při slavnostech sídlil na hradě Antonia, odkud byl pohled na nádvoří chrámové a přehled do okolí, takže měl Židy neustále na očích.

Když se ujal vladařství v Judsku, rozkázal posádce v Caesa-

reji Palestinské, aby vtáhla do Jerusalema s prapory, na nichž byly obrazy císařovy, což se před tím nikdy nestalo. Židé protestovali a s obnaženými prsy prohlásili, že raději zemrou, nežli by měli přežítí porušení Zákona. Pilát ustoupil, ale nezapomněl. Později popudil Židy proti sobě tím, že z pokladu jerusalemského chrámu dal zříditi vodovod. Židé se bouřili. Pilát dal zeslati mezi lid vojáky, oblečené do občanského šatu, a na dané znamení počali vojáci Židy pobíjeti, takže jich mnoho zahynulo. Této události se snad týká místo evangelisty sv. Lukáše 13, 1—5, kde se vypráví o Galileanech, jejichž krev Pilát smísil s jejich oběťmi, a o věži v Siloe, která se zřítíla na osmnáct lidí a je zabila. S Herodem Antipou, vládcem Galileje, v přátelství nežil. Usmířili se oba až při procesu Kristově (Luk. 23, 12). Toto usmíření zaplatil Kristus Pán svým životem.

Pontskému Pilátovi, římskému prokurátorovi, náleželo právo, aby všechny rozsudky židovské velerady zkoumal, potvrzoval nebo také zamítal. Bez jeho potvrzení nemohl být odsouzenec trestán smrtí. Proto Židům tolik na tom záleželo, aby Pilát jejich usnesení o smrti Kristově potvrdil.

Za vladařství Pilátova vystoupil sv. Jan Křtitel (Luk. 3, 1).

Do styku s Kristem Pánem přišel Pilát až při procesu proti Kristovi. Když se velerada židovská usnesla, že Kristus je hoden smrti, tu svázavše ho, přivedli a vydali vladaři Pontiu Pilátovi (Mat. 27, 1—2; Luk. 23, 1—2; Mar. 15, 1; Jan 18, 28). Pilát chtěje přezkoušeti trestní nález, táže se: „Kterou žalobu vedete proti člověku tomuto?“ Poznal, že nejde o politický zločin v římském smyslu, nýbrž že pohnutky jsou zcela jiné. Proto odpověděl: „Vezměte ho vy a podle zákona suďte!“ (Jan 18, 30); věděl Pilát, že ho vydali ze závisti (Mat. 27, 18). Před Pilátem Židé na Krista žalovali, že převrací národ, že brání dávati císaři daň, že se nazývá Mesiášem a králem (Luk. 23, 2). Na křivé žaloby Židů Kristus Pán nic neodpověděl, proto Pilát praví ke Kristu: Neslyšíš, jak velké věci proti tobě vypovídají? (Mat. 27, 13; Mar. 15, 4). Ježíš však mlčel, takže se Pilát velmi divil (Mat. 27, 14; Mar. 15, 5).

Pilát vešel opět do soudního dvora a povolal k sobě Ježíše (Jan 18, 33). Táže se Krista: „Ty-li jsi král židovský (Jan 18,

33; Mat. 27, 11; Mar. 15, 2; Luk. 23, 3). Po odpovědi Kristově praví Pilát opovržlivě: „Zdaliž jsem já Žid?“ (Jan 18, 35). Pilát se táže: „Co je pravda?“ (Jan 18, 38). Pilát oznamuje Židům: „Já na něm žádné viny nenalézám“ (Jan 18, 38).

Pilát poslal Krista k Herodovi (Luk. 23, 8—12). Propustil Barabáše, dal zbičovati Ježíše a vydal ho, aby byl ukřižován (Mat. 27, 15—30; Luk. 23, 13—25; Mar. 15, 6—15; Jan 18, 39—40; 19, 1—2).

Mat. 27, 19 vypráví, že Pilátova žena měla sen, kterým varovala svého manžela, aby nic neměl se spravedlivým tímto, neboť mnoho vytrpěla ve snách pro něho (viz Klaudia Prokulla).

Pilát učinil poslední pokus, aby Krista zachránil; ukázal jej lidu zbičovaného s trnovou korunou, jeho bolestné rány, potupný královský plášť, ale vše marno. Když Židé vyhrožovali, že budou naň žalovati u císaře Tiberia, že není přítelem císaře, tu Krista vydal, aby byl ukřižován (Jan 19, 4—16). Před vynesením rozsudku, když Židé křičeli, že nemají krále, leč jen císaře, a když křičeli „Ukřižován buď!“ vstává Pilát, bere vodu, aby si umyl ruce před lidem. Právil: „Nevinen jsem krví spravedlivého tohoto; vy vizte“ (Mat. 27, 24). Obrazné mytí, aby se někdo očistil od krevní msty, bylo zvykem nejen u Židů, ale i u jiných národů.

Pilát dal na kříž Kristův nápis (Jan 19, 21—22), dovolil Josefu Arimatejskému, aby sňal tělo Kristovo s kříže (Mat. 27, 58; Mar. 15, 43—45), a Židům dovolil, aby u hrobu Kristova postavili svou stráž (Mat. 27, 62—66). Pilát se také dostal do Kreda (apoštolské vyznání víry) „Trpěl pod Pontským Pilátem, ukřižován, umřel i pohřben jest.“

Pilát se nám jeví při procesu s Kristem celkem sympaticky. Byl přesvědčen o Kristově nevině, hledal různé cesty, jak by Krista osvobodil, zkoumal žaloby na něho, posuzoval je podle římského práva, věděl, že Židé chtějí Krista usmrtit ze závesti, nepřátelství a zloby, ze žárlivosti; politické obžaloby byly nejpapné, ba hloupé, viděl, že stojí před ním odsouzenec ve veliké síle mravní, kterou byl sám překonáván, slyšel Kristovu řeč plnou vznešenosti, cítil, že i Kristovo mlčení je plné vznešenosti. Sám jistě měl zprávy o Kristu a jeho vystupování v Ga-

lileji — a přece Krista odsoudil. Ve svém nitru byl přesvědčen o nevině Kristově, ale podlehl židovskému davu, štvaní se strany farizeů, mocných židovského národa; bál se svých chlebohárců, Římanů, přes to, že cítil, že koná věc nespravedlivou a že svolává na sebe Boží pomstu.

Rozmlouval s Kristem mírně, šetrně, laskavě, byl prost jakékoliv zaujatosti, dobře věda, že celý proces je dílem lidské msty a touhy po pomstě. Ale chyběla mu důslednost, aby se nedal odvrátiti od poznané pravdy, i za cenu osobních výhod, chyběla mu důslednost nahoru i dolů, stal se obětí nikoliv tak své slabosti jako spíše obětí laciného a dočasného kompromisu. Místo rázného zakročení nechal rozrůstí štvání lidu, octl se na šikmé ploše a klesal, až odsoudil domnívaje se, že se na to nějak zapomene. Obléká se do úředního šatu, je obklopen úředníky a soudními zřízení, usedá na soudnou stolicí, vynáší rozsudek. Umyl si ruce, ale vinu a trest Boží nesmyl. Židovské křičení: „Krev jeho na nás i na naše syny“ (Mat. 27, 24) přišlo i na Piláta i na Židy.

Pilát skončil neblaze. Za tři léta, r. 36 po Kr., byl obžalován u syrského místodržícího Vitelia, jemuž Pilát úředně podléhal. V Samařské krajině totiž vystoupili falešní proroci, shromáždili lid na hoře Garizim a vybízeli jej, aby si na hoře znovu postavil chrám a očekával budoucího Mesiáše. Pilát dověděl se o tom poslal na horu vojáky, kteří se tu utkali se shromážděným davem lidu a mnoho Samaritánů pobili. Samaritáni podali na Piláta žalobu u Vitelia, který ho zbavil úřadu a poslal k odpovědnosti do Říma. Židé se ho nezastali, poněvadž ho už nepotřebovali. Pilát byl uznán v Římě vinným a císař Kaligula, který mezitím nastoupil na trůn, nemaje zájmu na nějakém Pilátovi, ho definitivně sesadil a poslal do vyhnanství do Gallie, Francie, kde bíděně ukončil svůj život. Podle některých zpráv skončil sebevraždou. Podle jiné zprávy prý se stal křesťanem a tak našel odpověď na otázku, co je pravda?

A Židé? Jerusalema dobyto, chrám zničen a Židé rozmeteni do celého světa (viz Jerusalem). Dodnes se shromažďují denně mimo slavnost Pod zelenou ve 4 hod. odpoledne u „Zdi nářků“, kde hluboce sklonění nebo klečící zpívají žalozpěv: „Sedíme tu a pláčeme pro kněze naše, kteří klopýtli, pro krále naše,

kterými opovrhovali, sedíme zde smutni a pláčeme.“ Hlas krve, který volá ze země k Bohu o pomstu ještě dnes.

Proroci, starozákonné osobnosti; byli to mužové od Boha poslaní (vyslanci Boží), od Boha osvícení a k tomu určeni, aby lidu vykládali vůli a úradky Boží a aby svým životem ukazovali pravou zbožnost a příkladem svého života k pravé zbožnosti vychovávali, vedli a působili.

Nejvíce vystupují proroci v době královské, t. j. v době, kdy říše izraelská po smrti Šalomounově byla rozdělena na Judsko a na říši izraelskou a kdy oběma říším vládli králové dobří i špatní. V obou říších se počalo šířit modlářství, k němuž se klonili i králové i lid, opouštěla se přikázání Hospodinova a obětovalo se modlám.

Proto Hospodin posílal k oběma národům proroky, aby skrze ně mluvil ke králům i k lidu. Starozákonní proroci měli dar pronikati i věci skryté (1 Král. 9, 9). Proroci vedli kající život, kázali pokání slovem i příkladem. Skrze ně učinil Bůh mnohé zázraky, aby každý poznal, že jsou posláni od Boha. Proroci napomínají, hrozí Božím trestem i zkázou. Neohroženě vystupují proti mravní zkáze, nebojácně vystupují proti králům, odkrývajíce nepravosti a špatnosti, nabádají k návratu k pravému Bohu a k poslušnosti Božích zákonů. Ústy proroka mluvil sám Hospodin.

Mohlo by se zdáti, že proroci svou činností působili jen v oboru náboženském. Není tomu tak. Proroci byli i poradci králů a často zasahovali v jejich politická jednání nepřímo; rozumí se, že tehdy náboženství a stát spočívaly na jedné společné základně. Středem byl Hospodin, mimo Něj není spásy pro Izraele.

Proroci oznamovali i tresty nad králi a nad národem, které přijdou, nenastane-li náprava, a ukazovali při tom na budoucího Spasitele, naději Izraele, mnoho o něm předpovídajíce. Nehlásali nové náboženství, ale vycházeli ze Zákona Mojžíšova. Jimi předpověděný trest Boží nad říší izraelskou i judskou se splnil. Přišlo zničení říše izraelské a zajetí assyrské, přišlo zničení říše judské a zajetí babylonské.

V době trvání obou říší působili proroci: Micheáš v Judsku za králů Joathama, Achaze a Ezechiáše. Předpověděl narození

Mesiáš v Betlemě (Mich. 5, 2). Proroctví se dovolává Mat. 2, 6. Izaiáš, Jeremiáš (viz hesla).

Ozeáš, působící v říši izraelské v letech 745—725 př. Kr. za krále Jeroboama a jeho nástupců. Předpověděl návrat Ježíšův z Egypta (Ozeáš 11, 1). Proroctví cituje Mat. 2, 15. Dále Eliáš a Elizeus (viz hesla).

I v době zajetí posílal Bůh proroky k národu izraelskému, aby v něm neustále utvrzovali víru v jednoho Boha, aby jej upevnili v jeho náboženství, aby jej utěšovali zaslíbením, že Mesiáš přijde; tak naděje mesiánská žila i v zajetí a byla Izraelitům útěchou v době poroby a hanby. Zde se nám jeví proroci jako opravdoví těšitelé národa a typy velkých národních postav.

Je to prorok Ezechiel, působící v zajetí v babylonském, kam byl odveden r. 598 př. Kr., jenž předpovídal, že přijde mesiánská doba, že obnoven bude národ izraelský, a prorok Daniel, jehož proroctví se dovolává Mat. 24, 15. (viz heslo).

Po sedmdesátiletém vyhnanství vracejí se Izraelité — tehdy již Židé — do své vlasti, nejvíce do bývalého území Judova — Judska.

I v této době posílá ještě Bůh proroky k vyvolenému národu, kteří ve svých zjeveních podávají mnohé podrobnosti k době vykupitelské. Působí k tomu, aby lid zůstal věrným oněm předsevzetím, jež učinil ve vyhnanství. Tito proroci oznamují již brzký příchod Mesiášův, označují jeho předchůdce a mluví nejen o krvavé, nýbrž i o nekrvavé oběti Mesiášově.

Prorok Aggeus, první prorok po návratu ze zajetí mezi Židy (r. 520 př. Kr.), těší Židy při stavbě jerusalemského chrámu, že jeho sláva bude větší než bývalého, Šalomounova, kárá nevěstnost lidu a burcuje jej k novému životu, který bude krásnější a lepší. Mluví o vítězství Kristově nade všemi národy (2, 23).

Prorok Zachariáš, předposlední z proroků, narozený ve vyhnanství v Babyloně, předpověděl útěk apoštolů při zajetí Krista, zradu Jidášovu, probodení Kristova boku na kříži. Proroctví se dovolává Mat. 21, 4; 26, 31 (viz heslo Zachariáš).

Poslední prorok Malachiáš, jinak neznámý, mluví o předchůdci Páně Janu Křtiteli, o oběti mše svaté, vyslovuje pro-

roctví, že se Židé před koncem světa obrátí ke Kristu, kárá smíšená manželství, rozvody, kárá nedbalé kněze. Proroctví Malachiášovo (3, 1): „Aj, já posílám anděla svého a připraví cestu před tváří mou“ vykládá Kristus Pán u Mat. 11, 10.

Od této doby jde již Izrael bez pomoci proroků a plní svůj úkol za pomoci Boží, jak ukazují jeho dějiny za Antiocha IV. Epifana a vůdců makabejských. To už se blížila doba, kdy i pohané očekávali Mesiáše, kdy měla být odňata berla od Judy.

Ale i mezi pohany se dostává myšlenka mesiánská, a zase prostřednictvím proroků.

Proroci nezůstávali jen ve své zemi, mnozí byli posláni k pohanům, vždyť i ty přišel Kristus spasit.

Proroci Ezechiel a Daniel působili v říši babylonské. Eliáš byl v Sareptě Sidonské (Luk. 4, 25—27), Jonáš u Ninivetských (Mat. 12, 41; Luk. 11, 30). Mnozí z proroků byli pronásledováni, když prorokovali věci, které se nelíbily spoluobčanům, a zemřeli násilnou smrtí.

Izaiáš byl na rozkaz krále Manassesu podle židovské tradice rozřezán pilou, Eliáš se musil skrývat před hněvem krále Achaba a jeho manželky Jezabely, Daniel byl v jámě lví, Zachariáš byl zabit mezi oltářem a chrámem (Mat. 23, 34; Luk. 11, 15).

Mezi proroky se vyskytuje také prorokyně Debora, žijící v době soudců, a v Jerusalemě prorokyně Holda. Byly zřizovány také prorocké školy. Byla v Bethelu, kterou navštívili proroci Eliáš a Eliseus. Známá prorocká škola byla na Karmelu, kterou řídili Eliáš a Eliseus. Dodnes se zde ukazuje jeskyně, v níž žáci, proroci, žili se svými oběma učiteli. Jeskyně má název „škola prorocká“.

Někteří proroci napsali svá proroctví, prorocké knihy. Knihy od čtyř proroků, Izaiáše, Jeremiáše s Baruchem (písař Jeremiášův), Ezechiela a Daniela, jsou poměrně veliké, proto jejich autoři jsou zvaní velkými proroky na rozdíl od proroků, kteří napsali knihy menšího obsahu a jsou zvaní menšími proroky. Menších proroků je dvanáct: Ozeáš, Joel, Amos, Abdiáš, Jonáš, Micheáš, Nahum, Habakuk, Sofoniáš, Aggeus, Zachariáš a Malachiáš.

K největším prorokům náleží Mojžíš a král David. Krátce

před vystoupením Kristovým sv. Jan Křtitel. Kristus Pán sám byl pokládán za proroka.

„Tu někteří ze zástupu uslyševše tyto řeči jeho pravili: Tento jest vpravdě onen prorok“ (Jan 7, 40). „A oni odpověděvše řekli: Janem Křtitelem a jiní Eliášem, jiní pak, že jeden ze starých proroků vstal z mrtvých“ (Luk. 9, 7—9, 19).

Sv. Jan Křtitel byl pokládán za proroka. „Řekneme-li však „z lidí“, bojíme se lidu; neboť všichni měli Jana za proroka“ (Mat. 21, 26). Ale co jste vyšli vidět? Proroka-li? (Mat. 11, 9). Jerusaleme, Jerusaleme, jenž zabíjíš proroky (Luk. 13, 34). Kdo přijímá proroka ve jménu proroka (Mat. 10, 41). Všichni proroci totiž i Zákon prorokovali až do Jana (Mat. 11, 13). To jest Ježíš, prorok z Nazareta Galilejského (Mat. 21, 11).

Vedle proroků pravých vystupovali také proroci nepraví. Nepraví proroci byli škůdci lidu, sváděli lid k modloslužbě, snažili se mluvit jménem Boha to, co jim nebylo Bohem oznámeno, škodili prorokům pravým, uváděli lid ve zmatek. Lid je často následoval, neboť mu říkali jen příjemné a milé věci a nehrozili tresty. V Starém Zákoně se připomínají nepraví proroci: Hananiáš, proti němuž vystoupil Jeremiáš: „Slyš, Hananiáši, neposlal tebe Hospodin, ale tys učinil, aby doufání skládal lid tento ve lži“ (Jerem. 28, 15). Sedechiáš a Achab, proti nimž opět vystoupil Jeremiáš: „Toto praví Hospodin zástupů, Bůh izraelský, o Achabovi a o Sedechiášovi, kteříž prorokují vám ve jménu mém lživě. Aj, já vydám je v ruce Nabuchodonosora, krále babylonského, a zbijí je před očima vašima“ (Jeremiáš 29, 31). Jiný byl Semejáš (Jerem. 29, 21—32). Jeremiáš 5, 31 praví o nepravých prorocích: „Proroci prorokovali lež a kněží plesali rukama svýma a lid můj miloval takové věci; což se tedy stane v nejposlednější čas jeho?“

Prorok Ezechiel přísně hrozí nepravým prorokům a prorokyním: „Běda prorokům nemoudrým, kteří následují ducha svého a nic nevědí“ (Ezech. 13, 1—23).

Kristus Pán v závěru své horské řeči varuje výstražně před nepravými proroky, kteří přicházejí v rouše ovčím, uvnitř však jsou vlci draví. Po ovoci jejich poznáte je (Mat. 7, 15). „Mnozí řeknou mi v onen den: Pane, Pane, zdali jsme ve jménu tvém neprorokovali a ve jménu tvém zlých duchů nevymítali a ve

jménu tvém mnoho divů nečinili? A tehdy ohlásím jim: Nikdy jsem vás neznal, odejděte ode mne, pachatelé nepravosti!“ (Mat. 7, 22—23).

To jsou lidé, kteří navenek ukazují svou nábožnost, podobají se nevinným beránkům, ale úmysly jejich jsou zlé, uvnitř jsou draví vlci. Tváří se spravedlivě, nestranně, dbají i o náboženství, zdůrazňují jeho potřebu. Po čem je poznáme? Po ovoci, po skutcích, po jejich životě! Nepraví proroci nejsou poslání od Boha a nejsou naplněni Duchem svatým, v srdci chovají zlé úmysly. Nepraví proroci jsou lidé, kteří ve věcech víry a mravů něčemu učí, co odporuje učení Kristovu a Církve.

O nepravých prorocích mluví Kristus Pán, když předpovídá zkázu Jerusalema (Mat. 24, 11, 24; Mar. 13, 22; srov. Luk. 21, 8) a konec světa. Předpokládají na těchto místech evangelia, že také nepraví proroci „budou činiti divy a zázraky, aby svedli, kdyby možné bylo, i vyvolené“ (Mar. 13, 22). Mat. 24, 24 praví: „... budou činiti divy veliké a zázraky, takže by se uvedli v blud, kdyby možno bylo, i vyvolení“. Proto Kristus Pán praví: „Aj, předpověděl jsem vám to“ (Mat. 24, 25) a Mar. 13, 23 „Mějte se tedy na pozoru; aj, předpověděl jsem vám to.“ (Srov. 2 k Thesal. 2.) Proroctví Kristovo se splnilo a splňuje až podnes.

Q

Quirinius (Luk. 2, 2), náčelník — vladař — v Syrii. Za jeho náčelnictví se konal první popis (sčítání) lidu v Palestině. Toto sčítání lidu nařídil císař Augustus pro všechny provincie římského imperia. V Judsku začalo za Sulpicia Quirinia, vladaře syrského. Quirinius vydal vyhlášku o sčítání lidu jménem římské autority i pro Palestinu, která v té době náležela k Syrii. Popis se konal, aby bylo možno zjistiti majetek občanů pro rozdělení daní.

Soupis se nekonal u Židů podle obcí, aby se pouze zjistil počet obyvatelstva, nýbrž podle dvanácti kmenů izraelských, t. j. jednotlivé rodiny byly zapisovány do seznamů svého kmene a to v hlavním jeho sídle, kde se seznamy uchovávaly. Tak seznamy rodu Davidova byly uloženy v Betlemě. Soupis

podle rodových seznamů byl jistou zárukou židovského původu, a vědomí příslušnosti k některému rodu se u Židů dodržovalo velmi úzkostlivě. Kdo nemohl takovým způsobem prokázati svůj židovský původ, nebyl pokládán za pravého Izraelitu. Podle židovského práva museli se k soupisu dostaviti nejen mužové, ale také ty ženy, které byly v rodě dědičkami, jako byla P. Maria. Dál se tedy u Židů popis podle rodů a rodin. Poněvadž Maria a Josef pocházeli z rodu Davidova, musili tedy do Betlema k popisu (sčítání), poněvadž zde se také uchovával rodinný rejstřík rodu Davidova. Zápis znamenal také poddanost k římské říši a poplatnictví, proto měli Židé odpor k soupisu z důvodů politických, poněvadž jim připamatoval cizí porobu.

Herodes Veliký nemohl vydati rozkaz k soupisu, poněvadž nebyl samostatným králem, nýbrž vládl jménem římského císaře, jemuž odváděl část daní.

R

Rachel (Mat. 2, 17—18), starozákonní postava, dcera Labanova, milovaná manželka Jakubova, matka Josefa Egyptského a Benjamina. Zemřela v Zaslíbené zemi nedaleko Betlema a zde byla také pochována (1 Mojž. 35, 16—20). Je pramatkou národa izraelského a zástupkyní židovských matek. Jejího nářku nad odváděním synů izraelských do zajetí babylonského v lamentacích Jeremiášových (31, 15) obrazně vzpomíná Mat. 2, 17—18.

Hrob Rachelin je označen nedaleko Betlema kupolovitou budovou (viz mapu). V určité dny se shromažďují Židé a Židovky s Bibli v ruce kolem kenotafu (prázdného hrobu) a pláčí zde se svou pramatkou, která je pro ně symbolem smutku, nad zánikem židovské národní samostatnosti a svobody vůbec (srov. Rama).

Rama (Hlas v Ramč slyšen jest... Mat. 2, 18), biblické místo na sever od Jerusalema. V době rozdělení Palestiny na 12 kmenů rozkládalo se v území kmene Benjaminova. Rama byla rozložena na výšině (Rama = výšina; někteří překla-

datele Písma překládají také Rama „Výšina“). Při odvádění Izraelitů do zajetí babylonského byl v Ramě sběrný tábor (viz mapu).

Prorok Jeremiáš nařikající nad dobytím Judska; nad zkázou Jerusalema a nad odváděním Izraelitů do zajetí babylonského za Nabuchodonosora r. 587, vidí obrazně v svém nářku Rachel, pramatku národa izraelského, nařikající nad tímto údělem jejich synů, a její nárek ze vzdáleného hrobu je slyšen v Ramě (sběrném táboře). Rachel se nedá potěšit, poněvadž její synové, celý národ izraelský, je ničen a vyhlazován.

Mat. 2, 18 uváděje částečně nárek Jeremiášův jako proroctví předobrazné má na mysli budoucí záhubu národa izraelského, jejíž počátek je v nářku betlemských matek nad povražděním jejich dětí od Heroda Velikého.

V Ramě bydlil, lid izraelský soudil a také zemřel prorok a soudce Samuel, který pomazal Davida na krále izraelského. V době křesťanské býval v Ramě chrám; na jeho místě je dnes mešita, zasvěcená šejku Hasanovi.

Rufus (Mar. 15, 21), syn Šimona Cyrenského. Jméno uvádí jen evangelista sv. Marek, asi proto, že Rufus byl znám křesťanům římským, pro něž evangelium sv. Marek psal, a mohl mu tedy Rufus tuto skutečnost, že jeho otec pomohl Kristu nésti kříž, potvrditi. O této události se jistě vyprávělo v rodině Rufově a byla také všeobecně známa mezi křesťany. Evangelista sv. Marek uvádí Rufa jako svědka, který mohl událost kdykoliv potvrditi i jiným.

Mnozí mají za to, že je to onen Rufus, kterého pozdravuje v listě k Římanům sv. Pavel (16, 13). „Pozdravte Rufa, vyvoleného v Pánu, a matku jeho i mou“, t. j. kterou i já jako matku ctím. Rufus je uváděn v Římském Martyrologiu. Jeho svátek je 21. listopadu. Jinak jeho osudy nejsou známy.

Ř

Říman, Římané (Jan, 11, 48; „Necháme-li ho (Krista) tak, všichni uvěří v něho; i přijdou Římané a vezmou naše místo i národ.“)

Pohanští Římané si ponenáhlu podrobili všechny tehdejší známé národy, takže všichni národové měli tvořiti jednu velikou říši, jejímž vládcem měl být římský císař a hlavním městem Řím. Pod vládu římskou patřila také Palestina, kde vládli jménem římského císaře dosazení vládcové.

Styky mezi Římany a Židy jsou od doby Judy Makabejského. Tehdy došlo mezi oběma národy, Židy a Římany, ke smlouvě o vzájemné podpoře v případě války. Přátelství pomáhalo Římanům, ale škodilo později Židům. Židé se dostávali do závislosti římské, až se stal pomocí Římanů vládcem Judska Idumejec Herodes Antipater. Jeho syn, Herodes Veliký, pokračoval v politice svého otce a získal v Římě korunu královskou pro svůj rod (viz Herodes Veliký).

Římané se nechovali k Židům nepřátelsky, ba poskytli jim mnohé výhody a výsady. Židé mohli bez překážky vykonávati náboženské povinnosti, ponechali Židům, ovšem značně omezenou, veleradu (synedrion), mohli souditi a odsouditi i k smrti, ale trest smrti musil být potvrzen římským vladařem. Než přesto Židé Římany nenáviděli a viděli v nich představitele své poroby.

Slova v evangeliu sv. Jana byla pronesena ve veleradě po vzkříšení Lazarově a měla smysl: Musíme se obávati, aby Kristus Pán svou činností neobrátil celý národ židovský, který by mohl potom způsobiti povstání proti Římanům. Římané by přitáhli k Jerusalemu, rozbořili chrám a celý národ zničili. Kristus je politickým nebezpečím pro mír a vlast a mohl by národ a židovský stát uvést do velké zkázy.

S

Saducej, saduceové (Mat. 3, 7; 22, 23; Luk. 20, 27; Mar. 12, 18), vystupují v dějinách národa židovského v posledních dvou stoletích před narozením Krista Pána zároveň s farizeji, s nimiž vedli neustále potyčku o Zákoně Mojžíšově a jeho předpisech. Tvořili samostatnou náboženskou stranu (sektu), k níž se hlásili bohatí a vznešení Židé, t. zv. lepší židovská společnost. Aristokracie rodová, finanční a velekněžská.

Přivržencům a stoupencům strany saducejské se také říkalo „spravedliví“. Ze saduceů pocházeli nejvyšší kněží, kteří bývali předsedou strany, na př. Annáš nebo Kaifáš, známí z procesu proti Kristovi.

Saduceové byli odchovanci kultury helenistické a stoupenci filosofie epikurské. Majíce hmotné prostředky, ovládali veleradu, vybírali do ní za členy příslušníky z rodin vznešených a bohatých, udržující nepotismus po několik generací.

Po stránce náboženské byli saduceové nevěreční volnomyšlenkáři, plni pochybovačství, a milovníci pozemského života. Zavrhovali učení o nesmrtelnosti duše, zmrtvýchvstání, netoužili po věčném životě, nýbrž chtěli míti nebe již na zemi. Nevěřili v odplatu na věčnosti, popírali prozřetelnost Boží a existenci andělů. Vedli život materialistický, smyslný, bez jakékoliv bázně před Bohem. O všem pochybovali, všemu se vysmívali, nic jim nezáleželo na prorocích a proroctvích, jen věci pozemské pěstovali.

Jsouce proti přísnému zachovávání Zákona, nenáviděli farizeje a posmívali se jim, ale v nenávisti proti Kristu se s nimi spojovali. Politicky byli ve shodě s Římany, dovedli se přizpůsobiti režimu, aby dosáhli výnosných úřadů a v nich se udrželi; dovedli při tom zaopatřit všechny členy svých rodin. Žili v přepychu, neradi viděli nějaké hnutí lidové.

Náboženství jim bylo prostředkem ke kariéře, nikoliv účelem a smyslem života. Četných přívrženců saduceové neměli, ani velkého vlivu na lid; ten ovládali farizeové.

V evangeliích je celkem málo zmínek o saducejích. Za Janem Křtitelem přišli mnozí z farizeů a saduceů, aby se dali pokřtíti. Obořil se na ně: „Pokolení zmijí, kdo ukázal vám, abyste utekli budoucímu hněvu?“ (Mat. 3, 7). Saduceové přistoupili ke Kristu Pánu se záhadnou otázkou o ženě sedmkrát provdané a o vzkříšení z mrtvých. (Mat. 22, 23—33; Mar. 12, 18—27; Luk. 20, 27—40). Odpověď Kristova saduceům se zalíbila zákoníkům, kteří saduceje nenáviděli, takže pravili ke Kristu: „Mistře, dobře jsi to pověděl.“ (Luk. 20, 39).

Kristus Pán varoval apoštoly před kvasem farizejským a saducejským, t. j. před falešnými zásadami farizejskými a saducejskými (Mat. 16, 6, 12).

Mar. 8, 15 praví, že apoštolý varoval před kvasem farizejským a Herodovým. Smysl je týž. Herodes byl týchž zásad jako saduceové. Sám náležel ke straně saducejské a je proto od evangelisty uváděn jako representant saducejské strany.

Kvas znamená zde mravní zkázu, nevěru v posmrtný život a požívačnost. Strana saducejská trvala do r. 70 po Kr., současně s pádem Jerusalema zanikla.

Salim (Jan 3, 23; „Křtil však také Jan v Enon u Salimu). Salim nebo Salem se rozkládal v rovině bohaté na vodu nedaleko Bethsanu, 12 km na jih. Místo bylo na křižovatce cest z Judska a Galileje a bylo snadno přístupné. Do těchto míst, ať z jakýchkoliv důvodů — přenesl sv. Jan Křtitel svou činnost (viz Enon).

Salome, manželka Zebedeova a matka učedníků a později apoštolů Jana (Miláčka Páně) a Jakuba Staršího (Mat. 4, 21 až 22; 10, 3; Mar. 1, 19—20; Luk. 5, 10). Prosila Krista Pána o prvenství pro syny v království Ježíšově (Mat. 20, 20—28), když nejprve sami žádali, aby jeden seděl po pravici a druhý po levici (Mar. 10, 35—45; srov. jejich žádost: „Mistře, přejeme si, abys nám učinil, začkoli tě poprosíme“). Salome byla mezi ženami, které Kristu Pánu pomáhaly při jeho veřejné činnosti (Mat. 27, 55); byla mezi ženami, které zdaleka se dívající stály na Kalvarii (Mat. 27, 56; Mar. 15, 40—41). V neděli ráno po pohřbu Kristově šla k jeho hrobu ještě s Marií Magdalenou s nalkoupenými vonnými mastmi a zde se dověděla od anděla o Kristově zmrtvýchvstání (Mar. 16, 1—8). Rychle odešla s Marií Magdalenou, aby to oznámila učedníkům. Cestou se s nimi potkal Kristus a řekl jim: „Buďte zdraví!“ Ony uchopivše jeho nohy, klaněly se mu a na příkaz Kristův odešly, aby to oznámily učedníkům (Mat. 28, 1—10; srov. Luk. 24, 10). I když není přímo jménem uváděna, byla jistě vždy mezi ženami, které byly Kristu nejbližší, které ho následovaly a podporovaly (Luk. 23, 49).

O dalších jejích osudech nemáme zpráv; snad zemřela v Jerusalemě. V Římském martyrologiu je uváděna pod jménem „Maria Salome“. Její památku uctívá Církev katolická 22. října nebo 30. června.

Salome (není uváděna v evangeliích), dcera Herodiady,

nepravé manželky Heroda Antipy. Evangelisté ji neuvádějí jménem. Mar. 6, 22 praví: Když pak tam vešla dcera právě té Herodiady, Mat. 14, 6: Tančila dcera Herodiadina, Mat. 14, 11: A byla přinesena hlava jeho a dána dívce, Mar. 6, 22: Král řekl dívce, Mar. 6, 28: I přinesl hlavu a dal ji dívce. Evangelisté Jan a Lukáš se o ní vůbec nezmiňují.

Byla dcerou Heroda Filipa, soukromníka v Římě, nevlastního bratra Heroda Antipy. Do Palestiny se dostala se svou matkou Herodiadou. Při narozeninách Herodových tančila před velmoži, plukovníky a předními muži galilejskými (Mar. 6, 21; Mat. 14, 6). Svým tancem okouzila Heroda a ostatní hosty (Mar. 6, 22; Mat. 14, 6). Herodes jí pod přísahou slíbil dáti, zač ho požádá. Žádala z návodu své matky hlavu sv. Jana Křtitele. Herodes dal stíti sv. Jana a jeho hlavu přinést na míse (Mar. 6, 17—28; Mat. 14, 3—12). Později se provdala za Heroda Filipa, vládce krajiny iturejské a trachonítské (Luk. 3, 1). Salome skončila špatně. Podle tradice se probořila při nějaké vyjíždce na zamrzlém jezeře a nahromaděný led jí prořízl krk.

Samaritán (Samaritánka Luk. 10, 33; 17, 16; Jan 4, 9, 39; 8, 48). Samaritáni jsou obyvatelé území Samařského; byli míšenci s pohanskými Assyřany, které do dobyté izraelské říše poslal assyrský král Salmanasar jako kolonisty. Kolonisté se smíchali se zbytkem domácích Izraelitů a jejich potomci byli nazýváni Samaritány. Židé Samaritány nenáviděli. Když jim po jejich návratu ze zajetí babylonského chtěli Samaritáni pomáhati při stavbě chrámu jerusalemského, Židé pomoc odmítli a nechtěli je ani přijmouti do náboženské obce.

Samaritáni hned na počátku dali najevo, že se Židy cítí jako bratři z jedné krve. Židé ukázali povýšenost a pohrdání jimi, a tak se obrátila počáteční příchyllost ve zjevné nepřátelství. Židům, kteří putovali jejich krajem, ať do Jerusalema nebo jinam, se mstili a odpírali pohostinství, takže tito chodili raději oklikou přes Zajordánsko nebo plání Saronskou, aby se Samařsku vyhnuli.

Třebas byli Samaritáni odcizeni náboženskému rozvoji národa izraelského, třebas jejich původní náboženství bylo porušeno četnými pohanskými prvky, přece měli vědomí jednoho

Boha a se Židy se shodovali v mnohých náboženských a liturgických věcech. Nemohli upíratí svůj zrak k jerusalemskému chrámu, který si okupovali Židé. Proto si vystavěli na hoře Garizim svůj vlastní chrám, který se podobal jerusalemskému chrámu.

Nepřátelství mezi Židy a Samaritány neustalo nikdy, ba se ještě prohloubilo, když Samaritánům rozbořil chrám Makabejec Jan Hyrkán (r. 128 př. Kr.). Přesto pro Samaritány zůstala hora Garizim posvátnou (Jan 4, 1—53).

Samaritáni uznávali z Písma 5 knih Mojžíše (Pentateuch), kterého ctili jako nejvyššího proroka. Uznávali dobré i zlé duchy, vzkříšení z mrtvých. Samaritáni věřili v Mesiáše (Jan 4, 29), zachovávali sobotu a jiné svátky Zákonem předepsané, ale nepřátelství k Židům trvalo i v době Kristově (Jan 4, 9).

Zdá se, že i apoštolové si nevážili Samaritánů a že Kristus Pán o tom dobře věděl. Chtěje apoštolů poučit, že nepřišel duše zahubit, ale spasit (Luk. 9, 56), poslal, ubíraje se do Jerusalema, posly před sebou do jednoho místa samského, aby mu tam připravili pohostinství, ale Samaritáni je nepřijali. Když to viděli Zebedeovci, Boanerges, chtěli po Kristu, aby oheň sestoupil s nebe a je zahubil. Kristus však jim pravil: „Nevíte, čího ducha jste.“

Židé dělali ze Samaritánů úmyslně nevěrce a pohany a nepovolané a nevyvolené pro království Boží. Aby Židé někoho očernili a pošpinili a snížili, nazvali ho Samaritánem. Podle mínění Židů byli Samaritáni pohany, kteří propadli ďáblu. Samému Kristu Pánu tak učinili (Jan 8, 48). Kristus Pán však měl jiný poměr k Samaritánům. Právě jich použil, aby ukázal, kdo je náš bližní (Podobenství o milosrdném Samaritánovi, Luk. 10, 25—37). V podobenství Kristus ukázal, v čem tkví universálnost lásky k bližnímu. Řekl to bezpodmínečně a bez výhrad. Láska k bližnímu se neomezuje jen na pokrevence nebo soukmenovce, projevuje se k nepřítelům. Láska k bližnímu má právě povznášeti nad vášně i hněv a veškerou divokou žádostivost (Luk. 9, 55 — nevíte, čího ducha jste). Láska k bližnímu káže milovat i toho, jenž podle vnějšího ustanovení je cizincem, ale podle vnitřního zákona je naším bližním a bratrem. I v nepříteli máme viděti člověka a bratra, poněvadž

láska k bližnímu ho nevylučuje z oboru svého působení. Láska k bližnímu je znak pravého křesťana. „Nesnažíce se jich napodobovati, hledme přece, abychom byli shledáni jejich bratry v dobrotě a mírnosti“ (Sv. Ignác Antiochijský).

Mnozí Samaritáni se ke Kristu přivinuli s opravdovou a nelíčenou láskou a dali ji najevo víc než Židé. Rozmluva Kristova se ženou Samaritánkou (Jan 4, 1—53). Po řeči Kristově uvěřilo mnoho Samaritánů (Jan 4, 39). Sami Krista prosili, aby u nich pobyl. Kristus Pán vyhověl a zůstal dva dny (Jan 4, 40). Za ty dva dny opět přemnoží uvěřili (Jan 4, 41), neboť věděli a poznali, že je vpravdě Spasitelem lidstva (Jan 4, 42; srov. opak Mat. 8, 34; Mar. 5, 17; Luk. 8, 37; Luk. 4, 29).

Již v době Kristově byla vzácným zjevem vděčnost. Málo ji Kristus Pán poznal; více u pohanů než u vlastních došel vděku. Kristus Pán uzdravil deset malomocných (Luk. 17, 11—19) a jen jeden se vrátil, aby poděkoval, a ten byl Samaritán, jediné cizozemec tento? (Luk. 17, 18.)

Samaritáni žijí ještě dnes; sídlí v Sichemu, dnešním Nablusu, kde mají synagogu, v které uchovávají Pentateuch. Sňatky uzavírají jen mezi sebou, teprve nyní dovolil jejich velekněz, že si mohou bráti za manželky dcery i odjinud. O Pentateuchu tvrdí, že je psán Aronovým vnukem Fineesem. Jejich velekněz se pokládá za jednoho z potomků Aronových. V době velkonočních svátků se stěhují na horu Garizim a bydlí tam pod stany.

Samařsko (Luk. 17, 11; Jan 4, 4—5; Mat. 10, 5), střední území Palestiny (viz mapu), bývalé území říše izraelské, jež vznikla po smrti Šalomounově, kdy jeho království bylo rozděleno na Judsko (jižní část) a říši izraelskou (severní část). Prvním vládcem říše izraelské byl Jeroboam I. Říše izraelské dobyl r. 722 assyrský král Salmanasar, který přestěhoval domácí obyvatelstvo z velké části do Assyrie (assyrské zajetí) a do měst izraelských poslal pohanské assyrské kolonisty, kteří, splynuvše s domácím obyvatelstvem, dali vznik Samaritánům.

R. 63 př. Kr. bylo Samařsko přivtěleno k římské provincii Syrii a r. 30 př. Kr. bylo s Galilejí a Pereou (Zajordánskem) uděleno císařem Augustem Herodovi Velikému. Po jeho smrti r. 4

př. Kr. přešlo Samařsko do správy Herodova syna Archelaa a po něm je spravovali s Judskem římsí prokurátorové.

Samařsko bylo nejmenším územím Palestiny.

Hlavní město bylo Samaří (Samaria, řec, Sebaste); dříve hlavní město království desíti kmenů izraelských. Rozkládalo se na výšině, kterou koupil izraelský král Amri od Semera. Na výšině vybudoval nové město, zvané po majiteli pahorku — Samaria, Samaří; odtud pak přešel název na celé území. R. 722 bylo města dobyto od Assyřanů. Herodes Veliký vybudoval Samaří v moderní město a nazval je ku počtě císaře Augusta řeckým jménem Sebasta, t. j. Slavná.

Z bývalého města zůstala dnes nepatrná vesnice Sebastije.

Kristus Pán, posílaje dvanáct apoštolů na misijní cestu, přikázal jim: „Na cestu k pohanům nechodte a do měst samařských nevcházejte“ (Mat. 10, 5), t. j. hlásejte nejprve mé učení u svých krajanů a teprve od nich jděte k pohanům!

Do Samařska náleží jen tři události ze života Kristova, o nichž evangelia vypravují. Rozhovor Kristův se ženou Samaritánkou (Jan 4, 1—42), uzdravení desíti malomocných mezi Samařskem a Galilejí (Luk. 17, 11—19) a zmínka o odmítnutí pohostinství Kristu Pánu a apoštolům v jakémisi samařském městě (Luk. 9, 51—56).

Podle tradice byl v Sebastě-Samaří pochován sv. Jan Křtitel od svých učedníků po zavraždění Herodem Antipou. Samaří bylo také biskupským sídlem; připomíná se samařský biskup Marinus. V době křížácké byl zde vybudován nádherný chrám, v jehož kryptě podle tradice jsou hroby sv. Jana Křtitele, proroků Elisea a Abdiáše.

Símě, které Kristus Pán rozsel v Samařsku řečí s ženou Samaritánkou, nezhyňulo v zemi, nýbrž vydalo nádherné plody. Ještě za apoštola Petra vznikla v Samařsku první veliká křesťanská obec, druhá největší po křesťanské obci v Jerusalemě. V Samařsku hlásal učení Kristovo jáhen Filip, který zde mnohé pokřtil ve jménu Ježíše Krista. Když se o tom dověděli apoštolové v Jerusalemě, poslali Petra a Jana do Samařska. Byla to velká událost. Samaritáni nepatřili k vyvolenému národu izraelskému, byli uprostřed mezi pohaný a Židy, a když byli povoláni do Církve, dal Bůh najevo, že Církev není naci-

onální, nýbrž všeobecná, katolická, určená pro všechny země a národy. Proto bylo zvláštním vyznamenáním pro Petra od apoštolů a uznáním jeho prvenství v Církvi, aby osobně navštívil Samařsko jako hlava Církve, aby svou přítomností a svou autoritou posílil mladou církevní obec, a zároveň pro Samařsko to bylo vznešenou chvílí, že je, první křesťanskou obec mezi pohany, přijímá do svazku Církve sám její představitel, viditelná hlava, Petr. Petr a Jan udělili Samaritánům svátost biřmování, po prvé zde u Samaritánů, kterou mohli udělovati jen apoštolové. Proto byl poslán k nim Petr, aby první z apoštolů biřmoval. Svědčí tato událost pro prvenství Petrovo v Církvi.

Sarepta Sidonská (Luk. 4, 26), pohanské město v kraji sidonském na pobřeží Středoziemního moře mezi Sidonem a Tyrem (viz mapu). Útočiště proroka Eliáše v době hladu v zemi izraelské. Kristus uváděje přísloví, že žádný prorok není vzácný ve své otčině a ospravedlňuje, proč v Nazaretě neučiní zázrak, vzpomíná proroka Eliáše, který tak veliké zázraky činil a přece u Izraelitů nalezl méně víry než u pohanů, u vdovy v Sareptě Sidonské; ačkoliv žila mezi pohanskými Sidoňany, přece poznala Eliáše jako pravého Izraelitu a přísahala při pravém Bohu, neboť v něj věřila. Eliáš podrobil její lásku a víru zkoušce, aby poznala, že je Božím prorokem. Eliáš vzkřísil z mrtvých jejího syna (3 Král. 17).

Na místě, kde stával dům vdovin, je nyní mohamedánská svatyně.

Sidon (sidonské končiny), fenické město, ležící na pobřeží Středoziemního moře (viz mapu). Obyvatelstvo Sidonu a jeho končin bylo pohanské, Židé zde měli jen kolonie. Feničanům, pocházejícím od Kanaanitů, se lidově říkalo kananejšti nebo Syrofeničané, poněvadž Fenicie náležela k Syrii a s ní sousedila. Syrofenicie hraničila na severu a na západě s Galilejí.

V končinách sidonských Kristus Pán učil, zde uzdravil na dálku dívku ženy kananejské (Mat. 15, 21—28; Mar. 7, 24 až 30). Z tohoto vzdáleného kraje přicházeli lidé ve velkém množství za Kristem (Mar. 3, 8; Luk. 6, 17). Skrze Sidon přišel Kristus k moři Galilejskému, vyšel z končin tyrských (Mar. 7, 31).

V době Kristově byl Sidon proslulý bohatstvím a mravním úpadkem, ale přece mu Kristus Pán slibuje, že mu bude při posledním soudu lehčeji, poněvadž se mu nedostalo takového poznání Boha jako městům galilejským (Mat. 11, 20—22; Luk. 10, 13—15).

Sidon a Tyrus, fenická města, jsou uváděna v evangeliích jako zástupcové poharaské Fenicie proti městům izraelským, která mají míti pevnou víru (Mat. 11, 21; Luk. 10, 13).

Ze Sidonu pocházela Jezabel, dcera tamějšího krále, manželka izraelského krále Achaba, která zavedla v Izraeli modloslužbu.

Mezi Sidonem a Tyrem na pobřeží Středozemního moře leželo město Sarepta Sidonská (Luk. 4, 26).

Sichar (Jan 4, 5), město v Samařsku (viz mapu), leželo poblísku popluží, kteréž Jakub dal svému synu Josefovi. Podle starých zpráv byl Sichar nedaleko starobylého samařského města Sichemu, takže mohl být také samostatným předměstím Sichemu; rozkládal se mezi horami Hebalem a Garizim. Dnešní vesnička, zv. Al Askar, poblíže dnešního Nablusu (Sichem), se pokládá za novozákonní Sichar.

Popluží, o kterém mluví evangelista, je pole, které koupil patriarcha Jakub od synů Hemorových (1 Mojž. 33, 19; 48, 22) a na tomto poli vybudoval studnici pro potřebu své rodiny a pro stáda (studnice Jakubova). U této studny, která byla před Sicharem, rozmlouval Kristus Pán se ženou Samaritánkou (Jan 4, 1—42). Po této rozmluvě uvěřilo mnoho Samaritánů v Krista (Jan 4, 39—42). Kristus zde pobyl 2 dny na přání obyvatel (Jan 4, 40).

Sichem je známé místo ze Starého Zákona. K Sichemu přišel Abraham se svou rodinou z Haran (1 Mojž. 12, 6), zde se mu zjevil Hospodin a ukázal na zemi, kterou dá jeho rodu (1 Mojž. 12, 7). Zde také bydlil delší dobu Jakub po svém návratu z Haran. Josef Egyptský si přál, aby byl zde pochován. Izraelité jeho přání splnili a donesli jeho kosti až na hranice země Zaslíbené. Josue je pak pochoval na poli, jež koupil Jakub. Je to ono popluží (Jan 4, 5).

V Sichemu se narodil sv. Justin, zv. filosof (r. 105—163 po Kr.). Tehdy se Sichem nazýval Flavia Neapolis na počest císaře.

Flavia Vespasiana, který zničený Sichem znovu vybudoval a osadil řeckými a římskými kolonisty. Justin pocházel z pohan-
ské řecké rodiny. Seznámiv se s učením křesťanským, pře-
stoupil k víře křesťanské a dal se pokřtiti. Přišel také do Říma,
kde založil filosofickou školu. Napsal dvě Obrany proti pohan-
ským kněžím a rozmluvu s Trifonem, učeným Židem v Efesu.
Zemřel smrtí mučednickou. Jeho památku uctívá Církev kato-
lická 14. dubna. Dnešní město, zv. Nablus (arabský název
z Neapolis) patří k lepším palestinským městům.

Siloe (Jan 9, 7), rybník, jihozápadně od Jerusalema, na
úpatí Ofelu, v místech, kde se stýkají údolí Cedronské a Hi-
nomské (viz mapu Jerusalema). Siloe byl umělý rybník,
voda do něho vtékala zděným kanálem, vybudovaným v pa-
horku Ofelu, z pramene Gichon. Pramen Gichon se nazývá
také podle pozdní křesťanské tradice „pramen Panny Ma-
rie“. Siloe značí „Poslaný“ (Jan 9, 7), t. j. rybník byl na-
pájen uměle poslanou vodou z pramene Gichon. Byl asi 16 m
dlouhý a 5 m široký. V době Kristově byl rybník uvnitř Je-
rusalema.

U rybníka Siloe uzdravil Kristus Pán slepého od narození,
udělav ze sliny bláto a potřev jím oči slepce. Poté mu roz-
kázal, aby se umyl v rybníku Siloe (Jan 9, 1—38).

Okolí rybníka Siloe bylo působištěm proroka Izaiáše a také
místem jeho mučednické smrti. Ukazuje se v těchto místech
moruše, která naznačuje místo smrti.

V pátém století po Kristu byl nad rybníkem vybudován
křesťanský kostel od císařovny Eudoxie.

V blízkosti rybníka Siloe stávala věž, která se sesula na 18
lidí a všechny zabila. Události vzpomíná Kristus Pán v Luk.
13, 4. Událost spadá do doby Piláta Pontského, který, vzav
chrámový poklad, dal postaviti v Jerusalemě vodovod. Židé
se vzbouřili, ale římsí vojáci, převlečení do občanského oděvu,
vzpouře násilím potlačili a mnoho Židů pobili (srov. Luk. 13, 1).
Zejména Galilejští se statečně bili. Zbytek vzbouřenců galilej-
ských se utekl do ochranné věže Siloe, u rybníka téhož jména,
kde se asi opevřili. Římsí vojáci, nechtíce věže dobývati, na
některém místě ji podkopali, takže se věž zhroutila a zasypala
18 vzbouřenců. Je možné, že vůdcem vzbouřenců byl Barabáš,

který „byl pro nějaké vzbouření v městě povstalé a pro vraždu vsazen do vězení“ (Luk. 23, 19).

Evangelní rybník Siloe je dnes proměněn v zahradu.

Simeon, bohabojný a spravedlivý člověk v Jerusalemě (Luk. 2, 25). Byl již velmi stár (srov. Luk. 2, 29). Bylo mu od Ducha sv. zjeveno, že neužří smrti, leč by dříve uzřel Pomazaného Páně (Luk. 2, 26). Chodil denně do chrámu jerusalemského, kde očekával narozeného Spasitele. Když P. Maria přinesla Ježíška do chrámu, aby ho tu obětovala, jediný z davu poznal v dítěti Spasitele, a vzav je na lokte pronesl chvalozpěv: „Nyní propouštíš...“ (Luk. 2, 28—32). Poté požehnal rodičům dítěte, nastínil jeho budoucnost (Luk. 2, 34) a Matce Boží zjevil bolesti, které ji proniknou jako meč (Luk. 2, 35).

Zemřel v Jerusalemě; podle podání tři dni poté, co Gamaliel pronesl památná slova ve veleradě: „Mužové izraelští, upustěte od těchto lidí a nechte jich; neboť je-li z lidí ten záměr nebo to dílo, rozpadne se. Je-li však z Boha, nebudete moci je zrušiti.“ (Skut. apošt. 5, 38—39).

Svátek sv. Simeona, starce a proroka, je 8. října.

Evangelista Lukáš, který jediný mluví o Simeonovi, neuvádí, zdali byl knězem. Křesťanské umění ho tak zobrazuje. Podle výjevu dalo by se soudit, že knězem byl. O osobě jeho nevíme nic určitého.

Chvalozpěv Simeonův (Luk. 2, 29—52), Magnifikat P. Marie (Luk. 1, 46—55) a Zachariášův Benediktus (Luk. 1, 68—79) tvoří trojici evangelních chvalozpěvů.

Sion (sionský), původně název pro tvrz, zvanou Jebus, které dobyl král David a na které se potom usadil, zvoliv si ji za své sídlo (2 Král. 5, 6—9).

Je to jedno ze čtyř návrší, na kterých se rozkládal Jerusalelem (Sion, Moria, Akra, Bezeta). Zde byla nejstarší část Jerusalema, zvaná Dolní Město. Celý Sion byl obehnan hradbou. Později se nazývá Sionem místo, kde bylo večeřadlo Páně (Sion křesťanský).

Názvem Sion se označuje v evangeliích Jerusalelem jako celek; ve smyslu náboženském znamená Sion národ izraelský (Mat. 21, 5; Jan 12, 15).

Na křesťanském Sioně bylo večeřadlo Páně. Podle tradice bylo v domě Josefa z Arimatie, a on by to tedy byl, jenž vyho-
věl žádosti apoštolů za propůjčení večeřadla (Mat. 26, 18—19;
Mar. 14, 12—16; Luk. 22, 7—13). Jiná tradice míní, že to byl
dům Marie, matky evangelisty Marka, jiná dům Nikodemův.
Večeřadlo bylo vybaveno lehátky. Zde Kristus Pán slavil
svou poslední večeři. Uprostřed byl stůl, na němž byl berá-
nek, přesné chleby a kalich vína, který si účastníci podávali.
Kolem stolů v půlkruhu byla lehátka, něco málo vyvýšená od
země. Každý si ulehl na levou stranu, máje pravou ruku
volnou. První místo bylo uprostřed stolu. Volným místem
mezi lehátky mohli choditi služebníci a obsluhovati.

Místo večeřadla Páně bylo ve veliké účtě již od dob prvních
křesťanů, kteří zde vystavěli nádherný chrám. Byl rozbořen
v 11. stol. Křižáci zde vystavěli nový chrám, v jehož hořejším
dílu ukazovali místnost poslední večeře Páně. Dolní místnost
byla zasvěcena památce umývání nohou apoštolům. Chrám byl
r. 1219 znovu rozbořen. R. 1342 dostali Sion s večeřadlem fran-
tiškáni, kteří zde vybudovali večeřadlo v dnešní podobě a
klášter. R. 1553 byli odtud vypuzeni pro tradici, že na Sioně je
pochován král David, jehož náhrobek tu Židé i Mohamedáni
ukazují.

Ve večeřadle proměnil Kristus Pán chléb a víno v Tělo své
a krev svou, zde naznačil apoštolu Janovi, kdo ho zradí; ve
večeřadle prodlévali apoštolové po zmrtvýchvstání Páně, sem
přišel Kristus Pán zavřenými dveřmi a jim řekl: „Pokoj vám“
(Luk. 24, 36), zde dal apoštolům moc odpouštěti hříchy, zde se
zjevil po osmi dnech Tomášovi (Jan 20, 19—29). Ve večeřadle
byla provedena volba apoštola Matěje na místo Jidášovo (Skut.
apošt. 1, 24—26) a zde seslal Kristus Pán na apoštoly Ducha
svatého (Skut. apošt. 2, 1—5. 41).

Dnes na místě večeřadla je mohamedánská mešita.

Sodoma (země sodomská a gomorská Mat. 10, 15), město
známé ze Starého Zákona. Sodomu si zvolil za své sídlo Lot se
svou rodinou, když se rozešel s Abrahamem. Sodoma se rozklá-
dala před svým zánikem v krajině okolo dolního Jordánu (1.
Mojž. 13, 12), tedy při jižním cípu dnešního Mrtvého moře.
V týchž místech se rozkládala také Gomora (země gomorská

Mat. 10, 15). Sodoma byla známa svými protipřirozenými hříchy, za něž byla zničena.

V Starém Zákoně Sodoma a Gomora se uvádějí jako typy měst, jejichž hříchy volaly o pomstu do nebe (1 Mojž. 18, 20). Proto obě města i s obyvatelstvem byla zničena; krajina kolem měst byla zaplavena vlnami Mrtvého moře a města se při zemětřesení propadla. Bývalá úrodná krajina měst tvoří dnes jižní část Mrtvého moře a je dodnes pustá a prázdná jako odstrašující doklad Božího trestu.

Kristus Pán, rozesílaje apoštoly (Mat. 10, 5—15) a dává jim rady, jak si mají při své misijní činnosti počínat, uvádí země sodomskou a gomorskou v tom smyslu, že těmto zemím bude lehčeji v den soudný (spíše odpuštěno) než onomu městu izraelskému, které apoštoly nepřijme a jich neposlechne (Mat. 10, 15). V témž smyslu mluví Kristus Pán o zemi sodomské u Mat. 11, 23—24.

Mrtvé moře je 75 km dlouhé a až 16 km široké a 393 m pod hladinou Středozemního moře. Voda obsahuje velké množství soli, magnesia, kalcia a j., takže ve vodě nemůže žít žádný živočich. Také nemá odtoku. Stane-li se, že ústí Jordánu přinese s sebou do moře nějakou rybu, ihned lekne. Předmět, vhozený do moře, je ihned obalen solí. Na hladině plují často kusy asfaltu. V okolí se nezdržuje zvěř. Voda je velmi slaná a těžká, takže není k pití. Jen odpařováním ubývá vody.

Na jihozápadním okraji Mrtvého moře ční hora Sodomská (Džebel Usdum), v jejímž okolí se vidí místo, na němž se rozprostírala města Sodoma a Gomora; na jihozápadním břehu vyčnívá solný sloup, který tamější obyvatelé nazývají „ženou Lotovou“. Mrtvé moře je také nazýváno Východní moře, Moře pouště a Arabové je nazývají Moře Lotovo.

Susanna (Luk. 8, 3) je uváděna mezi nábožnými ženami, které Krista následovaly, sloužíce mu svým jménem. Blíže není známa.

Synagoga, místo, kde se Židé shromažďovali k společným modlitbám; název synagoga je z řečtiny, t. j. dům shromáždění. Byly to modlitebny, které vznikaly v době, kdy Izraelitům hrozilo nebezpečí, že v pohanském prostředí propadnou modloslužbě. Byly stavěny na místech vyšších na náklad ži-

dovské obce nebo jednotlivců, někdy i pohanů. Evangelista Lukáš 7, 5 praví, že v Kafarnau postavil synagogu pohanský setník, čímž se Židům tak zavdččil, že za uzdravení jeho služebníka prosili Krista Pána. Při stavbě synagogy byla napodobována stavba jerusalemského chrámu. U vchodu bývalo umyvadlo, kde si příchozí čistili ruce. Vnitřek býval na zařízení chudý. Sedadla byla zvlášť pro muže a zvlášť pro ženy; mezi oběma odděleními byla dřevěná přehrada nebo opona, aby na sebe neviděli.

Vpředu byla sedadla pro vynikající členy, kteří seděli obráceni tváří k posluchačstvu. Na taková místa se tlačili farizeové a zákoníci, což jim Kristus Pán vytýkal (Mat. 23, 6). Před posluchačstvem býval výstupek a na něm pult, na nějž se kladla posvátná kniha, z níž se mělo čísti. Knihy byly uschovány ve zvláštní skříní. Nebyly to knihy v našem slova smyslu, nýbrž svitky, které se při čtení rozvíjely a svinovaly. Společná shromáždění bývala zpravidla v sobotu (srov. Luk. 4, 14—20), ale i v jiné dny. V čele synagogy byl představený. Měl dozor nad celým zařízením a správou synagogy. Takovým byl Jairos, jehož dceru uzdravil Kristus Pán (Luk. 8, 41).

Představenému pomáhali rádcové; byli to váženější a starší mužové, kteří vyšetřovali přestupky Zákona a mohli také trestati nebo vyloučiti dočasně i trvale někoho ze synagogy.

Při shromážděních se četly úryvky Zákona Mojžíšova a výňatky z proroků. Předčítatel četl nějaký úryvek nebo výňatek, který byl překládán do aramejštiny z hebrejského textu. Hebrejštiny totiž, v níž byly sepsány posvátné knihy, byla v té době jen bohoslužebnou řečí; v praktickém životě se rozmohla aramejštiny, běžná jako obcovací i jako úřední jazyk. Časem i znalost bohoslužebného jazyka upadla a části posvátného textu musily se při bohoslužbách předčítati v aramejském znění (targum). Shromáždění se začínalo modlitbou. Za přítomnosti představeného synagogy mohl předčítati každý, jenž byl připuštěn a shledán schopným pro tento úkol.

Po přečtení a přeložení textu mohl buď sám předčítatel nebo někdo z přítomných promluvit ke shromážděným a vyložití smysl přečteného. Podle přednesu nebo výkladu byl také předčítatel oceněn a posouzen. Zejména na osoby nové nebo ne-

známé byla soustředěna zvláštní pozornost a každé slovo sledováno a posuzováno.

Zvlášt' živě a bezprostředně si dovedeme představití Ježíše v nazaretské synagoze. Byla sobota, synagoga plná, Ježíš vchází dovnitř, modlitba, po ní Ježíš dává najevo, že chce čísti, kráčí k pultu, podají mu knihu proroctví Izaiášových, Ježíš obrátiv se k shromážděným rozvine svitek, padne na slova Izaiášova (61, 1), jasně je předčítá, svine „knihu“, vrátí služebníkovi. Všichni naň hledí (je domácí člověk), Kristus mluví, končí, všichni přisvědčují, diví se libým slovům, praví: Není-liž tento syn Josefův?

Kristus ihned poznal jejich skryté myšlenky, závist, žárlivost; sociální postavení své osoby mezi spoluobčany ihned vycítil. Nazaretští chtějí však zázrak, Kristus nevyhovuje, nejsou hodni zázraku. Sympatie se mění v zlobu, zuřivost: Ven s ním, co nám potřebuje syn tesařův něco vytýkati a nás poučovati, pryč s ním, svrhnete jej se skály, chopí se Krista, vedou na okraj skály, ale on prošel prostředkem jich, ubíral se odtud. (Luk. 4, 14—30. srov. Mat. 13, 54—58; Mar. 6, 1—6).

V synagogách se oběti nekonaly, byly jen modlitebnami. V době Kristově skoro každé větší místo mělo synagogu. V synagoze v Kafarnau uzdravil Kristus Pán člověka s uschlou rukou (Mat. 12, 9—14). V synagogách se také vybírala almužna pro chudé z obce. Této příležitosti používali farizeové a zákoníci, aby se dali viděti, aby je lid chválil. Tuto farizejskou vlastnost Kristus Pán často vytýkal (Mat. 6, 1—4; 23, 5).

Synagogy jsou předobrazy katolických chrámů, v nichž je hlásáno slovo Boží a koná se denně oběť mše svaté. Kristus Pán, posílaje apoštoly na misijní cestu, pravil k nim: „... budou vás vydávati soudům a bičovati vás budou ve svých synagogách, i před vladaře a krále budete voděni pro mne na svědectví jim a pohanům (Mat. 10, 17), ze synagogy vyloučí vás, anž přijde hodina, že každý, kdo vás zabije, bude se domnívati, že by tím Bohu sloužil (Jan 16, 2).

Kristus Pán v synagogách učil (Mat. 4, 23) a mnohé zázraky učinil.

Syrie (Mat. 4, 24, Luk. 2, 2). Zmínka o Syrii u evangelisty Matouše se týká území, ležícího severně a severovýchodně

od Galileje s městy Damaškem, Antiochií a Heliopolí (viz mapu). Jde o t. zv. Koilesyrii (Dutá Syrie), která byla od r. 65 př. Kr. římskou provincií. K Syrii patřila i Palestina. V Syrii sídlil římský legát, jemuž podléhali římsí prokurátorové v Palestině, který měl právo zasahovat do správy palestinské, ba mohl i prokurátora sesadit.

V době popisu lidu (sčítání) byl náčelníkem — jak praví Luk. 2, 2 — Quirinius. V Syrii sídlilo mnoho Židů. Kristus Pán Syrii nenavštívil, třeba pověst o něm se roznesla i do vzdálené Syrie (Mat. 4, 24).

Se Syrií byla spojena politicky Fenicie při Středozemním moři a celému území dán název Fenicie Syrská. Obyvatelé feničtí byli nazýváni Syrofeničané (srov. Mar. 7, 26 — Syrofoiničanka).

Syrofoiničanka (Mar. 7, 26), žena pohanka ze Syrofenicie. Evangelista sv. Marek ji tak nazývá, poněvadž Fenicie, z níž pocházela, byla spojena se Syrií a celé území pak nazýváno Fenicie Syrská (Syrofenicie). Ve Fenicii žili potomci pohan- ských Kanaanitů, ale mesiánská zaslíbení u nich žila. Kristus Pán této ženě uzdravil dceru trápenou duchem zlým (Mar. 7, 24—30) Je to táž událost, o které vypravuje Mat. 15, 21—28, kde žena je nazvána „žena kananejská“ (viz Kanaan).

Š

Šalomoun, starozákonní osobnost, syn Davidův, izraelský král (973—933). Za něho říše izraelská nabyla největšího orientálního lesku, slávy a blahobytu. Šalomoun si liboval v nádherných stavbách a representaci. Vystavěl v Jerusalemě na hoře Moria Hospodinu nádherný chrám. Stavba trvala sedm let. Vystavěl královský palác v Jerusalemě a vybavil jej orientálním přepychem. Stavba paláce trvala třináct let.

Kristus Pán mluvě v horské řeči o úzkostlivé péči o věci pozemské, srovnává krásu lilií s oděvem bohatého a slavného krále Šalomouna, který ve vši své slávě nebyl tak oděn jako jedna z nich (Mat. 6, 29; Luk. 12, 27).

Šalomoun, jsa obdařen mimořádnými dary ducha, vynikal

neobyčejnou moudrostí a rozšafností, která pronikla daleko za hranice Izraele, takže ho navštívila pro jeho moudrost královna jihu (ze Saby). Šalomoun prý rozuměl stromům, od cedru libanonského až po ysop, který roste na zdi, znal všechna zvířata, ptáky, ryby, brouky. Moudrost Šalomounova překonala tehdejší veškeré vědění Egypťanů a národů na Východě. Královna jihu, slyšíc o jeho moudrosti, učinila mu nejen zdvořilostní návštěvu, nýbrž kladla mu i různé otázky a zapřádala s ním rozhovor o různých věcech, chtěc být poučena. Šalomoun ji poučil, na vše odpověděl, takže odcházejíc od něho mohla pronést, že skutečně vše je pravda, co o něm slyšela ve své zemi (3 král. 4, 29—34; 10, 6). Všeobecně je znám jeho moudrý rozsudek ve sporu o dítě mezi dvěma ženami (3 Král. 3, 16—28).

Kristus Pán odmítaje přání zákoníků a farizeů, aby jim dal znamení s nebe, mluví o královně jihu v tom smyslu, že, ač byla pohanka, přišla poslechnout moudrost Šalomounovu. Židé však, národ Bohem vyvolený, odmítli Mesiáše, jehož nekonečná moudrost převýšila moudrost Šalomounovu. Proto královna jihu o soudném dni povstane a svým příkladem zahání a právem odsoudí národ izraelský (Mat. 12, 42; Luk. 11, 31).

Šalomoun napsal knihu Přísloví a je autorem Velepísně a četných písní.

Ač byl Šalomoun králem moudrým, rozšafným a zbožným, ke konci života ochladl a přiklonil se vlivem svých pohanských žen k modloslužbě. V blízkosti Jerusalema je hora Pohoršení (mons Scandali), na které dal moudrý Šalomoun zbudovati svým pohanským ženám domky s oltáříky pohanských bohů a vybudoval svatyni Chamosovi a Molochovi (3 král. 11, 7). Nyní je na hoře klášter francouzských benediktinů se seminářem pro syrsko-katolické kněze. Na krále Šalomouna upomíná v okolí Betlema t. zv. „zapečetěný pramen“ (fons signatus), jež král Šalomoun vlastnoručně zapečetil; z něho se odváděla voda do Jerusalema k omývání obětních zvířat.

V okolí Betlema v údolí Etam bývala „uzavřená zahrada“ Šalomounova (hortus conclusus), kde měl Šalomoun letohrádek, do něhož prý přijíždíval z Jerusalema. O zapečetěném prameni a uzavřené zahradě se mluví v Šalomounově Vele-

písní a slova její vztahují církevní spisovatelé na Pannu Marii.

Pro veliké daně, jimiž udržoval reprezentaci královského dvora, stal se Šalomoun u lidu ke konci své vlády neoblíbeným. Vládl 40 let, nastoupiv na trůn po svém otci Davidovi ve věku 20 let. Byl pochován v Jerusalemě.

Při Herodově jerusalemském chrámu na straně východní bylo podloubí Šalomounovo, v němž Kristus Pán na slavnosti stánků chodil a zde prohlásil k Židům: „Já a Otec jedno jsme“. Tu Židé chápali kamení, aby ho kamenovali (Jan 10, 23, 30).

Z knihy Přísloví: Bázeň Hospodinova počátek moudrosti. Kdo chodí s moudrými, moudrý bude; ale přítel bláznů podobný jim se stane. Jdi k mravenci, ó lenochu, zpytuj cesty jeho a uč se moudrým býti. Nemá ani vůdce, ani příkazovatele, ani knížete a přece připravuje v létě pokrm a shromažďuje ve žni, co by potom jedl. Jako stříbro ohněm zkoušeno bývá a zlato v peci, tak Hospodin zkouší srdce utrpením. Kdo šetří metly, nenávidí syna svého, ale kdo ho miluje, včas jej trestá. Kdo zlořečí otci svému a matce své, toho svíce zhasne uprostřed temností. Slovo pronesené včas je jako zlaté jablko na míse stříbrné. Klidná mysl je jako ustavičné hody. Ohavností je Hospodinu člověk pyšný.

Šimon, apoštol Kristův. Je uváděn jen v apoštolských seznamech s příjmením „Horlivec“ (Mat. 10, 4; Mar. 3, 18; Luk. 6, 14). Názevu „Horlivec“ se mu dostalo pro horlivost o Krista a jeho učení. V apoštolských seznamech je u Mat. 10, 4 a Mar. 3, 18 na místě jedenáctém, u Luk. 6, 14 na desátém.

Jiné zprávy o něm v evangeliích není. Bývá také nazýván „kananejský“; tak se říkalo v hebrejštině horlivcům, řecky zeloti. Podle tradice kázal evangelium s Judou Tadeášem v Persii, kde podstoupil mučednickou smrt; byl ukřižován a na kříži pilou rozřezán. Podle jiné tradice kázal v Egyptě, kde zemřel přirozenou smrtí.

Svátek jeho se světí 28. října. Je zobrazován s pilou, jíž byl na kříži rozřezán.

Šimon Cyrenský, Žid, usedlý v Jerusalemě. Pocházel z Cyreny, významného obchodního města v libyjském území zvaném Kyrenajka na severním pobřeží Afriky. V Cyrene byla

početná židovská kolonie. Židé Cyrenští byli zámožní a měli vlastní synagogu v Jerusalemě. Šimon Cyrenský měl v Jerusalemě hospodářství (Luk. 23, 26; Mar. 15, 21). Když Kristus Pán nesl na Kalvarii kříž a klesal pod ním, setkal se s průvodem, chtěje jej minouti. Vojáci Šimona přinutili, aby pomohl Kristu nésti kříž (Luk. 23, 26; Mar. 15, 21; Mat. 27, 32). Asi se zdráhal, proto ho uchopili a vložili naň kříž, aby jej nesl za Ježíšem (Luk. 23, 26; Mar. 15, 21). Mar. (15, 21) praví, že byl otcem Alexandra a Rufa. Tito synové byli asi později známi křesťanům v Římě a potvrdili tuto zprávu o svém otci evangelistovi sv. Markovi.

Tradice vypráví, že Šimon později přestoupil na víru křesťanskou. Jeho žena i syn Rufus se uvádějí jako členové křesťanské obce v Římě (k Řím. 16, 13).

Šimon zv. farizeus (Luk. 7, 36, 40), pozval Krista Pána do svého domu, aby s ním pojedl. Kristus Pán pozvání přijal, ať už tak Šimon učinil z dobrého úmyslu nebo špatného; než zdá se, že v dobrém úmyslu tak učinil vůči Ježíšovi, i když opominul, ať už z jakéhokoliv důvodu, židovský zdvořilostní mrav. Židé totiž, přijímajíce hosta do domu, políbili ho a umyli mu nohy nebo dali umýti. Zvláště významné hosty mazali na hlavě mastí. Šimon Kristu Pánu takové pocty neprokázal, ba zanedbal i povinnou úctu. Kristus přišel jako obyčejný host.

To vše za Šimona vykonala Maria Magdalena. Šimon, vida počínání Magdalenino, řekl si v duchu: Kdyby tento byl prorok, věděl by, že ona žena je hříšnice, a nepřijal by od ní takové pocty (viz farizeus). Kristus však prohlédl jeho srdce, jeho tajné smýšlení, a ukázal mu, že dobře ví, kdo je ona žena. Zároveň mu chtěl ukázati, proč od takové ženy poctu přijal. V jeho přítomnosti pronesl podobenství o věřiteli a dvou dlužnících (Luk. 7, 40—50). Šimon, pokládaje se za lepšího člověka než ona hříšnice, nepostřehl ihned, kam Kristus Pán podobenstvím ukazuje, a mimoděk přiznal, že ten dlužník bude věřitele více milovati, kterému více odpustil.

Šimon nepatřil k těm farizeům, kteří Krista odmítali, spíše k pochybovačům farizejským, jimž pýcha nedovolovala viděti v Kristu zaslíbeného velkého proroka, t. j. Mesiáše. Ve svém

nitru však jistě jinak smýšlel, ale jako farizeus nemohl pro jiné jinak činiti.

Šimon zv. Malomocný (Mat. 26, 6; Mar. 14, 3), snad přítel Kristův nebo příbuzný Lazara, s jehož rodinou se stýkal. V Bethanii u Jerusalema měl dům. Šest dní před velikonočními svátky byl u něho Kristus Pán hostem. Při hostině vylila na hlavu Kristovu drahou mast žena (jméno není udáno); srov. Mat. 26, 6; Mar. 14, 3; Jan 12, 1. Někteří vykladatelé pokládají tuto ženu za Marii Magdalenu. Příjmení „Malomocný“ dostal Šimon asi od nemoci, kterou trpěl, ale byl vyléčen Kristem, a aby se rozlišil od jiných osob téhož jména. Blíže není znám. Na místě domu Šimona Malomocného stával kostel, který byl později zničen.

Šimon (Mat. 13, 55; Mar. 6, 3) je uváděn v evangeliích jako bratr Krista Pána, jako bratr Jakubův a Josefův a Judův. Ve skutečnosti v poměru ke Kristu Pánu jde jen o příbuzného, nikoliv o bratra v našem slova smyslu.

Otcem jeho byl Kleofáš a matkou Maria Kleofášova; bratři Jakub Mladší a Juda byli apoštoly Páně. Šimon byl zvolen za druhého biskupa jerusalemského po svém bratru Jakubu Mladším. Za císaře Trajána, když byl vydán rozkaz, aby potomci Davidovi byli vyhledáváni a vyhubeni, byl udán Židy u císařského prokurátora v Jerusalemě a popraven jako stodvacetiletý stařec. Církev jerusalemskou řídil pětáctýřicet let. V Římském martyrologiu je uváděn pod jménem Simeon. Svátek sv. Simeona (Šimona), jerusalemského biskupa a mučedníka, je 18. února.

Šimon Iškariotský (Jan 6, 72; 13, 2, 26), otec Jidáše Iškariotského. Blíže není znám. Název „Iškariotský“ znamená muže „z Kariothu“, judského městečka, asi 56 km jižně od Jerusalema (viz mapu; srov. Josue 15, 25). Je možné, že se z Judska přestěhoval do Galileje i se synem Jidášem, nebo že se Jidáš narodil v Galileji. Název „Iškariotský“ zůstal otci i Jidášovi na rozlišení od jiných téhož jména (srov. Jan 14, 22). Šimon bylo velmi rozšířené jméno u Židů. Z bývalého městečka Kariothu se nezachovalo nic.

Tábor (neuvádí se v evangeliích), hora, ležící jihovýchodně od Nazareta, asi 2 hod. od něho. Podle tradice „hora Proměnění Páně“. Na ni vystoupil Kristus Pán se svými apoštoly Petrem, Jakubem a Janem, zde se modlil (Luk. 9, 28) a zde nastalo Proměnění Páně (Luk. 9, 28—36; Mat. 17, 1—9; Mar. 9, 1—9). Žádné evangelium ji nejmenuje jménem. Mat. 17, 1, Mar. 9, 1 praví „hora vysoká“. Až později sv. Petr, očitý svědek Proměnění Páně, ji nazývá, „horou svatou“ (2. Petr 1, 18). Vypíná se do výše asi 600 m na východní straně roviny Esdrelonské. Stojí o samotě, má podobu rozložitě pyramidy, nahoře je rovina, odkud je překrásný pohled na celou Palestinu. Stráně jsou pokryty nízkým dubím. Hora Tábor je střed Galileje.

Církevní spisovatel Origenes († 254) první zaznamenal, že hora Tábor je horou Proměnění Páně, po něm Cyril Jerusalemský a sv. Jeronym.

Sv. Helena postavila na vrcholku Táboru kostel a učinila nadaci pro stálé obyvatele při kostele.

Ve 4. stol. byly na hoře Tábor již tři kostely. Dnešní kostel, basilika, je zasvěcen Kristu Pánu, vedlejší kaple Eliášovi a Mojžíšovi. V kryptě basiliky je zobrazeno čtvero proměnění Krista: při narození v Betlemě, v Nejsvětější svátosti oltářní, v obětním Beránku a Proměnění v nebi. Od r. 1873 jsou na hoře Tábor trvale usazeni františkáni, kde mají také klášter. Na úpatí hory je malá vesnička Deburije, označující místo, kde ostatní apoštolové čekali na Krista, až se s Petrem, Jakubem a Janem vrátil s hory.

O Proměnění Páně měli apoštolové mlčeti (Mat. 17, 9; Mar. 9, 8), dokud by Syn člověka nevstal z mrtvých, a také apoštolové mlčeli (Luk. 9, 36).

Pod horou Tábořem ještě téhož dne (Mat. 17, 14; Mar. 9, 13) nebo druhého dne (Luk. 9, 37) uzdravil Kristus Pán náměsíčního chlapce, který se zle trápil, často padal do ohně a do vody, kterého učedníci Páně nemohli uzdravit (Mat. 17, 14—20; Luk. 9, 37—43; Mar. 9, 13—28).

Při tomto uzdravení, když si učedníci stěžovali Mistru, že

chlapce nemohli sami uzdravit, pravil Kristus Pán: „Budete-li míti víru jako zrno hořčičné, řeknete této hoře: „Přejdí odtud tamto, a přejde, a nic nebude vám nemožno“ (Mat. 17, 19).

Hora Tábor je známa ze Starého Zákona (Kniha Soudců 4, 6). Horu Tábor hájil r. 66 po Kr. Josef Flavius proti Vespasiánovi; Vespasián však vylákal Židy na rovinu a zde je úplně pobil.

Ve vatikánské obrazárně v Římě je uložen obraz Rafaelův „Proměnění Páně na hoře Tábor“; pochází z r. 1520. Patří k posledním a nejslavnějším dílům Rafaelovým. S božskou velebností vznáší se Spasitel nad zemí, hledí vzhůru a ruce vztahuje k Otci nebeskému. Po stranách Mojžíš a Eliáš. Pod tímto výjevem stojí bezradní apoštolové, kteří nejsou s to uzdravit náměsíčního chlapce. Obraz dal zhotoviti papež Klement VIII. Památky Proměnění Páně vzpomíná Církev katolická 6. srpna.

Tiberias (Jan 6, 23), hlavní město Galileje v době Kristově (viz mapu). Rozkládalo se při západním břehu jezera Genezaretského. Město vybudoval asi r. 17 po Kr. tetrarcha Galileje a Zajordánska (Pereje) Herodes Antipas a nazval je Tiberias ku počtě římského císaře Tiberia. Podle města bylo jezero Genezaretské nazýváno Tiberiade (Jan 6, 1, 21). Obyvatelstvo bylo polořecké a většinou pohanské. Město v době Kristově bylo výstavné, bohaté, ale i rozmařilé. Za války židovské, o které vypravuje Josef Flavius, bylo místem hrozného krveprolití a strašné porážky a pobíjení Židů. Bylo proměněno v trosky, na nichž ožilo nové a úhledné dnešní městečko rovněž Tiberias zvané. O Tiberiadě je spíše náhodná zmínka v Jan 6, 23 nežli důležitá. Po zázračném nasycení 5000 lidí sběhl se druhého dne zástup lidí na totéž místo, ale dovědév se, že Kristus Pán je již na západním břehu jezera, použil lodí, které připluly od Tiberiady, a jel za ním ke Kafarnau.

U Tiberiady podle tradice se prý zjevil Kristus Pán apoštolům po svém zmrtvýchvstání a zde také udělil Petrovi primát a předpověděl mu mučednickou smrt (Jan 21, 1—20).

Na místě, kde podle tradice odevzdal Kristus Pán primát Petrovi, stojí malý františkánský klášter s malou svatyní sv. Petra.

Nynější Tiberias je obydlena většinou Židy, ale bydlí zde

také mohamedáni, nesjednocení Řekové a několik rodin katolických a protestantských.

Za války židovské bylo od císaře Vespasiána dobyté a rozbořeno. Později se pozdvihlo a bylo po několika stoletích sídlem slavné židovské akademie. V blízkosti byly proslulé lázně s horkými prameny.

V evangeliích není zmínky, že by Kristus Pán býval někdy přišel do tohoto města. Židé se městu vyhýbali a pokládali je za nečisté, poněvadž bylo vybudováno na bývalém pohřebišti. Po rozboření Jerusalema Římany (r. 70 po Kr.) měli zde Židé veleradu.

Sv. Jeronym se učil v Tiberiadě jazyku hebrejskému. Bývalo zde i sídlo biskupské. Nedaleko města se ukazuje náhrobek ben Akiby, představeného židovské akademie v Tiberiadě, vykladatele Starého Zákona, vykladatele mišny a talmudu, který pro podporování Bar Kochby při vzpouře proti Římanům byl jimi r. 135 po Kr. umučen.

Tiberius, římský císař, nástupce císaře Augusta (14—37 po Kr.). Za něho vystoupil sv. Jan Křtitel. „Roku patnáctého za panování císaře Tiberia“ (Luk. 3, 1) znamená asi r. 29 po Kr. Za císaře Tiberia žil Kristus Pán v Nazaretě, za něho vystoupil jako Mesiáš a byl také za jeho vlády ukřižován. Palestina patřila tehdy pod svrchovanou vládu římskou. Tiberius byl pohanský císař.

Na císaře Tiberia myslili herodiáni a farizeové, když dali Kristu Pánu farizejskou otázku: „Pověz nám tedy, co se tobě zdá; sluší-li se dávat daň císaři, či nikoliv?“ Byla to otázka lstivá a velmi nebezpečná, poněvadž Židé placení daně římskému císaři spojovali s nezávislostí své země. Placení daně Římanům bylo často příčinou podněcování veřejného mínění proti císaři římskému. Židé, znajíce císaře Tiberia, chtěli při této otázce usvědčiti Krista jako buřiče, odmítne-li platit daň; nebo ho očerniti u lidu, že souhlasí s placením daně, tedy že je pro římskou porobu. Ale Kristus Pán odpověděl: „Dávejte tedy, co jest císařovo, císaři, a co jest Božího, Bohu“ (Mat. 22, 15—22; Mar. 12, 13—17). Císaře Tiberia měli Židé na mysli, když křičeli na Piláta: „Nemáme krále, leč jen císaře“ (Jan 19, 15).

Znali Piláta jako bojácného vladaře a Pilát dobře věděl, jak by ho potrestal Tiberius, nedůvěřivý a žárlivý panovník, kdyby došlo k nějakému většímu vyšetřování. Židé svým voláním dali najevo, že budou naň žalovati u císaře. V Pilátovi zvítězil strach před Tiberiem nad vlastním svědomím (srov. Jan, 19, 12).

Timeus (Mar. 10, 46), otec slepého žebráka Bartimea, kterého Kristus Pán uzdravil na cestě z Jericha do Jerusalema. Luk. 18, 35—43 uvádí týž zázrak, ale jména Timeus neuvádí. Blíže není znám.

Tomáš, apoštol Kristův. Jméno Tomáš je hebrejské. Je uváděn v apoštolském seznamu jen jménem (Mat. 10, 3; Mar. 3, 18; Luk. 6, 15). Další zprávy o něm jsou jen u evangelisty sv. Jana, kde je nazýván Blíženec — Didimos — (Jan 11, 16; 20, 24; 21, 2). Když Kristus Pán chtěl jíti vzkřísit Lazara a učedníci mu domlouvali, že jde v ta místa, kde ho Židé chtěli kamenovati, Tomáš rozhodně prohlásil: „Pojďme i my, ať umřeme s ním!“ (Jan 11, 16). V řeči na rozloučenou s apoštoly pravil Kristus Pán: „Kam já jdu, víte, i cestu znáte,“ tu Tomáš praví: „Pane, nevíme, kam jdeš, i kterak můžeme znáti cestu?“ (Jan 14, 5). Kristus mu odpověděl: „Já jsem cesta, pravda a život“ (Jan 14, 6). Na zprávu, že Kristus byl mezi apoštoly (Tomáš nebyl přítomen), odpověděl, že neuvěří, dokud neuvidí v jeho ruku rány hřebů a nevpuští-li prst svůj na místo hřebů a nevloží-li ruku svou v jeho bok. (Jan 20, 24—25). Za osm dní přišel Kristus zavřenými dveřmi a pravil Tomášovi: „Vlož...!“ (Jan 20, 26). Tomáš ihned zvolal: „Pán můj a Bůh můj!“ Tomáš byl přítomen zjevení Kristovu u jezera Tiberiadského (Jan 21, 2).

V apoštolském seznamu u Mat. 10, 3 je na místě sedmém, u Mar. 3, 18 a Luk. 6, 15 na místě osmém. Podle zpráv hlásal evangelium u Parthů a Peršanů. Římské Martyrologium se zmiňuje o jeho smrti v Indii, kde podstoupil mučednickou smrt; byl proboden kopím od pohanských kněží.

Jeho svátek je 21. prosince. Je zobrazován s kopím, jímž byl proboden.

Podle evangelia byl povahy odhodlané, stáтеčné, hloubavé, ale i trochu tvrdošijné a k pochybování nakloněné. Tomáš

nebyl přítomen, když Kristus Pán uděloval apoštolům moc odpouštět hříchy (Jan 20, 19—23, 24). Podle vykladatelů ji obdržel participací a delegací, když se zjevil Kristus Pán po osmi dnech apoštolům a řekl Tomášovi památná slova a Tomáš zvolal: „Pán můj a Bůh můj“. Je to první případ přenesení apoštolských výsad. Druhý byl u apoštola Matěje.

Slov Tomášových: „Neuzřím-li v rukou ... nevložím-li ruku svou v jeho bok“, překrásným způsobem použil sv. Tomáš Aquinský v nádherném hymnu „Adoro Te devote“: „V bok Tvůj ruku dáti jak Tomáš nežádám“. Tento hymnus se modlíval sv. Tomáš po pozdvihování a modlí se jej věřící po přijetí Těla Páně dodnes.

Evangelia neudávají, odkud Tomáš pocházel, ale jistě byl z Galileje jako ostatní apoštolové, snad byl rybářem. Bližší určení jeho jména „Tomáš, jenž slove Blíženec — Didimos“ (Jan 11, 16) značí, že Tomáš pocházel z dvojčat, druhý sourozenec podle tradice byla sestra Lysia.

Vedle památky na jeho mučednickou smrt vzpomíná se také 3. června přenesení jeho ostatků do Ortony v Itálii.

Trachonitis (trachonitská krajina), jedna z pěti krajin (Iturea, Trachonitis, Auranitis, Gaulonitis, Batanea), jež tvořily v severní zajordánské části Palestiny tetrarchát Heroda Filipa (viz mapu). O Filipově vládě krajiny trachonitské se zmiňuje Luk. 3, 1 v době vystoupení sv. Jana Křtitele.

Tyrus (tyrské končiny), důležité a významné město fénické, ležící na pobřeží Středozemního moře, jižně od Sidonu, jehož bylo kolonií, ale brzy co do moci a bohatství Sidon převýšilo. Po dlouhém odporu podlehl králi Nabuchodonosorovi (586 př. Kr.), který je úplně zničil. Obyvatelé se utekli na blízký ostrov na pobřeží mořském a později město znovu vybudovali. Válkami značně utrpělo, ale přesto zůstalo důležitým obchodním místem a stalo se proslulým barvením látek purpurových.

Obyvatelstvo bylo pohanské; v době Kristově měli zde Židé své kolonie. Z této přímořské krajiny tyrské přicházelo množství lidu za Kristem (Luk. 6, 17; Mar. 3, 8). Na svých cestách se dostal Kristus Pán až do končin tyrských (Mar. 7, 24) a v nich uzdravil na prosbu ženy Syrofoiničanky její dceru na dálku (Mar. 7, 24—30; Mat. 15, 21—28).

Z končin tyrských přišel Kristus Pán k moři Galilejskému (Mar. 7, 31). Tyru, městu pohanskému, slibuje Kristus Pán, že s ním bude při posledním soudu mírněji naloženo, poněvadž se mu nedostalo takového poznání Boha jako městům Galilejským (Mat. 11, 20—22; Luk. 10, 13—15).

Tyrus se Sidonem zastupují v evangeliích pohanskou Fenicií proti městům izraelským, která mají míti pevnou víru (Mat. 11, 21; Luk. 10, 13) (viz Sidon).

Ze Starého Zákona je znám tyrský král Hiram; s ním král Šalomoun sjednal obchodní smlouvu pro dodávku stavebního dřeva pro stavbu jerusalemského chrámu. Šalomoun vzkazuje Hiramovi Tyrskému: „A proto rozkaž, ať mi tvoji služebníci nasekají cedrů na Libanonu“ (3 Král. 5, 6).

Z

Zabulon (Zabulonská země, zabulonské končiny Mat. 4, 13—15), název bývalého území v Palestině. Název pochází od desátého syna Jakubova Zabulona, který je praotcem izraelského kmene Zabulon, a v době rozdělení Palestiny 12 kmenům obsadil v severní její části území po něm tak nazvané. V době Kristově tvoří zabulonské území střední část jižní Galileje. V tomto území se rozkládalo Kafarnaum (Mat. 4, 13). Původní obyvatelstvo bylo odvedeno do zajetí a tím význam jeho jako izraelského kmene byl snížen a pokořen. Tomuto kraji, kdysi pokořenému, mělo se dostat podle Izaiáše 9, 1 Světla. To se stalo činností Kristovou v Galileji, jejíž částí Zabulon byl. Proroctví Izaiášova vzpomíná Mat. 4, 13—16.

Jakub, žehnaje svým synům, praví k Zabulonovi: Zabulon na břehu mořském bydliti bude a u přístavu lodí, sahaje až k Sidonu (1 Mojž. 19, 13).

Na rovině zabulonské, nyní zvané El bu Hauf, utrpěli Křižáci r. 1187 od Saladina, egyptského a assyrského sultána, strašnou porážku.

Zachariáš, starozákonní postava, prorok. Působil v době po návratu Židů ze zajetí babylonského. Svým působením patří mezi proroky poslední. Byl zabit na rozkaz judského

krále Joasa při bohoslužbě mezi chrámem a oltářem. Spravedlivého a nevinně usmrčeného Zachariáše vzpomíná Kristus Pán v Mat. 23, 35; Luk. 11, 51). Byl synem Barachiášovým (Mat. 23, 35. Viz heslo Barachiáš).

Napsal knihu proroctví. Předpověděl slavný vjezd Kristův do Jerusalema (Mat. 21, 4—5), útěk apoštolů při zajetí Kristově v zahradě Getsemanské (Mat. 26, 31), koupi pole za třicet stříbrných (Mat. 27, 9—10), probodení boku Kristova (Jan 19, 33—37). Náhrobek Zachariášův se ukazuje v údolí Cedronském neboli Josafatském (viz heslo Cedron).

Zachariáš, kněz ze třídy Abiášovy, manžel Alžběty, otec sv. Jana Křtitele. Žil za Heroda, krále judského (Luk. 1, 5). Kněžský úřad vykonával v Jerusalemě (Luk. 1, 8), kam docházel z „města Judova“ (Luk. 1, 39—40). Při kadidlové oběti se mu zjevil anděl Gabriel, jehož se Zachariáš ulekl (Luk. 1, 12). Anděl mu oznámil, že Alžběta porodí syna a jeho jméno bude Jan (Luk. 1, 13); bude z něho míti radost on i jiní, mnohé ze synů izraelských obrátí k Pánu Bohu (Luk. 1, 14—17).

Zachariáš chce po andělu znamení (Luk. 1, 18). Poněvadž pochyboval, oněměl až do narození syna (Luk. 1, 19—21). Lid čekal na Zachariáše před chrámem, a když vyšel, nemohl k němu promluvit (Luk. 1, 21—22).

Při obřezání dítěte píše Zachariáš na tabulce jméno Jan (Luk. 1, 63). Hned poté počal mluvit, velebě Boha (Luk. 1, 64). Zachariáš, naplněn Duchem svatým, prorokuje: „Požehnán buď Hospodin...“ Velebí Boha, že poslal Spasitele, aby vykoupil lid izraelský (Luk. 1, 67—79), v proročském nadšení vidí budoucnost synovu a jeho působnost (Luk. 1, 75—79).

Další osudy Zachariášovy nejsou známy. Svátek sv. Zachariáše a sv. Alžběty, rodičů sv. Jana Křtitele, je 5. listopadu.

Děkovná modlitba Zachariášova (Luk. 1, 67—79), zvaná latinsky Benedictus, je částí breviáře pro katolické kněze, kteří se ji denně modlí. Také při pohřbech se zpívá.

Starozákonní kněží se ve službě chrámové střídali každé soboty. Úkony byly přidělovány losem (Luk. 1, 9). Za čestnou službu pokládána oběť kadidlová, s níž bylo spojeno žehnání lidu. Oběť kadidlová (okuřování) se konala před oponou vele-

svatyně. Podle staré tradice bydlil Zachariáš v Ain Karimu, západně od Jerusalema, asi 2 hodiny vzdáleném.

Kadidlová oběť (kadidlový zápal) se konal každý den ráno a večer. Oběť se konala na zvláštním oltáři (oltář kadidlový), na němž se zapalovaly rozemleté voňavky (čtyři druhy).

Zacheus, vrchní nad celníky v Jerichu (Luk. 19, 2), podle učení farizeů hříšník, který zasluhoval opovržení. Byl velmi bohat. Evangelista praví, že byl malé postavy a proto, aby mohl spatřiti Ježíše, jdoucího Jerichem, běžel napřed a vystoupil na strom planého fíku. Kristus Pán, přišed ke stromu a spatřiv jej, řekl mu: „Zachec, sestup spěšně dolů!“ Poté navštívil Zachea v jeho domě. Zacheus z radosti, že se mu dostalo takové milosti, řekl: „Aj, polovici majetku svého, Pane, dávám chudým, a oklamal-li jsem koho v čem, navrátím čtver násobně“ (Luk. 19, 8—9). Kristus Pán řekl jemu: „Dnes stalo se spasení domu tomuto, neboť i on je syn Abrahamův.“ Zacheus prošel tedy uchem jehelním. Příběh vypravuje jen sv. Lukáš (19, 1—10).

Zacheus byl rodem Žid; jak viděti, znal Zákon Mojžíšův, když mluvil o náhradě čtver násobné, ačkoliv Zákon tak velikou náhradu nepřikazoval.

Zacheus je pořečtělé hebrejské jméno Zakki, znamenající „čistý je lahve“, t. j. nevinný.

Pobyt Kristův u Zachea je obsahem evangelia, které se čte o slavnosti posvěcení chrámu (Luk. 19, 1—10).

Podle nezaručené zprávy se stal Zacheus učedníkem Petrovým, který ho ustanovil biskupem v Caesareji Palestinské. Svátek sv. Zachea, učedníka Páně, je 23. srpna. Na místě, kde Zacheus bydlil v Jerichu, stával v prvních dobách křesťanských kostel. Ještě v 6. stol. se ukazoval na západ od Jericha při silnici do Jerusalema strom, na který prý Zacheus vystoupil, aby viděl Krista Pána.

Zajordánsko. 1. Všeobecný název pro území Palestiny na levém břehu Jordánu, počínajíc na severu Caesareu Filipovou až na jih k pevnosti Machaerus. 2. V užším významu je míněno v evangeliích Zajordánském území na levém břehu Jordánu, ohraničené na západě Jordánem a částí Mrtvého moře, na vý-

chodě Arabií, na severu městem Pella a na jihu pevností Machaerus. Toto území je nazýváno Perea (viz mapu).

V dobách biblických sídlilo zde pokolení Rubenovo, Gadovo a polovice kmene Manaseova. V té době byla Perea krajem úrodným a bohatým na pastviny.

V době Kristově byl tetrarchou Zajordánska (Pereje) s Galilejí Herodes Antipas. Města, městečka a vesnice byly roztroušeny po kopcích, nebo při břehu Jordánu, jinak krajina byla pustá. V Zajordánsku bylo několik důležitých měst: Pella, Hesbon, Filadelfia, Gerasa, lázně Kallirhoc, kde se léčil Herodes Veliký, pevnost Machaerus (stětí sv. Jana Křtitele). V době římského panství byla města vybavena luxusně; měla lázně, divadla, cirkusy, umělá jezera, posvátné háje a chrámy. Důkladné silnice spojovaly města.

Všechna města a městečka, kdysi slavná, jsou dnes v zříceninách, a tento pruh země je obýván beduinskými kmeny.

Obyvatelstvo Zajordánska v době Kristově bylo pohanské. Název Perea se v evangeliích nevyskytuje, jen Zajordánsko. Týž význam má v evangeliích výraz „za Jordánem“, což znamená zpravidla blízké okolí levého břehu Jordánu (Bethania za Jordánem).

Ze Zajordánska přicházeli za Kristem zástupové mnozí (Mat. 4, 25). Z Galileje přišel Kristus do končin judských Zajordánskem (Mat. 19, 1). Také z Jerusalema i ze Zajordánska šel za Kristem četný zástup (Mar. 3, 8). Šel do končin judských Zajordánskem (Mar. 10, 1).

Když se Herodes Antipas dověděl, že Kristus Pán je v jeho území, v Zajordánsku, navedl několik farizeů, aby mu řekli, že ho chce usmrtiti, aby proto odtud odešel (Luk. 13, 31).

Asi do jižního Zajordánska poslal Kristus Pán 72 učedníků svých, aby tam hlásali evangelium, neboť tyto krajiny ještě neslyšely o příchodu Spasitelově (Luk. 10, 1—16).

Zajordánsko bylo pro Krista Pána útočištěm proti násilí a nenávisti, vzniklé v Judsku a Jerusalemě. Uchýlil se po prvé za Jordán po uzdravení slepého od narození (Jan 9, 1—7). Sem za ním přišlo z misijní cesty dvaasedmdesát učedníků (Luk. 10, 17). Do Zajordání v této době náleží Kristovy potyčky s farizey pro vymítání zlého ducha Belzebubem, zvo-

lání ženy ze zástupu: „Blahoslavený život, kterýž tebe nosil, a prsy, kterých jsi požíval“ (Luk. 11, 27), Ježíš hostem u farizea (Luk. 11, 37—53), varování před lakotou a úzkostlivou péčí, podobenství o bohatém muži (Luk. 12, 13—34), zpráva o povraždění Galileanů na rozkaz Pilátův (Luk. 13, 1—5), podobenství o říkovém stromu (Luk. 13, 6—9), uzdravení ženy, která měla ducha nemoci osmnáct let a byla shrbená a vůbec nemohla se vzpřímít (Luk. 13, 10—17), odpověď Ježíšova na otázku o malém počtu spasených (Luk. 13, 22—30) a konečně varování Krista farizey před Herodem Antipou, že ho chce usmrtit (Luk. 13, 31—33).

Po druhé se Kristus Pán uchýlil do Zajordánska po slavnosti Posvěcení chrámu, kdy Židé se chápali kamení, aby jej kameňovali (Jan 10, 31, 40). Uchýlil se do Bethanie za Jordánem, v místa, kde působil sv. Jan Křtitel. Až sem za Kristem přišli farizeové. Jeden z nich pozval Krista v den sobotní, aby v jeho domě poobědval. (Luk. 14, 1). Zde Kristus Pán uzdravil člověka vodnatelného (Luk. 14, 2—6), pronesl podobenství o předním a posledním místě při hostině (Kdo se povyšuje, bude ponížen), podobenství o veliké večeři (Luk. 14, 15—24), podobenství o stavbě věže (Luk. 14, 28—30), o vedení války proti mocnému králi (Luk. 14, 31—33) o soli (Luk. 14, 33—35).

Sem za Jordán přišli za Kristem celníci a hříšníci, aby ho slyšeli (Luk. 15, 1). K nim pronesl podobenství o ztracené ovci a o ztraceném penízi (Luk. 15, 1—10), podobenství o marnotratném synu (Luk. 15, 11—32), nespravedlivém vladaři (Luk. 16, 1—13), podobenství o boháči a Lazarovi (Luk. 16, 19—31), poučení o manželství (Luk. 16, 18) o pohoršení, smířlivosti, pevné víře a pokoře (Luk. 17, 1—10).

Zákoník (Mat. 7, 29; 8, 19; 9, 3; 12, 38; 22, 35; Mar. 3, 22; 12, 32, 35, 38; Luk. 6, 7; 7, 30; 23, 10; Jan 8, 3 a j.) Zákoníci vystupují v 2. století př. Kr. Kněžími nebyli; tvořili mezi farizeji a kněžími laickou skupinu, která si vzala za úkol vykládat Zákon Mojžíšův a podle něho posuzovat a soudit jiné. Tímto úkolem, zejména když se dostali do velerady, nabývali velkého významu a rozhodovali, jak se má Zákon plnit a podle něho soudit. Byli nazýváni učiteli Zákona. Poněvadž

sebe pokládali za jedinečné vykladatele Zákona a svých znalostí dovedli dobře využití, nabyli velké vážnosti a soudcovské autority mezi lidem a mezi kněžími.

Avšak po velkých zákonících, kteří se zasloužili o právníký a náboženský výklad Zákona, přišli krátce před Kristem lidé průměrní, kteří si Zákon podřídili svým osobním choutkám, učinivše si z něho nástroj své osobní potřeby.

Výklad těchto učitelů Zákona byl bez jakéhokoliv mravního podkladu, nepovznášel, nebyl kamenem úhelným, sloužil mocným národa izraelského, farizeům, k nimž se zákoníci přidali, takže se stali s nimi nerozlučnými přáteli, a Písmo sv. Nového Zákona je vždy uvádí společně, farizeové a zákoníci.

Jejich výklady Zákona staly se formalismem, ba podivínstvím a nebezpečím pro celý národ židovský a jeho budoucnost. Jejich výklady šly tak daleko, že bylo pro ně problémem, smí-li se jísti v den sobotní nebo sváteční vejce snesené v sobotu, nebo snop žatý v sobotu může-li být obětován jako prvotina.

Rozumí se, že tyto výklady a souzení podle nich otráslý mravními hodnotami Izraele, takže Kristus Pán, který přišel naplnit Zákon láskou a jediné láskou v kázání na hoře vyřkl nad národem prorocky splněná slova: „Nebude-li hojnější spravedlnost vaše než zákoníků a farizeů, nevejdete do království nebeského.“

Stalo se tedy, že většina lidu izraelského pozbyla zájmu na Zákoně a jeho výkladu a jen reptala pod těžkým břemenem, které mu ukládali zákoníci, zasednuvši na stoličce Mojžíšovu. Lid se stal vlažným a netečným k jakýmkoliv mravním hodnotám. Zákoníci byli nuceni překrucovati a obracet smysl Zákona.

V době Kristova vystoupení zvýšili činnost. Ke Kristu zaujali, aniž učení poznali, nepřátelský postoj od počátku. Pečlivě Krista sledovali, každou řeč zaznamenali, potají se vyptávali a dotazovali, jsouce oddanými přísluhovači farizeů (Mar. 2, 16). Pojednou jim nebylo lhostejné, jak Kristus vykládá Zákon a čemu učí, ačkoliv denně ho mohli poslouchati.

Z moci úřední proti němu vystoupili, když vyčistil chrám. „Uslyševše to velekněží a zákoníci hledali, kterak by ho za-

hubili, neb se ho báli, neboť veškeren lid žasnul nad učením jeho“ (Mar. 11, 18).

Kristus Pán proti zákoníkům a jejich překrucování Zákona častěji vystoupil, nejostřeji v řeči krátce před svou smrtí (Mat. 23, 1—36). Jinde před nimi varoval: „Varujte se zákoníků!“ (Mar. 12, 38—40). Sám věděl, že jim bude vydán na smrt. „Syn člověka bude vydán velekněžím a zákoníkům, a ti jej odsoudí na smrt a vydají ho pohanům“ (Mar. 10, 33). Hledali jen příležitost. „I hledali velekněží a zákoníci, kterak by jej lstivě jali a zabili (Mar. 14, 1), najali Jidáše (Mar. 14, 43). Rozsudek smrti nad Kristem a přivolání kletby na celý národ izraelský je práce a dílo falešných zákoníků, kteří stravovali domy vdov a na odiv se dlouho modlili. Těm dostane se soudu těžšího (Mar. 12, 38—40).

Zebedeus, manžel Salome, jež se uvádí mezi ženami, které Krista Pána podporovaly (Mar. 15, 40), otec učedníků a později apoštolů Jakuba Staršího a Jana (Miláčka Páně; Mat. 4, 21—22; 26, 37; 10, 3; Mar. 1, 19—29; Luk. 5, 10). Manželka Salome byla dcerou Alfea-Kleofáše. Zebedeus byl rybář a se svými syny provozoval větší rybářskou živnost snad v Bethsaidě, snad v Kafarnau (Mar. 1, 20). Evangelia neudávají místo, zdá se, že v Kafarnau. Jako svatý se uvádí jen v některých Martyrologiích. Svátek sv. Zebedea je 15. března.

Ž

Žid (Židé, židovský), tak se nazývají Izraelité od dob babylonského zajetí. Název pochází od Judy, syna patriarchy Jakuba, jehož potomci po zajetí babylonském se opět usazovali na území bývalé říše Judské a vytvořili pod ochranou říše perské židovský stát Judsko, Iudaea, a obyvatelé byli zvaní Iudaei — Judovci — Židé. Název se vztahoval původně na Judsko, jižní část Palestiny, později však přešel na všechny obyvatele Palestiny, kteří se hlásili k Izraeli. V době Kristově byl již název vžitý a používalo se ho častěji a více než název Izrael.

Evangelisté Matouš, Marek, Lukáš ho užívají velmi zřídka

a v ojedinělých případech, skoro jen úředně. Matouš 27, 11: „Ty-li jsi král židovský?“ táže se Pilát Krista. „Zdráv buď, králi židovský!“ (Mat. 27, 29). Nápis na kříži: „Tento jest Ježíš, král židovský“ (Mat. 27, 37).

Marek 7, 3: „Farizeové totiž a Židé vůbec nejedí, leč si umyjí častěji ruce.“ „Chcete-li, abych vám propustil krále židovského?“ (Mar. 15, 9). „Co tedy chcete, abych učinil králi židovskému?“ (Mar. 15, 12). „A byl napsán nápis viny jeho: „Král židovský“ (Mar. 15, 26). Lukáš 23, 3: „Ty-li jsi král židovský?“ „Jsi-li ty král židovský, pomoz sobě!“ (Luk. 23, 37), „Tento jest král židovský“ (Lukáš 23, 38).

Nejčastěji názvu Žid, židovský, užívá evangelista Jan, aby postavil Židy jako protivu k učení Kristovu, aby rozdíl co nejvíce vynikl. „Byly blízko velikonoce židovské“ (Jan 2, 13), „Kterak ty, jsa Žid, žádáš ode mne píti?“ (Jan 4, 9), „My se klaníme tomu, co známe, poněvadž spása je ze Židů (Jan, 4, 22). Jan 5, 15, 16, 18; 6, 4; 7, 2, 15; 8, 48, 52; 10, 24, 33; 11, 8, 19, 45; „Pilát odpověděl: Zdaliž jsem já Žid?“ (Jan, 18, 35), Židé mu odpověděli: My máme zákon... (Jan 19, 7), Nepiš „král židovský“, nýbrž že on řekl: Jsem král židovský (Jan 19, 21).

Kristus Pán užil názvu v rozmluvě se Samaritánkou (Jan 4, 22) a při odpovědi Pilátovi: „Služebníci moji bránili by, abych nebyl vydán Židům“ (Jan 18, 36). Název „Žid“, „židovský“, vzniklý původně z kmenového označení Judsko, přešel později jako státoprávní pojem; název „Izrael“, „izraelský“ je původu náboženského (Bojovník Boží), a označoval původně skupinu hebrejských kmenů, spojených vírou v jednoho Boha, potom společný stát za Davida a Šalamouna a konečně severní část území s hlavním městem Samarií.

Poznámka. Smírná kaple OO. Těšitelů, o níž je zmínka při Olivetské hoře, byla vystavěna a vyzdobena nákladem Palestinského spolku v Brně za pomoci československých katolíků. Má název Cyrilometodějská smírná kaple. Vysvětil ji 28. července 1935 pražský světící biskup J. E. Dr Antonín Eltschkner. Při kapli je klášter Těšitelů Božského Srdce z Getsemane, kteří zde také vykonávají duchovní správu.

Závěr.

„Nikdo nemůže položit jiný základ mimo ten, který je položen, a tím je Ježíš Kristus“ (1 Kor. 2, 11). Jeho však, Krista, původce naší spásy, budou všichni tím dokonaleji znáti, tím vroucněji milovati a tím věrněji napodobiti, čím více budou nabádáni k poznání a rozjímání Písma sv., především Nového Zákona. Neboť, jak praví sv. Jeronym: „Neznati Písma svatého znamená neznati Krista“, a jestliže jest něco, co moudrého v tomto životě sílí a mu napomáhá zachovávat vyrovnanou mysl, pak je to, myslím, rozjímání a znalost Písma svatého. Z okružního listu papeže Pia XII. O časovém podporování biblických studií (ze dne 30. září 1943).

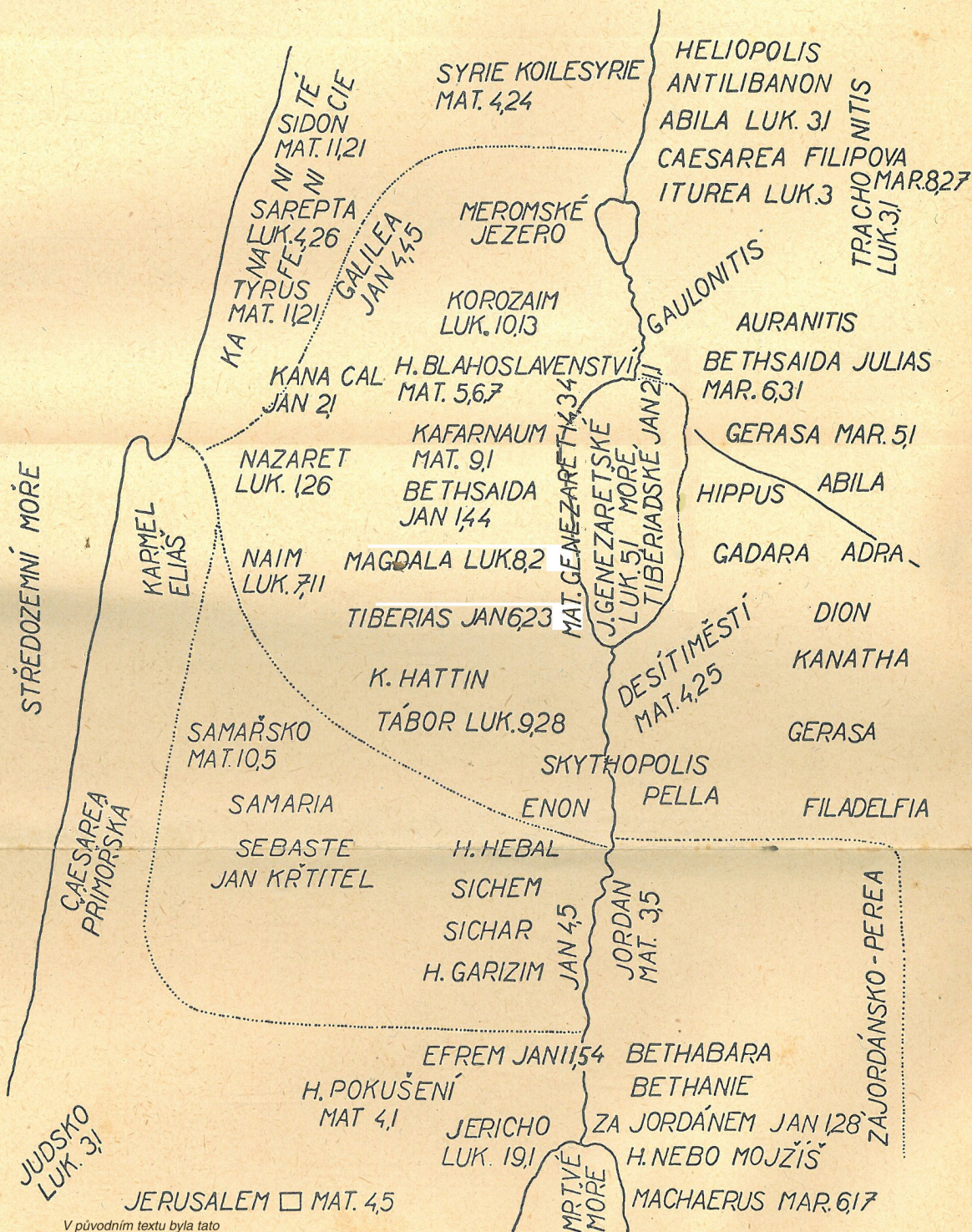
Josef Obr: OSOBY A MÍSTA V EVANGELIÍCH

*První vydání v počtu 10.000 výtisků pro Cyrilo-Methodějské
knihkupectví Gustava Francla v Praze vysázela a vytiskla*

Česká grafická Unie a. s. v Praze. Léta Páně 1947.

Cena sešitého výtisku Kčs 39.—, váz. Kčs 50.—.

MAPA SVATÉ ZEMĚ
NÁČRTEK PRO ČETBU EVANGELIÍ

V původním textu byla tato

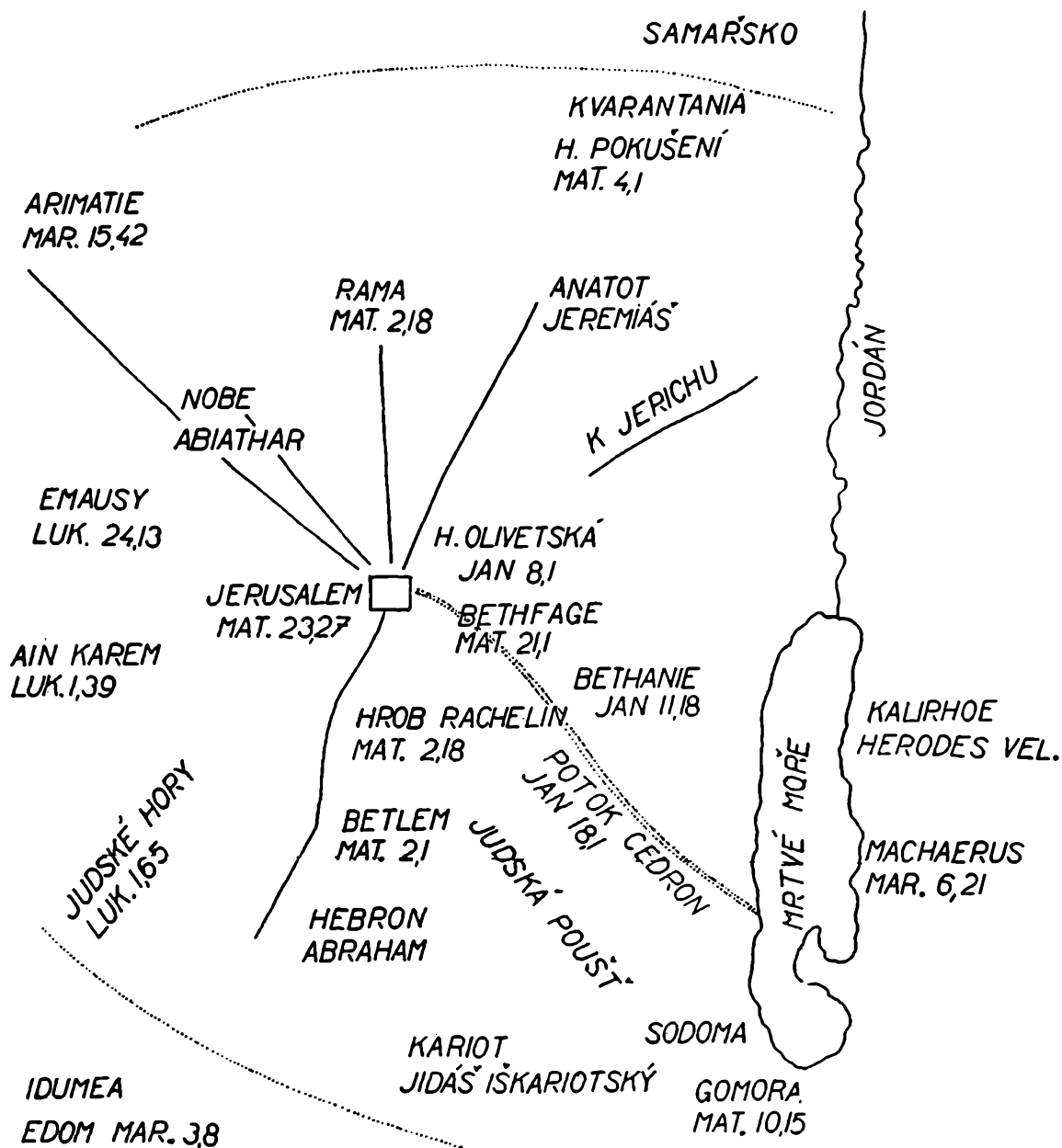
Poznámka: Krajina Genezaret Mat. 14. 34.

položená na levém břehu Genezaretského jezera, patří na pravý břeh jezera.

Na této mapě je požadovaná oprava již provedena.

OKOLÍ JERUSALEMA

NÁČRTEK PRO ČETBU EVANGELIÍ

PLÁN JERUSALEMA

NÁČRTEK PRO ČETBU EVANGELIÍ

